

Meali:.....	9
Evli Kadınla Evlenmek Haramdır	9
İhsan Kelimesinin Manâları.....	9
Te'vilât-ı Necmiyye'den.....	9
Esir Kadınların İddeti	10
Evlenmek Helâl Olan Kadınlar.....	10
Sünnet ile Evlenilmesi Haram Edilenler.....	10
Mehir Mal olmalıdır	11
Mahrem Kadınlar	12
Neseb Yoluyla Haram Olanlar ve Olmayanlar	12
Sihriyyet Yoluyla Haram Olanlar	12
Zinanın Getirdiği Mahremiyet.....	12
Mahremlığın Hükümü	12
Kendileriyle Halvet Yapmak Caiz Olmayan Mahremler.....	12
Kendisiyle Evlenmek Haram Olan Kadın Sonra Helal Olabilir	13
Köle Sahibesinin Mahrem Yerine Bakamaz.....	13
Neseb Akrabalığına Taalluk Eden Hükümler	13
Usûl ve Furû'a Mahsus Olan Bazı Hükümler	14
Usûl (Baba ve Dedelere) Mahsus Olan Hükümler	14
Muallimin Dövmesiyle Talebe Ölürsa.....	15
Faide	16
Yüce Meali:	16
Tefsir-i Şerifi:	16
Manânın Tahlili	16
Cariyelere Genç Denilmesinin Sebebi.....	16
Üstünlük İmân ve Takvadır	17
İnsanlar Adem Aleyhisselâm'ın Neslindendir.....	17
Câriyelerin'Evlenmeleri	17
Cariyelerin Mehirleri	17
Câhiliye Döneminde Zina.....	18
Cariyelerin Cezaları.....	18
Zinaya "anet" adı verilmesi	18
Câriye ile Evlenmemek Daha Hayırlıdır	19
Câriye İle Evlenmenin Sakıncaları	19
Câriye ile Evlenmek	20
Hür Kadının Üzerine Cariye	20
Nikâh Peygamberlerin Sünnetidir.....	20
Saliha Kadın	20
Saliha Kadın Dini Yaşamak İçindir	21
Evlenmemek.....	21
Saliha Kadın Âhireti Kazandırır.	21
Bakire ile Evlenmek	21
Câriye ile Evlenmek Ruhsat	21
Sabredenin Sevabı	22
Nimet Hudutsuzdur	22
Günahlar Sevaba Çevirilir	22
Selefin Yolu.....	23
Yüce Meali:	23
Tefsir-i Şerifi	23
Fâcirler.....	24
Şehvetleri Meşru Tatmin	24
Sebeb-i Nüzul	24
Mecûsiler.....	25
İnsan Zayıf Yaratıldı.....	25
Kadınlara Sabredemezler.....	25
Şeytan İnsana Kadınla Yaklaşır	25
Ebû Hüreyre (r.a.)'ın Korkusu	25
Mekri İlâhî.....	26
Tasavvufî Manâlar.....	26
Hafiflik... ..	26

Ümmetin hali	27
Kaabe Kavseyn ev ednâ.....	27
Ümmetin Hakka Vasil Olmass	27
Peygamber ile Velî	27
Tarikat Şeriata Bağlıdır	28
Diğer Yollar.....	28
Şeriattan ayrılma.....	28
Ayrılık	28
Muhabbet.....	28
Zayıflık	28
Kul hakkı	29
Meali Şerifi:.....	29
Tefsiri şerifi	29
Meşru Kazanç	29
Kendinizi Öldürmeyin	30
Müminleri Öldürmeyin.....	30
Ümmeti Muhammed.....	30
İntihar Eden	31
Mal Canın Yongasıdır	31
Cimri.....	31
Ma! İçin Şükret ve Nefsini Öldürme	31
İntihâr	31
Fakirlikten intihar	32
Bâtıl yolla Malı Yemek	32
HİKAYE (kul Hakkı)	32
Kul hakkı	32
Sâlik Haramdan Kaçınmalıdır	33
Hikâye (Helal rızık).....	33
Tavşan Eti Helâldir.....	33
Hikaye (Helal Lokma)	33
Hikaye (Helal lokma)	34
Helâli Talep Etmek Gerek	34
Büyük Günahlardan Kaçanların Günahları Bağışlanır	34
İbâdetler Kefarettir	34
Büyük Günahlar Nelerdir?.....	35
Gizli Şirk Kebâirdir	35
Günahlardan Sakınmakla Allah'a Varılır	35
Büyük Günahların Özü.....	35
Hevâya Uymak	35
Dünya Sevgisi.....	36
En Büyük Günah, Günah Sevgisidir.....	36
Allah'tan Gayrını Görmek	36
Ağyar Nedir?	37
Sâlik ve Sâdık Aşğın Matlubu Allah'tır.....	37
Başkasının Yerine Göz Dikmek	37
Yüce Meali:	37
Tefsîr-i Şerifi:	37
Birinin Faziletli Kılınması	37
Kıskanç Kişi	38
Nimetlerin Sırrı.....	38
Sebeb-i Nüzul	38
Allâh'dan İsteyin.....	38
Farklılık Hayırdır	39
Saadetin Mertebeleri.....	39
Saadet-i Nefsâniyye.....	39
Bedenî Saadetler	39
Haricî Saadetler	39
Hased	40
Haset ve Küfür.....	40
Allah'ın Hükümüne Razi Olmayan.....	40

Kimsenin İşini Bozmayın	41
Gıpta	41
Güzel Bir Dua.....	41
Mal Temennâ Etmeyin	41
Kâşânî'den Tasavvufî Manâlar	41
İnsanlık İçin	42
Gizli Olan Kemâlât.....	42
Mevlânâ'dan Hikmetler	42
Âkile	43
İlmi bir Tetkik.....	44
Şahit Allah'tır.....	44
Fârisî beyit:	44
Fârisî beyit:	45
Eziyet Edenlere bile.....	45
Allah Hakkında Bile... ..	45
Halka Hizmet.....	45
Yardım Edene Yardım Olunur.....	45
Te'vîlât-ı Necmiyye'den.....	45
Sırra Sultan olmak	46
Mevlânâ'dan Hikmetler	46
Erkekler	46
Tefsir-I Şerifi:	46
Aile İdaresi	46
Vehbî Özellikler	47
Kesbî Özellikler	47
Sebeb-i Nüzul	47
Kadının Malda Tasarrufu.....	48
Kadını İdare.....	48
Vaaz Nedir?	48
Dövmenin Şartları	48
İtaat Eden Kadın	49
Özür Dileyen bağışlanır	49
Kadını Boşamamak	49
Deyyus.....	49
Kadına Tahammül	50
İdareci.....	50
Kadının Cennete Girmesi	50
Hûrîlerin Seslenişi	50
Kadınlara Vasiyet	50
İşârî Manâlar	51
Kadınlardan Kemâle Erenler	51
Âişe Validemiz.....	52
Kadınların Bazıları	52
Hakem Tayini	52
Hakem	52
Çalışana Muvaffakiyet.....	53
Aralan Düzeltmek.....	53
Din Nasihattir	53
Din Nasihattir Hadis-i Şerifinin Şerhi	53
En Hayırlı İnsan Halkın Arasını Islâh Edendir	54
Fesat Çıkaranlar	54
Fitne Çıkaran	54
Te'vilât-ı Necmiyye'den.....	54
Sûrî İhtilâf.....	55
Evliya Bir ve Çoktur.....	55
Müslümanın Vazifeleri	55
İbâdet Nedir?	55
Riya Gizli Şıktır	55
Anne ve Babaya İhsan	55
Anne ve Babaya İhsan Ne Demektir?	55

Yakın Akrobaya İhsan	56
Yetim ve Yoksullara İhsan	56
Komşulara İhsan	56
Komşu Hakları	56
Komşuların Sınıfları ve Hakları	57
Müsâfir Hakkı	57
Esir ve Köleler	57
Hayvanlara İhsan	58
Kibirli ve Övünenler	58
Nasihât	58
İbâdet Nedir?	58
Ubudiyet (Kulluk)	58
Maksadına Vasil olmak	59
İhsan Sıfatı	59
Kulluğun Şartı	59
Şirk-i hafi	59
Mürâtilerin Amelleri	59
Riya ve teşekkür	60
Cimriler	60
Tefsir-i Şerifi:	60
Sebeb-i Nüzul	60
Riya	61
Riyakârlarla ve Cimriler	61
Şeytan	61
Riya Edenlerin Misâli	62
Niyet Sahih Olursa	62
Malın Şükürü	62
Cimrinin Durumu	62
Cimriler Mâni Olurlar	63
Cimriliğin sebepleri	63
Cimrinin Yüzüne Bakmak	63
Hikâye (Cömertlik)	63
Bu Şiirin Akaide Göre Tahlili	63
Cömertlik Yükseltir	64
Allah Zulmetmez	64
Zerre	64
Hasene	64
Azîm	64
Hikâye (Allah'ın Rahmeti)	64
Katlama	65
Rû'vAtillâh	65
Marifetüllâh	66
Paslanan Kalbî Feyiz ve Nur ile Parlatmak Gerek	66
Şahit	67
Yerin Dibine Geçmek	67
Hiçbir Şeyi Gizleyemeyecekler	67
Ağızlarına Mühür	68
Nuh Aleyhisselâm'a şahitlik Edilmesi	68
Amellerin Arz edilmesi	68
Ölülerin Dirilere Şaşmaları	69
Tasavvufî Manâlar	69
Temizlik ve Namaz	69
Tefsir-İ Şerifi:	70
Sarhoşken Namaz	70
Sebeb-i Nüzul	70
Namazın Kendisi Nehyedilmez	70
Günah İşlemekle	70
Sarhoşluk ve sebepleri	70
Sarhoşun Alış-Verişi	71
Sarhoş Cezaya Ehildir	71

Sarhoşun Boşaması.....	71
Cenabet.....	71
Yolcu Hali	71
İşârî Manâ.....	72
Hastalık Hali	72
Yolculukta	72
Seferin İkinci Zikri	72
Sıcak Su Bulamayan.....	72
Defi Hacet Ederseniz	72
Kadınlara Dokunursanız.....	72
Efendimiz (s.a.v.) in Teyemmümü	73
İşârî Manâlar.....	73
Allâhü Ekber'in Mânası	74
Dalâleti Satın Alanlar	75
Tefsîr-i Şerifi:	75
Ahbârın Kötü Durumu.....	75
Sebeb-i Nüzul	75
Ahbâr (Yahudî Âlimler) Dalâlettedir.....	76
Yahudî Âlimler.....	76
Kötü Âlimler.....	76
Ulemâ-i Sû'un (Kötü âlimlerin) Alâmetleri	78
En Çirkin Şey	79
Âlimlerin Sapıtma sebepleri	79
Hikâye (hırs).....	79
Tahrîf	79
Yahudilerin Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine Bedduaları.....	80
Dini Kötülemek İçin Dillerini Eğerek ve Bükerek Konuşmaları.....	81
İşin Hayırlısı ve Doğrusu.....	82
Yahudilere Lanet	82
İşârî Manâlar.....	83
Kötü Âlimler.....	83
Faydalı timin Alâmetleri.....	84
İlim Para Gibidir.....	84
Kitab Ehline hitap	84
Tefsîr-i Şerifi:	84
Tevrat'ı Tasdik	85
Tevhit ve Muamelat.....	85
Tams Nedir?	85
tki Kötü Akıbet.....	85
Ashâb-ı Kiram'a Dil Uzatan	86
Hadisi inkâr Eden	86
imâmdan Önce.....	86
Allah'a Yönelmek	87
Mahsûsât Âlemi.....	87
Hikâye (İmanın muhafazası).....	87
îmanla Vefat Etmek	88
Şirk ve afv	88
Şirkin Berisi Bağışlanır	88
Küçük ve Büyük Günahlar	88
Şirk Büyük Bir İftiradır	88
Müjde.....	89
Vahşî (r.a.)'m Müslüman Oluşu.....	89
Hikâye (Âlimlerin Bağışlanması).....	90
Şirk ve Mağfiret.....	90
Aşikâr Şirk.....	90
Hafî (Gizli) Şirk.....	90
Ahfâ (çok gizli) Şirk	91
İstiğfar	91
Nefsini Temize Çıkarmayın.....	91
Tefsir-i Şerifi:	91

Nefsi Tezkiye.....	92
Tezkiye	92
Yahudilerin İftiraları.....	92
Övünmek Tezkiyedir	92
Allah'ın Katından Düşer	93
Âdem oğlunun Efendisi	93
Riya	93
Tasavvufî Manâlar.....	93
Nefisleri Tezkiye	94
Mürşid-i Kâmil	94
Mürşid-i Kâmilin Eteğine Yapış.....	94
Cibt ve Tâgût	94
Tefsir-i Şerifi:	94
Sebeb-i Nüzul	95
Yahudiler	96
Yahudilere Lanet	96
Yahudiler Emellerine Kavuşmayacaklardır	96
Yahudilerin Mülkten Nasipleri Yoktur	96
Yahudiler cimridir	96
Yahudiler Kıskançtır.....	97
Âl-i İbrahim'e Verilenler	97
Yahudilerin Sıfatları	97
Cimrilik Nedir?.....	98
Haset Nedir?	98
Cimrilik ve Haset.....	98
Cimrilik ve Sebepleri.....	98
Kıskançlığın Sebepleri.....	98
Kıskanılanlar	98
Kıskanç ve Cimri Kişi Efendi Olamaz	98
İnsan İhsanın Kölesidir.....	98
Kuşlara Yem Ver	99
Haris Kişi.....	99
Kanaatkar Olmalıdır	99
Hikaye (Cömertlik).....	99
Mülkün Kısımları	100
Cömertlik Peygamberlerin Ahlakıdır	100
Cehennem Cennet.....	100
Tefsir-i Şerifi:	100
Derinin Yenilenmesi.....	100
Gayr Kelimesi.....	100
Devr-i Daimî Kanunu	101
İkinci Deri.....	101
Günde Yetmiş Kere	101
Cehennem Ehli	101
Cehennem Azabı	102
Derilerin Değişme Sırrı ve Hikmeti.....	102
Azap ve Tebdil	102
Şeriat.....	102
Tevhit Ehli ve Cehennem	103
Müminler ve Cehennem	103
Nefse Sesleniş.....	103
Kitabullâha Arz	104
Cehennemin Sıcaklığı.....	104
Fâcirin Nimeti	104
Nurdan Mahrum	104
Gaye Âhiret Olmalıdır	104
İmân Eden ve	105
Cennet ve Gölge	105
Cennet Nimetleri	105
Cennet Ehli	106

Emânet.....	107
Ülû'l-emre İtaat	107
Tefsîr-i Şerifi:	107
Sebeb-i Nüzul	107
Küfür Eridi	107
Adaletle Hükmedin.....	108
Adaleti Emretmek.....	108
Emânet Nedir?	108
Hak ile Hüküm	108
İnsanın Muameleleri	109
Diğer Emânetler.....	109
Sorumluyuz.....	110
Emânete hıyanet	110
Vaaz.....	110
Mürşid-i Kâmillerin Sohbeti.....	110
Hâkimlerden Alman Ahidler	110
Zâlimler	110
İskender'in Siyâseti	111
Ülû'l-Emre İtaat	111
Zâlim İdareciye İtaat Vacip Değildir.....	111
Edeb.....	112
Hakem Allah'ın Kitabı ve	112
Kıyâs ve fctihat.....	112
Kıyâsın Delili.....	112
imân ve İtaat	112
Kitap ve Sünnete Havale	113
İtaat Edilmez.....	113
Kardeşlik	113
İdarecide Allah Korkusu.....	113
Hikaye (Adalet)	113
Din Mülkün Temelidir.....	114
Hikaye (Adalet)	114
İtaat.....	114
Vali Halka Göredir	114
Siz Ebû Zer Olun	114
Adaletli idareci	115
Müridin Ülû'l-Emri	115
Şeyhin Olû'l-Emri.....	115
Yüce Meali:	115
Tefsîr-i Şerifi:	116
Hakemliği Kabul Etmemeleri	116
Tâğût.....	116
Yalan Yere Yemin.....	117
Münafıklardan Yüz Çevir	117
Münafıklara Nasihat	118
Peygambere İtaat... ..	118
Tövbe Edenlere.....	118
Muhalefet Eden... ..	119
Sünneti Zayi Eden	119
Sünnetle Amel	119
Din Garip Başladı	120
Şeriat ve Tarikat	121
Vaaz ve Öğüt	121
Tefsîr-i Şerifi:	121
Emredileni Yapsalardı... ..	121
Büyük Ecir.....	121
Sırât-ı Müstakim	122
Nefsi Öldürmek ve.....	122
Hüseyin Mensûr'un Tevekkül Anlayışı	122
Fena Fillâh.....	122

Ücretle İbâdet	123
Kötü fşçı Misâli	123
Vuslatın Yolu.....	123
Önce Şeriat, Sonra.....	123
Çile ve Rahat	123
Allah ve Resulü (s.a.v)e İtaat.....	123
Sebeb-i Nüzul	124
İtaat Edenler.....	124
Şehitler.....	124
Peygamberler	125
Büyük Fazilet.....	125
İtaatkârlara Dereceler	125
Cennet ve Cehennem	125
İtaat Eden Cennetliktir	126
Kişi Sevdığıyle Beraberdır	126
Doğru Söyleyen Cennetliktir	126
Sâdık ve Sıddık.....	126
Hikâye (Doğruluk).....	126
Cihâda Çıkın	127
Tefsîr-i Şerifi:	127
Musibet.....	128
Allah Yolunda Savaş	128
Mücahit Kârlıdır	128
Mücâhidin Gayesi.....	129
Mücahit Kârlıdır	129
Mücâhede	129
Mâlî cihat Farzdır	129
Hayırlar Cihâddır	130
Dinini Satanlar	130
Her Kötülükten Daha Kötü Bir Kötülük Vardır	130
Beterin Beteri.....	130
Nefs ve zikir	130
Zikredenler	130
Hareketlerine Göre Nasıplendiler	131
Savaş.....	131
Tefsîr-i Şerifi:	131
Müstez'aflar (Zayıf Bırakılmışlar)	131
Sâbî Çocuklar	132
Müslüman Esirler	132
Müstez'afların Duası	132
Mekke'nin İlk Valisi	132
Tağut.....	133
Şeytanın Dostları	133
Şeytanın Hilesi.....	133
Şeytanın Yardımı	133
Cehennem ve Şehvetler	133
Şeytan Vesvese Verir.....	133
Şeytan ve Nefsin Hilesi	134
insanın Düşmanları	134
Şeytan Nurânî Kişilerden Kaçar	134

Meali:

Bir de, harp esiri olarak ellerinizde milk bulunanlar müstesna olmak üzere; evli kadınlar, işte bütün bunlar size Allah yazısı olarak haram. Bunların maadası (dışında kalanlar) ise, sıfahdan kaçınarak, namuslu yaşamak üzere mallarınızla isteye-siniz diye size helâl kılındı. O halde hangilerinden nikâh ile müstefid oldunuzsa, mehirlerini kendilerine verin ki, farzdır. O mehri kesiştikten sonra, aranızda rızâlaştığınızda da, size cünha yoktur. Her halde Allah, alîm, hakîm bulunuyor.¹

Evli Kadınla Evlenmek Haramdır

Tefsiri:

"Ve evli kadınlar (haram kılındı)"²

O kadınlar, koca sahipleridir. Onları;

Evlilik, Veya kocaları. Ya da velileri kendilerini korumaktadır. Yani onların iffet ve namuslarını harama düşmekten koru maktadır.³

İhsan Kelimesinin Manâları

İhsan⁴ kelimesi, Kur'ân-i kerim'de dört şeyin karşılığında kullanılmaktadır.

İhsan kelimesinin geldiği manâlar:

Evlilik, İffet, Hürriyet, İslâm...

Birincisi: Evlilik manâsında. Bu âyet-i kerimede olduğu gibi: de:

"Kadınlardan evli olanlar (size haram kılındı)."

ikincisi: İffet ve namus manasındadır. Yine bu âyet-i kerime

"Bunların mâadası (dışında kalanlar) ise, şifandan kaçınarak, namuslu yaşamak üzere mallarınızla isteyeziniz diye size helâl kılındı."

Üçüncüsü: Hürriyet manasındadır. Şu âyet-i kerimede olduğu ahi:

"İçinizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikâh edecek genişliğe güç yetiremiyorsa, ona da, ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var..."⁵

Dördüncüsü: İslâm manasındadır. Şu kav!-i şerifte olduğu gibi:

"Eğer Müslüman olup (evlendikten) sonra bir fuhuş irtikâb ederlerse, o vakit üzerlerine, hür kadınlar üzerine terettüp edecek cezanın yarısı lâzım gelir."⁶

Burada geçen, kelimesinin tefsirinde, "Müslüman oldukları (zaman)," diye manâ verildi. "Ve evli kadınlar..." Kav!-i şerifi, bir önceki âyet-i kerimede geçen evlenilmeleri haram olan kadınların üzerine atfe-dilmiştir. Yani, evli ve koca sahibi olan (kadın)lar da haram kılındı. (Neden muhsin olanlar haramdır?)

"Kadınlardan,"

(Yukarıdaki cemi müennes olan,"Ve evli kadınlar..." kelimesinden kendilerine evlenilmesi haram olanlar, evli kadınlar olduğu anlaşıldığı halde burada bir daha "Kadınlardan," diye buyurulmasının;) faidesi, evliliğin umumiliğini defetmek içindir. Evliliğin erkeklere şümulü düşüncesini defetmek içindir. Evlilik nefsin sıfatı olduğu için, böyle bir şey (erkeklerle evlilik) gibi bir şey akla gelmesin diye böyle buyuruldu; teveh-hüm edildiği üzere...

"Harp esiri olarak ellerinizde milk (cariye) bulunanlar müstesna..."

Bununla, savaşta esir alınan kadınlar murat edilmektedir. Bu kadınların küfür diyarında kocaları vardır. Bu kadınlar, her ne kadar küfür diyarında evli olsalar bile müslüman gaazilere helâldirler.⁷

Te'vilât-ı Necmiyye'den

Necmeddin-i Kübrevî (k.s.) hazretleri buyurdular: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, evli kadınları erkeklere

¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/19.

² Buradaki on kıraatin hepsinde şadın fethasiyle, bundan başka yerlerde ise gerek ve gerek Kisâi kırâetinde şadın esresi ile, diğer kırâetlerde yine fetha ile okunur. Biri ism-i mefû! biri de ism-i faildir. İhsan, lügatte sarplık ve sağlamlık demek olan "hasenet'ten türemiş olup bir yeri kale gibi sağlam yapmak ve kocanın karısını, nikahı düşen kimselerden korumak mânâlarına müteaddi, ırzını koruyup iffetli olmak veya evlenmek mânâlarına lazım olur. Kurân'da da; Evlenme, Veya hürriyet. Veya İslâm. Veya iffet olmak üzere dört mânâ ile ilgili olup yerine göre kendisine uygun düşen mânâyı yorumlanır. Bundan dolayı burada muhsanât, evli yani kocası olan ve istisnası ipucu ile de hür olan kadınlar demek olduğu apaçıktır

³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/19-20.

⁴ İhsân kelimesiyle iyilik, ihsan ve ikramda bulunmak ve Allâhü Teâlâ hazretlerini görürcesine ona ibâdet etmek manasına olan ihsan ke-limelerini birbirlerine karıştırmamak lazım. İkisi de aynı bab'dan gelmektedir. Ama biri sâd diğeri de sin harfî ile yazılmaktadır. Fakat maalesef ikisi de türkçede ihsan olarak yazılır.

⁵ En-Nisa: 4/25

⁶ En-Nisa: 4/25

⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/20-21.

haram kıldı. Bunun sebeplerinden bazıları şunlar:

- 1- İffetini korumak,
 - 2- Anneliği korumak,
 - 3- Neslin sıhhati,
 - 4- Neslin korunması,
 - 5- Irzın temizlenmesi,
 - 6- Erkeklerin yatakta (kadınlardan faydalanma) bakımından müstereklik gibi adı ve aşağılığı ortadan kaldırmak,
 - 7- Erkeklerin şerefini korumak
 - 8- Ve himmetlerini yüceltmek içindir.
- Zira, muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, işlerin en yücesini sever ve âdî işlere buğz eder.⁸

Esir Kadınların İddeti

Allâhü Teâlâ hazretleri,"Harp esiri olarak ellerinizde milk bulunanlar müstesna..." buyurdu. Yani, siz o esir kadınların kâfir kocalarına güç ve kuvvetle galebe çaldınız. Böylece o kadınları kâfirlerden elde ettiniz. O kadınlar, müstereklik durumundan, evlâdın nesebinin fâsid olması ve evlâdın karışması durumundan kurtarılır. Bunun (yani nesebin birbirine karışmaması) sebebiyle şeriat, esir kadınlara cinsî temasın helal olması için; o esir kadınların bir hayız müddeti istibrâ (rahimlerinin temiz olup olmadığı ortaya) çıkmasını vacib kıldı. "İşte bütün bunlar size Allah yazısı (olarak haram.)" Masdardir, te'kîd içindir. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri bunları nikâhlamayı haram olduğunu kitabında size yazmış ve bunları birer farz olarak size farz kıldı.⁹

Evlenmek Helâl Olan Kadınlar

"Ve size helâl kılındı." "Size haram kılındı," kavî-i şerifinin üzerine atıftır. "İşte bütün bunlar size Allah yazısı (olarak haram!)" kavî-i şerifinin ikisinin arasını ortalaması ise, zikredilen mahremleri muhafaza etmeye hamletmek içindir. (Ne helal kılındı?) "Bunların dışında (ötesinde) olanlar," Kendileriyle evlenmenin haram olduğu zikredilen kadınlara işaretir. Kendileriyle evlenmek haram olan kadınlar da şunlardır: Anneler, Üvey anneler, Nineler,Kızlar, Kız kardeşler, Hala-lar.Teyzeler, Erkek kardeşin kızları, Kız kardeşin kızları, Süt anneler. Süt kız kardeşler, Süt kızları, Süt halalar, Süt teyzeler, Süt erkek kardeşin kızları. Süt kız kardeşin kızları, Hanımlarınızın anneleri. Kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlardan olma üvey kızlar, Sulbünüzden (soyunuzdan) gelen evlâdınızın hanımları, İki kız kardeşi bir nikâhta toplamak, Bir kadınla halasını bir nikâhta toplamak, Bir kadınla teyzesini bir nikâhta toplamak. Kadınlardan biri erkek diğer kadın olduğu farz edilse ve birbirleriyle evlenmeleri haram olsa, bu durumda olanları da bir nikâhta toplamak, iki süt kardeşi gibi...ve Evli kadınlar...) Bunların dışında kalan kadınları nikahlamak size helâl kılındı. İster tek hanımla evlenmek ve isterse birkaç hanımı bir nikâh altında toplayarak evlenmek helaldir....¹⁰

Sünnet ile Evlenilmesi Haram Edilenler

Sünnet-i seniyye, bu zikredilenlerde süt yönünden olan mahremleri diğer mahremler gibi kabul etti. Ve bir kadınla, hala ve teyzesini bir nikâh altında toplamayı da haram kıldı.¹¹ (Niçin helâl kılındı?)

⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/21-22.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/22.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/22-23.

¹¹ Bu âyet-i kerimelerin zahirinden anlaşılmamakla beraber başka âyet-i kerime ve hadis-i şerifte kendileriyle evlenilmesi haram edilen şu kadınlar da vardır:

- 1- Bir kadınla halasını bir nikahta toplamak,
- 2- Bir kadınla teyzesini bir nikahta toplamak,
- 3- Üç talakla boşanan bir kadın başka bir koca ile evlenmedikçe eski kocasıyla evlenmesi helal olmaz,
- 4- İddet bekleyen kadın iddet müddeti içinde başkasıyla evlenemez.
- 5- Mürted (İslâm dininden çıkan ve ateist) olan kadınlar Müslüman olmadıkça kendileriyle evlenilmez.
- 6- Putperest kadınlarla evlenilmez.
- 7- Mecûsfıye olan (ateşe tapan) kadınlarla evlenilmez.
- 8- Müşrik olan kadınlarla evlenilmez.
- 9- Hür kadını boşayan o kadının iddeti bitmedikçe bir câriye ile evlene-mez.
- 10- Dört hanımı olan beşinci bir hanımla evlenemez.

"İsteyesiniz diye,"

Zikredilen iki fiile taalluk etmektedir. O iki fiil:

1- Haram kılındı,

2- Helâl kılındı, fiilleridir.

Çünkü "İsteyesiniz diye," cümlesi mefûl-ü lehtir. Lakin o ikisini beyân ve izhâr etmek itibariyle değil...

Yani, muherrerâmâtı (evlenilmesi haram olan mahrem kadınların) sayılarını size beyân etti. Bunların dışında kalanlar ise kendileriyle evlenilmesi helâl olan kadınlardır. Siz kadın edinmek istediğiniz zaman onları talep edin.

(Ne ile talep edin?)

"Mallarınızla,"

Mallarınızı kadınların mehirlerine veya bedellerine sarf ederek onları alın.

(Ne olduğu halde onları alın?)

"Namuslu yaşamak üzere,"

"İsteyesiniz diye," fiilinin failinden hâldir. iffetli olmak ve kınanmak, ayıplanmak ve azabı gerektiren şeylerden nefsi korumak, demektir. (Daha ne olduğu halde)

"Şifandan kaçınarak,"

Ondan "İsteyesiniz diye," fiilinin failinden) ikinci hâldir.

"Sifâh," zina, fücür ve fuhuştur.

"Sifâh," aslında meniye akıtmak manasındadır. Sonra

zina ve fuhşa isim oldu. Çünkü zinadan maksat meniye akıtmıHfetiiki fiilin mefûlü de mahzûftur. Bu cümle aslında;

"Terelerinizi koruduğunuz, zinadan kaçındığınız halde," demektir.

Bu Sifâhdan kaçınarak cümlesi) hakikatte hal ve te'kittir.

Çünkü "Namuslu yaşayanlar," elbette zinadan ve fuhuştan uzak duran kimselerdir.

Buna göre bu kavî-i şerîfin manâsı şöyledir: Malınızı zina ile zayi etmeyin. Malınızı zina için harcamayın ki, dininiz ve dünyanız gitmesini Lakin kadınlarla evlenin! Sizin için hayırlı olan budur.¹²

Mehir Mal olmalıdır

Burada, jlfürpL "Mallarınızla," buyurarak, malın zikredilmesi, malın gayrisinde olan şeylerin mehir olmaya elverişli olmadığına delâlet eder.

Az olan bir şey. mehir olmaya kâfi değildir. Çünkü bizim yanıımızda (Hanefî mezhebine göre) bir.dirhem ve benzeri şeyler, mal diye isimlendirilmezler.

Mehir, on dirhemden az olamaz. Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

-"On'dan (yani on dirhemden) daha az mehir olamaz."¹³

"O halde hangilerinden nikâh ile müstefid olduğunuz," (2/188)

Yani kadınlardan, sahih bir nikâh ile cima etmek, halvet yapmak ve bunlardan başka yapmış olduğunuz faydalanma...

(Kendilerinden müstefid olduğunuz kadınlara ne yapmanız lazım?)

"Mehirlerini kendilerine verin,"

"ücretlerini," kelimesi. "mehirlerini" demektir. Çünkü mehir, kadından faydalanmanın karşılığıdır. (Ne olduğu halde)

i "Farzdır." "mehirleri" kelimesinden hâldir. Farz kılınmış manâsındadır.

"Aranızda rızâlaştığımızda da, size cünha yoktur."

1 - Nikâhtan sonra aranızda koca tarafından mehrin ziyâde kılınması üzerine birbirinize razı olmanızda,

2- Veya mehrinden bir şeyi indirmek konusunda memnun olursanız,

¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/23-25.

¹³ Bu konuda çok değişik rivayetler vardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kıydığı bir nikahta kendisiyle gelinin arasında geçen bu konuşması mehrin mahiyetini çok iyi açıklamaktadır: Asım bin Ubeydullah (r.h.) buyurdular:

-"Ben Abdullah bin Âmir bin Rebîa'dan işittim. O babasından rivayet etti. Benî Fezâra kabilesinden bir kadın iki ayakkabının kendisine mehir olarak verilmesi üzerine evlendi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri o kadına sordu: "Sen nefsin için iki ayakkabı mehir almaya razı mı oldun?" Kadın: "Evet!" dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de bunu caiz saydı.

Bu konuda. Hazret-i Ömer, Ebû Hüreyre, Sehl bin Sa'd, Ebû Saîd. Enes, Hazret-i Âişe, Câbir, Ebî Hadved el-Eslemî (r.a. ecmeîn hazerâtı gibi saha-1 belerden) rivayetler geldi. Ebû İsa (r.h.) buyurdular:

-"Âmir bin Rebîa'nın hadisi sahih bir hadistir. Bu mehrin miktarı konusunda âlimler ihtilâf ettiler:

1- Mehir kan ve kocanın üzerinde anlaştıkları şeydir. Bu Süfyân-i Sevrî. İmam Şafîî, Ahmed bin Hanbel ve İshâk (r.h.)'ın fetvâsıdır.

2- Mehir Dinarın dörtte birinden daha az olamaz. Bu da İmam Malik bin Enes'in fetvâsıdır.

2- Mehir on dirhemden daha az olamaz. Bu da bazı Kûfeli âlimlerin fetvâsıdır. Tirmizî: 1031,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri kendi hanımlarına dört yüz dirhem mehir verirdi:

Ummü Habibe (r.a.)'dan rivayet bulundu. Kendisi Habeş toprağında (Habeşistanda) iken Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onu nikahladı. Onun evlendirme işini Necâşî yaptı. Ona dört bin dirhem mehir verdi. Kendi yanında ona cehiz (ev eşyası) hazırladı. Şürahbîl bin Hasene ile birlikte onu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gönderdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona (Ümmü Habibeye) bir şey göndermemişti. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kadınlarının (hanımlarının) mehirleri dört yüz dirhem idi." Sünen-i Neseî: 3298.

3- Ya da kadının bütün mehrini kocasına hibe etmesinde
(bir günah yoktur.)

(Bütün bunlar neden sonradır?)

"O mehri keşittikten sonra,"

Zevce için mehri keşittikten ve takdir ettikten sonra,

"Her halde Allah, alimdir."

Kullarının maslahatı ve onlar için faydalı şeyleri bilir.

"Hakimdir."

Kendilerine meşru kıldığı hükümlerde hikmet sahibidir. Bundan dolayı, sizin halinize layık olan bu hükümlerini size meşru kıldı.¹⁴

Mahrem Kadınlar

Bil ki, (kendisiyle evlenmesi haram kılınan) mahrem bize göre, ebediyyen nikâhı haram kılınandır. Bu da: 1 - Neseble olur,

2- Müsâhere (sonradan akrabalık),

3- Süt emmek

Velev ki vatiy (cinsel ilişki) ile haram olsun.¹⁵

Neseb Yoluyla Haram Olanlar ve Olmayanlar

Birincisi (neseb'den haram olanlar sözü) ile;

1 - Amca ve hala çocukları,

2- Dayı ve teyze çocukları (yani kuzenler)¹⁶ çıktı.¹⁷

Sihriyyet Yoluyla Haram Olanlar

İkincisi (müsâhere ile kendileriyle evlenmek haram olanlar)

1- Kişinin hanımının kız kardeşi,

2- Hanımının halası,

3- Hanımının teyzesi.¹⁸ Gibi.¹⁹

Zinanın Getirdiği Mahremiyet

Sihriyyet yoluyla haram olmanın şumulü geniştir. Bu durum: 1 - Kişinin kendisine zina ettiği kadının annesi,

2- Zina ettiği kadının kızı,

3- Zina ettiği kızın ninesi,

4- Zina edenin babası,

5- Ve zina edenin oğluna şâmindir.²⁰

Mahremlğin Hükümü

Bunların hükümleri: 1 - Kendileriyle evlenmek haramdır.

2- Bakmak caizdir,

3- Halvet etmek, (Üçüncü kişinin içeriye girmeleri izinlerine bağlı olacak şekilde kapalı bir yerde kalmak), haramdır.

4- Bunlarla yolculuk etmek caizdir...²¹

Kendileriyle Halvet Yapmak Caiz Olmayan Mahremler

¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/25-27.

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/27.

¹⁶ Kuzenlerin (amca, dayı. hala ve teyze çocuklarının) birbirleriyle evlenmeleri helaldir. Yalnız İmam Gazali hazretleri İhya'da, "kuzenler sürekli iç içe yaşadıkları ve birbirlerini gördükleri için aralarında tam bir şehvî arzu ve isteğin olmaması gibi bir hâl doğabilir. Bu da karı kocanın arasında soğukluk, nesilde zayıflık ve cinsel sapmalar gibi meseleleri doğurabilir." Buyurmaktadır. Bu konuda bakınız: İhyâ-u Ulûmiddin, c. 2, s. 23. "Kitâbü Adâbü'n-Nikâh"

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/28.

¹⁸ Sihriyyet yoluyla haram olanlar, hanımının kız kardeşi, hala ve teyzesiyle beraber; Hanımının annesi. Ninesi, Süt annesi. Süt kız kardeşleri. Süt halası, Süt teyzesi. Süt ninesi.

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/28.

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/28.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/28.

Ancak süt hısımları;

- 1- Sütanne,
- 2- Süt kız,
- 3- Süt hala

4- Süt teyze, gibi akrabalarla halvet etmek ve yolculuğa çıkmak mekruhtur.

Yine sıhriyyet yoluyla kendileriyle evlenmek haram olan kişiler;

1 - Hanımın annesi - kayın anne

2- Hanımın bacası -baldız,

3- Hanımın hala

4- Ve teyzesi gibileri, eğer genç olursa, onlarla kendileriyle halvet etmek ve yalnız yolculuğa çıkmak mekruhtur.

22

Kendisiyle Evlenmek Haram Olan Kadın Sonra Helal Olabilir

Kendileriyle evlenmek ebediyen haram olanların mahremiyette müşareketi yoktur.

Çünkü kendisiyle oynasılan kadın bunu nefsinde inkâr ettiği zaman veya şahadete ehil olmaktan çıktığı zaman helâl olur. (Çünkü bu durumda sözüne güvenilmez...)

Mecûsî olan bir kadın;

1- Müslüman olduğu,

2- Yahudî olduğu²³

3- Hristiyan olduğu zaman kendisiyle evlenmek helal olur.

4- Üç talakla boşanan bir kadın, ikinci bir koca ile evlenir, kocanın ona duhûlünden (zifafından sonra) o koca da onu boşar-sa, birinci kocaya yine helal olur.

5- Başkası ile evli olan bir kadın, kocası tarafından boşanır ve iddetini de tamamlarsa, bir başkasının kendisiyle evlenmesi helâl olur.

6- Bundan başka iddet bekleyen (kocasını ölen bir kadın gibi bir) kadın iddet süresini tamamladığı zaman başkasıyla evlenebilir.

7- Bütün bu durumlarda kadın evlenebilir...²⁴

Köle Sahibesinin Mahrem Yerine Bakamaz

Yine,

1 - Bakmanın caiz olmasında,

2- Halvette,

3- Ve seferde, mahrem için müşareket yoktur.

Bu durumlarda kadının mahremine kimse ortak olamaz. Amma kadının kölesi ise itimat edilen görüşe göre yabancı gibidir. Kadının kölesi,

1 - Kadının mahrem yerine bakamaz,

2- Kadın ile halvet yapamaz,

3- Kadın ile tek başına sefere çıkamaz.

Lakin kadının kocası, bu üç yerde de (hükümde de) kadının diğer mahremlerine ortaktır.

Güvenilir kadınlar, seferde kocanın veya mahreminin yerine kaa'im olamazlar. (Birkaç kadın bir araya gelip sefere çıkamazlar.)²⁵

Neseb Akrabahlığına Taalluk Eden Hükümler

Neseb bakımından mahrem olanlara, şu hükümler mahsustur.

1 - Azat edilmesi, akrabalarının üzerinedir. Kendisinin mülkü olsa bile...

a. Kölelik kişinin usûl²⁶ ve furû'una²⁷ tahsis edilmez.

b. Kişi köle usûl ve furû'una mâlik olamaz,

c. Onları köle olarak kullanamaz.

²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/29.

²³ Yahudilere göre, sonradan Yahudî olunmaz. Yahudî doğulur. Bir kişinin Yahudî olabilmesi için doğuştan Yahudî olması lazım. Yahudilik bir kabile ve ırk dini olduğu için, sonradan Yahudî olunmaz. Yahudî ırkından gelmeyen bir kişi, sonra gidip, "ben Yahudî olmak istiyorum," dese Yahudiler, o kişiyi dinlerine kabul etmezler. Müslümanlar gibi Hristiyanlar da kendi dinlerine gireni kabul ederler. Ama Yahudiler, kimseyi dinlerine kabul etmezler. Kişinin Yahudî olması için Yahudî ırkından gelmesi gerekir.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/29-30.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/30.

²⁶ Usûl: Babalar ile analardır.... Nihayete kadar dedeler, ninelerdir. Usûlün müfredi "asi" dir. Asi temel ve kök demektir.

²⁷ Furûl: Erkek ve kız evlâtlarıdır.... Nihayete kadar bunların erkek ve kız evlâdlarıdır. Evlâd ve ahfâda (torunlara) denilir. Bu kelimenin müfredi, ferî'dir.

2- Âciz (çalışamayan ve geçimini sağlayamayan) fakirin nafakası onun zengin akrabalarının üzerinedir.

- a. Bunun akrabalık cihetinde rahm sahibi olması gerekir.
- b. Amcaoğlu ve süt kardeşlerin azâd edilmesi ve nafakaları kendisine vâcib değildir.
- c. Akraba kendi mahreminin cenazesini yıkar.
- d. Veya yıkatır.

3- Köle olan iki küçük mahremin arası tefrik edilmez.

- a. Satış,
 - b. Hibe
 - c. Ve bunlara benzer yollardan sabi ve birbirlerinin mahremi olan iki kölenin arası tefrik edilmez, (ayrılmaz)
- Ancak on meselede tefrik edilir.

4- Mahremlik, hibeden dönmeye mâni bir sebeptir.²⁸

Usûl ve Fûrû'a Mahsus Olan Bazı Hükümler

Usûl ve fûrû' diğer mahremlerin arasında bazı hükümlere mahsusturlar.

- 1 - Biri diğerinin malını çaldığı için (eli) kesilmez.
 - a. Usûl, fûrû'unun malını çaldığı için eli kesilmez.
 - b. Fûrû' usûlünün malını çaldığı için eli kesilmez.
- 2- Usûl ve fûrûdan herhangi biri diğerinin hakkında hüküm veremez ve ona şahitlik edemez.
 - a. Kişi, baba ve dedesi hakkında hüküm veremez.
 - b. Baba ve dedesine şahitlik edemez.
 - c. Yine kişi, kendi soyundan ve nesebinden gelenler hakkında hüküm verip onlara şahitlik edemez.
- 3- Usûl ve fûrûdan her biri diğerine hiçbir surette vatiy e-demez (cinsel ilişkide bulunması) haramdır. Velew ki zina yoluyla da olsa bile...
 - a. Kişi, usûlü ile evlenemez.
 - b. Kişi fûrû'u ile evlenemez.
 - c. Hiçbir surette birbirlerinden şehvî istifâdede bulunamaz.
- 4- Usûl ve fûrûdan her biri diğerinin üzerine mücerret akit ile nikâhlanamazlar.
 - a. Bir kadını nikahlayan kişi, onun anne ve ninesi...
 - b. veya o kadının kızını... ve soyundan gelen kadınları nikâh-layamaz.
- 5- Akrabalar için olan vasiyete giremezler.²⁹

Usûl (Baba ve Dedelere) Mahsus Olan Hükümler

Şu hükümler, usûl'a (baba ve dedelere) mahsustur: 1 - Harbî olan usûl'ün (kişinin kendisi Müslüman baba ve dedeleri kâfir ise harpte ve sair zamanda) öldürülmesi caiz değildir.

- a. Ancak, kendi nefsinden onu defetmek,
 - b. Onun kendisini öldürmesine mâni olmak,
 - c. Onun dönməsinden,
 - d. Kendisine sıkıntı vermesinden,
 - e. Başkasının onu öldürmesi için başkasına sığınır.
 - f. Kişi harbî olan fûrû'unu (harpte) öldürebilir.
- 2- Fûrûdan dolayı usûl'ü öldürülmez; usûl'den dolayı fûrû' öldürülür.
- a. Baba oğlu öldürdüğü zaman, babaya kısas yapılmaz.
 - b. Oğul babasını öldürürse, oğula kısas yapılır...
- 3- Usûl, fûrû'una yapmış olduğu iftiradan dolayı had cezasına çekilmez. Fakat fûrû' usûluna iftira ederse had cezasına çarptırılır. Yani:
- a. Anne kızına namussuzluk iftirasında bulunur ve bunu da ispat edemezse, anneye had cezası uygulanmaz.
 - b. Ama kız, annesine zina iftirasında bulunur ve bunu da şahit ve delilleriyle ispat edemezse, kızı annesine iftira etmek suçundan dolayı had cezası uygulanır.
- 4- Usûl'ün izni olmadan fûrû sefere çıkamaz. Bunun aksi olmaz. Yani usûlün sefere çıkması için fûrû'undan .tein alması gerekmez.
- 5- Neseb'te usûlün dediği makbuldür.
- a. Usûl, cariyesinin çocuğunun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse, nesebi sabit olur.
 - b. Babanın bulunmadığı yerde babanın babası olan dede de baba gibidir.
 - c. Fûrû' bunun hilâfinadır.
 - d. Fûrûl kendisinin veya usûlünün bir cariyeden olduğunu iddia ettiği zaman, usûl bunu tasdik etmedikçe bu iddia sahih olmaz.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/30-31.

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/31-32.

6- Cihat usûlün iznine bağlıdır.

a. Usûl'ün izni olmadıkça fûrûl cihâda çıkamaz. ³⁰

b. Usûl bunun hilâfıdır.

c. Usûl (baba ve dedelerin) cihâda çıkmaları fûrû'unun iznine tabi değildir.

7- Fûrû'un yolculuğa çıkması ancak usûl'ün izin vermesine bağlıdır.

a. Bu, yolun korkulu olması durumdadır.

b. Yol korkulu değilse, fûrû'un sefere çıkması, usûlün iznine bağlı değildir.

c. Bu da (emniyet sağlandığı zaman fûrû'un sefere çıkmasının caiz olması) Fûrû'un sakallarının bitmiş ve yüzünün tüylen-miş olmasına bağlıdır.

d. Fûrû' emred (tüysüz oğlan) olmamalıdır...

e. Fûrû' tüysüz oğlan olursa, usûl onu seferden men edebilir...

8- Usûlün haklarındandır: Ebeveyn (anne ve babadan) biri kendisini çağırdığı zaman, fûrû namazda olsa bile anne ve babasının çağrısına icabet etmek vâcibtir.

a. Ancak anne ve baba onun namazda olduğunu bildikleri halde onu çağırıyorsa, evlat bu durumda onlara icabet etmez.

b. Dede ve ninelerin hükmünü görmedim; fakat onların da ebeveyne ilhakları daha uygundur.

9- Anne ve babanın izni olmadan hacca gitmek.

a. Eğer anne ve babası bakıma muhtaç iseler,

b. Ondan başka da anne ve babasının hizmetini görececek kimse yoksa,

c. Hizmetçi de tutamıyorsa,

d. Anne ve babası onun hacca gitmesini istemiyorlarsa; kişinin bu durumda (nafile) hacca gitmesi mekruhtur.

10- Usûl edeplendirmesi caizdir. Bu edeplendirmenin sadece babaya mahsus bir şey olmadığı aşîkârdır.

a. Anne,

b. Dedeler

c. Nineler de fûrû'unu edeplendirirler.... (Z/189)

11-Fûrû' usûl'a tabidir islâm'da... Müslüman olmakta fûrû', kendi usûluna tabidir.

12-Usûl, fûrû'unun borcundan dolayı hapis olunmaz.

a. Dedeler

b. Ve nineler de böyledirler...

c. İffetlerinin vacib olmasıyla usûl erkeklere mahsustur...

d. Baba ve dede hükümlerde babaya mahsusturlar. 13-Ma!ımn velayeti de usûl'a mahsustur.

a. Annenin küçük çocuğunun malından velayeti ancak onu korumak içindir.

b. Küçük çocuğu için malı satmak,

c. Küçük çocuk için yapılması gereken zarurî şeyleri yapmak,

Usûl akdin iki tarafından biri için velidir.

d. Baba, oğlunun yerine malını satsa,

e. Veya oğlunun yerine bir şey satın alsa,

f. Bu alınan ve satılan malda fahiş bir aldanma yoksa; birinin kelâmı ile bu akit geçerlidir.

Balığ olanın görme muhayyerliği yoktur; eğer baba veya dede bunu tecviz etmişlerse...

g. Amma nikâhta velayet sadece baba veya dedeye mahsus değildir.

h. Her veli nikâhta kişinin velisi olabilir.

i. Bu veli ister asabe ve isterse zevi'l-erhâm olsun fark etmezdir.

j. Cenaze namazı kılmak da baba ve dedeye mahsus değil

k. Nikâhta bulunmak da böyledir... ³¹

Muallimin Dövmesiyle Talebe Ölürsün

Eğer muallim babanın izniyle çocuğu döver ve bu dövmeyle çocuk helak olursa, muallim, çocuğun diyetini ödemez.

Ancak örf ve âdetlere göre, çocuk dövülmeyecek bir şekilde çocuğu dövmüşse, muallim dayakta öldürdüğü talebenin diyetini öder....

Eğer muallim, annenin izniyle talebeyi döver ve normal dövmesinden dolayı talebe helak olursa; muallim talebenin diyetini öder.

Baba bulunmadığı zaman, dede baba gibidir...

Ancak on iki yerde dede baba gibi değildir... ³²

³⁰ Oğlun savaşa çıkması babanın iznine bağlı olması normal şartlarda yapılan cihâd içindir. Seferberlik anında cihâda çıkmak için kimse kimseden izin almaz...

³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/32-34.

³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/34.

Faide

Nesep üzerine terettüp eden on iki hüküm:

- 1- Mala miras olunur.
- 2- Velayet,
- 3- Varislerin çokluğu durumunda vasiyette bulunmak sahih değildir.
- 4- Maraz-ı mevtime (ölüm hastalığında) borç ikrar etmek de buna girer. Yani sahih değildir.
- 5- Diyet velayetini yüklenir.
- 6- Evlendirme velayetini,
- 7- Meyyiti yıkama velayetini,
- 8- Meyyitin üzerine cenaze namazı kılmayı,
- 9- Mal velayeti,
- 10- Terbiye ve te'dip etmek velayeti,
- 11 - Haddi talep etmek,
- 12- Kisasın düşmesini talep etmek...

Bütün bu şeyler ve benzerleri, birçok faydalan olduğu için burada naklettim. Bu faideler kendisine gizli olan (bunların değerini bilmeyenler ancak) bu mahalde kınarlar...³³

Yüce Meali:

İçinizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikâh edecek genişliğe güç yetiremiyorsa, ona da, ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var... Allah kadrinizi imânınızla bilir. Müminler hep birbirinizden sayılırsınız. Onun için fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek, namuslu yaşadıkları halde onları sahiplerinin izniyle nikâh ediniz. Ve mehirlerini güzellikle kendilerine veriniz. Eğer evlendikten sonra bir fuhuş irtikâb ederlerse, o vakit üzerlerine, hür kadınlar üzerine terettüp edecek cezanın yarısı lâzım gelir. Şu suret, günaha girmek korkusu olanlarınız içindir. Yoksa, sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber, Allah gafurdur, rahimdir.³⁴

Tefsir-i Şerifi:

İçinizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikâh edecek genişliğe güç yetiremiyorsa..."³⁵

Manânın Tahlili

"Ve kim güç yetiremiyorsa," kavli-i şerifi, "Ve kim bulamazsa." manasınadır. Hani adam: .N "Haccetmeye güç yettiremedim," der. Bununla, "Kendisiyle haccedeceğim (maddi bir şey) bulamadım," demek ister.

"Sizden," kavli-i şerifi, fiilinin failinden hâldir. Yani o güç yetiremeyen kişi, sizden olduğu halde, elemektir.

"Genişliğe," (Aslında) jppj "tavl" kudret, demektir. Fiilinin mefûlü olduğundan mensuptur.

"Nikahlamak" kavli-i şerifi, kudretin mefûlü olmak Çizere nasb yerindedir.

"Muhsin kadınlar"dan murad, hür olan kadınlardır. Onların mukabilinde esir kadınların zikredilmesi deliliyle burada hür kadınların murad edildiği anlaşılmaktadır.

Çünkü onların hürriyetleri, kendilerini esaretin zilletinden, başkasının emrine amade olmaktan ve iki sıfattan başka, kişi için kusur ve noksan olan ve hürriyetini kısıtlayan sıfatlardan kendilerini koruduğu için, hür kadınları korumaktadır. Ve bundan dolayı bu kadınlara, pHUklu "Muhsin kadınlar" denildi. o£.>Ji "Mü"min kadınlar," (Bütün bu açıklamalara göre) bu kavli-i şerifin manâsı şöyledir: Kim hür kadın ile evlenmeyi bulamazsa, yani hür kadını ile evlenecek maddî imkânlar bulamazsa;

"Ona da, ellerinizin altındaki var..."

Ya bir kadını nikâhlasın, ya da kendisine sahip olduğunuz cariyelerin çeşitlerinden bir cariyeyi nikâhlasın. (Neden cariyelerle evlensin?) "Mü'min cariyelerinizden,"

Bu kavli-i şerif, cJdi fiilinin altında mukadder olup, "O ki," ism-i rnevsûluna râci olan zamirden hâldir. Yani Müslüman olan cariyelerinizden, demektir.³⁶

Cariyelere Genç Denilmesinin Sebebi

Burada, "cariyeleriniz" diye tercüme ettiğimiz, jLbılJi kelimesi aslında gençleriniz demektir. Çünkü,

³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/35.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/36-37.

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/37-38.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/38.

ax_u kelimesi, aslında genç demektir. kelimesi med ile, gençler, demektir, genç, demektir. Cariyeye (kadın köleye) sllu adı verilir. Erkek köleye (kula) adı verilir. Her ne kadar câriye ve köleler büyük olsalar bile onlara yine de bu isimler verilir. Çünkü câriye ve köleler, büyük de olsalar, câriye ve köle olmalarından dolayı, yaşlı insanların gördükleri saygıyı görmezler. Ve kendilerine hep küçüklerle yapılan muamele yapılır. İşte bundan dolayı onlara genç, denilmektedir.³⁷

Üstünlük İmân ve Takvadadır

Allah kadrinfei î mâhi^îzla Cariyelerin nikâhına alıştırmak ve .ondan kaçınmak ve ii etmek (düşüncesini izâle etmek ve) kaldırmak içindir...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında sizinle kölelerinizin aran sindafazilet imandadır. (İmanı kuvvetli plan dal>a faziletlidir.)³⁸

Cariyenin imanı bazen hür kadının imanından daha kuvvetli olabilir. Veya kadının imanı erkeğin imanından daha kuvvetli olabilir...

Mü'min kişiye gereken, fazilet, üstünlük ve tercih etmeyi imân ve İslâm itibariyle yapmasıdır. Hasep ve nesep itibariyle değil...³⁹

İnsanlar Adem Aleyhisselâm'ın Neslindendir

"Müminler hep birbirinizden sayılırsınız."

Sizler ve köleleriniz (cariyeleriniz) hepinizin nesebe Adem Aleyhisselâm'ın nesebindensiniz. Dininiz de İslâm dinidir. Buyurulduğu gibi:

dır...

Cins bakımından insanlar birbirlerine eşittirler. Babaları Adem Aleyhisselâm, anneleri de Hazret-4, Havva1-

Sizinle köle (ve cariyelerinizin arasında;

1- İmânî kardeşlik,

2- Cinsî (ve nesepten dolayı) kardeşlik

3- Dinî kardeşlik vardır Hür kişi, asla köleden (Ma faziletti ve⁴⁰

Câriyelerin'Evlenmeleri

Onları sahiplerinin izniyle nikâh ediniz.

Siz evlenme işini aşikâre vuracağınız zaman, onları*efendilerinin izinleriyle nikahlayın. Onlardan yüz çevirmeyin.

Câriyelşrin evliliklerinde efendilerinin izinlerinin şart koşulması ve efendilerinin bizzat kendilerinin nikâh akdini yapmalarının şart olmaması; cariyelerin de nikâh akitlerini bizzat şart olmaması; cariyelerin de nikâh akitlerini bizzat kendilerinin yapabileceklerinin ve bunun caiz olduğuna işaret etmek içindir...⁴¹

Cariyelerin Mehirleri

"Ve mehirlerini güzellikle kendilerine veriniz."

Onlara mehirlerini verin.

1 - Mehirleri verme süresini uzatmayın,

2- Onları zarara sokmayın,

3- Kurtuluşa (fidyeye) yer vermeksizin,

4- Onları sıkıntıya sokmaksızın,

5- Onlara baskı yapmaksızın,

6- Ve onları incitmeksizin kendilerine mehirlerini verin... (Ne olduğu halde?)

"Namuslu yaşadıkları halde,"

Bu kavli-i şerif, "Onları nikahlayın," fiilinin mefû-lünden hâldir. Yani kendileri zinadan beri ve iffetli oldukları halde onları nikahlayın, demektir. (Daha ne olduğu halde?)

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/38.

³⁸ Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır. "Ey o bütün insanlar! Biz sizi bir erkekle, bir dişiden yarattık, hem de sizi şa'b şa'b, kabile kabile yaptık ki taruşasınız! Haberiniz olsun ki! AHah yanında ekreminiz en takvalınızdır; her haide Allah alim'dir, habir'dir!" el-Hucûrât: 49/13, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular:

Ey insanlar! Dikkar edin! Rabbiniz bir (olan Allah) dır.Babanızda birdir. Gözünüzü açın! Arap ırkına mensup olanın diğer ırklara. Acem ırkına mensup olanın.Arap ırkına: beyaz(rengli insan) ın siyah (ırk)a, siyah (insanlar)ın beyazlara üstünlüğü yokttif*FAZİLET, ANCAK TAKVA İLEDİR." Müsned-i Ahmed: 22391

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/38-39.

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/39.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/39-40.

"Fuhuşta bulunmayarak,"

Bu kav-l-i şerif hâl ve tekîd içindir. Fuhŝu aşikâr yapmadığı halde (veya fuhuş yaptığı bilinmediği halde), demektir. (2/190)

Zina eden, demektir.

kelimesi, ten gelir.

meniye dökme manasıdır. Çünkü zina yapanın maksadı sadece suyu dökme (yani meniye akıtmaktır).

(Daha ne olduğunuz halde?)

"Ve gizli dost da edinmeyerek..."

"Gizli dostlar," kelimesi, kelimesinin cemiidir. kelimesi de, gizli dost demektir.⁴²

Bu kelimenin "Gizli dostlar," diye cemi gelmesi, taksim olunma mânâsına 'mukabil (ve karşılıktır). Mânası: Kadınlardan hiçbirinin hiçbir gizli dostu olmasın, demektir. Yoksa her bir kadının birkaç gizli dostu (ve metresi) olmasın, demek değildir. Yani zinayı gizli ve aşikâr yaptığı dostu olmasın, demektir.⁴³

Câhiliye Döneminde Zina

Câhiliye döneminde zina iki kısım üzereydi.

1- Sifâh,

2- Mühâdene,

Sifâh: Zinayı para karşılığında ve aşikâr olarak yapan kadınlara bir kişinin gidip zina etmesiydi.

Mühâdene: Bir kadının husûsî bir dostu olur. Erkeğin metresiyle zina yapmasıydı.

Birincisi (sifâh yoluyla yapılan zina) aŝikârdı. (Herkes o kadının zâniye olduğunu bilirdi.)

İkincisi (mühâdene yoluyla yapılan zina) ise, gizliydi.

Câhiliye döneminde insanlar, mühâdene (gizli dost ve metres) ile yapılan zinanın zina olduğuna hükmetmezlerdi.

Yani bunu zina saymazlardı.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Onun için fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek," buyurarak, bu iki tür zinayı birbirlerine yakın zikretti. Ve ikisinin de haram olduğunu beraberce nass (Kur'ân-ı kerim) ile beyân etti.⁴⁴

Cariyelerin Cezaları

"Eğer evlendikten sonra," Evlilikle...

"Fuhuş irtikâb ederlerse,"

Cariyeler, evlendikten sonra fuhuş yaparlarsa. Bu fuhuştan maksat zinadır.

"O onların vakit üzerlerine lazım gelir."

Şeriat bakımından kendilerine verilecek ceza;

"Hür kadınlar üzerine terettüp edeceğinin yarısıdır."

Hür bekârların üzerine olan azabın yansı.

"Azaptan ..." Had'dan... Zina yapan bekânın cezası yüz değnektir; bunun yarısı da ellidir. İhsandan önce böyle oıldığı üzere... (Zina yapan cariyelere* elli değnek vardır.)

Bundan murat, cariyelerin hadlarının hür kadınlarla bir olmadığını beyân etmektir. Hür kadınların hadlannın kendi aralarında eşit olduğu gibi, cariyelerin hadları onlarla bir değildir.

Cariyeler recm edilmezler. Çünkü onlar recm ile vasıflanmazlar. Kölenin haddi (hukukî cezalan da) cariyelerin hadlarına kıyâs edilir, ikisinin (köle ile cariyeyi bir hüküm altında toplayan ise) esarettir, boyunduruktur.

İhsan, Balıg, Âkil, Hürriyet, İslâm, ve sahih bir nikâh ile evli olmaktan ibarettir.

İmam Şafiî (r.h.) hazretleri, bir kadının muhsm olmasının için "İslâm"ın şart olmasına mühâtefet ettbHür kadınlarla evlenmeye gCicü yetrruMae duraimunçtebGâri-yelerle evlilik. (Bu evHHk-kirrt içindir." Zinâ'dan korkanlar⁴⁵

Zinaya "anet" adı verilmesi

⁴² "Gizli dostlar." kelimesi. kelimesinin cemiidir. Yani gizli dost tutmak demektir. Cahiliyye devrinde iki çeşit zina vardı. Birisi herkesin gözü önünde açıktan genelev işletmek, diğeri de birini dost tutarak öze! bir şekilde gizlice zina etmektir. Ve bu şekildeki zinalar, çoğunlukla cariyelerle yapıldı. İslâm'da bunların ikisi de yasaklanmıştır. Dikkate değerdir ki. hür kadınlara ait âyette, erkeklerin zinası, burada da kadınların zinası açık olarak yasaklanmıştır. Bu ise büyük bir edeb ve belagatı i-çermektedir.

İlk önce hür olan kadınların zinaya tenezzül etmeyecekleri ve onlar hakkında fuhuş ve zina ihtimalini düşünmek bile uygun olmadığını ve böyle bir ihtimal olsa olsa erkekler yüzünden ve erkeklerin iffetsizliği dolayısıyla tasarlanabileceği, cariyelere gelince bunların zarurete binaen zina aŝağılığına düşebilmeleri pek düşünülebilen ve hatta cahiliyye devrinde âdet olduğu ve bununla beraber bunun da yine erkeklerin ahlâksızlığından meydana geldiği ve bu sefaleti (alçaklığı) kaldırmak da erkeklerin elinde bulunduğu, erkekler iyi niyetle hareket edip vazifelerini yerine getirdikleri takdirde bunların da bu sefaletten kurtulacağı ve bundan dolayı müslümanların hep bu iffet ve iyiliğinin gayesini takip etmelerinin gereği anlatılmıştır.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), RuHu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/40-41.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), RuHu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/41.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), RuHu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/42.

kelimesi, aslında sardıktan sonra bir zorlama ile kemiğin kırılması demektir.

Daha sonra bu kelime, istiare yoluyla her meşakkat, zorluk, zarar ve kendisine çirkinliklerin en fahişi (olan zinanın) isminin yerinde uygun olan her türlü büyük zarar mânâsında kullanıldı...

Zina onunla isimlendirildi. Çünkü zina dünyada haddın (sopa veya recm cezası ve acısının) meşakkatine ve âhirette azap görmeye ve cezalandırılmaya sebep olduğu için, "anet" adı verildi.⁴⁶

Câriye ile Evlenmemek Daha Hayırlıdır

"Yoksa, sabretmeniz,"

Cariyeleri nikâhlayıp; nefsinizin çektiği: şehvî isteklere karşı namuslu bir şekilde sabır etmekliğiniz.,Uc(Sabretmek sizin için nedir?)

"Sizin için daha hayırlıdır.

Sabretmeniz sizin için cariyeleri nikâhlamaktan daha hayırlıdır. Her ne kadar cariyeleri nikâhlamak hakkında ruhsat daha önce zikri geçse ve "Ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var..." diye kelâm-ı kadîm geçse bile; cariyelerle evlenmemek sizin için daha hayırlıdır.)⁴⁷

Cariye İle Evlenmenin Sakıncaları

1- Doğacak olan çocuk, köleliğe maruz kalacaktır.⁴⁸

2- Çünkü o câriye ve onun çocuklarında efendisinin hakkı vardır.

3- Câriye olan kadın, hür kadınların kocalarına mahsus olmaları gibi kocasına mahsus olamaz.

4- Çünkü câriye olan eşi efendisi istediği gibi istihdam edebilir.

5- Seferde çalıştırır,

6- Mukîm halinde iken işlerinde çalıştırır.

7- Cariyeyi satabilir.

8- Hazır olan ve olmayana satabilir

9- Bağ ve bahçe işlerinde çalıştırır.

10- Kocasına buna müdahale edemez.

11 - Bütün bu durumlar, cariyenin kocasının ve çocuklarının durumunu sarsar.

12- Mihnet,

13- Horlanmak,

14-Aşağılanmak,

15-Zillet,

16- Meskenet,

17- Başkasının emrinde olması,

18- Kocasının isteğinin haricinde dışarıya çıkması,

19-Ayak altında çiğnenmesidir. İşte bütün bu zillet, aşağılanmak ve horlanmalar, nikâha sirayet eder. Câriye ile evlenen bir kişi, bütün bu aşağılanmalara katlanmalıdır.

Halbuki müminlere izzet ve şeref yakışır.

Cariye ile evlenmenin şu sakıncaları da var:

21- Evlilikten dolayı cariyenin alması gereken mehri efendisi alır.

Cariye kendi mehrinden faydalanamaz.

22- Cariyenin kocası da onun mehrinden faydalanamaz.

23- Mehri efendisi aldığı için, câriye bir eş olarak kocasına hibe edebilecek bir mehre sahip değildir.

Bu da câriye ile evlenmenin ekonomik zararıdır.

24- Cariye ev işlerini tanzîm edemez.

25- Câriye iyi bir ev hanımı olamaz.

26- Kocasına ve çocuklarına gereğince hizmet edemez.

Bu durumlar, çocukların gelişmesine zarar verir.⁴⁹

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/43.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/43-44.

⁴⁸ Çocuk annesine tabidir. Eğer anne câriye ise doğan çocuk erkekse köle; kız ise câriyedir. Ve bunların mülkiyetleri de annelerinin efendisine aittir. Bir çocuğun babası köle ve annesi hür kadın ise, o çocuğun geçimi babasına gerekmez. Çünkü o çocuk annesine tabi olarak hürdür. Bu çocuğun geçimi annesine gerekir. Bir çocuğun babası hür ve annesi câriye ise o çocuğun geçimi annesinin efendisine aittir. Çünkü o çocuk da köledir. Ancak hür bir erkek bir câriye ile evlenirken doğacak çocuğun hür olmasını şart koşarsa, bu takdirde o cariyeden doğacak olan çocuklar hür olan babalarına tabi o-lup hür olurlar. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız, tstlâhâtı Fıkhiyye Kamusu c. 2, s. 509- 511 Ömer Nasuhî Bilmen.

Bir çocuk, hürriyet ve esaret itibarıyla annesine tabidir. Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu c. 2. s. 51 i. Ömer Nasuhî Bilmen.

⁴⁹ Bütün bu durumlar, kendisiyle evlenen cariyenin başkasının cariyesi olması durumundadır. Kişi kendi cariyesinden faydalınırsa bu durumların hemen hemen çoğu ortadan kalkar.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/44-45.

Câriye ile Evlenmek

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hür kadınlar, evin salâhı (ıslâh etmek ve tanzim etmektir); câriye ile evlenmek ise evin helaki (ve harap olması)dır."⁵⁰

"Ve (bununla beraber) AHah gafurdur,"

Sabretmeyenlere karşı gafurdur. (Yo) "Rahimdir."

Ruhsat ve genişlik vermekle Allah rahimdir.⁵¹

Hür Kadının Üzerine Cariye

Hür kadın ile evlenmeye (maddî) gücü yeten kişinin câriye ile evlenmesi Şafî mezhebine göre helâl değildir.

Hanefî mezhebine göre ise hür bir hanımı olmadıkça; hür kadınla evlenmeye gücü yeten kişinin câriye ile evlenmesi helâldir... Bunun mahsûlü şudur:

Şafî mezhebi;

"İçinizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikâh edecek genişliğe güc yetiremiyorsa, ona da, ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var..." Âyet-i kerimesinin Zahirini aldılar. (Bu kavî-i şerifin zahirine göre hükmettiler) ve:

-"Cariyeyi nikahlamak ancak üç şart ile caiz olur," dediler. Bu üç şartın ikisi nikâhı yapan erkekte bulunur. Biri de nikahlanan cariyede bulunması lazım.

Erkekte bulunması gereken şartlar:

1- Hür kadın nikâhlamaya gücünün yetmemesi,

2- Zinâ'ya düşme korkusunun olması, Nikahlanan cariyede bulunması gereken şart ise; Cariyenin mümine olmasıdır.

Çünkü kâfir ve kitabî olan cariyenin nikâhlanması caiz değildir.

Hanefî mezhebine göre, câriye ile evlenmek için bunların hiçbir şart değildir. Hür kadınla evlenmeye gücü yetmemek, nikâhının altında hür kadının olmaması üzerine hamledilir. Kişinin nikâhının altında hür kadın yoksa onun câriye ile evlenmesi caizdir.

Nikâh lafzı vatiy etmek mânâsına hamledilir.

"Ona da, ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var..." kavî-i şerifi efdaliyette hamledilir. Yani sizin mü'min cariyelerle evlenmeniz ehl-i kitap (Yahudî ve Hristiyan) olan kadınlarla evlenmenizden daha faziletlidir, demektir.

Bunu (câriye ile evlenmeyi) mendûb kılmaktadır. Hürriyet vasfı, şart olmamak üzere delil getirildi.

Tefsîr tefsirinde buyuruldu:

"Ona da, ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var..." kavî-i şerifinde mümine (cariyelerle) evlenmenin mubah olduğu mânâsı (olmakla beraber), kitap ehli (Yahudî ve Hristiyanlarla) evlenmenin haram olduğu mânâsı yoktur.

Cariyeyi nikahlamak konusunda fakir ve zengin müsavidirler (eşittirler). Bu câriye ister mümine, ister Yahudî veya Hristiyan olsun, fark etmez.⁵²

Nikâh Peygamberlerin Sünnetidir

Bil ki nikâh, peygamberlerin sünnetlerindendir. Evlenmek, muhlis (ihlas ehlinin) şeriatı ve yoludur. Ancak insanların hallerinin değişmesiyle kişinin nikâhtaki hâli de değişir. (2/191)

Nikâh kişiye göre değişir:

1- Vâcib,

2- Müstehab,

3- Mekruhtur.

Nikâh, evlenmeyi şiddetle arzu edene (gücü yetene ve evlenmediği durumda şehvî arzudan günaha girme ihtimali olana) vâcibtir.

Mutedil olan kişilere de müstehaptır.

Hanıma vaki olmaktan (cinsel ilişkidenden) ve hanımını geçindirmekten âciz olan kişiye de mekruhtur.⁵³

Saliha Kadın

⁵⁰ Deylemî-Firdevsî: 2820,

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/45-46.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/46-47.

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/47.

Şir'atü'l-tslâm ve şerhinde buyuruldu.

Evlenmek için dindar kadın seçilir. Çünkü salih bir kadın dünya meta ve nimetlerinin en hayırlısıdır. Çünkü salih bir kadın sebebiyle;

1 - Kalb, evin tedbirinden fariğ olur.

2- Yemek pişirmek külfetinden,

3- Evi süpürmek işinden,

4- Temizlik yapmaktan,

5- Çamaşır yıkamaktan,

6- Bulaşıktan,

7- Yatak indirip kaldırmaktan,

8- Evi temizlemekten,

9- Çevreyi temizlemekten,

10-Geçim sebepleri hazırlamaktan,

11 -Ve bunlara benzer evin içiyle ilgili bütün işlerden kişi kurtulur. (Kendisini ibâdete verecek daha çok zamanı olur.)⁵⁴

Saliha Kadın Dini Yaşamak İçindir

Muhakkak ki insan, kendisini günaha düşüren bir şehveti olmasa bile evinde tek başına yaşamak kendisine çok zordur.

Bir kişi eğer evin bütün işlerini görecektse, ibâdet etmek için gerekli olan zamanı bulamaz. Ev işleriyle meşgul olmak kişiye zaman kaybettirir.

Bu kişi, ilim ve amele zaman bulamaz.

Ev işlerini düzenleyen ve evin bakımını yapan salih bir kadın, bu yol ile dini yaşamaya yardımcı olmuş olur.⁵⁵

Evlenmemek...

Bu sebepleri ihlâl etmek (evlenmemek),

1 - Kişiyi meşgul eder,

2- Kalbe huzursuzluk ve geçim bakımından insana sıkıntı verir.⁵⁶

Saliha Kadın Âhireti Kazandırır.

Bundan dolayı Süleyman Darânî (r.h.) hazretleri buyurdular:

-"Saliha bir zevce (eş), dünyadan değildir. Çünkü o (saliha kadın) sana âhiret için boş vakit verir!"

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

İyi kadın, âbide emretti.

Dilenci (ve derviş) adamı padişah yapı

Saliha kadın erkeği aziz yapar...

Bayram seferi oldu.

Taht, sahibinin önünde olur.

Kadının sayesinde kötü yâr, baş tacı olur zamanla...⁵⁷

Bakire ile Evlenmek

Sonra âlimlerin bazıları bakire ile evlenmeyi tercih ettiler. Buyurdular, bakire sana mahsus olur.

Ama dul kadın ise, bakılır, çocuğu var mı yok mu?

Çocuğu olmayan dul kadının yarısı senindir.

Eğer dul kadının bir de çocuğu olursa, o kadının hepsi başkasının olur.

Dul kadın, senin rızıkını yer; ama senden başkasını sever.⁵⁸

Câriye ile Evlenmek Ruhsat ...

Vel-hâsıl, cariyeyle evlenmek ruhsattır. Sabredip, câriye ile evlenmemek ise azîmettir.

Azimetin daha evlâ olduğu şüphesizdir. Çünkü sabretmekle kul yüksek derecelere ulaşır.⁵⁹

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/48.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/48.

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/48.

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/48-49.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/49.

Sabredenın Sevabı

Haberde vârid oldu:

Yer ehlinin en çok şükredeni getirilir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onu şükredenlerin mükâfatı ile mükâfatlandırır.

Sonra yer ehlinin en sabredenı getirilir. O'na denilir:

-"Sana şükredenlerin mükâfatını vermeme razı mısın?" O kişi:

-"Evet! Yâ Rabbi!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurur:

-"Hayır! Sana nimet verdim, sen şükrettin! Seni dertlerle müptela kıldım, sen sabrettin! Bundan dolayı elbette senin ecir ve sevabını da şükredenlerden daha fazla ve kat kat verece-ğim!" der. Ve ona şükredenlerin mükâfatından kat kat fazla sevap verilir."

Bazen bir kul, kendisinde şükür ve sabır faziletinin her ikisini de toplayabilir.

Bu da bir zaman nefsin müktezası (nefsi emmârenin gerekli gördüğü istek ve arzularına karşı) sabretmek ve onlara nail olduğu ve sıkıntılarından kurtulduğu zaman da güzel ve bol nimetlere şükretmekle olur.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizlere ve sizlere şükür ve sabrın hakikatini gerçekleştirmeyi nasip etsin! Âmin

Şükür:

Ne güzel buyurmuşlar:

Hakkın sayısız nimetlerine şükret.

Zira Allâhü Teâlâ'nın nimeti sayıya gelmez.

Şükür, artan hazinenin anahtarıdır.

Hazineyi istiyorsan, anahtarı kimsenin eline verme!

Sabır

Sabır hakkında şöyle buyurdular:

Zorluğu bağlama anında kalsın.

Sabret ki, sabır sevincin anahtarıdır.

Ey Hafız, gece ve gündüzün zorluğuna sabret.

Akıbet elbette sen umduğuna nail olursun.⁶⁰

Nimet Hudutsuzdur

Sonra Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına olan rahmeti zikredilemeyecek kadar çok ve geniştir. Bundan dolayı Allâhü Teâlâ buyurdu: "Allah gafurdur, rahimdir."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin cümlesindendir:

1 - Selef-i sâlihinin yolunu beyân etmesi,

2- Bizden önce yaşayan rüşd ehlinin yolunu beyân etmesi,

3- Onların yollarına girilmesi,

4- Ve insanların muradlarına nail olmalarını sağlaması Allah'ın kullarına olan nimetlerindendir.⁶¹

Günahlar Sevaba Çevirilir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri

-"Ey afn kerim olan Allah'ım!" diye dua etti. Cebrail Aleyhisselâm:

-"Ey affı kerim olan Allah'ım!" cümlesinin manâsının ne olduğunu bilir misin?"

Bu kerimü'l-affı (affı kerimli) demek; rahmetiyle kullarının günahlarını affeden ve sonra da keremiyle onların günahlarını hasenata (iyiliklere ve sevaba) çeviren!" demektir" buyurdular.⁶²

Celâleddin-i Rumî (k.s.) buyurdular: Tevbe et, Allah tevbeleri kabul eder. Onun emrini tut,

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/49.

⁶⁰ Divân-ı Hafız: s. 4,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/49-51.

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/51.

⁶² Bu hadis-i şerif, şu kav!-i şerife dayanmaktadır. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, günahlarından tevbe eden ve salih amel işleyen kullarının bütün günahlarının ve kötülüklerinin iyiliğe çevireceğini bize haber vermektedir:

"Ve onlar ki Allah'ın beraberinde diğer bir ilaha duâ etmezler, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız katleylemezler ve zina yapmazlar, her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar.

Kıyamet günü ona azap katlanır ve onda muhakkak, muhali ed kalır;

Ancak tevbe ve iman edip salih bir amel işleyenler başka, çünkü bunların seyyiatını, Allah hasenata tebdil eder ve Allah gafûr-rahîm bulunuyor.

Ve her kim tevbe edip de salâh ile çalışırsa, o muhakkak Allah'a makbul olarak döner. El Furkân: 25/68-71...

Yukarıda zikredilen hadis-i şerif, bu âyet-i kerimenin manâsına tamamen uymaktadır. Onun için Allâhü Teâlâ hazretlerinin bağışladığı kullarının günahlarını sevaba çevireceği manâsındaki hadis-i şerif ve haberleri asla yadırgamayın... Bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin biz kullarına bir lutfu ve keremidir. Ne mutlu ümmet-i Muhammed!

O ne güzel emirdir. Kötülüğü hakka çevirir! Geçen şeyler (kötülükler) taat oluverir! ⁶³

Selefin Yolu

Yüce Meali:

Allah sizlere bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öndekilerle-rin yollarını göstermek ve salâha rücû'unuzu görerek günahlarınızı bağışlamak diliyor. Hem, Allah alimdir, hakimdir.

Allah, tevbekâr olduğunuzu görerek size nazar buyurmak istiyorken, o şehvetleri ardında koşanlar, sizin büyük bir yamuklukla yamulmanızı istiyorlar.²⁷

Allah, sizden ağır teklifleri hafifletmek istiyor. Öyle ya, insan zayıf yaratılmıştır.²⁸

Ey o bütün imân edenleri Mallarınızı, aranızda bâtil bahanelerle yemeyin. Kendiliğinizden rızalaşarak, akdettiğiniz bir ticâret olmak başka... Kendilerinizi öldürmeyin de. Allah size cidden bir rahîm bulunuyor.²⁹⁶⁴

Tefsir-i Şerifi

Her Şeyden Hayırlı 8 Âyet

"Allah sizlere bilmediklerinizi bildirmeyi diliyor."⁶⁵

Lam, mezid olup istikbâl manâsı için lâzım olan irâdeyi te'kid içindir.^, fiilin mefûlû mahzûftur.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, sizce gizli olan (bilinmeyen) sizin maslahatınızı size beyan etmek ve amellerinizin en faziletlisini size bildirmek istiyor, demektir. {2/192}

Veya sizin kendisi sebebiyle ibâdet ettiğiniz helâl ve haramı size beyân etmek istiyor, demektir.

"Ve sizden öndekilerin

yollarını göstermek (ve sizi o yola hidâyet etmek istiyor)."

Sizin kendilerine uymanız için Allâhü Teâlâ hazretleri, sizden önce yaşayan Peygamberlerin ve Sâfihlerin yoluna iletmek ve delâlette bulunmak istiyor.

(Daha Allâhü Teâlâ size neyi murâd ediyor?)

"Ve günahlarınızı bağışlamak diliyor."

Sizin üzerinde olduğunuz hilaf (hakka ve hidâyete aykırı) günah ve isyandan sizi tevbe etmeye muvaffak kılmakla, Allâhü Teâlâ hazretleri sizi ma'siyetinden taatına döndürür.

Hitab bütün mükelleflere değildir. Mükelleflerden (âkil, balığ Müslümanlardan) tevbe etmeyenler hakkında Allah'ın muradı, irâdesine muhalif olmasın diye; hitab bütün mükelleflere değildir.

Belki mükelleflerden muayyen bir taife için bu tevbe hâsıl oldu.

"Hem, Allah alimdir." Sizi biliyor,

"Hakimdir." Sizin için murad ettiklerinde...

"Allah, tevbekâr olduğunuzu görerek size nazar buyurmak istiyor."

Burada Allâhü Teâlâ hazretlerinin irâdesinin menfaatinin kemâlini ve fâcirlerin (fasıklann) istedikleri şeylerin zararının kemâlini beyân etmektedir.

Birincisinin (önce ki kavı-i şerifin) hilâfıdır. Çünkü Önceki âyet-i kerimede Allâhü Teâlâ hazretleri;

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/51-52.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/52.

⁶⁵ İbnü Abbâs hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, o şöyle demiştir: Nisa sûresinde sekiz âyet bu ümmet için güneşin üzerine doğduğu ve battığı şeylerin hepsinden hayırlıdır.

1-{Nisa, 4/26}

"Allah sizlere bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öndekilerin yollarını göstermek ve salâha rücû'unuzu görerek günahlarınızı bağışlamak diliyor. Hem, Allah alimdir, hakimdir."

2- (Nisa. 4/27)

"Allah, tevbekâr olduğunuzu görerek size nazar buyurmak istiyorken, o şehvetleri ardında koşanlar, sizin büyük bir yamuklukla yamulmanızı istiyorlar."

3- (Nisa, 4/28)

"Allah, sizden ağır teklifleri hafifletmek istiyor. Öyle ya, insan zayıf yaratılmıştır.

4- (Nisa, 4/31)

"Eğer, siz nehyedildiğiniz günahların büyüklerinden içtinâb ederseniz, sizden kabahatlerinizi keffâretleriz ve sizi hoş bir mesleke koyarız."

5- (Nisa, 4/40)

"Her halde, Allah, zerre miskâli zulmetmez. Ve eğer bir hasene olursa, onu kat kat artırır; bir de tarafından azîm bir ecir verir."

6- (Nisa, 4/48-116)

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfîret etmez. Ondandır berisini dilediğine mağfîret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş* olduğunda şüphe yoktur."

7- (Nisa, 4/110)

"Halbuki, kim bir kötülük yapar veya nefesine zulmeder de sonra Allah'ın mağfîretine sığınır, Allah'ı bir gafur, rahîm bulur."

1- (Nisa, 4/147)

"Siz şükreder, imân ederseniz; Allah size azabı nidecek? Halbuki Allah, şükür bilir bir alim bulunuyor." Allâhü Teâlâ hazretleri âyet-i kerimelerle amel etmeyi ve bunların haber verdiği müjdelere nail olmayı müyesser kilsini Âmin

"Allah sizlere bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öndekilerin yollarını göstermek ve salâha rücû'unuzu görerek günahlarınızı bağışlamak diliyor. Hem, Allah alîmdir, hakimdir!" buyurarak) Tевbe edenlerin günahlarını bağışlamak istediğini beyân ediyordu.
Bu iki âyet-i kerime birbirlerinin tekrarı değildir.⁶⁶

Fâcirler

o şehvetleri ardında koşanlar istiyorlar." Yani fâcirler⁶⁷
Çünkü şehvetlere tabi olmak fâcirlerin emrettiği şeylerdir. Şehvetlerine tabi olanlar fâcirlerin emirlerine uymuşlardır.⁶⁸

Şehvetleri Meşru Tatmin

Amma şeriatın tatmin edilmesine izin verdiği şehvetleri tatmin etmek (meşru şekilde, yemek, içmek, barınmak ve nikâh gibi helal şeylerde) ise şeriate tabi olmak demektir. Bunların meşru şekilde tatmin edilmesi şehvetperestlere tabi olmak demek değildir.⁶⁹

Sebeb-i Nüzul

Denildi ki: Mecûsiler,

1 - Baba tarafından olan kız kardeş,

2- Erkek kardeşin kızını,

3- Kız kardeşin kızını

4- Ve benzeri mahremlerle evlenmeyi helal kabul ediyorlardı.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bunlarla evlenmeyi haram kılınca; Mecûsiler:

-"Siz teyze ve halanın kızlarıyla evlenmeyi haram kılıyorsunuz. Halbuki size teyze ve halanın kendisiyle de evlenmek haram! Öyleyse (hala ve teyzeye kıyasla) erkek ve kız kardeşlerinin kızlarını da nikahlayın!" dediler. Mecûsilerin bu konuşmaları üzerine bu kavli-i şerif nazil oldu.⁷⁰

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/54-56.

⁶⁷ Fâcir: Azan, günâha dalan, yemin ve sözünde yalancı çıkan hakikatten yan çizen kişi. Allah'ın emrinden çıkan, günahkâr. İslâm'ın emirlerini çiğneyen, dinî ölçü ve prensiplere aykırı hareket eden kimse, demektir. Kur'an-ı Kerim'de fâcir kelimesi bu ıstılâhî manâda yedi yerde geçmektedir:

"Yoksa iman edip de salih salih işler yapanları biz o yerdeki müfsidler par anlar gibi yapıpçz ileri arsiYoksa o korunan muttakz'ıyibi yapar mı g

Zira sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarıyorlar ve nankör facirden başka da" müh. 71/271:

" Yüzler de vardır o gün üzerinde tor-toz. * Sarar onu bir kara!41 İşte onlar o kefare-i fecere!" (Abese, 80/40-42);

Ve şüphesiz ki facirler cahim içindedir;" (Infıtâr, 82/14).

Bu âyet-i kerimde geçen "fuccâr" kelimesi, ebrâr (iyilerin) karşılığıdır. Yani "Rabbına karşı terbiyesizlik edip aşırı isyan ve muhalefete sapanlar" anlamındadır (Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 8-5642).

" Hayır hayır! Çünkü fâcirlerin yazısı siccîn'dedir!" (Mutaffifin, 83/7);

" Sonra da ona bozukluğunu ve korunmasını ilham eyleyene ki..." (eş-Şems, 91/8).

Yukarıda geçen Şems sûresi sekizinci âyetindeki "fûcûr": haktan sapmak, hak yolunu yarıp nizamından çıkmak, fîsk ve isyana düşmek, bilhassa zina etmek, yalan söylemek, daha açıkçası edepsizlik etmek olarak izah edilip bu tür şer ve ma'siyet olan fiillere de denilebildiği ifade edilmektedir (Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri, 8- 5857). Bu ayette fûcûr kelimesi takvanın karşılığı olarak zikredildi. Buradan hareketle fûcûr, bir bakıma takvanın zıt anlamı olarak kabul edilebilir.

" Fakat insan ister önünde fûcûr etmesini. Sorar: ne zaman diye o Kıyâmet günü" (el-Kiyâme. 75/5-6).

Yukarıdaki âyetlerde görüldüğü üzere "fâcir" kelimesi, yoldan çıkmak, ahlâksız. Allah'ın buyruğundan çıkmak, kötülük kabiliyeti ve suç işlemek anlamlarını taşımakta; çoğu yerde de "küfür" kelimesiyle birlikte kullanılmaktadır, el-Kiyâme suresi beş ve altıncı âyetlerde ise fûcûr; "suç işlemek" anlamında geçmektedir. Yani, insan suç işlemek, zevk ve sefada bulunmak için yaşamayı ister; şehvetlerinden, mahiyetlerinden, lezzetlerinden ayrılmamasını, ilerde onlara devam etmesini ister ve hattâ ebediyyen fîsk ve fûcûr ile Rabbına karşı terbiyesizlik etmek ister; fûcûr içinde bulunmayı, sâlih ve salim bir hayata tercih eder de istihza ederek, "kıyâmet günü ne zamanmış" der. Lâkin kıyâmet başladı mı gözü açılır, dünyanın başına yıkılmakta olduğunu görür, dehşetler içinde kalır; fakat iş işten geçmiştir, son pişmanlık fayda vermez (Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an dili Tefsiri, c. 7, 5476-5477)

Ayrıca, fûcûr kelimesi, "yalan" anlamına da geldiğinden yalancıya da fâcir denir (Râgıb el-İsfahâni. el-Müfredât. İstanbul 1986, s.562).

Verilen bu bilgilerin ışığında şöyle bir genellemeye gitmek mümkündür: Fâcir. kâfir anlamına gelmez; ancak küfre götüren ve küfre en yakın bir durum olarak kabul edilebilir. Her kâfir fâcirdir amma her fâcir Allah'ın hükümlerini inkâr etmediği sürece kâfir değildir.

Kıscası fâcir. İslâm dininin kabul etmediği, yasakladığı iş ve hareketleri yapan; aşırı isyana dalan; özellikle büyük günahlardan olan zina etmek, yalan söylemek, adam öldürmek, içki içmek, hırsızlık yapmak gibi fiilleri işleyen, günâhta ısrar eden; başka öz bir ifadeyle, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen kimseye denir. Eğer bunları yaparken bir inkâr sözkonusu ise o zaman kişi küfre girmiş olur.

Fûcûr bir bakıma fîsk ile eşdeğer sayıldığı gibi bir başka açıdan da fîsktan daha ileri bir noktada ele alınabilir. Bu mübarek Ruhu'l-Beyân tefsirinin tercüme sinde kullanacağım fâcir. fucûr, fuccâr ve facirler kelimeleri bu manâlarda düşünmek gerek. Böyle geniş bir manâyı içine aian bir kelimeye Türkçeye bir kelime karşılığında tercüme etmek yerine olduğu gibi kullanmak, manâ cihetinde daha geniş ve doğru olabileceğini düşündüğümüzde bu kelimeleri olduğu gibi kullanacağız. Mütercim.

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/56-58.

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/58.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/58.

Mecûsiler...

"Sizin yamulmanızı (istiyorlar.)"

Sizin haktan sapmanız, kendilerine muvafakat etmeniz ve kendilerine tabi olarak şehvetlere tabi olmanızı istiyorlar. Haram şeyleri helâl görmek onlar gibi... (Nasıl meylettirmek istiyorlar?)

"Büyük bir yamuklukla,"

Herhangi bir hata işleyen veya haramı helâl addetmeyerek, haram işleyen kişiye nispetle büyük bir yamukluk ve haktan meyletmektir...

"Allah, sizden ağır teklifleri hafifletmek istiyor."

Sizin uhdenizde bulunan zor teklifleri hafifletmeyi murad ediyor.

Bundan dolayı size, Hânîfî (Tevhîd dini olan İbrahim

Aleyhisselâm'ın dini). Müsamahakâr,⁷¹ Hoşgörülü, Kolay, Yaşanabilir İslâm şeriatını size meşru kıldı. Zorluk ve sıkıntılarda bilirdi İslâm şeriatını size meşru kıldı. Zorluk ve sıkıntılarda size ruhsat verdi. Cariye ile evlenmenin helâl olması ve benzeri konularda size ruhsat verdi.⁷²

İnsan Zayıf Yaratıldı

"Öyle ya, İnsan zayıf yaratılmıştır."

1- Hevâ-ü hevesine muhalefet etmekten âciz,

2- Hevâ-ü heveslerinin mukabiline davet etmeye kadir değildir.

3- Hevâ-ü hevesinin zıddına çağırmaya gücü yetmez. *

4- Hevâ-ü hevâye karşı durmaya kuvveti yoktur.

5- Şehvetlere tabi olmaktan (kendini alıkoyup) sabredemez.

6- Bütün kuvvet, kudret ve gücünü taatın zorluklarında da kullanamaz.⁷³

Kadınlara Sabredemezler

Kelbî (r.h.) hazretleri buyurdular:

"Öyle ya, insan zayıf yaratılmıştır." Kavl-i şerifi:

"Kadınlara sabredemezler!" demektir.⁷⁴

Şeytan İnsana Kadınlı Yaklaşır

Sa'd bin Müsebbib (r.h.) hazretleri buyurdular: -"Eğer şeytan Âdemoğlundan ümidini keserse; mutlaka ona kadınlar tarafından gelir. Gerçekten şeytan bana tam seksen yıl geldi. İki gözümünden biri gitti. Öbürüyle de zor görüyorum. Yine benim nefsim için en çok korktuğum şey; kadınların fitnesidir!"⁷⁵

Ebû Hüreyre (r.a.)'ın Korkusu

Nisa suresi. Ayet:

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri dua ettiler:

⁷¹ 23 İslâm dini sevgi ve hoşgörü dinidir. Bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadırlar:

İbn-i Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine soruldu:

-"Hangi dinler Allâhü Teâlâ hazretlerine daha sevimlidir?" Efendimiz

(s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hanîfî (Hazret-i İbrâhim'in tevhid dini) ve hoşgörülü olan!" buyurdular.

Müsned-i Ahmed: 2003.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Ben Yahudi olarak gönderilmedim! Hristiyan olarak da gönderilmedim. Lakin ben Hanîfî (İbrahim Aleyhisselâm'ın tevhid dini, sevgi ve hoşgörüyle gönderildim. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan (Allâh)'a yemin olsun ki, bir sabah veya bir akşam üstü sizin Allah yolunda olmanız (ve cihâd etmeniz): ve dünya ve içinde olan her şeyden daha hayırlıdır. Sizden birinizin safta durmanız elbette sizin için altmış yıllık ibâdetten daha hayırlıdır." Müsned-i Ahmed: 27260,

İbn-i Abbâs (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hoş gör, hoşgörülmesini" Müsned-i Ahmed: 2122. Sevgi ve hoşgörü, İslâm dininin sevgi ve hoşgörüyle yayıldığı ve İslâm dininin sevgi ve hoşgörü olduğu hakkında geniş bilgi almak, sevgi ve hoşgörünün temellerinin ve kriterlerinin neler olduğunu incelemek için "Sevgi ve Hoşgörü" isimli kitabıma bakınız. Mütercim.

⁷² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/58-60.

⁷³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/60.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/60.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/60.

- "Allah'ım! Zina etmekten ve hırsızlık yapmaktan sana sığınırım!" dedi. Orada bulunanlar:

- "Senin yaşın ilerledi (yaşlandın) ve sen Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashâb-ı kirâmındansın! Sen de mi zina etmek ve hırsızlık yapmak konusunda nefsenden korkuyorsun?" dediler. Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri buyurdular:

- "Ben nefsimden nasıl emin olayım? Şeytan hayatta iken..."⁷⁶

Mekri İlâhî

Hafız buyurdu:

"Ne benim yerim sürçer;

Hilekâr felekten.

Senin bahanen hazır; Dağarcığındadır.

Yani: Ey Rahman ve Rahîml

Gerçi rahmetinden ümidimi kesmem

Lakin, mekrinden emin değilim!

Felek ve felekî gibi acâib esrar senin mekrini camidir.

(içinde toplamaktadır).

Nice kişiler, senin sırât-i müstakiminden sürçtüler..

Zulmet ve küfre saptılar.

Bu şekilde ebedî hüsrana uğradılar."⁷⁷

Tasavvufî Manâlar

"Allah sizlere bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öndekilerin yollarını göstermek ve salâha rücu'unuzu görerek günahlarınızı bağışlamak diliyor. Hem, Allah alîmdir, hakimdir.

Allah, tevbekâr olduğunuzu görerek size nazar buyurmak is-tiyorken, o şehvetleri ardında koşanlar, sizin büyük bir yamuklukla yamulmanızı istiyorlar.

Allah, sizden ağır teklifleri hafifletmek istiyor. Öyle ya, insan zayıf yaratılmıştır."

Âyet-i kerimelerin tahkikinde şu işaretler vardır: Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmete dört şeyi murâd ederek; ümmet-i merhumeye in'âm (ve ikrâm)da bulundu,

1- Tebyîn (beyân etmek),

2- Hidâyet,

3- Tevbe,

4- Tahfîf (mükellefiyetlerini hafifletmek).

Birincisi: Tebyîn (beyân etmek), Allâhü Teâlâ hazretlerine giden doğru yolun beyân edilmesi ve açıklanmasıdır.

İkincisi: Hidâyettir. Bu da Allâhü Teâlâ hazretlerinin beyândan sonra ayânen (aşikâr olarak) sırât-ı müstakîme hidâyet nasip buyurmasıdır.

Üçüncüsü: Onların (ümmetin) tevbesini kabul etmesidir. Bu da Allâhü Teâlâ hazretlerinin onları, yüce hazretine döndürmesi-dir.

Dördüncüsü: Onlardan hafifletmesidir. (Eski ümmetlerde ağır olan şeriat ile ilgili mükellefiyetlerinin hafifletilmesidir.) Bu da Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımı ile kullarını kendi hazretine vasıl kılmasıdır. Kullarını huzuruna ulaştırmasıdır. Onlardan sıkıntı ve zorluğu hafifletmesidir."⁷⁸

Hafiflik...

Bu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine mahsustur. Ve ümmetine mahsus olması ise iki yöndendir.

Birincisi: İbrahim Aleyhisselâm'ın kendi ictihâd (ve çalışması) ile O yüce Hazrete gitmesini bize haber verdi. İbrahim Aleyhisselâm'ın Allah'a varması, sıkıntılı ve zahmetliydi, buyuruldu:

"Bir de dedi ki: 'Ben rabbime gidiyorum, O bana yolunu gösterir.'"⁷⁹

Allâhü Teâlâ hazretleri, Musa Aleyhisselâm'ın (yürümek ve kendi gidişiyle) kendisine geldiğini bize haber verdi. Gelmek (yürümekte) yorgunluk ve sıkıntılı bir iştir. Ve buyurdu:⁸⁰

"Vaktâ ki Mûsâ mîkatımıza geldi."

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mirâc gecesinde yükselmesini şöyle beyân etti:

"Tenzîh o sübhân'a ki kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan o havalisini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya isrâ buyurdu; ona ayetlerimizden gösterelim diye! Hakikat bu, O'dur o işiten-gören!"⁸¹

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/60-61.

⁷⁷ Dîvân-ı Hafî: 11

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/61.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/62..

⁷⁹ es-Sâffât: 37/99

⁸⁰ el-AYâf: 9/143,

⁸¹ el-İsrâ: 17/27,

İşte bu yardımdır. İlâhî inayettir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sıkıntı ve zorlukların hafifletilmesidir.⁸²

Ümmetin hali

Allâhü Teâlâ hazretleri, bu ümmetin halinden haber verdi. Ve şöyle buyurdu:

İleride biz onlara hem afakta, hem nefislerinde ayetlerimizi öyle göstereceğiz ki nihayet onun hak olduğu kendilerine tebeyyün edecek! Kâfi değil mi bu ki rabbin her şeye şahit!"⁸³

Bu da yine ilâhî inayetle olur. Yardımla gerçekleşir. Bu yardım "inayet cezveleridir. (2/193)

İkinci şekil: (Efendimiz s.a.v. hazretleri ve ümmetinden mükellefiyetlerin hafifletilmesi) Muhakkak ki Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve ümmeti vusul ve visâl'a mahsusturlar... Onlardan firâk (ayrılığın) külfeti ve inkıta" (Allah'tan kesilmek kendilerinden kaldırılıp yükleri) hafifletildi...⁸⁴

Kaabe Kavseyn ev ednâ

Amma Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vusul, (vuslat ve visale) mahsus olması; "Kaabe Kavseyn ev ednâ" makamının Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ' mahsus olmasındandır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin visale erdiği ve visal makamı şöyle beyân edilmektedir:

"Gözün gördüğünü kalb tezkîb etmedi."⁸⁵

Ama diğer peygamberler (a.s.) hazretleri ise, her biri yedi kat semânın bir katında kaldılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mirâc gecesinde Âdem Aleyhisselâmı birinci kat semâda görmesi... Ta İbrahim Aleyhisselâm'ı da yedinci kat semâda görmesi gibi⁸⁶

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Cenab-ı Allah'a yakın olmanın kemâlinde ve hakka vâsıl olmada bütün peygamberleri geçti.⁸⁷

Ümmetin Hakka Vâsıl Olmass

Onların (ümme-i merhume) hakkında hadis-i kudsi'de buyuruldu:

"Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira1 yaklaşıyorum" İşte bu vusul ve visalin hakikatidir...⁸⁸

Peygamber ile Velî

Nebiy (peygamber s.a.v. hazerâtı) ile velîlerin arasındaki bundadır (vusul ve visâl'de ortaya çıkmaktadır.)

Çünkü Nebî, Allâhü Teâlâ hazretlerine seyr ü sülûk etmekte ve hakka vâsıl olmada kendi nefsiyledir.

(Bunda bir insana, eğitime, öğretime, terbiye ve bir kimsenin irfanına muhtaç değildir.)

Peygamberin her makamdaki hazzı kâmil ve mükemmel olan istidadı hasebince.

Velî ise Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olmak için mutlaka Peygamber (s.a.v.)'e tabi olmak ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin yoluna girmekle bu derecelere nail olur, vuslata erer.

Zira sövle buvuruldu:

"De ki: "İşte benim mesleğim bu. Basiret üzere Allah'a davet ederim ben ve bana tâbi olanlar; ve Allah'ı tesbîh ile tenzih eylerim ve ben müşriklerden değilim."⁸⁹

Evliyanın manevî makamlardaki hazzı ve nasîbi ancak onun istidadına göre olur.

⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/63.

⁸³ el-Fussilet 41/53

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/63-64.

⁸⁵ en-Necm: 53/11,

⁸⁶ 27 İsrâ gecesinde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mirâc yolunda görüştüğü peygamberler:

Birinci kat semâ'da Hz. Adem aleyhisselam İkinci kat semâ'da, Hz. Yahya ve Hz. İsa aleyhisselam Üçüncü kat semâ'da Hz. Yusuf aleyhisselam Dördüncü kat semâ'da Hz. İdris aleyhisselam Beşinci kat semâ'da Harun aleyhisselam Altıncı kat semâ'da Hz. Musa aleyhisselam Yedinci kat semâ'da Hz. İbrahim aleyhisselam. Ve onlarla görüştüler. Bu konuda daha geniş bilgi İsrâ sûresinde gelecek, inşallâh 31 Riyâzu's-Sâlihîn: 96. Yine buyuruldu:

Allâhü teâlâ hazretleri buyurdular: Kim benim velî kuluma (evliyâullah) düşman olursa; ben ona harb ilân ederim. Kulum hiçbir şey ile bana yakla-şamaz; ancak ona farz kıldığım ibâdetleri sever (ve ihlas ile ifâ eder)se yaklaşır. Kulum (farzları sevdikten sonra) her zaman bana nâfile {ibâdetlerde yaklaşır. Farz ve nâfile ibâdetleri sonucu ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman, onun kulağı olurum, benimle işitir, onun o gören gözü olurum, benimle görür, onun o tutan eli olurum, benimle tutar ve onun o yürüyen ayağı olurum benimle yürür. And olsun ki, eğer o kulum dua edip, benden bir şey isterse, mutlaka dilediğini veririm. Eğer o bir serden bana sığınır, mutalaka onu korurum." Sahîh-i Buhârî: 6021,

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/64-65.

⁸⁸ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sizin aranızda iki şey bıraktım, onlardan (onlarla amel ettikten) sonra ebediyyen sapıtmazsınız. Onlar, Allah'ın kitabı ve benim sünnetimdir." Kenzu'l-Ummâl: 876,

"Muhakkak ki ben sizde iki şey terk ettim. Eğer ona sanlırsanız ebediyyen sapıtmaz {ve dalâlete düşmezsiniz), Onlar Allah'ın kitabı ve peygamberinizin sünnetidir." Kenzu'l-Ummâl: 941

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/65.

⁸⁹ Yusuf: 12/108.

Kulun, mertebeleri tekmili ye derecelere yükselmesi için; peygamber (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine riâyet etmek ve kâinatın Efendisi (s.a.v.) hazretlerine güzel bir şekilde tâbi olmakla mümkündür.⁹⁰

Tarikat Şeriata Bağlıdır

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Bizim bu yolumuz (tarikatımız) kitap (Kur'ân-ı kerim ve Efendimiz s.a.v. hazretlerinin) sünnetinin usûl (ve kaideleri) ile mukayyettir."⁹¹

Diğer Yollar

Hazret-i Ali (r.a.) buyurdular:

-"Bütün yollar mahlûkata kapalıdır. Ancak, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin izine uyan kişinin yolu hariç..."

Şeriattan Ayrılma

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer sen, iman yüzünü görmek,

İman üzere olmak istersen,

Emir aynasından yüz çevirme,⁹²

Şeriattan ayrılma.

Sünnet üzere yaşa.

O zaman saçını tarikat tıraşıyla taramış olursun.

Şeyh Sadî (k.s.) buyurdular:

Başkasının arkasından konuşup onu ısıрма!

Her gıybet eden istediği menzile varamaz.

Sadî, safa yolu muhaldir.

Eğer yürüyebilersen, Mustafa (s.a.v.)'in izinde yürü!

Onun dışındaki bütün yollar boştur. Hiçtir!⁹³

Ayrılık

Sonra. Allâhü Teâlâ hazretlerinin "Ve insan zayıf yaratılmıştır!" kavî-i şerîfî, zafiyetinden dolayı insanın bir lahza da olsa Allâhü Teâlâ hazretlerinden ayrılmaya sabredemez.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin yaratmış olduğu fitrat üzere oldukça insan, Allah'tan ayrılmaya sabredemez.⁹⁴

Muhabbet

Muhakkak ki insanlar, Allâhü Teâlâ hazretlerini seviyor ve Allah da onları seviyor.

"Allâhü Teâlâ hazretleri onları seviyor; onlar da Allah'ı seviyorlar!"⁹⁵ İnsan bu zayıflığı ile medh olunmuştur.

Muhakkak ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yaratmış olduğu fitrat tecavüz edenler, Allâhü Teâlâ hazretlerinden mahrum olmaya sabrederler. Çünkü bunların muhabbete muhtar olmaları yoktur. san:

Halbuki insan muhabbete mahsustur.⁹⁶

Zayıflık

Bil ki, muhakkak bu zayıflık; İnsanın,

1 - Kemâline,

2- Saadetine,

3- Noksanına,

4- Ve şekâvetine sebeptir.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/65-66.

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/66.

⁹² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/66-67.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/67.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/67.

⁹⁵ el-Mâide: 5/54; Bu âyet-i kerimenin tamamı şöyledir:

Ey o bütün iymân edenleri İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah onun yerine öyle bir kavim getirecek ki. Allah onları sever, onlar Allah'ı severler, Mü'minlere karşı boyunları aşağıda, kâfirlere karşı başları yukarıda... Allah yolunda mücâhede ederler, di! uzatanın levminden korkmazlar. İşte o. Allah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir ve Allah vâs'dir, alînYdir.

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/67-68.

Zira zayıflıktan dolayı insanın durumu halden hâle değişir.

Bir sıfattan diğer sığata değışir.

insan Bazen behimî (hayvânî) sıfatta olur. Bu durumda in-

Yer, İçer, Cima eder (cinsel ilişkide bulunur)...Ve değeri beşerî ihtiyaçlarını karşılar.

insan başka bir sıfatta İse melek olur. (İnsan melek olunca:)

1 - Rabbinin hamdi ile teşbih eder.

2- Allâhü Teâlâ hazretlerini takdîs eder.

3- Emredileni yapar.

4- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisini nehyettiğı şeyleri işlemez.

5- Âsî olmaz.

Bu değışiklikler, insanın zafiyetinin neticeleridir. Bu istidâd başka mahlukatta yoktur. Hatta meleklerde bile yoktur.

Melekler, behimî (hayvânî) sıfatlara sahip olamazlar. (Meleklerde yemek, içmek, erkeklik ve dişilik yoktur.)

Hayvanlar da melekî sıfatlara sahip olamazlar. Çünkü hayvanlarda insanî zafiyet yoktur.

Muhakkak ki, mahlûkâtın içinden insanlar bu zafiyete mahsus kıldılar. Çünkü insan (bu zafiyeti sebebiyle)

Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlakî ile ahlaklanmaya ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarıyla vasıflanıp kemâle erişmeye istidadı vardır. Haberde geldiğı üzere:

-"Ben hiç ölmeyecek olan hay (hayat sahibi canlı) bir melikim! Ey kuluml Bana itaat et ki seni de hiç ölmeyecek olan bir melik kılayım! (Seni ebediyen cennete koyayım)."⁹⁷

İnsan bu kemâlinin anında (Allah'ın emirlerine bağlandığı zaman,) hayr'ul beriyye," yeryüzünün hayırlısı olur.

İnsan hayvânî sıfatlarla müttasîf olduğu zaman da "Şerru'l-beriyye," yeryüzünün en şerlisi olur.⁹⁸

Ne güzel dua:

Kâmil insan olasın. Ey akklı noksan olan gönüli⁹⁹

Kul hakkı

Meali Şerifi:

Her kim de, tecâvüz ederek, zulmederek onu yaparsa, yarın onu bir ateşe yaslayacağız. Allah'a göre bu kolay bulunuyor.³⁰

Eğer, siz nehyedildiğiniz günahların büyüklerinden İctinâb ederseniz, sizden kabahatlerinizi kefaretleriz ve sizi hoş bir mesleğe koyarız.¹⁰⁰

Tefsiri şerifi

"Ey o bütün imân edenler! Yemeyin."

Yani almayın, demektir.

Burada almak kelimesi yerine yemek tabiri kullanıldı. Çünkü mallan elde etmekten en büyük maksat onları yemektir. Bir malı yemek haram olunca o malda yapılan diğer tasarruflar da haram olmuş olur.

(Neyi ve nasıl yemeyin?)

"Mallarınızı, aranızda bâtil bahanelerle..." (2/194)

Yani (bâtil)¹⁰¹ serî olmayan (şeriata uygun düşmeyen) şekillerden bir şekil ile demektir.

Gasp, Hırsızlık, Hiyanet, Kumar, Faiz akdi, Rüşvet, Yalan yere yemin, Yalan yere şahitlik ve Fasit akitle ve bunlara benzer haram olan yollardan mal ve dünyalık elde etmeyin...¹⁰²

Meşru Kazanç

"Kendiliğinizden rızalaşarak, akdettiğiniz bir ticâret olmak başka..."

İstisnâ-i münkatTdir.

(harf-j cerri) birmahzûfa taalluk etmektedir.

⁹⁷ Nisâbüri, Fi HâmişTt-Taberî c.5, s. 31.

⁹⁸ Yeryüzünün en hayırlı ve en şerlileri için Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

Küfredenler gerek ehl-i kitab'dan olsun, gerek müşriklerden muhakkak cehennem ateşindedirler, orada muhalled kalacaklardır, onlardır bütün şerr'ulberiyyel

Muhakkak ki iman edip yarar ameller yapanlar, onlardır bütün hayr'ul beriyye!

Onların mükâfâtı rableri indinde altından ırmaklar akar cennetlerdir, onlar içinde ebediyyen muhalled olacaklar! Allah onlardan hoşnut, onlar da O'ndan hoşnut! Bu, işte rabbine haşyet duyanlara!" el-Beyyine: 98/6-8.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/68-69.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/69-70.

¹⁰¹ Bâtil : Hırsızlık, hainlik, gasbetmek. kumar, faiz, geçersiz (haksız) değıştirmeler ve sefihlik. israf ve bütün meşru olmayan sebepler ve maksatların hepsini, yani hem kazanma sebebini ve hem harcama şeklini içine alır.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/70-71.

"iscâret" kelimesine de sıfat vaki oldu.

Yani ancak ticâret, (iki tarafın) kendisinden razı olduğu ticâret olması hariç, demektir.

Veya ticâret mallan olması hariç, demektir.

Meşru mülk edinme yolları da ticârete ilhak edilir. (Meşru şekilde mal edinme yolları da ticâret gibi helâldir.)

1- Hibe,

2- Sadaka.

3- Miras,

4- Ve diğer helâl kazanç yolları da ticâret gibi helâldir.

Caiz olan akitler, onu (meşru mal kazanma yolunu) bâtil şekilden çıkartmak içindir.

"ticâret" kelimesinin hususiyetle zikredilmesi; ticâretin,

kazancın sebeplerinin ve yollarının en galibi, en çok vaki olan şekli olması ve mürüvvet sahiplerinin yanında en muvafık olan kazanç yolunun ticâret olmasındandır.

"Rızalaşarak," buyurulmasından murâd, alış-veriş

yapanların (yapmış oldukları) akitlerine, mübâyea (alış veriş) anında, icap ve kabul ile ticâretlerine rızâ göstermeleridir. Bu bize (Hanefî mezhebine) göredir.

Şâfiîlere göre ise, akit meclisinde ayrılırlarken alış verişe rızâ göstermeleridir.¹⁰³

Kendinizi Öldürmeyin

"Ve kendilerinizi öldürmeyin!"

1- İntihar ederek kendinizi öldürmeyin, Hint câhillerinin yaptıkları gibi...

2- Veya nefsinizi tehlikeye atarak ölümüne sebep olmayın, demektir.

Amr bin As (r.a.) hazretlerinden rivayet edilen hadis.-i şerif bunu te'yid etmektedir. Amr bin Âs (r.a. çıkmış olduğu bir seferde gûsûl abdesti alması gerekti, olduğu yerde banyo ve hamam da yoktu. Buzluk bir yerdeydiler) hava çok soğuktu. Amr bin As (r.a.) hazretleri, soğuktan hastalanmaktan korktu teyemmüm etti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bunu İnkâr etmediler.

3- Dünya ve âhirette helâkınıza sebep olan isyanları irtikâb ederek, dünyevî ve uhrevî helâkınıza sebep olmayın,

4- Kendinizi zelil edecek ve hakarete sebep olacak şeyleri işleyerek şahsiyetinizi ayaklar altına almayın, demektir.

Çünkü bir nefis (kişi) için hakikî ölüm. budur.¹⁰⁴

Müminleri Öldürmeyin

Denildi ki, "Ve kendilerinizi öldürmeyin!" kavlı-i şerifinde geçen nefsten murâd, müminlerden onların cinsinden olan kişilerdir. Çünkü müminlerin hepsi tek bir kişi gibidirler.¹⁰⁵

Ümmeti Muhammed

"Allah size cidden bir rahîm bulunuyor."

Allâhü Teâlâ hazretleri sizlere karşı cidden çok rahim olduğu için, emirlerini size emretti ve nehiylerini size yasakladı.

Manâsı şudur: Ey ümmet-i Muhammed (s.a.v.)! Allâhü Teâlâ hazretleri gerçekten size karşı rahîm'dir. İsrail oğullarına kendi nefislerini öldürmelerini emretti size nefsinizi öldürmenizi yasakladı!¹⁰⁶

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/71-72.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/72.

¹⁰⁵ Nefs kelimesi ferdî nefsi ve milli nefsi içine aldığından nefis öldürmenin yasak olması bir çok manâlara şamildir.

1- tik önce, doğrudan doğruya insanın kendini öldürmesini yani kasıtlı olarak intihar etmesini yasaklamıştır ki, bu mânâ açıkça anlaşılmağa beraber âyetin gelişine uygun değildir. İkincisi, insanın kendini öldürmesine sebep olmasını yasaklamaktır ki, bu husus başlıca üç yünden açıklanmıştır:

Birincisi, bazı cahillerin yaptığı gibi zühd ve ibadet adı altında devamlı sıkıntıya düşüp nefsinin son derece sıkıştırmakla ezmektir ki. Kadı Beydâvî buna, "Hind cahillerinin yaptıkları gibi" diye misal vermiştir. Karşılıklı rıza ile yapılan ticareti, hileli bozuk muameleler gibi zühd ve takvaya muhalif sayarak bu yolda mal kazanmaktan sakınıp, kendi nefsinin yok etmeye sebep olacak şekilde fakirlik ve zaruretle karşı karşıya bırakmak da bu türden olacağı için bu mânâ özellikle istisnânın gelişine uygundur.

ikincisi, öldürmeye sebep olan cinayetler işleyerek kendini öldürmeye sebep olmaktadır ki, şunun bunun malına haksız yere musallat olmak da bu örneklerden biridir. Üçüncüsü, iyilik adına olsa dahi herhangi bir şekilde kendini boşuna tehlikeye atmağa ki. ticaret yapacağım diye kendisini tehlikelere atmak da bu cinstendir. Rivayet edildiğine göre, Amr b. As bu âyetten delil getirerek soğuktan sakınmak için soğuk su ile yıkanmaktan çekinip teyemmüm etmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de bunu tenkid etmemiştir.

2- Kendi nefislerinizi, diğer bir ifade ile birbirinizi hiçbir şekilde öldürmeyiniz demek olur. Bunun da âyetin gelişine uygun olan yönü, haksız ve boş bir şekilde birbirinizin malını yemenin; aynı şekilde ticaret konusunda iyi şekilde karşılıklı rıza gözetilmeyip herkesi sıkıntıya sevk etmek için karaborsacılık yollarına sapmanın, insanları öldürmeye ve yok etmeye sebep olmasıdır.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/72.

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/73.

İntihar Eden

"Her kim de, onu yaparsa,"
Öldürme işini yapar ve kendisini öldürür (intihar ederse) veya az önce zikredilen diğer haram olan günahları işlerse; (Bunları niçin işlerse?)
"Tecâvüz ederek, zulmederek,"
Haddini aşarak, zulüm ve tecâvüz etmekte ifrat derecesine varmak ve hakkı olmayan şeyi yaparak, demektir.
Denildi ki:
"Tecâvüz" kelimesinden murad, başkasının hakkına tecâvüz etmektir.
"Zulüm," Nefse zulmetmektir. Azaba tarîz olduğu içindir.
Hâl olmak üzere mensuptur. Yani tecâvüz eder olduğu halde ve zulmederek bunu yaparsa;
"Yarın (yakın bir zamanda) onu yaslayacağız,"
Onu koyacağız. (Nereye dahil edeceğiz?) "Bir ateşe,"
Husûsî, tutuşmuş ve azabı şiddetli bir ateşe atarız... "Ve budur,"
Onu (haddi aşan, zulmeden ve başkasının hakkına tecâvüz eden kişiyi) ateşe atmak! (Bu nedir?)
"Allah'a göre kolay bulunuyor."
Davanın tahakkuku ve ondan sarf-ı nazar etmenin olmaması içindir.
İmam (Fahreddin-i Râzî r.h. hazretleri) buyurdular: Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin karşısında bütün mümkinât eşittir. (Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, bir şeyin olmasını istediği zaman ona "Ol" der; o iş de olur.) Buna göre, Allâhü Teâlâ hazretlerine bazı işlerin, (diğer) bazı işlerden daha kolay olduğunu söylemeyi mümteni eder. (Yasaklar. Zira:
"Allah'a göre bu kolay bulunuyor" buyurulmasının birkaç te-vîli vardır:)
1 - Belki bu hitâb-ı ilâhî, bizim aramızda bilinen sözlerin söylenişine göre nazil oldu.
2- Veya (kendisinde), tehditte mübalağa manâsı vardır.
Bu tehdit: Hiçbir kimse, Allâhü Teâlâ hazretlerinden kaçamaz ve ona karşı imtina edemez, Allah'a karşı asla direnemez.¹⁰⁷

Mal Canın Yongasıdır

Akıllı kişiye, tehlikelere düşmekten kaçınması vacib; ve hakları muhafaza etmekte mübalağa etmesi gerekir.
Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, tavsiyede, nefsi muhafaza etmekle, malı muhafaza etmenin arasında birleştirdi. İkisinin muhafazasına birlikte emir buyurdu.
Çünkü mal ile can birbirlerinin ikiz kardeşleridirler. Mal, canın ayakta kalmasına sebeptir. Can olmazsa mal da olmaz. Mal, kemâlâtın tahsil edilmesine sebeptir. Mal faziletlerden istifâde etmeye sebeptir.¹⁰⁸

Cimri

Bundan dolayı ne güzel buyurmuşlar:
(Farisi beyit tercümesi:)
Zenginlere, vakıf kurmak, mal dağıtmak, misafir ağırlamak, zekat, fitre, köle azad etmek, hedy ve kurban kesmek lazımdır.
Sen onların devletine eriştiğin halde bunları yapmazsan, iki rekat namazla yetinirsen yüzlerce perişanlığa düşer olursun.¹⁰⁹

Ma! İçin Şükret ve Nefsini Öldürme

Eğer sen mala muvaffak olur (senin eline mal geçerse) o mal için şükret! Aksi takdirde nefsin yorma! Nefsini öldürme! Zenginlikten sonra fakirliğe düşen bazı fakirlerin fakirlikten çok muzdarip olmaları ve yokluğun çok zorlarına gitmelerinden dolayı yaptıkları gibi yapmayın! Yokluktan dolayı intihar etmeyin.¹¹⁰

İntihâr

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/73-74.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/74-75.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/75.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/75.

"-Kim dünyada nefsi bir şeyle öldürürse; o kişi onunla kıyamette azap olunur."¹¹¹

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sizden önce (ki milletlerden) adamın biri yaralandı. Bu yaradan çok acı ve sızı hissetti. Bir bıçak çıkarttı. Bıçakla elini kesti. Çok kan kaybetti. Böylece öldü. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Kulum bana gelmekte acele edip nefsi öldürdü. Bende ona cenneti haram kıldım."¹¹²

Bağavî tefsirinde de böyledir.¹¹³

Fakirlikten intihar

Yine nefsi fakirlik ve başka sebeplerden dolayı öldürenin hükmü de böyledir (intihar etmiş gibidir).¹¹⁴

Bâtıl yolla Malı Yemek

Bil ki:

Bâtıl yere mal yemek; kişinin din ve dünyâsını ifsat edip bozan şeylerdendir. Belki kişinin nefsi zararı verir ve onun helâkına sebep olur. Çünkü bazı amellerin eserleri dünyada görülür.¹¹⁵

HİKAYE (kul Hakkı)

Rivayet olundu:

(Musa Aleyhisselâm'ın zamanında yaşayan) zâlim bir adam bir fakirin elinden bir balık gasbetti. O balığı pişirdi. (2/195) Zalim kişi, balığı yemek istediği zaman (yani balığı yemek için pişirmek istediği zaman) balık onun elini ısırdı. Doktor adamın elinin kesilmesini işaret etti. (Eli kesildi.) Adamın kolunun bütün mafsalları kesildi. Ta koltuk altına kadar kolu kesildi.

Adam gelip bir ağacın altında oturdu. Gölgeleyen iki gözü de kör oldu. Ona:

"Sen o gasbettiğin balığın mazlum sahibini razı etmedikçe belâ ve musibetlerden kurtulamazsın!" dediler.

O da gitti. Balığın sahibini razı etti. Balığın sahibini razı ettiği zaman, bütün ağrı ve sızıları dindi. Sonra adam (zulüm ve günahlarından) Tevbe etti. Yaptıklarından vazgeçti. Hak sahiplerini memnun etti. Allâhü Teâlâ hazretleri de ona elini ve bütün kolunu iade etti. Ve Musa Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti.

izzetimi ve Celâlim hakkı için; eğer bu kul o mazlumu râî etmemiş olsaydı; bütün hayatı boyunca elbette ona azap edersim!"¹¹⁶

Kul hakkı

Âlimler buyurdular:

Müslümanın malının hürmeti kanının hürmeti gibidir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Müslümanın hepsi (her şeyi) Müslümanın üzerine haramdır: Kanı, ırzı ve malı..."¹¹⁷

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hiçbir kimsenin malı onun gönül hoşluğu olmadan almak helal olmaz."¹¹⁸

¹¹¹ Sahih-i Buhârî: S587, Bu hadis-i Şerifin tamamı şöyledir: "-Kim İslâm milletinden (dininden) başka bir din üzere bilerek yalan yere yemin ederse; o kişi söylediği gibidir (Yemin ettiği din üzeredir.) Malik olmadığı bir şeyi nezretmek insanın üzerine vacib değildir. Dünyada nefsi bir şeyle öldüren kişi, âhirette onunla azap olunur. Bir mü'mine lanet okuyan kişi, onu öldüren gibidir. Bir mü'mine küfürle iftira eden kişi, onu öldürmüş gibidir." İntihar konusunda bir çok hadisi şerif bulunmaktadır:

Sabit bin Dahhâk (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim İslâm milletinden (dininden) başka bir din üzere bilerek yalan yere yemin ederse; o kişi söylediği gibidir. Ve kim nefsi herhangi bir demir (veya bir eşya) ile öldürürse o kişi; cehennem ateşinde o şeyle azap olunur." Sahih-i Buhârî: 1275.

¹¹² Bu hadis-i şerif aynı manada fakat değişik lafızlarla sahih-i Buhârîde şöyle geçmektedir:

"Bir adamda bir yara vardı (adam o yaranın acısına dayanamadı) kendisini öldürdü (intihar etti.) Allâhü Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu: -

"Kulum {intihar ederek} bana gelmekte acele etti. Ben de ona cenneti haram kıldım." Sahih-i Buhârî: 1275,

¹¹³ 41 Bağavî Tefsiri: c. 1, s. 332, Bu hadis-i şerif burada da çok az değişik lafızlarla geçmektedir.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/75-76.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/76-77.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/77.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/77.

¹¹⁷ Sahih-i Müslim: 4650, Değişik lafızlarla şöyle buyuruldu:

"Sü-i zandan (yersiz töhmet ve insanlar hakkında kötü düşünmekten) sakının, zira sü-i zan sözlerin en yalanıdır, (aranızda birbirinizin aybını araştırmak için) casusluk etmeyin, gizli halleri ve kusurları araştırmayın, birbirinize rekabet etmeyin, birbirinize hased etmeyin, birbirinize hiddetlenmeyin, arka çevirmeyin. Ey Allânın kullan, Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun. Müslüman, müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, ona yardımcı kesmez, onu hakir görmez. -Göğsünü işaret ederek:-Takvâ işte buradadır, takva işte buradadır, takva işte buradadır. Müslüman kardeşini hakir görmek, şer bakımından kişiye yeter. Her Müslümanın, yek diğerine kanı, ırzı ve malı haramdır." Riyazu's-Sâlihîn hadis no. 1567 43 Müsned-i Ahmed: 19774, Bu hadis-i şerif Veda hutbesinin bir bölümüdür.

¹¹⁸ Şeyh Rüküddin Alâüddeve (k.s.) hazretleri, Horasanda yetişen evliya ve âlimlerin büyüklerindendir. İsmi Ahmed bin Muhammed bin Ahmed bin Muhammed es-Semnânî'dir. Lakabı Rüküddin'dir. Semnân Pâdişâhının oğludur. 659 (m.1261) yılında Semnân'da doğdu. (Semnân Horasanda bir şehrin adıdır.) Şeyh Rüküddin Alâüddeve, iyi bir eğitim aldı. Zahirî ve maddî ilimlerde mahir bir kişiydi. Gençli-

Zulüm şeriatça ve akılca haramdır.

Molla Câmi (k.s.) hazretleri buyurdular:

Yüzlerce çeşit ve renkle cihan halkına husûmet beslemektedir.

Bütün bu hileleri, altın, gümüş hevesi ve yaşama arzusu i-çindir.

Sen altın ve gümüş sahibi olduğunda o hemen şimdi sana dosttur. Onun niyeti zulüm ve hileyle senin elindekileri senden koparmak ve alabilmektir.

Dostun elindekine tamah edip almak ve hasımdan yürütmek yiğitlik ve akıllı olmanın gereği değildir.

Aklın neticesi: Dosta vermek ve hasımdan kesmektir.¹¹⁹

Sâlik Haramdan Kaçınmalıdır

Sâlik (seyr-ü suluk yoluna giren derviş)in üzerine vacib olan, haramdan kaçınması; helâl'dan ve helâlin de temizinden yemesi-
dir.

Bazı (İslâm) büyükleri bu konuda gerçekten büyük bir dikkat gösterdiler ve bu babda tam büyük bir ihtimam sahibidirler.¹²⁰

Hikâye (Helal rızık)

Hikâye olundu: Meliklerin bazıları Şeyh Rüknuddîn Alâüddeve (k-S.)44 hazretlerine bir ceylân gönderdiler. Ve ona:

-"Bu helâldir!" dediler.

Şeyh (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Tus meşhedindeydim. Bazı âmirler, bana tavşan getirdiler. Ve bana:

-"Bundan ye! Bu helâldir! Ben bu tavşanı kendi elimle avladım!" dediler. Ben de:

-"Bu Tavşan Cafer-i Sâdik (k.s.) hazretlerinden rivayet edilen bir kavle göre haramdır!" dedim.¹²¹

Tavşan Eti Helâldir

Hayatü'l-Hayavâni'l-Kübrâ¹²² isimli kitapta buyuruldu:

-"Âlimlerin hepsine göre tavşan eti yemek helâldir. Ancak, Abdullah bin Amr bin As (r.h.) ve fbnü Ebî Leylâ (r.h.)46 hazretlerinden rivayet edilenler hariç. İkisi (bu iki zât) Tavşan etini yemeği kerih görmüşlerdir."¹²³

Hikaye (Helal Lokma)

(Şeyh Alâüddeve k.s. hazretleri devam edip anlatırlar:) -"Sonra o âmir başka bir günde bir Ceylan ile geldi. Ve bana: -"Bu Ceylânın etinden ye! Bu helaldir! Bu Ceylanı kendi-elimle yapmış olduğum ok ve babamdan bana miras kalan at ile avladım!" dedi. Ben de dedim:

-"(Senin bu hâdisen) aklıma (şu hâdiseyi) getirdi. Âmirlerden biri Mevlâna Cemâl (k.s.)¹²⁴ hazretlerine iki ördek getirdi. Ve ona:

-"Bunları ye! Bunların eti helaldir. Ben bu iki ördeği Doğan kuşu Vasıtası ile avladım!" dedi.

günde amcası Melik Şerefüddin Semnânî ile beraber Argun Hânın hizmetinde devlet ricaliydi. Yüksek bir mevkii vardı. Kendisine geleceğin Pâdişâhı gözüyle bakılıyordu. Devlet yönetimi, beşerî ilişkiler, askerî yönetim ve savaş ile ilgili çok iyi bir eğitim almıştı. Fakat ne olduysa, bir anda değişti. Devlet işlerini bıraktı. Âhî Şerefüddin Semnânî (k.s.) hazretlerinin dergahına giderek tasavvuf yoluna girdi. Hacca gitti. Hac dönüşü Bağdatta kaldı. Orada ilim tahsil etti. Manevî ilimlerde yüksek bir dereceye ulaştı. Özellikle tefsir, fıkıh, hadis, kıraat ve tasavvuf ilimlerinde icazet aldı. Alâüddeve hazretleri tasavvufta kemâle erdikten sonra şöyle buyurmuşlardır: "Şimdiki aklım olsaydı vaktiyle devlet işlerini ve memuriyeti terk etmezdim. O makamda riyasızca ve gösterişten uzak bir şekilde ihlasla Allah'a ibâdet eder ve mazlumların haklarını korur, garibanları himaye eder ve halka hizmet e-derdim!" demiştir.

Şeyh Rüknuddin Alâüddeve (k.s.) hazretleri, 13 ciltlik bir tefsîr yazdı. Bütün ömrünü kitab yazmak ve talebe yetiştirmekle geçirdi. Üçyüz (300)'den fazla kitabı yazdı. 736 (m. 1336) yılında vefat etti. Kabri Süflâbâd şehrinde.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/77-778.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/78-79.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/79.

¹²² Hayatü'l-Hayavâni'l-Kübrâ isimli kitab, Şeyh Kemâleddin ed-Demiri hazretlerinin yazmış olduğu çok değerli bir kitaptır. Hayvanları konu e-dinen bir ansiklopedidir. İçinde çok değerli bilgiler vardır. Gerçekten okunmaya değer bir kitaptır. Hayvanların özellikleri, hayvanların etlerinin neye şifa olduğunu ve bu vesile ile bir çok dua ve bazı âyet-i kerimelerin fazileti ve havassından söz e-der. İki cilt ve her bir cildi beşyüz (500) sayfa ve tamamı bin (1000) sayfa kadar o-lan olan bu değerli kitabın tercümesi maalesef üçyüzyetmiş (370) sayfa kadardır. Bu değerli kitabı Türkçeye tercüme edenler bir çok değerli bilgileri çıkartmışlar. Sadece Türkçesini okuyanlar kitab hakkında tam bir bilgiye sahip olamaz. Arabçasını okumanızı tavsiye ederim. Bu değerli kitabın yeni ve tahkikli baskısı "Darü'l-lhyâ-ü't-Türasî'l-Arabî-Beyrut yayınevi tarafından yapıldı.

¹²³ Bu konuda daha geniş bilgi almak ve Tavşanın özelliklerini öğrenmek için bakınız: Hayatü'l-Hayavâni'l-Kübrâ c. 1, s. 22,23,24,25. Şeyh Kemâleddin Demiri,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/79-80.

¹²⁴ Mevlânâ Cemâl (K.s.) hazretleri, takva ehli zâhid: haram ve şüpheli şeylerden kaçınan verâ ehli bir zât.

Mevlânâ Cemâl (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Burada söz konusu olan bu iki ördeğin helâl oluşu değil! Burada asıl önemli olan senin avda kullandığın doğan kuşunun hangi yaşlı kadının tavuklarını yiyerek beslendiği ve bu avı yapabilecek kuvveti kazandığıdır!"

(Şeyh Alâüddevlî k.s. hazretleri bu açıklamayı yaptıktan sonra kendisine atı ile kovalayarak avlamış olduğu ceylân etini hediye eden âmir zata döndü ve ona şöyle buyurdu:)

"Senin, atının üzerinde ok atarak avladığın ceylân her ne kadar av olup helâl ise de; lakin senin atının yemi acaba hangi mazlûmun arpasından hasıl oldu?" diye sordu. Ve âmirin kendisine hediye ettiği Ceylân etinden yemedi.¹²⁵

Hikaye (Helal lokma)

Terzinin biri büyüklerden birine;

"Zâlimlerin elbisesini dikmekle acaba bende günahkâr olmuş olur muyum?" diye sordu. O büyük zât:

"Bu söz senin hakkında değil (seninle birlikte tâ) o işneyi yapan demircinin (bile) hakkındadır!" buyurdu.¹²⁶

Helâli Talep Etmek Gerek

Vel-hâsıl: Helâli isteme konusunda ihtimam edilmelidir. Ö-zen gösterilmelidir. Her ne kadar zamanımızda bu nâdir görülen bir şey ise de ona vâsıl olmak, izzet ve büyük bir fazilettir.

Mevlânâ Câmî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Günün helâl olmasını istemektesin!

O zaman hanende iyâli çok etme!

Serçenin içinde olan dâne darıdır.

Hasıl çok olan helâl değildir.

Allâhü Teâlâ hazretleri bize ve size bunu nasip etsin! O gerçekten cömerttir.¹²⁷

Büyük Günahlardan Kaçanların Günahları Bağışlanır

"Eğer siz ictinâb ederseniz,"

İctinâb, uzaklaşmak ve yabancıyı nehyetmek, demektir.

(Neden İctinâb ederseniz?)

"Nehyedildiğiniz günahların büyüklerinden,"

Allah ve Resulü (s.a.v.) hazretlerinin sizi nehyettiği büyük günahlardan...

"Sizden kabahatlerinizi kefaretleriz,"

Tekfîr (kefaretleme), ziyâde bir sevap veya tevbe ile

müstahak olan azabı uzaklaştırmak, gidermek ve silmektir.

"İhbât," tekfîrin nakîzi ve zıddıdır. İhbât: Hak kazanılan bir sevabı, ziyâde bir azap ile değiştirmektir. Veya taat ve ibâdet yapmaya pişmanlık duymasıdır.

"Sizden kabahatlerinizi kefaretleriz," Kavl-i şerîfinin manâsı, isû'î; sizden (günahlarınızı) mağfîret ederiz," demektir.

(Neyi kefaretleriz?)

"Kabahatlerinizi,"

Küçük günahlarınızı sizden sileriz. (Daha ne ederiz) "Ve sizi bir mesleğe koyarız."

İkû "Mudhal" kelimesi mimin zammesi ile ism-i mekândır. O mekân da cennettir.

keramet (hoşluk)

Güzel ve kendisinden razı olunan bir yer.. Veya masdar-ı mimî'dir. Yani: £\j y. ile beraber sizi cennette koyarız, demektir.¹²⁸

İbâdetler Kefarettir

Müfessirân-ı izam hazerâtı buyurdular: -"Namaz diğer namaza kadar. Cuma diğer Cuma'ya kadar, Ramazan-ı Şerif diğer Ramazan-ı şerîfe kadar kendi arasında işlenen küçük günahlara Kefarettir; (kul) büyük günahlardan kaçtığı müddetçe..."¹²⁹ (2/196)¹³⁰

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/80-81.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/81.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/81.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/81-82.

¹²⁹ Bu bir hadis-i şeriftir. Musannif Hazretleri her ne kadar bunu müfessirlerin sözü diye naklettiyse de bu konuda şu hadis-i şerifler vardır:

"Beş vakit namaz, Cuma diğer cumaya kadar, Ramazan-ı şerif diğer Ramazan-ı şerîfe kadar kendi aralarında işlenen {küçük günahlara} keffârettir; büyük günahlardan kaçınıldığı zaman..." Sahih-i Müslim: 344, Müsned-i Ahmed: 8830

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/82-83.

Büyük Günahlar Nelerdir?

Kebâir (büyük) günahlarda ihtilâf olundu. Doğruya en yakın tarif:

1 - Şâri" Teâlâ hazretlerinin üzerinde had cezası tertip ettiği her türlü günahdır.

2- Veya kendisinde tehditin sarîh olduğu her türlü günahdır.

Büyük Günahların Çoğu Unutuldu

Enes bin Mâlik (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"Bugün sizler öyle ameller işliyorsunuz ki, sizin gözlerinizin önünde kıldan daha önce (ve basit) görünmektedir; halbuki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin zamanında biz onları büyük günahlardan sayıyorduk!,"¹³¹

Gizli Şirk Kebâirdir

îmam Kuşeyrî (k.s.) hazretleri buyurdular: Kebâir, işaret ehlinin dili üzere, gizli şirktir. Bunun yani gizli şirkin cümlesindendir:

1- Halkın mülâhazası,

2- Halkın kalblerini celbetmek,

3- Toplumun sevgisini kazanmak için riyakarlık etmek,

4- Onlara sevgi gösterisinde bulunmak,

5- Onların yapmakta oldukları hakkullâhta göz yummak...¹³²

Günahlardan Sakınmakla Allah'a Varılır

Bil ki, muhakkak kebâir (büyük) günahlardan kaçınmak, sağiyr (küçük) günahların kefareline icap ettirir. (Küçük günahların bağışlanmasına vesiledir.) Küçük ve büyük günahların silinerek tükenmesi anında kerîm olan medhâla (girilecek güzel yere) girmek mümkün olur. O da ekremü'l - ekremînin huzurudur.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri temizdir; ancak temiz ve pak olanı kabul eder.ıtS0¹³³

Büyük Günahların Özü

Büyük günahların cümlesi üç şeyin içine konulmuştur:

1- Hevâ-ü hevese tabi olmak,

2- Dünya sevgisi,

3- Allah'tan gayrisini görmek ve onlardan bir şeyler ummak...¹³⁴

Hevâya Uymak

Hevâ-ü hevese tabi olmak, nefsin şehvetlerden lezzet aldığına meyletmesi, demektir.

İnsanın nefsinin arzuladığı şehvetlere meyletmesi sebebiyle büyük günahlara düşer. Meselâ:

1- Bidat,

2- Dalâlet,

3- İrtidâd,

4- Şüphe,

5- Şehvetleri istemek,

6- Lezzetleri talep etmek,

7- Kendisiyle zevk alınan şeyleri istemek.

8- Nefsin kendisinde haz aldığı her şey,

9- Namazı terk etmek,

10-Taat ve ibâdetlerin hepsini terk etmek,

11-Anne ve babaya karşı gelmek,

12-Sıla-i rahmi kesmek,

13-Namuslu müminlere iftira etmek,

14-Halkın gıybetini yapmak,

15-Ve bunların benzeri olan bütün günahlardır.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu;

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/83.

¹³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/83.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/83-84.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/84.

"Yâ Dâvudî Muhakkak ki biz seni arzda bir halife kıldık: imdi nass arasında hak ile hükmet de hevâya (keyfe) tâbi olma ki seni Allah yolundan sapıtmasın; çünkü Allah yolundan sapanlar hesap gününü unuttukları cihetle kendilerine pek şiddetli bir azap vardır!"¹³⁵

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular:

Hevâ-ü hevesten Allâhü Teâlâ hazretlerine daha buğz edilen kendisine tapılan bir ilâh yoktur. "¹³⁶

Fârisî beyit tercümesi:

Hevâ-ü hevesin tozu ve dumanı akıl çeşmesine dumandır. Hevâ-ü hevesin zehiri yakarak ömrü öldürdü.

Temiz olan göz de hep gafleti sermâye etti. Yarın o gözler toprak olacaklar...¹³⁷

Dünya Sevgisi

Dünya sevgisi, büyük günahların çoğunun bineği mesabesindedir. Meselâ:

- 1- Kati,
- 2- Zulüm,
- 3- Gasp,
- 4- Yağma,
- 5- Talan,
- 6- Hırsızlık,
- 7- Faiz,
- 8- Yetim malını yemek,
- 9- Zekâtı vermemek,
- 10-Yalan yere şahitlik etmek,
- 11 -Şahadeti (hakikati) gizlemek,
- 12-Yalan yere yemin etmek,
- 13-Vasiyette zulmetmek (varislerinin bir kısmının aleyhinde vasiyette bulunmak),
- 14-Haramı helâl görmek,
- 15-Ahdi bozmak,
- 16-Ve benzerleri...

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Her kim âhiret ekimi isterse, ona ekinini artırırız; her kim de dünya ekimi isterse, ona da ondan veririz, amma ahirette ona hiç nasip yoktur!"¹³⁸

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Dünya sevgisi bütün hataların başıdır."¹³⁹

En Büyük Günah, Günah Sevgisidir

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu:

Cebrail Aleyhisselâm bana geldi, buyurdu:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri buyuruyordu:

-"İzzetim ve Celâlim hakkı için benim katımda büyük günahlar arasında dünya sevgisinden daha büyük bir günah yoktur."

Akıllı kişi dünyaya meyletmez. Sadece Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelir.

Hem ümit, kerem ve lütfunu Allah sana câh ile verdi.

Her kim isterse senden muradı hâsıl olur.

Hasılı kim dünyaya yönelirse bâtil endişelere sahip olmuş o-lur...¹⁴⁰

Allah'tan Gayrını Görmek

Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayrını görmek; muhakkak ki bundan; Şirk, Nifak, Riya ve (görsünler ve desinler düşüncesi) gibi şeyler doğar.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondandır berisini dilediğine mağfiret buyurur. Kim de

¹³⁵ Sâd: 38/28.

¹³⁶ Hilvetü'l-Evliyâ'da bu hadis-i şerifin şöyle bir benzeri geçmektedir:

-"Semânın altında Allâhtan başka tapılan, (kendisine) uyulan nefsin hevâ-ü hevesinden başka büyük bir ilâh yoktur." Hilvetü'l-Evliya:6/118

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/84-85.

¹³⁸ eş-Şûrâ: 42/20

¹³⁹ Cümü's-Sağır: 3662,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/85-86.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/86-87.

Allah'a şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur."¹⁴¹

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Riyadan (gösterişten) az bir şey (bile) şirktir." Bazı meşâyih (k.s. hazerâtı) buyurdular:¹⁴²

-"Senin varlığın (başlı başına) bir günahdır ki, ona hiçbir günah kıyâs edilmez."

Her kim, vücûd günahından kurtulursa; Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayri hiçbir şeyi görmez.

Ondan şirk doğmaz; dünya sevgisi de doğup, hayat bulmaz. Böylece hevâ-ü hevesten kurtulur. Kendisine vusul ve lika (Allâhü Teâlâ hazretlerine kavuşmak) tahakkuk eder. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

De ki: "Ben sırf sizin gibi beşerim, ancak bana şöyle vahy o-lunuyor: ilâhınız ancak bir tek ilâhtır!" Onun için her kim rabbinin likasını arzu ederse, salih bir amel işlesin ve rabbinin ibadetine hiçbir şirk karıştırmasın!"¹⁴³

Ömrüme yemin olsun ki, muhakkak ki bu elbette kerim bir yer, büyük bir fevz ü necat (kurtuluş) ve ikâmet edilen (daimî) bir nimettir.

Akıllı kişiye düşen vazife, ağyâr'dan (Allah'tan gayri her şeyden) kurtulup, Vâhidü'l-Kahhâr olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin nurlarının mecâlisini müşahede etmesidir.

Gerçi gönül sahipleri hayattadırlar. Her nerede olduysa, yâra vâsıl olmak için değildir. Aşık ve sevgilinin sevgisine muhtaç olan kişi ağyarın (başkalarının) sohbetleriyle yerini dar eder mi?

Bundan dolayı şöyle buyuruldu:

-"Dünya müminin zindanı; kâfirin cennetidir."¹⁴⁴

Ağyar Nedir?

"Hakkın dışında her şey, ağyardır. (Ağyar, mâsivâdır. Allah'tan gayri her şeydir.) (2/198)

İbrahim Aleyhisselam buyurdu:

"Hep onlar benim düşmanım, ancak o Rabb'ül âlemin başka!"¹⁴⁵

Sâlik ve Sâdık Aşığın Matlûbu Allah'tır

Sâlik (seyr-ü suluk yolunda yürüyen) kişinin muradına vâsıl olması için; elbette ki lazım olan şey, sülûkünde mücâhede etmesi, gayrının boyunduruğundan (köleliğinden) kurtulması gerekir.

Sâdık olan aşık, maşukunun gayrının kulluğunda olmaz. Dünya ve âhiretin ilgisinden ancak onun vuslatı ile ayrılır. Gerçek sâlik ve sadık aşığın Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka bir matlûbu yoktur.

Aşık ki, dostun ayrılığından inlemektedir. Ustada vuslatı istedi. Bu âlemde sana kimse olmaz yâr. Dost dost ile muradını ister...

Bu gerçekten şerif bir makam ve aziz bir istektir. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri bu yüce makamlara ulaştırın!¹⁴⁶

Başkasının Yerine Göz Dikmek

Yüce Meali:

Bir de, Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkekler çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır. Çalışın da, Allah'tan fazlını isteyin. Her halde Allah, her şeye alim bulunuyor.³²

Erkek ve dişi, her biri için baba ve ananın ve en yakın akrabasının ve akit ile yeminlerinizin bağladığı kimselerin terekelerinden vârislere de tahsis ettik; onlara da nasiplerini verin. Çünkü Allah her şeye karşı şahit bulunuyor.³³¹⁴⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Birinin Faziletli Kılınması

"Temenni etmeyin,"

Temennî, olmayacağı bilinen veya (olmayacağı) zannedilen bir şeyi dilemektir.

(Neyi temennî etmeyin?)

¹⁴¹ en-Nisâ: 4/48

¹⁴² Kenzül-Ummâl:5947

¹⁴³ el-Kehf: 18/110

¹⁴⁴ Sahih-i Müslim: 52S6. Tirmizî: 2246. ibni Mâce: 4103. Müsned-i Ahmed: 7939

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/87-88.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/88-89.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/89.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/90.

"Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizin bazınıza dünya işlerinden vermiş olduğu, makam, mal ve bunlardan başka şeyler gibi (dünyevî nimetleri) asla temenni etmeyin! Bunları elde etmek için a-ranızda yarışmayın! Bunlardan uzak olun. Muhakkak ki bu hâl, Allâhü Teâlâ hazretlerinden sâdır olan bir kısmet (ve paylaşmadır. Kulların hallerini en layık olan tedbirin neticesidir. Bu durumlar, kulların işlerinin inceliklerinin ve parlaklıklarının ihata e-dilmesi üzerine terettüp edilmiştir.¹⁴⁸

Kıskanç Kişi

Kendisi üzerine başkası üstün kılınmış kişilere düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisi için taksîm buyurmuş olduğuna razı olmasıdır. Kendisi üzerine tafdîl kılınan kişinin payını temenni etmemelidir. Onu haset etmemelidir. Bir kimsenin sahip olmuş olduğu maddî ve manevî nimetlerine göz dikmek ve öyle bir kimseyi kıskanmak; Allâhü Teâlâ hazretlerinin takdir ve hikmetine muânz olmaktır. Allah'ın kaza ve kaderine karşı gelmektir.¹⁴⁹

Nimetlerin Sırrı

Nasip edilen şeyler (kişilere verilen paylar ve nimetler), şekiller gibidir... Kişilerin şekillerinin değişik olması; nasıl ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin hikmetinin bir icabı ve bu sırra hiçbir kimse muttali olmadı ise; mal ve makamların insanlar arasında paylaştırılması da böyledir... Bir hikmet gereğidir ve bu sırra hiçbir kimse vakıf olamaz.¹⁵⁰

Sebeb-i Nüzul

Denildi ki:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, mirasta kadınlara erkeklerin yansı kadar pay verince;

"Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda; erkeğe, iki dişi payı kadar...."¹⁵¹ Âyet-i kerimesi nazil olduğunda, kadınlar:

-"Bize iki pay, erkeklere bir pay verilmesine bizim daha çok ihtiyacımız varî Biz zayıfız, erkekler ise kuvvetlidirler. Onlar geçimlerini bizden daha kolay temin edip kazanabilirler" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

"Bir de, Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkeklere çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır. Çalışın da, Allah'tan fazlını isteyin. Her halde Allah, her şeye alîm bulunuyor!" buyuruldu.

Şu kavl-i şerifiyle nehy edilenin ta'lilinde en münasip olan da budur:

"Erkeklere çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır."

Bu kavl-i şerif, erkekler ile kadınlar grubunun arasında temennînin geçtiğinin sarîh bir delilidir.

Manâsı: Her iki grubun da mirasta belirli ve miktarı tayin e-dilmiş payları vardır. Bunlara verilen paylar, (her iki grubun) istidadının hasebinedir.

Bunu "Erkeklere çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır." Kavl-i şerifinde geçen) UL~xy\ iktisap (çalışmak ve kazanmak) tabiriyle kendisinin çalışması sebebiyle payı için halinin iktizasına teşbih olmak üzere istiâre-i tebeiyye-i mebnîyye yolu üzere ifâde etti. Bunlardan (kadın ve erkeklerden) her birinin kendi çalışmasından doğan istihkakı için te'kîd (ve pekiştirmedir. Ve hiç kimsenin diğerinin payına göz dikmemesi için kendisiyle (payların) ihtisasının takviyesi murad edildi.

Bu, zikredilen temennilere son vermeyi gerektiren durumlardandır.¹⁵²

Allâh'dan İsteyin

(Çalışın da,) Allah'tan fazlını isteyin."

Sizden başkasına tahsis edilen ve onun çalışarak elde ettiği payını temennî etmeyin!

Dileklerinizi Allâhü Teâlâ hazretlerinin bitmeyen ve tükenmeyen nimet hazinesinden isteyin! Çünkü (eğer siz isterseniz) muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri size verir.¹⁵³

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/90-91.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/91.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/91.

¹⁵¹ en-Nisâ:4/11

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/91-93.

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/93.

Farklılık Hayırdır

"Her halde Allah, her şeye alim bulunuyor."

Allâhü Teâlâ hazretleri, her insanın hak kazandığı (ve müstahak olduğu şeyi) en iyi bilendir. Böylece Allâhü Teâlâ hazretleri ilim, hikmet ve beyânın gereği olarak herkese hakkını verir. Ve faziletli kıldıklarını bir ilim ve hikmet icabı üstün kılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-İnsanlar birbirlerinden tebâyün edip (farklı farklı derece derece) oldukça hayır üzeredirler. İnsanlar (maddî ve rütbe bakımından) birbirlerine eşit oldukları zaman helak olurlar."¹⁵⁴

İşte bu murâbitın nizâmının bununla değişmesindendir. Bazen söylenir ki bunun manâsı: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, insanların rütbelerinin ve sanatlarının değişik olmasına aldırılmaz. Meselâ, insanların bazılarının, emîr olması, bazılarının sultân, bazılarının vezîr, bazılarının reîs ve bazılarının da sanat ehli olması, nizâmın (dünya nizâm ve intizâmının) bunun üzerine durmasındandır...¹⁵⁵

Saadetin Mertebeleri

Saadetin mertebeleri (üçtür).

- 1 - Saadet-i Nefsâniyye,
- 2- Saadet-i Bedeniye,
- 3- Saadet-i Hâriciye,¹⁵⁶

Saadet-i Nefsâniyye

Saadet-i Nefsâniyye, (şunlardan meydana gelir:)

- 1- Tam zekâ gibi,
- 2- Kâmil bir hades¹⁵⁷ (sezgi),
- 3- Marifet,
- 4- Kemiyyet ve keyfiyet bakımından başkalarının marifetlerinden daha ziyâde olan marifetler...
- 5- İffet gibi,
- 6- Şecaat,
- 7- Cesaret ve başka faziletlerdir.¹⁵⁸

Bedenî Saadetler

Bedenî saadetler (şunlardır:)

- 1- Sıhhat,
- 2- Afiyet,
- 3- Cemâl, (Bunda afiyet ve güzellikle beraber uzun ömür)
- 4- Lezzet,
- 5- Sevinç...¹⁵⁹

Haricî Saadetler

- 1- Salih evlâdın çokluğu,
- 2- Aşiretinin¹⁶⁰ çokluğu,

¹⁵⁴ Mecmaü'l-Emsâl: 3469

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/93-94.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/94.

¹⁵⁷ Hades Mantık ilminin ıstılâhındandır. Burhan (yakını bilgi ifâde etmek için, yakını mukaddimelerden oluşan kıyâsın bir çeşidi olan burhanın) nevelerindendir... Mantık ilminde daha çok hadsiyyât kelimesi kullanılır. Hadsîyyât: Zihnin mukaddimelerden neticelerine hızla vararak bilgi elde etmesidir. Meselâ: "Ay ışığını güneşten elde eder" sözü gibi... Yine kaynayan su buharlaşır. Ateş yakar ve bunlar gibi bir takım mukaddimelerin zihnimize hızla canlanmasına hadsiyyât denir. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: İsa Gocî, s. 15.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/94.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/94.

¹⁶⁰ Aşiret, kelime olarak insanın yakın akrabaları demektir. Aşiret; Anne ve baba yoluyla aynı atadan geldiğine inanan, aynı kültürü paylaşan ve aynı coğrafi alanı kullanan, bu yüzden de aralarında sıkı bir rabıta (birbirine bağlılık) ilişkisi bulunan insan topluluğuna denir. Değişik aşiret ve oymakların bir araya gelmesiyle "kabile" meydana gelir. Aşiret gerçekten güzel bir örgütlenmedir. Bir kişi, acı ve tatlı gününde üzüntüsünü paylaşan, sevincine ortak olan yakınlarını gördüğü zaman, acılarını u-nutur; sevinci ise kat kat artar. Aşiretlerde, bir çok iş yardımlaşma yoluyla yapılır. İnsani duygular, merhamet, şefkat ve yardımlaşma olgusu hâlâ dimdik ayakta. İmece usûlü varlığını korumaktadır. Dara düşene yardım elini uzatırlar. Aşiret birçok yerlerde sosyal sigorta kurumudur... Aşiret kelimesi Kur'an-ı Kerimin bir çok ayetlerinde geçmektedir. Cenab-ı Allah, Efendimiz (s.a.v.)e şöyle buyurmaktadır:

- 3- Dostlarının çokluğu,
- 4- Yardımcılarının çokluğu,
- 5- Tam riyaset,
- 6- Sözünün geçerli olması,
- 7- İnsanların kalbleri tarafından sevilme,
- 8- İnsanların arasında güzel anılmak,
- 9- Hatırı sayılır kişi olmak...

İnsanlar arasında güzel anılmak, bütün saadetleri içinde toplayan bir hâldir. ¹⁶¹

Hased

İnsan, (başka bir) insan için hâsıl olan faziletlerin çeşitlerini müşahade ettiği zaman; nefsinin (o faziletlerin) hepsinden veya çoğundan hâli (soyutlanmış) bulur; ve bu takdirde kalbi eleme kapılır, üzüldür, hatırı dağılır, düşüncesi bulanır sonra bu durumda kendisinden iki hâl arız olur.

Birincisi: Bu saadetlerin o insandan gitmesi ve son bulmasını temennî etmek...

ikincisi: Bunu temennî etmemesidir. Belki bu güzelliklerin, nimet ve saadetlerin bir mislinin de kendisi için hâsıl olmasını temennî eder.

Birincisi, (başkasının sahip olmuş olduğu maddî ve manevî saadetlerinin zevalini istemek gerçekten) kötü bir haslettir. (2/198)

Zira âlemin Müdebberi ve Halikı (olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin) ilk maksûdu;

1 - Kullarına ihsanda bulunmak,

2 - Onlara karşı cömert olmak,

3 - Ve onlara keremin her çeşidini saçıp dağıtmaktır.

Kim, bunun zevalini temennî ederse, sanki Allâhü Teâlâ hazretlerinin âlemin yaratılışında ve mükelleflerin icadında öncelikli maksadı olan ihsana itiraz etmiştir. ¹⁶²

Haset ve Küfür

Yine belki insan kendi nefsinde, kendisinin bu nimetlere, o kişiden daha müstahak olduğunu itikat eder (ve kendisinin nimetlere daha layık olduğunu düşünür) ve böylece Allâhü Teâlâ hazretlerine (ve onun kaza kader ve hükmüne) itiraz eder.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünde bozukluk olduğunu iddia etmiş olur.

Bütün bu itikat ve düşünceler, kişiyi küfre iter, bid'atın zulûmâtına düşürür. Kişinin kalbinde imanın nurunu giderir. Bilindiği gibi, haset, dinde fesadın sebebidir.

Haset, sevgi, muhabbet ve dostluğu keser. Bütün bunlar atlarına inkilâb eder. Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarını hasetten nehyetti. Ve:

"Bir de, Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkeklerle çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır. Çalışın da, Allah'tan fazlını isteyin. Her halde Allah, her şeye alim bulunuyor!"

Her akıllı kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve kaderine razı olmalıdır. ¹⁶³

Allah'ın Hükmüne Razi Olmayan

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Rabb'ül-izzetten hikâye etti:

-"Her kim benim kazama teslim olur, belâma sabreder ve nimetlerime şükrederse; onu siddîk olarak yazırım! Ve kıyamet gününde onu siddiklarla beraber (hasredip) diriltirim! Ama kim, benim rızâma razı olmaz, belâma sabretmez, nimetlerime şükretmezse; o kişi benden başka rab arasın!"¹⁶⁴

Hâşâ ki. Senin cevri-ü cefân ile inleyeyim!

" (Önce) aşiretini (yakın akrabasını) uyar!" Şuârâ:Z6/214

Köylerde aşiret hayatıdır. İnsanların kendini isbati ve kendilerine güvenebilmeleri i-çin mutlaka aşiretleriyle uyum içinde yaşamaları gerekmektedir. Aşiret, insanları, güden ve güdülenler, diye sınıflara ayırmadıkça, aşiretler, insana tahakkümü öngörmedikçe gerçekten faydalıdır. Maalesef aşiretlerin bir çoğunda halk, "Müstaz'artır. Müstaz'af, zayıf bırakılmış, güçsüzleştirilmiş, demektir. Başka bir i-fâdeyle müstaz'af. aslında kendisi zayıf olmamasına rağmen, içinde bulunduğu hayata zorlandığı için güç ve dinamizmi dondurulan ve önüne bir çok engeller konan ve "Müstekbir"lerin zulmü altında inleyen kişiler demektir. "Müstekbir", Büyükle-nen, gücünü putlaştıran, kendinden başka büyük tanımayan. Aslında zayıf olduğu hâlde, zorla elde ettiği iktidarı ile kendine büyüklük ve sınırsız güç olduğunu düşünürler. Bütün bu sakıncalardan dolayı demokrâsi yönetimlerinde aşiretlerin resmîyeti olmadığı gibi İslâm hayat sisteminde de bu günkü manada bir aşiret yoktur. İslâmiyette insanların kaynaşması ve mü'minlerin birbirlerine kardeş gözüyle bakmaları esası vardır. Dili, ırkı, rengi kavmi, aşireti, oymak ve kabilesi ne olursa olsun bütün mü'minler kardeşlerdir. Âşiretçilik yapmak, kavmiyet gütmek İslâm'da haramdır. Mütercim.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/95.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/95-96.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/96-97.

¹⁶⁴ Kenzül-Ummâl: 43402, değişik ifâdelerle...

Lutfê nail olanlar hep senin verdiğin lütfün ve keremindir.

Bu, insandan nimetin zeval olması için temennî eden (hased edip kıskanan kişiler) hakkında buyurulan sözlerin özüdür.¹⁶⁵

Kimsenin İşini Bozmayın

Ibn-i Sirîn (r.h.) hazretlerinin Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet ettiği şu hadis-i şerifte bu konuyu te'kid etmektedir:

Muhammed İbni Sirîn (r.h.)'dan Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet etti. Buyurdular:

-"Hiçbir adam (din) kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür olmasın! Hiçbir kimse kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın! Hiçbir kadın (Müslüman) kız kardeşinin yerine geçmek için onun (kocasından) boşanmasını istemesin! Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri ona rızık vericidir!"¹⁶⁶

Gıpta

Bütün bunların her birinden arzulanan şey, hasedin men e-dilmesinde mübalağa etmektir. Ama bunu (başkasının sahip olduğu nimetlerin zevalini arzulamadığı ve) temennî etmediği zaman; belki o şeylerin (nimetlerin) bir mislinin de kendisi için hâsıl olmasını temennî (Gıpta) etmesinin hükmü ise değişir:

İnsanlardan bazıları bunu caiz gördüler.

Ancak muhakkikîn bunu da caiz görmediler. Ve:

-"Bu dâhi caiz değildir!" dediler.

Çünkü bu (yani başkasının sahip olmuş olduğu) nimetler, belki kendisi hakkında ifsat edici olup dinini bozar ve dünyasına zarar verebilir. İşte bu sebepten dolayı muhakkikler buyurdular:

-"Bir insan için şöyle dua etmesi caiz değildir:

-"Allah'ım! Falancanın evinin bir benzerini bana ver! Allah'ım falancanın zevcesinin (eşinin) bir benzerini bana ver!" (demek caiz değildir) belki bu durumda;

-"Allah'ım! Dinim ve dünyâm için en elverişli olan! Meâd ve meâşım (dünya ve âhiretim) İçin en faydalı olan şeyi bana ver!" diye dua etmek daha münâsiptir.¹⁶⁷

Güzel Bir Dua

İnsan iyi düşündüğü zaman, çoğu kere Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına dua öğretmek için buyurduğu şu duadan daha güzelini bulamaz:

"Rabbena! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik... Ve bizi ateş azabından koru!"¹⁶⁸

Mal Temennî Etmeyin

Hasan Basrî (r.h.) buyurdular:

-"Hiç kimse mal temennî etmesin! Belki o mal kendisinin helâkına sebep olur. Sa'lebinin¹⁶⁹ hakkında olduğu gibi..."

işte bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin:

"Allah'tan fazlını isteyin!" kavî-i şerifinde murad edilen manâdır.¹⁷⁰

Kâşânî'den Tasavvufî Manâlar

Şeyh Kemâleddin el-Kâşânî (k.s.) hazretleri buyurdular: "Bir de, Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin."

Evvelî istidad hasebince terettüp edilen kemâlâtın bazısını temenni etmeyin. Çünkü istidatların her biri ezeli hüviyetiyle ezeli kemâl ve kendisine münâsîp olan saadeti gerektirir ve ona mahsus olur. Bu hususî kemâlin başkası için hâsıl olması ise muhaldır. Bundan dolayı bunun taleo-edilmesi temennî lafzı ile zikredildi. Temennî ise, sebeplerinin mümkün olmasıyla dolaylı, talibine (onu isteyen kişiye) hasıl olması mümteni olan bir istektir.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/97.

¹⁶⁶ Sahih-i Müslim: 2519,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/97-98.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/98.

¹⁶⁸ Bakara: 2/201.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/99.

¹⁶⁹ Salebe fakir idi. Zengin olmak için Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden dua talep etti. Zengin oldu. Malından dolayı namazdan ve cemaattan mahrum kaldı. Zekat farz olduğunda zekâtını vermedi. Helâka gitti.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/99.

"Erkeklerle vardır."

Vasıl olan fertlere vardır. (Ne vardır?)

"Çalışmalarından bir nasip vardır."

Onların aslı nurlarının istidadı ile... "Kadınlara da vardır."

(Maksuda) ulaşmaktan kasır ve nakıs (noksan ve kusurlu) olanlara da vardır. (Ne vardır?)

"Çalışmalarından bir nasip vardır."

İstidatları miktarınca...

"Çalışın da, Allah'tan fazlını isteyin." *

Allâhü Teâlâ hazretlerinden talep edin, istidadınızın gerektirdiği kemâli, nefsinizi tezkiye ve kalbinizi tasfiye etmek suretiyle isteyin... Ta ki sizinle Onun arasına bir şey girmesin. Yoksa mahcup olur. aranızda perde girer ve böylece Ondan mahrum olma azabı ile azaplanırsınız.

"Her halde Allah, her şeye," Sizin istidadınızın kuvvetinde gizli olan şeyleri, "Alîmdir."

Sizin için en layık olan şekliyle size icabet eder. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Hem size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi; öyle ki Allah'ın nimetini saysanız onu bitiremezsiniz. Her halde insan çok zâlim, çok nankör."¹⁷¹ Yani kendisiyle dua edildiği zaman mutlaka kendisine icabet edilen istidad lisânı ile demektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Halbuki rabbiniz buyurdu: "Ud'ûnî estecib leküm (Yalvann ki bana, size karşılık vereyim): çünkü benim ibadetimden kibirle-nenler, yarın hor-hâkir olarak cehenneme girecekler"¹⁷²

Şeyh Kemaleddin el-Kaşânînin sözleri bitti. ¹⁷³

İnsanlık İçin

Bu te'vile göre:

"Ve temenni etmeyin," kavl-i şerifi, muhal olan bir

şeyi talep etmekten menetmek ve nehyetmektir. Bu da ezeli olan istidadın üzerinde olan şeylerdir.

"Çalışın da, Allah'tan fazlını İsteyin." Kavl-i şerifi de, mümkün olan bir şeyi talep etmeye teşvik ve emirdir.

(2/199) Mümkün olan şey, sizin istidadınızın kaderi (ve istidadınızın miktancadır). Bu (insanın mümkün olanı) elde etmeye çalışması, insanlık faziletinin zayı olmaması içindir. Çünkü bazı takdir olunan şeyler, bazen kişilerin çalışmalarına bağlıdır...¹⁷⁴

Gizli Olan Kemâlât

Gereken şey, istidad hazinelerinde gizli olan kemâlâta nail olmak için; kulun ibâdetlerde ve faziletleri elde etmede asla tembellik etmemesidir. Daima Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl ü kereminden istemelidir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri dualara icabet edendir. Hidâyet ve reşâdın veliidir. Zira kim bir şeyi ister ve isteğinde ciddi olursa mutlaka o şeyi bulur. Yine kim bir kapıyı çalar ve kapıyı çalmak (ve aşındırmakta) ısrar ederse, elbette o kapı ona açılır (arzuladığına kavuşur.)¹⁷⁵

Mevlânâ'dan Hikmetler

Mevlânâ Celâleddin (k.s.) buyurdular: Manâ kapısını çal ki açsınlar. Fikir kanadını aç ki seni doğan kuşu yapsınlar.¹⁷⁶

Madem ki talebinden ciddisini (Korkma) ciddî olanlara muradına nail olurlar hatâ etmezler.¹⁷⁷

Her kimin civarında oturursan elbette o gün onun yüzünü görürsün. Kuyu açmak niyetiyle toprağı deşer ve kuyu kazarsan elbette tertemiz ve saf bir suya kavuşursun.¹⁷⁸

Daima elinle ciddî olarak araî Zira arama yol için en İyi rehbedir.¹⁷⁹

"Ve her biri için,"

Her bir tereke ve mal için.

"Vârisler tahsis ettik,"

"Vârisler" kelimesi, kelimesinin cemiidir. O da varisler, demektir. Dereceler birbirlerinden farklı olan vârisler, demektir. Değişik şekilde paylarını alırken her biri mirasta kendi kendileriyle murisin (ölüp geride miras bırakan

¹⁷¹ İbrahim: 14/34.

¹⁷² el-Mü'min: 40/60

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/99-101.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/101.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/101.

¹⁷⁶ Mesnevi-yi Şerif: DfifterHs. 114.

¹⁷⁷ Mesnevi-yi şerif: Defter. 2, s, 64,

¹⁷⁸ Mesnevi-yi Şerif: Defter: 3, s. 183

¹⁷⁹ Mesnevi-yi Şerif: Defter: 3, s. 36,

kişinin) arasında bulunan yakınlıklarına göre hakketmiş oldukları miras miktarınca o mirastan paylarını korurlar.

"Vâlideyn (baba ve ananın) ve en yakın akrabalarının terekelerinden...."

3-Sü (her biri için vardır) kavî-i şerifinin fasl ile beraber âmil ile beyân edilmesidir. O da, "kıldık" fiilidir. Çünkü kelimesi onun ikinci mefûlûdür. Şumulü, te'kid ve kılınmanın varislerin bazısına olup bazısına olmadığı şeklindeki tevehümünü (yanlış anlamayı) defetmek için kendisinin üzerine takdîm olundu.

"Mevali=Vârisler"

1- Ashâb-ı ferâiz¹⁸⁰,

2- Asabeler¹⁸¹,

3- Ve bu ikisinin dışında kalan varislerdir⁷⁶...

Manânın şöyle olması da caizdir: Biz, anne, baba ve akrabaların terekelerinden her bir kavim için mevâlî yani mirasçılar kıldık. Bu varislerin her birine, kavmin diğerlerinin paylarına müğâyir birli paylar verdik. (Mirasta kimin hangi durumda kimden ne kadar pay alacağı bellidir.¹⁸²

Bu (manâ) "mirasçılar" kelimesinin kavî-i şerifine sıfat yapılması üzerinedir. Kendisine râci olan zamir mahzûftur. Kelâm mübteda'dtr. Haberi ise, senin:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisini insan olarak yarattığı her kişiye nızıktan belli bir pay vardır, " sözün gibidir. Yani o nızıktan belirli bir haz ve nasip var demektir.

"Ve akit ile yeminlerinizin bağladığı kimselerin..."

Bunlar, "Mevâlî'l-muvâlat"¹⁸³ olan kimselerdir. Sözleşme yapanlar, sözleşme yaptığı kişinin malının altıda birine varis olurdu. Bu durum daha sonra;

"O kimseler ki, sonradan imân ettiler ve hicret edip sizinle beraber mücâhede yaptılar. Bunlar da sizdendir. Bir de erham sahipleri, Allah'ın Kitâbı'nda birbirine daha yakındır. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir."¹⁸⁴ Âyet-i kerimesiyle nesh olundu. Hükmü kaldırıldı.

(Bazı âlimlere göre de bu âyet-i kerimenin hükmü mensûh değildir.)¹⁸⁵

Âkile

Imam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre, bir adam (Müslüman) bir kişinin elinde Müslüman olsa, bu iki kişi, ona varis olmak ve âkilesi¹⁸⁶ olmak üzere akit yapsalar, bu akit sahihtir. Eğer o, kişinin bir varisi yoksa, o

¹⁸⁰ Ashâb-ı Ferâiz: Mirasta belirli hisseleri olan kişilerdir. Terike üzerinde hakları olan kişilerdir. Bu konuda dördüncü ciltte bilgi geçti.

¹⁸¹ Bir kimsenin erkek tarafından akrabaları demektir. Bir veya birkaç erkek ve kadın için kullanılır. Mirasta belirli paylan olmayıp, "ashâb-ı ferâiz" (yani belirli payları olan kişiler) paylarını aldıktan sonra geri kalan alanlardır... Bu konuda daha önce bilgi geçti. Tercümemizin dördüncü cildine bakınız 76 Terikenin üzerinde hakları olanlar dokuz (9) sınıftır. Onlar:

1- Ashâb-ı Ferâiz,

2- Neseb Asabesi (kan hısımlığı)'

3- Sebep Asabesi (sebeplere göre yakınlık),

4- Mirasçılar paylarını aldıktan sonra "kalan" kendilerine "red yolu" ile verilenler,

5- Zevî'l-Erhâm (ashâb-ı ferâiz ve asabe olmayan hısımlar),

6- Mevle'l-Müvâlat (velâ sahibi olanlar),

7- Mukarun leh bi'n-neseb ale'l-gayri (ölenin nesebini kendinden başka bir kimseye isnâd ederek akrabasından olduğunu ikrar ettiği nesebi mechûl olan kişi),

8- Hazine 1/3 fazla vasiyyet edilen kimse,

9- Beytül-mâl (devlet hazinesi)....

¹⁸² Ferâiz ilminde kimin hangi durumda kimden ne kadar miras alacağı ve payının ne olduğu "Kırk Hal" olarak beyân edilmektedir.

¹⁸³ Mevle'l-Müvâlat. kelimesi "VelâMdan gelir. Velâ, sözlükte dostluk ve yardım manasındadır. Miras hukuk ve Ferâiz ilminde iki türlü Velâ vardır:

1- Velâ-ü müvâlat, (akitleşmeden doğan) velâ,

2- Velâ-ü'l-itâk. (köle azad etmekten doğan) velâ,

Burada söz konusu olan Mevle'l-Müvâlat'tır. Bu da aralarında velâ akdi yapan şahıslardan mevlâyta'lâ'dır. Nesebi mechûl olan veya hiç kimsesi olmayan bir şahıs bir kırıseye:

-"Sen benim mevlâm ol, öldüğümde malıma varis ol. Buna karşılık, bir cinayet işlersem, âkilem olarak ödemem gereken diyeti öde..." diye teklifte bulunsun, karşı tarafta bu teklifi kabul etse, aralarında akit yapılmış olur. Bu akit geçerlidir. Bu akde "Velâ-ü'l-Müvâlat", Teklifi yapan şahsa, "Mevlây-ı esfel". Teklifi kabul edene de, "Mevlây-ı A'lâ" denir.

Bu şahısların her biri diğerine mirasçı olur. Bunlardan hangisi önce vefat ederse, diğeri varis olurdu. Varis olma işi daha sonra nesh olundu. Velâ meselesi, yalnızlık çeken ve kimsesiz olan kişilerin gerçekten sığınak bulmak, akraba edinmek ve yalnızlıktan kurtulması ve toplumda bir yer e-dinmesi için çok güzel bir sistemdir. Daha geniş bilgi için "Feraiz ilmi"ne bakınız.

¹⁸⁴ El-Enfâl: 8/75,

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/101-104.

¹⁸⁶ Âkile: Diyet manâsında, kullanılan bir İslâm ceza hukuku istilâhıdır. Âkile bu günkü

manâda bir çeşit sigortadır. İçtimâî sigorta... Diyet ödemek anlamına gelen 'akl' mastarından ism-i fail olup, diyet ödemeyi yüklenen kimse veya kimseler demektir. Bir Kişiyi öldürmek birkaç çeşittir:

1- Kasden öldürmek,

2- Şibh-i amd (kasde benzer) öldürme.

3- Hataen (yanlışlıkla öldürmek).

Kasten birisini öldürmekten veya bir organa karşı kasten işlenen cinayetten dolayı ödenmesi gereken diyet, suçu işleyen malından ödenir. Öldürme fiili kasta benzer şekilde veya yanlışlıkla (hata yoluyla) işlenmiş ise diyeti 'âkile' öder. Kasten öldürmekten doğan diyetin, öldürenin

kendisiyle akit yaptığı kişi, onun âkilesi olup, ona varis olur.

Bu tür akitle meydana gelen varislik (mirasın taksimi sırasında) "zevil-erhâm"dan sonra gelir.

"Ve akit ile yeminlerinizin bağladığı

kimselerin..." kavlı-i şerifinde, akdin yeminlere isnat edilmesi; akit anında mûtâd olan (gelenek) insanların yemine sarılmasıdır.¹⁸⁷

İlmi bir Tetkik

"akit İle yeminleriniz bağladı," kavlı-i şerifinin manası, "akit ile yeminleriniz onların ahit/erini bağladı, ' demektir. Burada, "onların ahitleri" kavlı-i şerifi mahzûftur. Muzâfûn ileyh onun makamına ikâme olundu. Sonra da hazf olundu. Bu şart manâsını mutazammın olan mübtedâ'dır. Bundan dolayı haber sâdir oldu. Haberden muradım şu kavlı-i şeriftir: "Onlara da nasiplerini verin," Fe harf ileidir. Yani onlara mirasiarmdaki paylarını verin, demektir.¹⁸⁸

Şahit Allah'tır

"Çünkü Allah her şeye karşı,"

Bütün eşyaya karşı, -mirasta hak sahiplerine paylarını vermek ve menetmekte bu cümledendir- (Aliâhü Teâlâ her şeye karşı nedir?)

"Şahittir" kelimesi Lşahittir,"demektir. Bunda hak sahiplerine paylarını vermeye teşvik ve paylarını men edenlere de büyük bir teh uL-i "dit vardır.

Bazıları buyurdular: "Ve akit ile yeminlerinizin bağladığı kimselerin..." kav!-i şerifinden murâd, sözleşme yapıp yeminleşenlerdir.

"Onlara verin," kavlı-i şerifinden murad ise;

1- Yardım etmek,

2- Nasihat etmek,

3- Geçinmede saf ve duru olmak.

4- İç içe karışmada da hâlis olmak gibi manâlardır...

Mü'min kardeşine yardım etmek, hâlis bir şekil, nasihat ve güzellikle insanların içine karışmak herkesin üzerine bir vazifedir... Nifak (ikiyüzlülük) ve düşmanlık şeklinde değil...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Birbirlerini sevmeye, birbirlerine rahmet edip acımadı ve birbirlerini korumada (birbirlerine şefkat beslemeye) müminlerin misâli, bir ceset misâlidir. Cesedin herhangi bir uzvu (organı) rahatsız olup ağırırsa (ve şikâyetle bulunursa,) cesedin diğer tarafı, uykusuz olup hummaya tutulur."¹⁸⁹

Fârisî beyit:

Ademoğlu birbirlerinin azalarıdır. Yaratılışları aynı cevherdendir. Her uzvun biri, herhangi bir zaman dertlenir ve hastalanırsa, diğer uzuvların yerinde karâr kılması ve rahat rahat uyuması mümkün değildir. Eğer sen başkalarının çektiği mihnet, gam ve üzüntüyü hissetmiyorsan, sende insanlık yok demektir... (2/200)

Vacib olan, kişinin kendisi için sevmiş olduğu hayırdan bir şeyi insanlar için de sevmesidir¹⁹⁰.

İşlerin zahirinde onlara nasihat etmektir. Çünkü nasihat dinin direğidir.¹⁹¹

malından ödeneceği konusunda İslâm hukukçuları arasında görüş birliği vardır. Çünkü prensip olarak her insanın, mala verdiği zararların tazmininde olduğu gibi cana veya bedene verdiği zararlardan da şahsen sorumlu olması, başkasının bundan sorumlu tutulmaması gerekir. Cezalarda asıl

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/104-105.

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/106.

¹⁸⁹ Sahih-i Müsüm: 4685,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/106-107.

¹⁹⁰ 82 Musannif hazretlerinin bu ibaresi şu hadis-i şerifin mealidir:

Enes (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hiçbiriniz, kendisi için sevmiş olduğu bir şeyi kardeşi için sevmekçe i-man etmiş olamaz." Sahih-i Buhâri: 12,

¹⁹¹ 83 Musannif hazretlerinin bu ibaresi şu hadis-i şerifin mealidir:

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.)

hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki din nasihattir, muhakkak din nasihattir, muhakkak din

nasihattir!" (Sahabeler) sordular:

-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Kim için?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

1-AHâhiçin,

2- Kitabullah için,

3- Rasûlüllâh (s.a.v.) için.

4- Müslümanların imamaları için,

5- Müslümanların hepsi için..." en-Neseî: 4128.

Müslümanların zahirine eziyet veren şeyleri izâle edip gidermesi lazımdır.

Vaaz etmek ve onları kötülüklerden alıkoymakla insanlara muamele etmelidir. Zecretmek, insanları kendilerinin layık olmadıkları şeylerden onları menetmek, demektir, insanlara rahmet ve şefkat ile muamele etmelidir. Hiçbirini sevmediği ve ikrah ettiği bir şekilde anmamalıdır. Zira kula müvekkel olan bir melek vardır ki, kişinin arkadaşına söylediği (hoşnut olunmayan) şeyi kendisine geri çevirir... Kim olursa olsun, birinin başına gelen bir kötülükten dolayı asla sevinmemelidir.¹⁹²

Fârisî beyit:

Hiçbirinin başına gelen kötülükten dolayı sevinme!

Sevincini izhâr da etme!

Zira ömrün boyunca mutlaka o şey, senin de başına gelir...

İnsanların iyisine ve kötüsüne sevgi göster ve ihsanda bulun.

İhsan ehli olan ve ihsan ehli olmayan kişilere de iyilik yap.

İnsanlardan gelen ezalara tahammül et.

Tahammül ile insanın cevheri zahir olur...

Tahammül insanlığın ilk vazifesidir.

Tahammül ile doğru olan tabiatın doğruluğuna şahit olunur.¹⁹³

Eziyet Edenlere bile

Mü'min, kendisine küfreden, kendisine cefâ eden ve kendisine eziyet eden kişilere hakkını helâl etmelidir.

İnsanların eziyetlerinden selâmet bulup kurtulmaya asla tama etmemelidir. Çünkü insanların eziyetlerinden kurtulmak mümkün değildir. Böyle bir şey muhaldir.

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlûkatın dilini kendisi hakkında bile kesmedi; nasıl olur da bir mahlûku (diğer) mahlûkların dilinden selâmet verir. İnsanlar Allâhü Teâlâ hazretleri hakkında bile ileri geri konuşuyorlar! Senin hakkında hayli hayli konuşurlar!¹⁹⁴

Allah Hakkında Bile...

Rivayet olundu:

Musa Aleyhisselâm dua etti:

-"Allah'ım! Bende olmayan bir şey hakkında (insanların) hakkımda konuşmamalarını Senden isterim!" dedi.

Allâhü Teâlâ Musa Aleyhisselâm'a vahyetti:

-"(Ey Musa!) Bunu kendim için yapmadım; nasıl olur da senin için yapayım?!"¹⁹⁵

Halka Hizmet

İnsanların hacet, mühim işlerini ve ihtiyaçlarını görmeye çalışmalıdır. Hadis-i şerifte buyruldu:

-"Kim, Allah için, Müslüman kardeşinin herhangi bir haceti işine koşarsa, onun (Müslüman kardeşi) için o işte bir fayda ve maslahat var ise, o kişi, sanki bin sene Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmiş gibi sevap kazanır."¹⁹⁶

Yardım Edene Yardım Olunur

Zorlukta olana kolaylık göstermelidir. Üzüntü ve sıkıntı içinde olanı sevindirmeli sıkıntılarından kurtarmalıdır.

ve onları "Muhakkak ki kul Müslüman kardeşinin yardımında bulunduğu müddetçe Allâhü Teâlâ hazretleri de kulun yardımında bulunur."¹⁹⁷

Yine hadis-i şerifte buyruldu:

-"Senin Müslüman kardeşinin kalbine sevinç sokman hiç şüphesiz mağfireti icap eden sebeplerdendir."¹⁹⁸

Te'vîlât-ı Necmiyye'den

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/107-108.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/108.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/108-109.

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/109.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/109.

¹⁹⁷ Sahih-i Müslim: 2699.

¹⁹⁸ Kenzül-Ummâl: 43024,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/109-110.

Şeyh Necmüddin Kübrevî (k.s.) hazretleri buyurdular: Ve akit ile yeminlerinizin bağladığı kimselerin..." kavlı-i şerifinde yani, sizin kendilerinin arasında Allah için kardeşlik cereyan eden, irâde sidkıyyet, yönelmek ve sizin elinizde Tevbe edenlerle sizin yeminlerinizle onların yeminleri sebebiyle edinmiş olduğunuz ve almış olduğunuz kardeşlik, demektir.

"Onlara verin,"

Nasihat, güzel terbiye, onlara ihtimam, şeyhlik şartları üzerine onların maslahatlarını yerine getirmek ve onlarla seyr ü sülûk etmede onlara verin.

"Onların paylarını"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi ve hikmetiyle onlar hakkında bilip size emânet ettiği şeyleri...

"Çünkü Allah her şeye karşı..." Emânetlerin hangisinin kime vaat ettiğine, "şahit bulunuyor."

Kıyamet günü onların atâ ve ihsanda hiyanet ettiklerini ve hiyanetle alçacıklarına şahitlik eder. Allâhü Teâîa hazretleri bunu sizden soracaktır. Emânet sebebiyle size şahitlik eder. Bundan dolayı hayırlı amelden dolayı hayırlı bir ceza ile sizi mükâfatlandırır. Bitti...¹⁹⁹

Sırra Sultan olmak

Kâmiller, emânete ihanet etmezler. Belki emânetleri İstidatları hasebince erbabına verirler. Bu babta ehil olmayana asla sır ifşa etmezler.²⁰⁰ Yoksa erbabın, Rabbinin sırlarında hiyanet lazım olur.²⁰¹

Mevlânâ'dan Hikmetler

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (k.s.) buyurdular:

Hak kadehinden içen ariflere sırlar zahirdir. (Onlar sırlara vakıf olurlar.) Ama onlar sahip olmuş oldukları sırları gizlerler.

Her kime işin sırrı Öğretilirse, onun ağzı bağlanıp mühürlenir. (O sırları başkasına aktarmaz...)²⁰²

Dudaklara kafes vurulduğu zaman, kalbi sırlara vakıf olur. Eğer dudak sesiz ve sakın olup konuşmazsa, gönül sırlarla dolar...

Celalin sırlarını içen kişiye ulaşmaya çalış. Ona yüzlerce dil konuşsa bile o ahrazdır.

O sultanın sırrını hiçbir kimeseye söylemez. Zira kimsenin kendisinden önce ona nail olmasına tahahümmülü yoktur.²⁰³

Su kuşundan başka bir kuş denize girmez! Anla Allah doğrusunu daha iyi bilir.²⁰⁴

Erkekler

Er olanlar, kadınlar üzerinde hâkim dururlar; çünkü bir kere, Allah birini diğerinden üstün yaratmış... Bir de, erler mallarından infâk etmektedirler. Onun için, iyi kadınlar itaatkârdırlar. Allah, kendilerini sakladığı cihetle kendileri de gaybı muhafaza ederler. Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince: Evvelâ kendilerine nasihat edin, sonra yattıkları yerde mehcûr bırakın. Yine dinlemezlerse dövün. Dinledikleri halde, incitmeye bahane aramayın. Çünkü Allah çok yüksek, çok büyük bulunuyor.³⁴

Eğer kan-koca arasının açılmasından endişeye düşerseniz, bir hakem onun tarafından, bir hakem de bunun tarafından gönderin. Bunlar, gerçekten barıştırmak isterlerse, Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir. Şüphesiz ki, Allah bir alîm, habîr bulunuyor.

Hem Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şerîk koşmayın. Sonra babaya, anaya ihsan edin; akrabanıza da, öksüzlere de, yoksullara da, yakın komşuya da, uzak komşuya da, arkadaşına da, yolda kalmışa da, ellerinizdeki memlûklere de... Her halde Allah, kurumlu, öğüngün olanların hiçbirini sevmez,"²⁰⁵

Tefsir-I Şerifi:

Aile İdaresi

"Er olanlar, kadınlar üzerinde hâkim dururlar!"²⁰⁶

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/110-111.

²⁰⁰ Bu konuda ne güzel buyurmuşlar:

Sırrını sır eden sırrına sultan olur. Sırrın ifşa eden sırrına kurbân olur.

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/111.

²⁰² Mesnevî-yi Şerif: Defter. 5. s. 90,

²⁰³ Bu bölüm mesnevîde yoktur... Mevlânâ'nın olmayabilir...

²⁰⁴ Mesnevî-yi şerif: Defter: 3, s. 129,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/111.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/112-113.

²⁰⁶ KAVVAM: "kâim"in mübalağası olup kaaim'den alınmıştır. Bir kadının işine bakan ve korunmasına Önem veren ve işlerini idare edene

Maslahat (yarar ve fayda) ile işleri (için kıyam edip hizmetlerini) görürler, fenalıklardan ve rezaletlerden onları nehy eder ve kötü durumlara düşmekten onlara mani olurlar. Valilerin raiyet (teb'a ve halk) üzerinde kıyama gibi... Erkekler, kadınları te'dip, terbiye ve eğitimleri üzerine musallat ve hakimdirler. Bunun (hakimiyetin) illeti de iki iş sebebiyledir.

1- Vehbî

2- Kesbî...²⁰⁷

Vehbî Özellikler

(Vehbî yi beyan etmek üzere) AHâhü Teâlâ hazretleri buyurdu. "Çünkü bir kere, Allah birini diğerinden üstün yaratmış..."

Zamir-ı bariz, her iki fırka (kadın ve erkekler) içindir. Burada zamirin onlar (erkekler) diye müzekker gelmesi ^1 (o kadınlar) diye müennes bir zamirinin olmaması tağlîb yoluylaadır...

Yani, Allâhü Teâlâ hazretlerinin erkekleri, kadınlar üzerine faziletli kılmasının sebebi (şunlardır:) 2/201, Temkinli ve İhtiyatlı olmak, Azmetmek, Kuvvet, Güçlere göğüs gerebilmek, Akıl, Ailesinin geçimini (rahatlıkla) sağlaması, Atıcılık, Rahatlıkla her türlü silahı kullanması, Kahramanlık, Cesaret, Savaşmak, Hoşgörü, İş, Güzel konuşma, Güzel ylızı, Ve bunlardan başka (toplum için gerekli olup erkeklerin yaratılışları icâbı rahatlıkla yapabildikleri) işler... Düşünüldüğü zaman erkeklerde daha ziyâde olan özellikler, saadetin toplanması ve mutluga şâmil olan bütün özellikler erkeklere Vehbî olarak verilmiştir.²⁰⁸

Kesbî Özellikler

(Erkeklerin daha sonra çalışarak elde ettikleri faziletler:)

Bir de, erier mallarından infâk etmektedirler..."

Erkeklerin mallarından nikâhta, mehir ve nafaka gibi konularda kadınlara infak etmeleri, sebebiyle demektir.

Bu kavı-i şerif, kadınların nafakalarının kocalarının üzerine vacib olduğuna delildir.²⁰⁹

Sebeb-i Nüzul

Ensâr'ın ileri gelenlerinden biri olan Sa'd bin Rebî (r.a.) hanımı, Habibe binti Zeyd bin Züheyr (r.a.) kendisine (kocasına) karşı huysuzluk etti. Sa'd (r.a.) eşine bir tokat vurdu. Habibe binti Zeyd (r.a.)'in babası da kızını alarak. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine şikâyetle gitti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Elbette biz ona kısas yapacağız!" Bu hâdisi üzerine;

Âyet-i kerimesi nazil oldu.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Biz bir iş murâd ettik, Allâhü Teâlâ hazretleri de bir iş diledi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği daha hayırlıdır!"

Bu âyet-i kerimeyle (kocanın eşini tokatlaması konusunda) kısas kalktı. Çünkü bir tokat ve benzeri şeylerde kısas yoktur. Hüküm nefis hakkındadır. Onun aşağısında olanlar ise fûrûdandır...

i (Onun için.) iyi kadınlar,"

Onlardan (kadınlardan... Saiiha kadınlar kimdir?) olitf "İtaatkârdırlar."

Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat edip, kocalarının hak ve hukukuna riâyet ederler.

"Gaybi muhafaza ederler."

Gaybı gerektiren şeyleri... Yani kocası bulunmadığı zaman, korumaları gereken ferçlerini (namuslarını), mallarını ve evlerini muhafaza etmeleri vâcibtir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu:

-"Kadınların en hayırlısı;

1- Kendisine baktığında, seni sevindiren,

2- Kendisine emrettiğinde sana itaat eden,

3- Kendisinden gayb olduğun (yanında bulunmadığın) zaman, malını ve nefsin (namusunu) muhafaza eden kadındır. Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Er olanlar, kadınlar üzerinde hâkim dururlar; çünkü bir kere, Allah birini diğerinden üstün yaratmış... Bir de, erler mallarından infâk etmektedirler. Onun için, iyi kadınlar itaatkârdırlar. Allah, kendilerini sakladığı cihetle

"Kayyimü'l-mer'eti" ve daha kuvvetli olarak "Kavvâmü'l-mer'eti" denilir. Bu söz, erkeğin kadına hakimiyetini ve fakat rastgele değil "Milletin

efendisi, onlara hizmet edendir." mânâsı üzere hizmetçilikle karışık bir hakimiyetini ifade eder. Bundan dolayı bir taraftan erkeğin üstünlüğünü anlatırken, diğer taraftan da kadının değer ve üstünlüğünü bildirir. Bunun için Kadı Beydâvi tefsirinde der ki, "Valiler, halkı idare ettikleri gibi onlar da kadınları öyle idare ederler."

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/113-114.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/114.

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/114.

kendileri de gaybı muhafaza ederler..." kavı-i şerifine kadar, bu âyet-i kerimeyi okudu."²¹⁰

Kadının Malda Tasarrufu

Bu hadis-i şerifte, uu "Onun malı" (kadının malı) buyurarak, malı kadına izafe etti. Bununla kadının malında tasarruf etme hakkının olduğunu ve böylece sanki mal hükmen kadının olmuş olduğunu beyân etmek içindir...

"Allah, kendilerini sakladığı cihetle..."

C "mâ" masdariyet içindir. Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerini muhafaza etmesi yönünden, yani; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kocaların gaybet halinde korumalarını emrettiği şeyi korumaları demektir.

Bu âyet-i kerimde korkutma ve müjdeyle kadınların kocaları evde olmadığı zamanlar ev eşyalarını, kocalarının mallarını ve namuslarını korumaya teşvik edilmiştir. Ve bu konuda muvaffakiyet verilmiştir.

C "mâ" veya mesvûl içindir. Alihü Teâlâ hazretlerinin kadınlar için muhafaza ettiği şeylerle, onların üzerinde olan;

1- Mehir,

2- Nafaka,

3- Kadınları korumanın kıyımı,

4- Ve kadınları (n hak ve hukukunu) müdafaa etmek gibi durumların muhafazasını emretti, demektir.²¹¹

Kadını İdare

"Serkeşliklerinden²¹² endişe ettiğiniz kadınlara gelince:"

Hitâb kocalaradır. Kocalara, kadınlar üzerine kıyam ve hâkim olmanın yollarını gösterip irşat ediyor.

"korku", mekruh (istenmeyen ve sevilmeyen) bir işin meydana gelmesi anında kalbe meydana gelen bir hâldir.

Veya zan anında hasıl olur.

Ya da o şeyin meydana geldiğini bildiği (ilim) anında kalbde var olur.

"korku", kelimesiyle bazen bunlardan biri murâd edilir.

Yani: Kadınların isyan edeceklerini zanneder ve onların sizin itaatinizi kaldırıp emrinizden çıkacaklarını düşünürseniz;

"(Evvelâ) kendilerine nasihat edin,"

Kadınlara tergîb (teşvik) ve terhîb (korkutma yoluyla) nasihat edin!²¹³

Vaaz Nedir?

İmam Ebû Mensur (r.h.) buyurdular:

-"Vaaz, katı olan kalbleri yumuşatan bir sözdür ve nefret eden tabiat ve kişilikleri rağbete geçiren bir kelâmdır..."

Bu da ancak, akıbetleri hatırlatmakla olur...

ı "Ve sonra mehcûr bırakın. (Az bir zaman terk edin."

Bundan sonra, eğer vaaz ve nasihat fayda vermezse; onları yattıkları yerde mehcûr edin. Hicr, az bir zaman terk etmek, demektir. (Nerede terk edin?)

"Yattıkları yerde,"

Yani yataklarında, demektir. Onlarla aynı yorganın altına girmeyin ve o kadınlarla cinsî temasta bulunmayın.

"yatma yerleri" kelimesi kelimesinin cemiidir. Bu da kişinin uyumak için yan üstü yattığı yer, demektir.²¹⁴

Dövmenin Şartları

"Ve (yine dinlemezlerse) dövün."

Yine dinlemezlerse dövün. Eğer sizin yapmış olduğunuz ö-ğüt vermek ve yatağını terk etmek onları etkilemez ve bir fayda sağlamazsa, onları dövün! Fakat bu dövme işi;

1- Yaralamak,

²¹⁰ Ed-Dürü'l-Mensûr: c. 2, s. 514,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/114-116.

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/116-117.

²¹² âyet-i kerime de geçemijJJJ kelimesi, lugatta yükseklik ve tümseklik demektir. İstilahta ise kadının kocasına karşı haksız yere kafa tutması ve şer-i şerife muhalif olmayan emirlerinde ona isyan etmesidir. Bunun için büyük müfessirler şu açıklamaları yapmıştır:

Kadının nüşûzu kocasına isyan etmesi (İbn-i Abbas r.a.).

Nüşûz, kadının koku sürünmemesi, kocasını birleşmekten men etmesi, Önceleri kocasına yaptığı muameleyi değiştirmesi (Ata), Nüşûz, kadının kocasından hoşlanmaması (Ebu Mensur), Nüşûz, kadının kocasının şer'i mesken olarak belirlediği konutta beraber oturmadan kaçınıp onun istemediği bir yerde oturmasıdır...

²¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/117.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/118.

- 2- incitmek,
- 3- Bir tarafını kırmak.
- 4- Tahriş edici,

5- Üzerlerinde bir iz bırakacak şekilde olmamalıdır.

Bu üç iş; öğütlemek. Yatağını terk etmek, Dövmek, birbirlerini takip eden bir tertip üzere olmalıdır. Bu tertibin kademeli uygulanması gerekir.²¹⁵

İtaat Eden Kadın

"(Dinledikleri ve) size itaat ettikleri halde/"

Bununla size itaat ederlerse, zahir olan da budur. Çünkü bu menetmenin sona ermesinden sonra geldi.

"Onların aleyhinde bir yol (onları incitmeye bahane) aramayın."

Size itaat eden kadınları kınamak, azarlamak ve incitmek gibi davranışlarda bulunmayın. Onlardan tarizi kaldırın. Onlardan meydana gelen şeyleri sanki hiç olmamış gibi kabul edin. Zira:

"Günahından Tevbe eden kişi sanki hiç günah işlememiş gibidir."²¹⁶

Özür Dileyen bağışlanır

"Çünkü Allah çok yüksek (aliyydir)" Allahü Teâlâ onlara karşı sizden daha üstün bir kudrete sahiptir. "Kebîrdir (çok büyük bulunuyor)."

Allâhü Teâlâ hazretleri onlara (kadınlara) karşı sizden daha büyük bir güce ve daha büyük bir hükme sahiptir.

Korunun, çekinin. Kadınlar, döndükleri zaman onları bağışlayın. Çünkü sizler, sânin yüceliği saltanatının kibriyâsına rağmen, Allâhü Teâlâ hazretlerine isyan ediyorsunuz; sonra da dönüp Tevbe ediyorsunuz, Allâhü Teâlâ hazretleri de sizin tevbenizi kabul ediyor. Size karşı kusur işleyen ve hata eden kişi size dönüp özür dilediğinde onu bağışlamaya ve affetmeye en hak sahibi olan sizsiniz!²¹⁷

Kadını Boşamamak

Şir'atü'l-İslâm ve şerhinde buyuruldu:

-"Bir kimse karısının fücür yani fisk, yalan veya bâtla meylettiğine vakıf olup kötülüklerine muttali olursa, o kişi, karısını boşar: yok eğer bunlara sabredebiliyorsa karısını tutar ve boşa-maz..."²¹⁸

Deyyus

Rivayet olundu:

Adamın biri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. -"Ya Rasûlallah (s.a.v.) benim bir karım var, kendisine dokunan eli geri çevirmez!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de:

"Onu boşal!" buyurdular. Adam:

-"Onu çok seviyorum!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de: boşamayip, nikâhında tut!" buyurdular.

(Efendimiz s.a.v. hazretlerinin böyle buyurması) Adam, karısını çok sevdiğinden onu boşadığı zaman, yine ona gitmesinden, ona tabi olmasından ve kendisinin onun gibi bozulması korkusun-dandı... (2/202) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kadının yaptıklarından adamın kalbinin sıkılmasıyla beraber; nikâhın devam etmesinde o kişiden fesadın defedilmesini gördü.

Evlâ olan, kişinin karısının yaptıklarının yaptığı ikrah edilen şeylere ve kötülöklere tahammül etmesidir. Ama adamın "deyyus"²¹⁹ olması asla gerekmez. Bazı arifler buyurdıkları gibi:

Ayakkabı asla dışlerin mertebesine yükselemez. Adam, kötölüklerden ve yaşayanlardan arlanır...²²⁰

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/118.

²¹⁶ İbni Mâce: 4240.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/118-119.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/119.

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/119.

²¹⁹ Deyyus: Hanımının namussuzluğuna, ahlâksızlığına aldırış etmeyen, göz yuman, mahremini kıskanmayan, kimse demektir.

"Deyyus cennette giremez." Kenzül-Ummâl: 43749.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri üç kişiye kıyamet günü rahmetle nazar etmeyecektir.

1- Anne ve babaya karşı gelenler.

2- Kendisini erkeklere benzeten kadın.

3- Deyyus...

Üç kişi Cennet'e hiç girmeyecektir:

1- Anne ve babaya karşı gelenler,

2- Devamlı içki içenler.

3- Verdiğinde (infâk ettiği zaman) başa kakıp minnet edenler..." Sünen-İ Neseî: 2515.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/120.

Kadına Tahammül

Bazı âlimler buyurdular:

Kadından sâdır olan bir eziyete tahammül; hakikatte, kadından meydana gelen yirmi eziyete tahammül etmek (yirmi eziyeti gidermek) demektir. Meselâ, kadının eziyetlerine tahammül etmekte;

- 1- Çocukların tokatlanmaktan kurtuluşu,
- 2- Kazan (kap ve kaçağın) kırılmaktan kurtarılması,
- 3- Buzağının dövülmekten kurtarılması,
- 4- Kedinin sofranın fazlalıklarından ve kırıntılarından yemekten men edilmesine mani olmak,
- 5- Evcil hayvanları işkenceden kurtarmak,
- 6- Elbiseleri yırtılmaktan ,
- 7- Evi kir ve pislikten kurtarmak,
- 8- Müsafirin evi terk edip gitmesinden kurtarmak,
- 9- Zelil olmaktan kurtulup aziz olmak vardır...
- 10- Kişinin sosyal mevkiine göre bu misaller çoğaltılabilir...²²¹

İdareci

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hepiniz çobansız ve hepiniz gözetiminizin altında bulunanlardan sorumlusunuz. İmam (İdareci) çobandır, raiyetinde (emrinin altındaki tab'asından) sorumludur. Kişi, ailesinin çobanıdır, raiyetinden sorumludur. Kadın çobandır, kocasının evinden sorumludur. Hizmetçi çobandır, efendisinin malından sorumludur."²²²

Kadının Cennete Girmesi

Ümmü Seleme (r.a.)dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kadın kocasını kendisinden râzı (ve memnun etmiş) olarak vefat ederse; o kadın cennete girer."²²³

Hûrîlerin Seslenişi

Muâz bin Cebel (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Dünyada bir kadın kocasına eziyet verdiğinde, o adamın Hurilerden olan eşi (cennette şöyle seslenir):

"Ona eziyet etme! Allah seni kahretsin! O senin yanında sığınmış bir yabancıdır. Yakında seni bırakıp bize gelecektir!"²²⁴

Kadınlara Vasiyet

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-i Âişe (r.a.) annemize hitaben (onun şahsında bütün kadınlara) şöyle buyurdular:

"Ey Âişel Her hangi bir kadın diliyle kocasına eziyet eder (ve onu incitirse), mutlaka Allâhü Teâlâ hazretleri de kıyamet gününde onun dilini yetmiş zira1 uzatır ve boynunun arkasına dolandırıp bağlar.

Ey Âişe! Herhangi bir kadın, Rabbi için namaz kılar (namazdan sonra) kendi için dua ettikten sonra kocasına dua ederse; onun namazı yüzüne çarpılır, tâ ki önce kocasına sonra da kendisine dua edinceye kadar...

Ey Âişel Herhangi bir kadın ölüsüne üç günden fazla ağlarsa, Allâhü Teâlâ hazretleri, onun amellerini mahvedip siler...

Ey Âişel Herhangi bir kadın, ölünün üzerine ağıt yakıp sesli ağlarsa. Allâhü Teâlâ hazretleri kıyamet gününde o kadının dilini yetmiş zira uzatır ve kadını kendisine tabi olan diğer kadınlarla beraber cehenneme sevk eder.

Ey Âişe! Herhangi bir kadının başına bir musibet gelir de, yüzünü tokatlar, elbisesini parçalarsa cehennem ateşinde, Lût Aleyhisselâm'ın ve Nûh Aleyhisselâm'ın (kâfir olan) hanımları ile beraber olur. Ve bu kadın, kıyamet gününde bütün hayırlardan ve şefaât edicilerin şefaâtından ümitsiz olur.

Ey Âişe! Herhangi bir kadın (ağlamak, feryat ve figân etmek için ya da mezarlarla böbürlenmek için)

²²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/121.

²²² Buhârî hadis no: 844

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/121.

²²³ Tirmizî: 1081, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bir kadın beş vakit namazını kılar, Ramazan-ı Şerif orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse: (kıyamet gününde) o kadına: - "Dilediğin kapıdan gir cennete!" denilir." Kenzül-Ummâl:

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/122.

²²⁴ İbni Mâce: 2004,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/122.

mezarlıkları ziyaret ederse mutlaka Allâhü Teâlâ hazretleri ona lanet eder. Yaş ve kuru olan her şey ona lanet okur; ta ki o kadın evine dönünceye kadar lanet onun üzerine yağar. Mezarlıkları ziyaret edip orada ağlayan kadın, ertesi gün aynı saate kadar, Allah'ın gazabında, hiddet ve kızmasında olur. Ve eğer o vakit içerisinde Ölürsse bu kadın cehennem ateşindedir.

Ey Âişe! Çalış! Çalış! Sonra mücâhede et (yine çalış)! Çünkü siz kadınlar(ın içinden), Yusuf Aleyhisselâm'ın sahibeleri, Davud Aleyhisselâm'ın fitneleri, Adem Aleyhisselâm'ın cennetten çıkaranları, Nuh ve Lut Aleyhisselâm'ın (nikâhı altında oldukları halde o yüce Peygamberlere inanmayıp onlara) isyan edenleri, oldular!

Ey Âişe! Cebraîl Aleyhisselâm, bana kadınlar hakkında o kadar vasiyette bulundu ki, ben kadınları boşamanın haram olacağını zannettim!

Ey Âişe! Kocasının (suçlu bulup haklı olarak) boşadığı her kadının ben hasmı (ve düşmanı) yım!

Ey Âişe! Herhangi bir kadın kocasından hamile kalsa, hamile kaldığı zaman (dan itibaren) mutlaka onun için, gündüzleri oruç tutmuş, geceleri sabaha kadar namaz kılmış, ibâdet etmiş ve Allah yolunda savaşmış gâzînin eciri ve sevabının bir misli vardır.

Ey Âişe! Herhangi bir kadına doğum sancısı gelir, her sancı vuruşunda ve her çocuğunu emzirişinde bir köle azâd etmiş sevabı verilir.

Ey Âişe! Kadın kocasından mehrini hafifletirse, mutlaka ona mebrûr (tam, mükemmel ve kabul olunmuş) bir hac, makbul bir umre sevabı vardır. O kadının, Eski ,Yeni, Gizli, Aşıkâr, Önceki, Sonraki, Hata ile işlediği ve bilerek kasten yapmış olduğu her türlü günahı bağışlanır. Böyle bir kadının ilk ve son, büyük ve küçük bütün günahları affedilir.

Ey Âişe! Bir kadının kocası olur da, kadın da kocası tarafından kendisine gelen eziyetlere sabrederse, bu kadın Allah yolunda kanlara bulanmış ve şehit olmuş gibidir. O kadın, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Kur'ân-ı kerimde övmüş olduğu şu kadınlardan olur:

"Bütün müslimler ve müslimeler, Müminler ve mü'mineler, kaanitler ve kaaniteler, sâdıklar ve sâdikalar, sâbirler ve sâbireler, hâşî'ler ve hâşîalar, mütesaddıklar ve mütesaddıklar, sâimler ve sâimeler, ırzlarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok anan zâkirler ve zâkireler, hep bunlara Allah bir mağfîret ve bir büyük ecir hazırlamıştır!"²²⁵

Ravzatü'l-ulemâ²²⁶ isimli kitapta böyledir. Bu hadis-i şerif, "Ravzatü'l-Ulemâ" isimli kitapta çok uzundu. Bazı yerlerini özetledim, bazı yerleri de hazfettim²²⁷ (Kısalttım!)²²⁸

İşâri Manâlar

Bu âyet-i kerime'cle işaret edilenler şunlar:

Allâhü Teâlâ hazretleri, erkekleri kadınlar üzerine kavvamîn (işlerini görenler ve hakimler olanlar) kıldı. Çünkü kadınların var olmaları erkeklerin var olmasına tabidir.

Erkekler asıl, kadınlar ise flırû'dur. Bu, bir ağacın bir meyvenin ferî olması gibidir. Çünkü ağaç, bir meyveden olmaktadır. Çünkü kadınlar da erkeklerin kaburga kemiklerinden yaratıldılar. Hazret-i Havva yaratılmadan önce Adem Aleyhisselâm'ın kaburga kemiğiyle kaa'im idi. Hazret-i Havva Adem Aleyhisselâm'ın kaburga kemiği üzerine kıyam etti.

Erkekler böylece kadınların, dinî ve dünyevî işlerindeki maslahat (iyilik ve faydaları) görür ve yönetirler. Allâhü Teâlâ hazretleri

"Ey o bütün iman edenleri Kendilerinizi ve ailelerinizi koruyun bir ateşten ki yakacağı o insanlar, o taşlardır! üzerinde öyle melekler vardır ki yoğun mu yoğun, çetin mi çetin, Allah kendilerine ne emrettiyse ona isyan etmezler ve her neye memur iseler yaparlar"²²⁹

Erkekler, kâmil bir istidad ile, hilâfet ve nübüvvetle tahsil edildiler. (2/203)²³⁰

Kadınlardan Kemâle Erenler

Böylece erkeklerin varlığı "asıl varlık" olmuş oldu. Kadınların varlığı ise, doğum ve tenasül için erkeklerin varlığına tabidir. E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

"Erkeklerden kâmil olanlar çoktur. Kadınlardan ise hiç kimse kemâle ermedi; ancak Âsiye binti Müzâhim Firavunun karısı, Meryem binti İmrân müstesna... Âişe'nin diğer kadınlar üzerine fazileti, tirit yemeğinin diğer yemekler üzerine olan üstünlüğü gibidir."²³¹

²²⁵ el-Ahzâb: 33/35,

²²⁶ Ravzatü'l-Ulemâ: Şeyh Ebû Ali Hüseyin bin Yahya el-Buhârî el-Hanefî hazretlerinin çok değerli bir kitabıdır.

²²⁷ Bu ibare musannif hazretlerine aittir. Bu hadis-i şerifi özetleyerek buraya alan musannif hazretleridir. Mütercim

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/122-125.

²²⁹ et-Tahrîm: 66/6

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/126.

²³¹ Sahih-iBuhârî:3159,

Bununla beraber kadınların hiçbirisi, hilâfet ve nübüvvette salih ve elverişli olabilecek kemâle baliği olmadı. Burada zikredilen (Hazret-i Âsiye, Meryem ve Âişe annemizin kemâlâtı) diğer kadınlara nisbetledir. Çünkü bunlar, erkeklere (hilâfete ve nübüvvette erenlere) nisbetle aklî ve dinî yönden noksandırlar.²³²

Âişe Validemiz

Hatta Hazret-i Âişe (r.a.) annemizin diğer kadınlara olan faziletiyle beraber kendisi için, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdu:

-"Dininizin üçte birini Âişe'nin evinden alın."²³³ Bu (üçte birlik) erkeklere nisbetle noksanlıktır. Bu hadis-i şerifte;

"Dininizin tamamını Âişe'nin evinden alın!" buyuruımadı. Lakin Hazret-i Âişe'de (r.a.) bulunan bu üçte birlik, diğer kadınlara göre bir kemâl derecesidir. Çünkü bu bir kaidedir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda; erkeğe, iki dişi payı kadar..."²³⁴

Kadınların dinlerindeki haz ve nasipleri üçte bir nisbetindedir. Kemâlleri ise üçte iki olup, bu durumda erkek me-sabesine ermiş olurlar. Çünkü bir erkeğin nasibi iki kadının payı kadardır.

Bu meclisleri (Ruhü'l-Beyan tefsirini) toplayan bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri Fârisî olarak) buyurdular:²³⁵

Kadınların Bazıları

Er odur ki, ileri geçe! Tarikatta gayret edip adı duyula... Çünkü büyüklük veya erkek olmak erler için yeterli kemâl değildir. Nasıl ki bir dilber için güzel ten kafi bir kemâl değil ise... Kemâle eren kadın, Allah erlerinden el alanlardır. Nakıs bir erkek, nakıs olan kadından daha aşağıdır...²³⁶

Hakem Tayini

"Eğer endişeye düşerseniz,"

Ey hâkimler, bildiğiniz veya zannettiğinizde, (neyi?)

"Karı-koca arasının açılmasını,"

Kadın ile kocasının arasında muhalefet olur. Ve siz bu serkeşlik, muhalefet ve ayrılığın, onlardan hangisinin tarafından vaki olduğunu bilmezseniz. Bu da;

1-Ya bunlardan hangisinin diğerinin üzerine zorluk çıkartmakta olduğunu bilmemek,

2- Veya diğerinin zorluk çıkartmamasıyla beraber zorluk ve meşakkat çıkartmakla olur.

İbnü Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Kan-kocanın arasında şikâkın (ayrılık ve muhalefetin) kesinlikle bulunması, aralarını düzeltmek için iki hakemin gönderilmesine zıt değildir. Çünkü bu, aralarında bulunan şikâkın izâlesi içindir. Yoksa sevginin fiil ile bilinmesinden dolayı değildir.²³⁷

Hakem

"Gönderin."

Aralarını düzeltmek için, kan-kocaya gönderin. (Kimi gönde-

"Bir hakem," Adil, sâlih, hüküm vermeye elverişli bir adam. (Kimden bir adam?)

"Onun ehlinden" Kocanın ehlinden ve akrabalarından, (daha?)

"Ve bir hakem,"¹

Birinci sıfat ve şekil üzere... (Kimden bir hakem?)

"Onun (kadının) ehlinden,"

Zevcenin (karının) ehlinden bir adam... Hakemlerin Akrabadan Olmasının Faydaları

(Hakemler kadın ve erkeğin akrabalarından olsun.) Çünkü akrabalar,

1 - Onların iç hallerini en iyi bilenlerdir.

2- Onların arasını ıslâh etmek ve düzeltmeyi en güzel yapan.

3- Onların barışmalarını en çok arzulayan,

4- Onlar için en nasihat edici olandır.

²³² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/126-127.

²³³ Deylemi Firdevsî: 2828; Keşfü'l-Hafâ: 1198, de şu ibarelerle geçmektedir:

-"Dininizin yansını Humeyrâ'nın (Âişenin r.a.'ın) evinden alın." Keşfü'l-Hafâ: 1198

²³⁴ en-Nisâ: 4/11,

²³⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/127-128.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/128.

²³⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/128.

5- Onların nefislerinin kendisiyle en çok sükûnet bulacağı kişilerdir. Çünkü karı-kocanın nefisleri, onlarla sükûnet bulur.

6- Karı-koca işlerinde ve kalblerinde bulunan sevgi veya buğzu, kendilerine güvendikleri ve inandıkları akrabaları olan bu hakemlere açarlar...

"Bunlar gerçekten isterlerse/" Karı-koca gerçekten istiyorlarsa... (Neyi?) "Barıştırmak,

Karı ve koca için iyilik... İkisinin arasında bulunan şikak ve ayrılığı düzeltmek isterlerse.

"Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir."

Allâhü Teâlâ hazretleri, iki hakemin güzel çalışmaları sebebiyle karı-kocanın arasına muvafakat (birlik, beraberlik, anlayış, uyuşma), ülfet ve muhabbet verir. Karı kocanın kalblerine sevgi, muhabbet ve acıma koyar.

238

Çalışana Muvaffakiyet

Bu âyet-i kerimede, kim niyetini temiz tutarak, halis bir kalble bir şeyi isterse, Allâhü Teâlâ hazretlerinin o kişiyi arzuladığı o işte muvaffak kılacağına ve ona başarı vereceğine tenbih vardır.

"Şüphesiz ki, Allah bir alim, habîr bulunuyor."

Zahiri ve Bâtını bilir. Allâhü Teâlâ hazretleri, şikakın nasıl kalkacağını ve muvafakatin aralarına nasıl düşeceğini en iyi bilendir.²³⁹

Aralan Düzeltmek

Bu âyet-i kerimede kişilerin arasını düzeltmeye teşvik vardır.

Ebûd-Derdâ (r.a.)'dan rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Dikkat edin! Size derece bakımından (nafîle) oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan bir ameli haber vereyim mi?"

Sahabe-i kiram hazerâtı:

-"Evet!" buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Kişilerin arasını düzeltmektir!" buyurdular."²⁴⁰

Din Nasihattir

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"İyi biliniz ki, muhakkak ki din Nasihattir. Bunu üç kere söylediler." (Sahabeler) sordular:

-"Ya Rasûlallah (s.a.v.)! Kim için?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

1-Allah için,

2- Kitabullah için,

3- Rasûlallah (s.a.v.) için,

4- Müslümanların imamları için,

5- Müslümanların hepsi için..."²⁴¹

Din Nasihattir Hadis-i Şerifinin Şerhi

Allah için nasihat:

1- Senin Allâhü Teâlâ hazretlerine iman etmen,

2- Ona hiçbir şeyi şirk koşmaman,

3- Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrettikleriyle amel etmen,

4- Allâhü Teâlâ hazretlerinin nehyettiklerinden kaçınman,

5- insanları buna davet etmen,

6- Ve her konuda insanlara delil olmandır.

Rasûlallah (s.a.v.) hazretleri için nasihat,

1- Senin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnet-i seniyyesiyle amel etmen,

2- İnsanları buna davet etmendir.

Kitabullah için nasihat,

1- Senin Kur'ân-ı kerime iman etmen,

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/129-130.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/130.

²⁴⁰ Tlrmızı: 2433,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/130.

²⁴¹ en-Nesai:4128.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/131.

- 2- Kur'ân-ı kerime hizmet etmen,
 - 3- Kur'ân-ı kerimi okuman ve okutman,
 - 4- Kur'ân-ı kerimin içinde olanlarla amel etmen,
 - 5- İnsanları Kur'ân-i kerime davet etmendir.
- İmamlar (liderler) için nasihat,
- 1- Senin kılıçla imamlara karşı gelmemen, (2/204)
 - 2- Onları adalet ve insafa davet etmen.
 - 3- Bunda insanlara delil olmandır...
- Âmme (bütün Müslümanlar) için nasihat,
- 1- Senin nefsin için sevdiğin şeyi bütün Müslümanlar için sevmen,
 - 2- Onların aralarını düzeltmen,
 - 3- Onların ıslâhı için çalışman,
 - 4- Onları terk etmemen,
 - 5- Ve onları kurtuluşa çağırmandır...²⁴²

En Hayırlı İnsan Halkın Arasını Islâh Edendir

Hiç şüphe yok ki, halkın arasını düzeltten muslihler, insanların en hayırlıları ve en seçkinleridir.²⁴³

Fesat Çıkarıcılar

Müfsit olup halkın arasını bozanlar böyle değildir. Onlar mahlukatin en şerlileri ve en kötüleridirler. Çünkü onlar yeryüzünde fesat ve bozgunculukla yürümektedirler. Onlar, fitneyi gidermek yerine fitneyi uyandırmaya çalışmaktadırlar.²⁴⁴

Fitne Çıkarıcı

Şöyle vârid oldu:

"Fitne uykudadır; Allâhü Teâlâ hazretleri, fitneyi uyandıranı lanet etsin!"²⁴⁵

O seninle oturanlar, seni zarara uğratabilirler. Çünkü onlar, uyumakta olan yılanı seslenmektedirler.

Müfsitlerden bazıları, birinin sözünü diğerine ulaştırırlar. O sözlerde birbirlerine olan kötülük ve birbirlerini üzen şeyler bulunmaktadır. Akıllı kişi, bu tür söz söyleyenlere kulak asmaz. Onların söylediklerine değer vermez.

Kötü bir laf getirdi kafadan, ayıp etti ve uykuda olan fitneyi uyandırıp kendisi uyudu. Sana çok yakın olan o kişi çabucak sana gelip söyledi: Biri sana şunları yaptı söyledi ve seni yoldan çıkmakla itham etti.

O anda sen rencide olup üzülme. Ona: Senin orada olman ve bu lafları getirmen benim içindir. Her söylenen söz benim kahramanlığım içindir, de..." ve kurtul onlardan...²⁴⁶

Te'vilât-ı Necmiyye'den

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

"Eğer karı-koca arasının açılmasından endişeye düşerseniz," Vasıl olan şeyh ile tembel olan müridin arasında ihtilâf vaki olduğu zaman; "Gönderin," Mutevassit olanları gönderin. "Bir hakem onun tarafından, bir hakem de bunun tarafından gönderin." Birisi, muteber olan şeyhlerden biri, ikincisi de muteber olan sâliklerden biri olsun... İkisi, onların makamlarına baksınlar ve onların hallerini tahkik edip incelesinler.

"Bunlar, gerçekten barıştırmak isterlerse,"

İkisinin arasında, barışta gördükleri iyilikle onların barışmalarını isterlerse;

"Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir."

İrâde ve güzel Terbiye ile... "Şüphesiz ki, Allah dır. Ezelde idi... (ne?) "Alimdir." ikisinin hallerini bilir. "Habîrdir."

Onların niyetlerinden haberdardır. Her biri için onlardan bildikleri şeyler sebebiyle onların lehine olacak şeyleri takdir etti.

Şeyh arif Necmüddin el-Kübrevî (k.s.) hazretlerinin "Te'vilât"ında da böyledir.²⁴⁷

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/131-132.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/132.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/132.

²⁴⁵ KenzJI-Ummâl: 30891

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/132-133.

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/133-134.

Sûrî İhtilâf

Bundan bilindi ki, ayrılık ve muhalefet, müminlerin avamlarının arasında olduğu gibi kâmillerin arasında da olur. Onların sûrî ihtilâfları, manevî ittifaklarına mâni değildir, ilâhî hikmet bunu gerektirdi. işte bu gibi şeyler sırdır. Avamın akılları bunları anlayamaz ve idrâk edemez.²⁴⁸

Evliya Bir ve Çoktur

Mevlânâ Celâleddin, Kâmil olan evliyanın bir araya gelmeleri hakkında şöyle buyurdular: Onlardan iki dost biri araya gelince hem bir olurlar... Altıyüz bin... (Sayısız olurlar...) Onların sayılarını (deniz) dalgaları gibi rüzgâr çoğaltıp durmaktadır²⁴⁹ Tefrika hayvanî ruhun içinde vardır. Bir can olmak insanî ruhta vardır.²⁵⁰ Mü'minler çoktur; fakat iman birdir. Gerçi ten ve beden sa- * yısız ise de can ve ruh birdir.²⁵¹

Müslümanın Vazifeleri

"Hem Allah'a ibâdet edin"²⁵²

İbâdet Nedir?

"İbâdet" Sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrinin sebebiyle emredilen bir fiili işlemek veya nehy edilen bir fiili terk etmektir. Bunun altına kalbî ve cevârih (azâ ve organlarla) işlenen bütün ameller girer...²⁵³

Riya Gizli Şirkir

"Ve O'na hiçbir şeyi şerîk koşmayın."
Eşyadan herhangi bir şeyi, put veya başka bir eşyayı, veya işrâk (ortaklıktan) herhangi bir şeyi -ister açık olsun- o küfürdür.
Veya gizli şirk olsun. Gizli şirk, riya ve gösteriş için ibâdet etmektir.²⁵⁴

Anne ve Babaya İhsan

"Sonra babaya, anaya ihsan edin;"
Anne ve babaya tam ve güzel bir ihsan ile ihsan edin, demektir.
Burada geçen (be) harfî manasınadır.
"Ve ebeveynini taht üzerine çıkardı, hepsi onun için secdeye kapandılar ve "Ey babacığım." dedi; "İşte bundan evvelki rüyamın tevili bu. Hakikaten rabbim onu hak kıldı, hakikaten bana ihsan buyurdu; çünkü beni zindandan çıkardı ve sizi bâdiyeden getirdi, şeytan benimle biraderlerimin arasını dürttüştürdükten sonra... Hakikat, rabbim meşiyetinde lâtif. Hakikat bu, O öyle alîm, öyle şy hakîm.²⁵⁵ Âyet-i kerimesinde geçen; bana ihsan buyurdu; kavî-i şerifinde de olduğu gibi... (Burada da manasınadır.) be harfî²⁵⁶

Anne ve Babaya İhsan Ne Demektir?

Anne ve baba ile başladı. Çünkü anne ve babanın hakkı, beşeriyette haklan en büyük olanlardır. Anne ve babaya ihsan etmek,

- 1- Onların hizmetlerine koşmak,
- 2- işlerini görmek,
- 3- Sesini onlardan yüksek çıkartmamak,
- 4- Sözde onlara karşı haşin ve kaba olmamak,
- 5- Anne ve babanın isteklerinin hâsıl olması için çalışmak,

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/134.

²⁴⁹ Mesnevî-i yi Şerif: Defter: 2. s.9

²⁵⁰ Bu beyti Mesnevide bulamadım.

²⁵¹ Mesneivî-i yi Şerif. Defter: 4, s. 18.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/134.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/134.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/134-135.

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/135.

²⁵⁵ Yusuf: 12/100,

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/135.

6- İmkân ve kudreti nisbetinde anne ve babaya infakta bulunmaktır.²⁵⁷

Yakın Akrabaya İhsan

"Ve akrabınıza da..."

Yakınlık sahibi olanlar,

- 1 - Kardeş,
 - 2- Amca,
 - 3- Dayı,
 - 4- Teyze,
 - 5- Hala,
 - 6- Bunların çocukları...
 - 7- Bunların benzerleri gibi...
- Bunlara, ihsanda bulunmanın yolları:

- 1- Sıla-i rahm,
- 2- Merhamet,
- 3- Şefkat,
- 4- Onlardan bir şey istememek,
- 5- Akrabalarına yük olmamak,
- 6- Onlara vasiyette bulunmak,
- 7- Onlara doğru yolu göstermek,
- 8- Eğer fakir ve muhtaç iseler onlara güzel bir şekilde infakta bulunmak...
- 9- Ve benzeri şekillerle onlara ihsanda bulunmak gerekir.²⁵⁸

Yetim ve Yoksullara İhsan

"Öksüzlere de..."

- 1 - Yetimler için en uygun ve en elverişli olanı onlara infak etmek,
- 2- Eğer vâsiy ise onların işlerini idare etmektir.

"Yoksullara da..." (2/205)

- 1- Yoksullara iyilik yapmak,
- 2- Onlara sadakalar vermek,
- 3- Yoksullara yemek yedirmek,
- 4- Veya onları güzellikle geri çevirmektir.²⁵⁹

Komşulara İhsan

"Ve yakın komşuya da..."

- 1- Komşulardan en yakın olan,
- 2- Veya komşulukla beraber neseb yakınlığı olanlar.
- 3- Ya da komşuluk ile beraber dinî yakınlık olanlar,²⁶⁰

Komşu Hakları

Komşu hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Muhammed (s.a.v.)'ın nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın kendisine rahmet ettiği kişilerden başka hiç kimse komşu hakkını edâ edemez. Onlar da çok azdırlar. Komşu hakkının neler olduğunu biliyor musun? (Sana komşu hakkını bildiren nedir? Komşu hakkı şunlardır:)

- 1- Fakir düştüğü zaman (onun elinden tutup) onu zengin etmen,
- 2- Senden borç istediği zaman ona borç vermen.
- 3- Kendisine bir hayır isabet ettiği zaman, sevincine ortak olman,
- 4- Kendisine bir şer ve musibet dokunduğu zamanda, ona taziyetlerini bildirmen.
- 5- Hastalandığı zaman onu ziyaret etmen,
- 6- Vefat ettiğinde de cenazesine teşyî etmen ve cenazesine katılmandır."²⁶¹

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/136.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/136.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/137.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/137.

²⁶¹ Kenzu'l-Ummâl: 24897. burada şu farklılıklar var:

Binanın onun rüzgarını kesecek şekilde onun binasından yüksek yapmaman. Tencerenin kokusuyla ona eziyet etmemendir. Ancak aynı yemeğinde onda da ol-; duğunu biliyorsun o müstesna. Kenzu'l-Ummâl: 24897

Komşuların Sınıfları ve Hakları

"Ve uzak komşuya da,"

Uzak komşu veya aralarında akrabalık bağı bulunmayan komşu, demektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Komşu, üç kısımdır:

- 1 - Komşulardan kiminin üç hakkı vardır.
- 2- Komşulardan kiminin iki hakkı vardır.
- 3- Komşulardan kiminin de bir hakkı vardır.

Üç hakkı olanlar:

- 1- Komşuluk hakkı,
- 2- İslâm hakkı,
- 3- Akrabalık hakkıdır.

İki hakkı olan komşular:

- 1- Komşuluk hakkı,
- 2- İslâm hakkı.

Bir hakkı olan komşu.

Komşuluk hakkı olandır. Bunlar da kitap ehli (gayri müslim olan) komşulardır."²⁶²

Arkadaşa İhsan

"Ve arkadaş da,"

Arkadaş demektir.

- 1- Talim,
- 2- Terbiye,
- 3- Tasarruf,
- 4- Sanat,

5- Sefer gibi işlerde beraber olunan arkadaşta ihsanda bulunmak gerek... Çünkü bu kişi seninle sohbet etti. Sana arkadaş oldu. Senin yanbaşı oldu. Bu arkadaşlardan kimi, cami ve mescid ve medresede senin yanında oturdu. Meclislerde senin yanında bulundu...Ve bunlardan başka yer ve mekânlarda seninle oldu. Seninle onun arasında çok düşük bir mertebede de olsa yakınlık, sohbet ve itimat doğdu. Senin bu hakka riâyet etmen senin üzerine vâcibtir. Onu unutmamalısın! Ona ihsan ve iyilikte bulunmayı bir ahlak ve prensip haline getirmelisin!

Yolda Kalmışlara İhsan

"Ve y°İda kalmışa da

Yolcu, demektir. Yolculuk edip şehirden ve malından uzak olan kimsedir.

Yolcuya ihsan,

- 1- Onu barındırman,
- 2- Ona yedirmen ve içirmendir.²⁶³

Müsâfir Hakkı

Veya (yolcu), senin evine gelip Müsâfir olan, kişi demektir.

Müsâfirin hakkı üç gündür. Bunun üzerine ziyâde kılınan (yani üç günden fazla Misâfir'e yapılan ikram ve ihsan) sadakadır. Onu çıkarıncaya kadar onun anında İkâme etmesi (başına dikilip kalması) kendisine helâl olmaz. (Misafiri evden çıkarmaya ve gitmeye zorlamak caiz olmaz...)²⁶⁴

Esir ve Köleler

"Ve ellerinizdeki memlûklere de..."

Köle ve cariyelerden elinizin altında olanlara da..

Köle ve cariyelere ihsan; Onların edeplerini güzel yap-makıOnları eğitmek. Onların yapamayacakları işlerle onları mükellef kılmamak. Onları gün boyunca çalıştırmamak, İnsanî bir çalışma süresi ve imkânı sağlamak, Kaba ve haşin sözlerle onları incitmemek. Onlarla güzel bir şekilde geçinmek, Yediğinden onlara da yedirmek. Giydiğinden onları da giydirmek. Onların muhtaç oldukları şeyleri sağlamak, Onları evlendirmektir...²⁶⁵

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/137-138.

²⁶² Kenzul-Ummâl: 25613.

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/138-139.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/139.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/139.

Hayvanlara İhsan

Bazıları buyurdular:

"Bütün hayvanlar, insanların ellerinin altında olanlardır. Bütün hayvanlara ihsanda bulunmak ve onlara yakışır bir şekilde davranmak büyük bir taattir." ²⁶⁶

Kibirli ve Övünenler

Her halde Allah, kurumlu, o-

ianların hiçbirini sevmeyiz," fei "kurumlu",

Kibirli, burnu yukarıda, akrabalarına komşularına ve arkadaşlarına karşı büyüklük taslayan. Onlara iltifat etmeyen, kimsedir.

"Öğünge olanlar,"

Yakışır olmayan bir şekilde onların (akraba, komşu ve arkadaşlarına) karşı övünüp; onların hak ve hukuklarını yerine getirmeyen kimse, demektir.

Denilir ki:

"Öğünge olanlar," Allah'ın nimetleriyle övünüp böbürlendiği halde Allah'a şükretmeyenler, demektir. ²⁶⁷

Nasihat

Allâhü Teâlâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâm'a buyurdu: - Ey Musa! Muhakkak ki ben Allah'ım, Benden başka ilâh (ma'bûd) yoktur. Yalnız bana ibâdet et! Benim şerik (ve ortağım) yoktur. Kim benim kazama razı olmaz, Benim nimetlerime şükretmez, Benim belâlarım sabretmez Ve benim verdiğime kanaat etmezse, (kendisine) Benden başka Rab arasın!

-Ey Musa! Eğer bana secde edenler olmasaydı, gökten bir damla su akitmazdım, yeryüzünde hiçbir ağaç ve yeşillik bitirmez ve yeşertmezdim. Eğer ihlasla ibâdet edenler olmasaydı, bana karşı gelen münkirlere göz açıp kırıpncaya kadar bile olsa yine mühlet vermezdim. Benim nimetlerime şükredenler olmasaydı, elbette yağmur damlalarını havada hapsederdim.

-Ey Musa! Tevbe edenler olmasaydı, elbette günahkârları yerin dibine batırırdım! Sâlihler olmasaydı elbette âsi ve günahkârları helak ederdim!" ²⁶⁸

İbâdet Nedir?

Bil ki: İbâdet, senin Allâhü Teâlâ hazretlerinin emir ve nehiyelerinin yoluyla sadece ve sadece bir olan Allah'a ibâdet etmendir.

Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber dünyevî ve uhrevî hiçbir şeye (ve düşünceye) ibâdet etmemendir.

Zira eğer sen, bir şey korkusundan veya bir şeyi tama edip (arzulayarak ve bir şeye nail olmak ümit ve isteğiyle) eğer; Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet edecek olursan, hakikatte (Allâhü Teâlâ hazretlerine değil de) o şeye ibâdet etmiş olursun! ²⁶⁹

Ubudiyet (Kulluk)

Ubudiyet, Mevlâ'yı Mevlâ ile istemektir.

Ubudiyet, Dünya ve ukbâyı terk etmekle Mevlâ'yı istemektir.

Ubudiyet, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve kaderinin cereyan etmesi anında, Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimet ve belâlarının içine hamd ve sabrederek dalmaktır.

Kişinin Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olup nihâi arzusuna ulaşması için; elbette tevhit lazımdır. Kişi şirkten sarf-ı nazar etmeli ve şirkî terk etmelidir.

Bâzı arifler buyurdular:

"ilâh yoktur" nakdini mahvet! Ta ki sen Pâdişâhın mülkünü göresin ve ona erişesin! Hakkın gayri maksut ve olan her zerre "v " yoktur, kılıcıyla yok et ki, hakiki mabuda kavuşasın! "V " yoktur, Arş-ü fersî yerle bir eder. Senin fena olman, bekaya götürür, "y " senden ey yolcu o seni Allah'a kavuşturmaz ve bilindik yere götürmez. Çünkü kendin bu arada sarayda imanı aramaktasın! (2/206) ²⁷⁰

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/140.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/140-141.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/141-142.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/142.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/142.

Maksadına Vâsıl olmak

Maksut hasıl olduğu zaman, âbid. mabuda vâsıl olur. İşte bu durumda kendisinin anne ve babasına iyilik yapması sahih o-lur.

Hem Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şerîk koşmayın. Sonra babaya, anaya ihsan edin; akrabınıza da, öksüzlere de, yoksullara da, yakın komşuya da, uzak komşuya da, arkadaşa da, yolda kalmışa da, ellerinizdeki memlûklere de... Her halde Allah, kurumlu, öğüngün olanların hiçbirini sevmez," âyet-i kerimesini yaşamak sahih olur....²⁷¹

İhsan Sıfatı

Çünkü "İhsan" (iyi yapmak) Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"O ki yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya bir çamurdan başladı;²⁷²

sd—yı İsâet" (kötülük yapmak) ise insanın sıfatıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri (bu konuda) buyurdular:

"... Nefsimi tebrie de etmiyorum; çünkü nefis cidden emmare'dir (mübalağa ile) fenayı emreder, meğer ki rabbim rahmetiyle yarlıgaya. Çünkü rabbim gafur, rahîm'dir."²⁷³

Kuldan ihsan sâdır olmaz. Ancak kul, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlâkı ile ahlaklandığı zaman kendisinden ihsan meydana gelir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Sana güzellikten her ne ererse, bil ki Allah'tandır. Kötülükten de başına her ne gelirse, anla ki sendendir. Biz seni insanlara bir resul olarak gönderdik; şahit ise Allah yeter."²⁷⁴

Kulluğun Şartı

Bunda başka bir işaret daha vardır: Kulluğun şartı, külliye Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelmek ve Mâsivâ'dan (Allah'tan gayri her şeyden) yüz çevirmektir.

Kul, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlâkı ile ahlaklanmadığı müddetçe kendisinden ihsan sâdır olmaz. Kul Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlâkı ile ahlaklanmakla ubudiyetin ahdinden çıkar; Rubûbiyetin hazretine vâsıl olur.

Sen onunla fena bulur ve onunla bekaya erersin. Onun sebebiyle ve onun ihsanı ile anne baba ve diğerlerine Muhsin (ihsanda bulunan) kişi olarak kalırsın. Şirk ve riyadan uzak bir İhsanda bulunursun. Çünkü şirk ve rıya nefsin bekâsındandır. Bundan dolayı bu âyet-i kerimenin sonunda;

"Her halde Allah, kurumlu (kibirli), öğüngün olanların hiçbirini sevmez," buyuruldu. Çünkü ihtiyâl (kurumlu olmak) ve iftihar (övünmek), nefsin vasıflarındandır. Allâhü Teâlâ hazretleri nefsi sevmez. Allah, nefsi sevmediği gibi nefsin vasıflarını da sevmez. Çünkü nefiste Allâhü Teâlâ hazretlerini sevmez. Muhabbet ve sevgi nefsin vasıflarından değildir. Zira nefis (sadece) dünyayı, dünyanın süslerini, dünyaya uygun ve gereği olan şeyleri sever.²⁷⁵

Şirk-i hafi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Şirk, Adem oğlunun içinde, karanlık bir gece katı kayanın üzerinde gezen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir."²⁷⁶

Kim bir kişiye zararından korktuğu için veya menfaat ve faydasını umduğu için hizmet ederse, o kişi gerçekten amel cihetinden (Allah'a) şirk koşturmuştur...

Ne güzel buyurdular:

Fârisî beyt:

Bir bağ için verdiği Hak için değildir. Eğer abdestsiz namaza başladıysa, o namaz namaz değildir. Riyakârlık için yapılan ibâdette paçavra gibi çarpılır yüzüne onun... Hangi şeyi Allah'a satabilirsin? Allâhı aldatamazsın. Hakkın rızâsını gözetmen yollara girme... Riyakârlık için namazın kılındığı seccâde ateş mahallidir...²⁷⁷

Mürâîlerin Amelleri

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

²⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/142-143.

²⁷² Es-Secde: 32/7

²⁷³ Yusuf: 12/33,

²⁷⁴ en-Nisâ: 4/79,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/143-144.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/144.

²⁷⁶ Kenzul-Ummâl: 8850

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/144-145.

"Hem varmışızdır da her ne amel isledilerse onu bir hebâi mensura çevirmişizdir."²⁷⁸

Yani, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için amel etmeyenlerin amellerini ve Allah'tan gayrı için amel edenlerin amellerinin sevaplarını iptal ederiz. Onların amellerini sanki hiç yapılmamış gibi boşa çıkarırız...

Hebâen Mensur:

"Hebâ-i mensur," güneşin şualarında görülen tozlar (zerrecikler), demektir.²⁷⁹

Riya ve teşekkür

Adamın biri Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi ve: -"Ya Rasûlallah (s.a.v.)! Ben bir sadaka tasadduk ettiğimde, onu sadece Allah rızâsı için veririm. O sadakadan maksadım Allah'ın rızâsını kazanmaktır. Fakat ben, (halkın bana)

-"Bunda hayır vardır," demelerini seviyorum," dedi. Bu soru üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

"De ki: "Ben sırf sizin gibi beşerim, ancak bana şöyle vahy olunuyor: 'İlâhınız ancak bir tek İlâhtır!' Onun için her kim rabbinin likasını arzu ederse..." (Yani kim Allâhü Teâlâ hazretlerinin önünde hesap vereceği makamdan korkar ve sevabını ümit ederse;) "Salih bir amel işlesin ve rabbinin ibadetine hiçbir şirk karıştırmasın!"²⁸⁰ Allâhü Teâlâ hazretleri bize ve size ihlâs nasip etsin!²⁸¹

Cimriler

Yüce Meali:

Onlar ki, hem kıskanırlar, hem de herkese kıskançlık tavsiye ederler ve Allah'ın kendilerine fazlından verdiği şeyleri saklarlar. Biz de öyle nankörlere terzil edici bir azap hazırlamışızdır.³⁷

Onlar ki, Allah'a ve âhîret gününe İnanmazlar da; mallarını, nâsa gösteriş için sarf ederler. Her kim de, kendine şeytan arkadaş olursa, artık o ne fena arkadaşdır.³⁸

Ne vardı, bunlar Allah'a imân getirseler ve âhîret gününe inansalar da, Allah'ın kendilerine merzûk buyurduğu şeylerden infâk etselerdi? ziyan mı ederlerdi?! Allah kendilerini bilirdi.³⁹

Her halde, Allah, zerre miskâli zulmetmez. Ve eğer bir hasene olursa, onu kat kat artırır; bir de tarafından azîm bir ecir verir.⁴⁰

Bakalım nasıl olacak, her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz vakit?⁴¹

İşte o gün, öyle arzu edecek o küfredip, Peygambere âsi olanlar ki, keşke hâk ile yeksan edilselerdi de Allah'a bir sözü ketmetmeselerdi.²⁸²

Tefsir-i Şerifi:

Cimriliği Tavsiye Edenler

"Onlar ki, hem kıskanırlar (cimrilik ederler),"

Kendilerine verilen şeylerde.

Bu kavli-i şerif mübtedâ'dır. Haberi ise mahzûftur. Bütün kınamalanya bunu hak edenler:

"Ve hem de herkese kıskançlık! tavsiye ederler."

Onunla yani kendilerine verilen şeylerle kıskanç ve cimriliği' tavsiye ederler. Bu kavli-i şerif, mâ kabil (bir önce ki kavli şerif) üzerine matuftur. (Daha?)

"Ve Allah'ın kendilerine fazlından verdiği şeyleri saklarlar." Mal ve zenginliği... Nankörler

"Biz de öyle nankörlere terzil edici bir azap hazırlamışızdır."

Zahir ismin zamir yerine konulması, (Yani burada; "Onlar için hazırladık," denilmesi gerekirken isimle, "Biz de nankörler için hazırlamışız," Buyuruiması.) bu kişinin işinin Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerini inkâr ederek nankörlük etmek olduğunu ilân edip duyurmak içindir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerine karşı nankör olanlar için ise, aşağılayıcı bir azap vardır. Nimete ihanet etmek, nimet ile cimrilik etmek ve nimeti gizlemek olduğu gibi...²⁸³

Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, Yahudilerden bir taife hakkında nazil oldu. Çünkü Yahudiler, (Müslümanlığın yayılmasının

²⁷⁸ el-Furkan: 25/23,

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/145.

²⁸⁰ el-Kehf: 18/110.

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/145-146.

²⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/147-148.

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/148-149.

önüne geçmek istiyorlardı. Ensâr ise mallarıyla İslâm'ı destekliyorlardı. Bunun için Yahudiler, mallarını Allah rızâsı için, Allah yolunda infâk eden, muhacirlere yardımda bulunan) Ensâr'a (kötü niyetlerini gizleyerek güya) nasihat yoluyla:

-"Malınızı infâk etmeyin! Biz sizin fakir düşmenizden korkuyoruz!" diyorlardı. (Yahudilerin bu tutumları üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.)²⁸⁴

Riya

"Onlar ki, mallarını,
insanlara gösteriş için sarf ederler."

"insanlara gösteriş için" kavli şerifi şu manâlara gelir:)

1- Öğünmek için,

2- Gösteriş için,

3- insanlara duyurmak (suma) için,

4- Ne cömert adamdır. Ne iyi adamdır. Ne hayır sever kişidir, diye söylesinler, diye..

5- Allah rızâsını gözetmeden (halkın teveccühünü ve memnuniyeti için malını sarf edenler) demektir.

Bu kavli-i şerif, "O kimseler ki kıskanırlar," kavli-i şerifinin üzerine atıftır. "insanlara gösteriş için" kavli-i şerifi, öjkf "cimrilik ederler, kıskanırlar" fiilinin mefûl-ü lehi'dir.²⁸⁵

Riyakârlarla ve Cimriler

Burada, mallarını insanlara gösteriş için sarf edenler, cimrilik edip mallarını Allah yolunda infâk etmeyenlerle bir tutuldular. Zemm ve vaîd (yerilme ve cezalandırılma, cehennem azabı ile korkutulmada) riyakârlar, cimrilerle ortak kılındılar...

Çünkü cimrilik ve israf (malını Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsını gözetmeden, Allah yolunun haricinde dağıtanların) ikisi de malını gerekmeyen ve yakışmayan yere harcayan kimselerdir.

Bir tarafı tefrit, diğeri de ifrât... İkisi de çirkinlikte, birbirlerine müsavidirler (denk ve eşittirler.) Yerilme ve kınanmanın kendisine tabi olmasını gerektirir.

"Ve (onlar) Allah'a ve âhiret gününe inanmazlar..."

Riyakarlar (ve cimriler), Allah'a inanmazlar ki, mallarının infaklarında Allâhü Teâlâ'nın rızâsını gözetinler ve sevabını umsunlar... Onlar (burada sözü edilen kişiler) Mekke müşrikleri idiler, (Mekke müşrikleri) mallarını Resûlullah (s.a.v.) hazretlerinin düşmanlığı uğruna (boşu boşuna) harcıyorlardı... (2/207)²⁸⁶

Şeytan

"Her kim de, kendine şeytan arkadaş olursa, artık o ne fena arkadaşdır."

Şeytan ve aveneleri (yardımcıları) ne kötü arkadaş ve ne kötü yakındırlar... Bu çirkinlikleri (cimrilik ve riyakârlığı) işlemeye şeytân ve aveneleri onları sevk etti ve bu çirkinlikleri, onlara (insanlara) güzel gösterdi.

"Ne vardı, (onlara ne zarar gelirdi?)..."

Bu zikredilen taifelerin üzerinde ne zarar gelirdi?... (Bu müşrik, cimri ve riyakârlar:)

"Allah'a imân getirseler ve âhiret gününe inansalar da, Allah'ın kendilerine merzûk buyurduğu şeylerden infâk etselerdi? ziyan mı ederlerdi?!"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsını talep etmek için infâk etselerdi, demektir. Burada Allah'a ve âhiret gününe imânın zikredilmesi, infâk sadece ve sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı ve elbette sevabını istemek niyetiyle infâk edilmesinin iktiza ettiğini beyân içindir. Allah'a iman etmek ve malını Allah yolunda infâk etmekte onların üzerinde ne vardır. Onlara ne zarar vardır? Bu kavli-i şerif onların menfaatlerinin yerine cehaletleri üzerine ve onların üzerlerine vâcib olanın hilâfına bir şeye yanlış inanmalarına tevbih ve azarlamadır. Sorunun cevâbını bulmaya ve aramaya teşviktir. Belki bu, onları içinde güzel ilim bulunan birçok faydalara götürür.

Bu âyet-i kerime aynı zamanda onların davet olundukları şeyin (tevnîdin) kendisinde zarar olmayan bir şey olduğundan, ihtiyaten ona icabet etmeleri gerekir. Sayılamayacak kadar faydalanan olduğu zaman nasıl ihtiyatlı olsunlar? (Hemen iman etmeleri gerekmez mi?)

"Allah kendilerini..."

Onların tahakkuk eden hallerine, (Allâhü Teâlâ hazretleri nedir?)

"Alimdir."

Allâhü Teâlâ, onların hallerinin gerçeğini bildiği için onlara azab ile tehdit etmektedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların düşüklüğünü, himmetlerinin eşkıyalığını ve onların görüşlerindeki kusuru haber vermektedir. Onlar alçak

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/149.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/149.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/150.

ve düşük olan dünyanın az bir şeyi ile kanaat ettiler. Uhrevî ve yüce olan bir çok makamlardan mahrum kaldılar. Mallarını hakkın talebi ve Allah rızasını istemek için infak etmediler. Belki mallarını, kendilerine lazım olan (ve hatta zararı olan bir yolda) infak ettiler...

Ne güzel buyurmuşlar:

Her kim ki, onun maksûdu olan keremi tanı

0 âlemi bir sesle (emirle) yarattı. Mısırdan, fazl, cömertlik ve keremden oldu. Onun evi gizlilikler içinde sırlar âleminde...²⁸⁷

Riya Edenlerin Misâli

Bazı hakimler buyurdu:

Taat ve ibâdetini riya (gösteriş) ve sum'â (desinler) diye amel eden kişinin misâli, kesesine (altın yerine) çakıl taşları doldurarak (veya para cüzdanını para yerine değersiz kağıtlarla doldurup) pazara çıkan adamın hâli gibidir. İnsanlar onun şişkin kesesini gördükçe:

-"Bu adamın kesesi ne kadar dolu ve şişkindir (demek ki bu çok zengin bir adam!)"

Bu kişiye, insanların bu şekilde konuşmalarından başka asla bir fayda ve cüzdanında değersiz kağıtlardan ona bir menfaat gelmez. Eğer bu çakıl taşlarıyla bir şey almaya kalkışrsa, ona hiçbir şey vermezler.²⁸⁸

Hamid el-Leffâf (r.h.) şöyle buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, bir kişinin helakini murad ettiği zaman, onu sonunda üç belâyâ müptela kılar:

Birincisi: Önce ona ilim nasip eder; fakat onu âlimlerin amelinden men (mahrum) eder.

ikincisi: Ona sâlihlerin sohbetini nasip eder; fakat onu, sâlihlerin hukunu bilmekten men (ve mahrum) eder.

Üçüncüsü: Ona taat (ve ibâdet) kapısını açar; fakat onu ihlastan men (ve mahrum) eder.

Bütün bu zikredilenlerin olması (nın asıl hikmet ve sebebi) onun habîs (ve fena) niyeti ve onun kötü gidişat (ve siyreti ahlaki)²⁸⁹dir.

Niyet Sahih Olursa

Muhakkak ki, eğer bu kişinin niyeti sahih olmuş olsaydı elbette Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine;

tümünden faydalanmayı, sâlihlerin hukukunu bilmeyi,

Ihlâs ile amel etmeyi nasip ederdi.

Ne güzel buyurmuşlar:

ibâdet ihlâs ile değer kazanır. Deriden maksat beyindir. Beyin olmazsa, kuru kafanın ne değeri var? Yoksa nice zünnâr bağlayanlar var. Giydiği kaftan ve başına sardığıyla kendisinin güzel ahlak sahibi olduğunu söyler.²⁹⁰

Malın Şükrü

Genç kişiye düşen vazife, infâkında (malını Allah yolunda harcamada) ve bütün amellerinde Riyadan kurtulmasıdır.

Riyadan hâlis olmalıdır. Cömert olmalıdır. Asla cimri olmamalıdır. Çünkü malın şükrü, onu Allah yolunda infak etmekle olur. Şeyh Atar (k.s.) hazretleri buyurdular:

Hafız (k.s.) hazretlerinin şu söyledikleri de ona münâsiptir:

Bir kişi, kendisi cimri olmakla beraber eğer insanlara cimri olmayı emrediyorsa; onun bu davranışı günah üzerine günahır.²⁹¹

Cimrinin Durumu

Keşşaf Tefsirinin sahibi (Zemahşerî r.h.) buyurdular:

-"Cimrilik belâsı ile müptela olan kişileri gerçekten gördük. Cimriler, bir kişinin başka bir kişiye karşı cömertlik ettiğini işittikleri zaman, ona bakar, akli gider, ayaklarının bağı çözülür, muzdarip olur, gözleri başından kayar, şaşkın bir hale gelir; sanki bütün malı yağmalanmış, hazineleri kırılmış görür. Ve daha büyük bir kızgınlığa kapılır ve ruhî bunalıma girerler. Onun varlığına haset çekerler." Zemahşerinin sözleri burada bitti.

Bu aslında bütün zamanların cimrilerinde müşahede edilen bir hâl ve ruhî durumdur.

Cimriler vermezler. Eğer güçleri yeterse verenlere de mâni olurlar.²⁹²

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/150-151.

²⁸⁸ Bu hikmet dolu sözler, daha önce Ruhû'l-Beyan tercümemizin c.3.s.149'de geçti.

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/151-152.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/152.

²⁹¹ Divan-ı Hafız, s.18.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/152-153.

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/153.

Cimriler Mâni Olurlar

Velhâsıl onlar (cimriler) hayır işlemeyi kastedenleri caydırmaya çalışırlar. Meselâ:

- 1 - Kervansarayların ve mescitlerin yapılması,
- 2- Kuyuların kazılması,
- 3- Suların çıkarılması,
- 4- Köprülerin yapılması,
- 5- Mâlî Cihat,
- 6- Ve İslamî hizmetlerin yapılması gibi diğer hayır ve hasenata mâni olmaya çalışırlar. (2/208)²⁹³

Cimriliğin sebepleri

Bu (cimrilerin başkalarının hayır cömertliklerine mâni olmaları) cimrilerin; işlemelerine ve

- 1 - Kendi alçaklıklarının kemâline,
- 2- Nazarlarının kusurlu olması,
- 3- Görüşlerinin dar olması,
- 4- Nimete şükürlerinin olmaması
- 5- Ve bunlara benzer kötü huylara sahip olmalarındandır. Kötü huylu, ancak kendi tabiatına münâsip olan işleri yapabilir.

Ne güzel buyurmuşlar:

Sefillere her zaman in'âm ve ikramda bulun.

Gönlünü dâr etme yükü ağır (fakir) dervişten dolayı...

Zira yükseklik ve büyüklük sadece kendini düşünmekle olmaz.

Başkalarına ikramda bulun...²⁹⁴

Cimrinin Yüzüne Bakmak

Beşîr bin el-Hâris (r.h.) buyurdular:

Cimriye bakmak kalbi katılaştırır... Bundan dolayı cimrinin meclisinde ve sohbetinden sakınılmalıdır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Kerim ve cömert insanlara elbette yaklaşmak ve onlara komşu olmak gerekir.

Eğer birine müşâveret edip bir şey danışacak olursan, o kişi hakîm ve hikmet sahibi olmalıdır.²⁹⁵

Hikâye (Cömertlik)

Cömertlikte dinî ve uhrevî bereketler vardır. Denildi ki:

Mecûsrnin biri, yüz dinar tasadduk etti. İmam Şiblî (r.h.) hazretleri bunu gördü, imam Şiblî:

-"Bu sadaka (küfür üzere olduğun müddetçe) sana fayda vermez" dedi.

Mecûsî ağladı. Göğe baktı. Birde baktılar, gökten bir kağıt parçası indi. İçinde yeşil yazı ile şöyle yazılıydı:

Cömertliğin mükâfatı "dârü'l-huld'tur. Ebedî cennet yurdu ve azap günün emniyettir...

Ateş cömertleri yakmaz...

Velev ki bu cömert Mecûsî olsa bile... korkularından²⁹⁶

Bu Şiirin Akaide Göre Tahlili

Yani (cömert kişi Mecûsî olsa bile cehennem ateşi yakmaz demek;) Allâhü Teâlâ hazretleri sahî ve cömert kişiye muhakkak ki imanı nasîp eder. Cömert kişi kâfir olsa bile ömrünün sonlarında imana gelir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onu ziyâde taat ve ihlâs sahibi kılar²⁹⁷

²⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/153.

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/154.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/154.

²⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/154-155.

²⁹⁷ Derin düşünüldüğü zaman, bu şiirde İslâm akaidine ters bir manâ yoktur. Musannif hazretleri, cömert olan Mecûsrnin Mecûsî olarak cennete gireceğini beyân etmiyor. O kişinin cömertliğinin bereketiyle imana geleceğini, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine imanı nasîb edeceğini ve mü'min olarak vefat edeceğini müjdelemektedir. Daha önce Musannif İsmail Hakkı Bursevi hazretleri, Hatem-ü Tâfin cehennemdeki hâli için şu hadis-i şerifi aktarmışlardır:

Denildi ki Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Mi'raca yükselip çıktığı zaman. Cehennem ateşine muttali oldu. Cehennemi gördü. Cehennem'de bir avlu vardı. O avlunun içinde bir adam bulunuyordu. Ateş ona temas etmiyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordular:

-"Bu adamın hali nedir? Kimdir bu? Neden ateş buna değmiyor?" Cebrail Aleyhisselâm cevap verdi:

Cömertlik Yükseltir

Eğer cömert kişi, mü'min ise, cömertliğiyle yüksek derecelere yükselir. Ve yüce olan Rabbini müşahede etmeye layık bir hale gelir...²⁹⁸

Allah Zulmetmez

"Her halde, Allah, zerre miskâli zulmetmez."

Allâhü Teâlâ hazretleri, sevaptan eksiltmez ve azaba da zerre miktarı hiçbir şeyi ziyâde etmez.²⁹⁹

Zerre

"Zerre" küçük kırmızı karınca, demektir. Öyle ki ufaklığından dolayı neredeyse görülmeyecek...

Veya "Zerre" toprağın en küçük ve ufak parçalan, demektir.

Ya da "Zerre" evlerin içerisinde uçuşan ve ancak güneşin ışığında görülen tozlar, demektir.

Mübalâğa makamına en münasip olan da budur.

Bu kavî-i şerîf, zulmü nefyetmektedir. Çünkü az nefyedildiği zaman çok da nefyedilmiş demektir. Zira az, çoğun içindedir...

"Ve eğer bir hasene olursa,"

Eğer hasene (iyilik) miskâli zerre kadar az olursa, demektir.³⁰⁰

Hasene

Haber, müennes olduğu için, kSJ- (hasene-jyilik) kelimesi müennes olarak geldi.

Veya miskâl kelimesi (fûuL, zerre miskâli," diye) müennese izafe edildiği için kelimesi müennes olarak geldi.

Nunun hafzedilmesi kıyâssızdır. İlet harfelerine (vav ye ve elife) teşbih için hafzedildi.

Veya çok kullanıldığı yani kesret-i istimalinden dolayı hafzedildi...

(Bir Kişi zerre miskâli kadar hasene işlerse ne olur?)

"Onu kat kat artırır."

O hasenenin sevabını kat kat artırır. (Burada hasenenin kendisinin değil de sevabı kat kat arttırılır, diye manâ verdik.) çünkü hasenenin bizzat kendisinin kat kat artırılması; meselâ bir namazı iki namaz kılmak gibi olur ki, bunu da akıl almaz...

"Bir de tarafından verir."

O hasene sahibine, o yapmış olduğu amelin mukabilinde vaad ettiği sevabın daha fazlasını kendi tarafından lütuf ve fazilet yoluyla, verir. (Ne verir?)

"Azîm (çok büyük) bir ecir."

Çok büyük bir atâ ve ikramda bulunur.

Burada yapılan amelin sevabından fazla olarak verilene jJt-f "ecr" adı verildi. Bunun sebebi, kendisi ecre tabi olup ondan ziyâde olarak verildiği için; Burada yapılan amelin sevabından fazla olarak verilene ^f "ecr" adı verildiği içindir...³⁰¹

Azîm

Teysîr Tefsirinde buyuruldu:

"- Allâhü Teâlâ hazretlerinin (Kur'ân-ı kerim'de) ^Jii "büyük" diye vasıflandırdığı şeylerin miktarını kim bilebilir? Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya ve içinde olan (her şey) için "az" tabirini kullandı. Allâhü Teâlâ hazretleri, amellerin sevaplarına fazladan verilen bu fazlaya *-Jâ* "büyük" adını verdi. (Az olan dünya ve içinde olanlara kıyâsla bu fazlın büyüklüğünü siz kıyâs edin!...)"³⁰²

Hikâye (Allah'ın Rahmeti)

Rivayet olundu:

- "Bu Hatem-i Tâfidir. Onun şehâvet ve cömertliğinden dolayı Allâh'ü Teâlâ hazretleri cehennem ateşini ondan çevirdi." Allâhü Teâlâ hazretleri her şeye kadirdir... "Enisü'l-Vahde ve Celisü'l-halve" isimli kitabta böyledir. Ruhü'l-beyan: c. 1, s. 309, Tercümemiz: c. 2. s. 411.

²⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/155.

²⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/156.

³⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/156.

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/156-157.

³⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/157.

Kıyamet günü bir kul getirilir. Öncekilerin ve sonrakilerin (bütün insanların) önünde bir münâdî nida eder:
-"(Ey mahşer ehli!) Bu kişi falan oğlu falandır. Kimin onun üzerinde bir hakkı varsa hakkını almaya gelsin!"
(Hak sahipleri haklarını almak için onun başına toplanırlar.) Sonra ona da:
-"(Haydi) bunlara (hak sahiplerine) haklarını ver!" denilir. O kişi:
-"Ya Rabbi! Bunların haklarını nereden vereyim? Dünya gitti!" Allâhü Teâlâ hazretleri meleklerle buyurur:
-"Onun sâlih amellerine bakın! O kişinin salih amellerini alın kendisine zulmettiği kişilere verin!"
Mazlumlara hakları verildikten sonra eğer o kişinin amellerinden miskâli zerre kadar bir şey kalırsa; Allâhü Teâlâ hazretleri, o ameli kulu için kat kat artırır. Ve böylece kulunu fazlı ve rahme-tiyle cennetine koyar.³⁰³

Katlama

Zahir olan bu katlamanın, kendisiyle cennette vaad edilen lezzetlerin cinsinden olmasıdır.

Ama bu büyük ecir ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendi katında verdikleri ise;

1- Allâhü Teâlâ hazretlerini görme anında,

2- Muhabbetle istiğrak anında,

3- Ve marifet anında hasıl olan lezzetlerdir.

Allâhü Teâlâ hazretleri bu nevî haseneyi SJJJ ^ "Kendi katında" kavlı şerifiyle tahsis etti.

Çünkü bu nevi' (ve çeşit kat kat artırma) gıpta ve kişinin saadette yapılan amellerle kendisine nail olamayacağı kemâl'dir.

(Kendisine) gıpta edilen bu makam, saadet ve kemâle insan ancak, Allâhü Teâlâ hazretlerinin işrak (ışık, aydınlanma) safa (safılık) ve nur ile mukaddese mensup olan nefsin cevherine koymasıyla nail olur...

Özetle bu kat kat artırma, onu kat kat artırır;) cismânî saadete işarettir. Bu büyük ecir (İJİİ ı^Jrf azîm ecir) ruhanî saadete işarettir. (2/209)³⁰⁴

Rû'vAtullâh

Sahih Haberde varid oldu:

-"Cennet ehli cennete girdiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri meleklerle buyurur:

-"Benim evliyalarım (benim dostlarıma) yedirin!"

Onlara, rengârenk yemekler verilir. Cennetlikler, her lokmada diğerinde bulamadıkları bambaşka bir lezzet bulurlar. Yemeği bitirdikten sonra, Allâhü Teâlâ hazretleri:

-"Kullanma içirin!" buyurur.

Onlara (envâ-i çeşit) içecekler verilir. Her yudumda diğerinde bulamadıkları lezzeti bulurlar. Bunu da bitirdikten sonra; Allâhü Teâlâ hazretleri, cennetliklere:

-"Ben sizin Rabbinizim! Size olan sözümü yerine getirdim! Vaadim hak ve sadıktır! Benden isteyin size vereyim!" buyurur. Bunun üzerine cennetlikler iki veya üç kere:

-"Senin rızânı isteriz!" derler. Allâhü Teâlâ hazretleri de:

-"Sizden fazlasıyla razı oldum! Bugün size, bütün bunlardan daha büyük bir ikramda bulunacağım!" buyurur.

Hicabı keşfeder. Perdeyi açar.

Cennetlikler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği kadar ona bakarlar. Ve secdeye kapanırlar.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği kadar secdede kalırlar. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri onlara:

-"Kaldırın başlarınızı! Burası ibâdet yeri değildir!" buyurur. Rû'yetullâh üzerine kendilerine ikram edilen bütün nimetleri unuturlar. Çünkü o anda Allâhü Teâlâ hazretlerine nazar (bakmak), kendileri için bütün nimetlerinden daha sevgili ve daha hoştur."³⁰⁵

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/157-158.

³⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/158-159.

³⁰⁵ Rû'yetullâh yani Allah'ı görmek... Akâid ve kelâm âlimleri, Cenab-ı Allah'ın görülmesini üç yönden ele almaktadırlar: 1 - Dünyada görmek,

2- Rüyada görmek.

3- Âhirette görmek.

Cenab-ı Allah'ın dünyada görülmesinde ihtilaf vardır. Mi'râc'ta Peygamber E-fendimiz Cenab-ı Allah'ı baş gözüyle mi veya kalp gözüyle mi gördü? Sorusuna kesin bir cevap verilmemiştir... Âlimlerin çoğuna göre Peygamber Efendimiz. Cenab-ı Allah'ı baş gözü ile görmüştür. Ramazan Efendi Şerh-i Akâid Haşiyesinde şöyle buyurmaktadır: " Allâh'ü Teâlâ. Hazreti Muhammed (s.a.v.) 'in baş gözünü kalbinde kıldı. Kalbi için, göz yarattı. O da Rabbini baş gözüyle görür gibi gördü"

Rüyada Cenab-ı Allah'ın görülmesine pek İtiraz eden olmamıştır. Sahabenin büyüklerinden Hazreti Ömer (r.a.) rüyasında Cenab-ı Allah'ı görmüşlerdir. İmam-ı Azam Hazretleri. Cenab-ı Allah'ı doksan dokuz kere rüyasında görmüş. Yüzüncü defa da görürsem kıyamet gününde bu ümmetin kurtulması için, ne yapmaları lazım geldiğini soracağım demiştir. Ondan sonra Allah'ı rüyasında görünce Cenab-ı Hakk ona:

"Her akşam sabah şu evrâdı getiren benim azabımdan ve ıkabımdan kurtulur" buyurmuşlardır.

İmam Ahmed bin Hambel Hazretleri de Rabbini rüyada görmüş ve sormuşlar:

-Yâ Rabbi sana yaklaşmanın yolu nedir? Cenab-ı Allah: -"Kur'ân-ı kerim okumaktır" buyurmuşlar.

Bu konuda İslâm büyüklerinde rivayet edilen bir çok hadiseler vardır. Merak edenler Akâid, Kelâm ve Mevize kitaplarına bakabilirler. Allâme Taftâzânî Hazretlerinin Şerh-i Akâid'de buyurdıkları gibi: "Rüyada Cenab-ı Allah'ı görmek bir çeşit müşahededir ki, kalb ile olur, göz ile değil..." Müminlerin Cenab-ı Allah'ı âhirette görecekerlerinde bütün âlimlerin ittifakı vardır... Çünkü Cenab-ı Allah'ın âhirette

Ne güzel buyurmuşlar:

Cân, cananın cemâlini görünce cihâna meyletmeyi bıraktı.

Bunu bilmeyen gerçekten bilmiyor demektir .

Misk Kokulu Rüzgar

(Varid olan sahih haberin devamında buyuruldu:)

Onların üzerine Arşın altında bir rüzgâr eser, misk tepesinin üzerine... Misk onların başlarının ve alın saçlarının üzerine yayılır.

Ailelerine döndüklerinde eşleri onlarda güzellik, behâ ve onları

terk ettiği durumdan daha faziletli bir halde görürler ve onlara: -"Gerçekten sizler, olduğunuz güzellikten daha güzel bir halde döndünüz." deler.¹²⁵

Arifin nazarı ise manevî cennettir...³⁰⁶

Marifetüllâh

Ebû Yezid Bestâmî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Marifet-i ilâhiyye'nin halâveti, Firdevs cennetinden ve a'lâ-i illiyn'den daha hayırlıdır. Eğer bana sekiz cennet kapısı açılrsa, bana dünya ve âhiret verilse bile; seher vaktinde (marifetüllâh zevkiyle) Allâhü Teâlâ hazretleriyle (her şeyi) unutmam ve sadece Allah ile olmama mukabil olamaz..."³⁰⁷

Paslanan Kalbî Feyiz ve Nur ile Parlatmak Gerek

Celâleddin-i Rumî (k.s.) buyurdular: Kendi zâtını anlayana ne mutlu! Ebedî emniyet yurdu olan cennette bir köşk kurmuştur o.³⁰⁸

Sen bir demir gibi paslı görünüştensin; ama kendini cilala ki saflaşır parlayasın! (Kalbin zulmânî ve günah kirleriyle lekelenmiş ise de sen onu feyiz ve nur ile cilalayıp parlat...) ³⁰⁹

Beyninden, burnundan nezleyi defetmek gerek... Ta ki Hakkın kokusu buruna gelsin.

Sıtmadan safradan bir eser kalmasın ki, âlem sana şeker tadında olsun.³¹⁰

görülmesi kitap ve sünnet ile sabittir. Kur'ân-i Kerim;

"Yüzler vardır ki, o gün ışıltı ışıltı panlidayacaktır. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir)." Peygamber efendimiz bir gece ayın ondördünde aya bakarak:

"Muhakkak siz hepiniz, âhirette Rabbinizi şu Ay'ı görüp de şübhe etmediğiniz gibi göreceksiniz." (İbni Mace: 177) buyurdularını sahabeden yirmi zat rivayet etmiştir.

Cenab-ı Allah nasıl görülecektir?

Bu sorunun cevabını Ömer Nesefî Hazretleri şöyle vermektedir. "Allâh'ü Teâlâ'yı görmek aklen caiz, naklen vaciptir- Allâh'ü Teâlâ görülür. Fakat bu görülme, bir mekânda, bir yönde bir ışık (veya herhangi bir şey) yardımı ile değildir. Görenle Cenab-ı Allah arasında bir mesafe de bahis konusu değildir."

Cennetliklerin Cenab-ı Allah'ı Görmeleri

Cennet ehli cennete girdikten sonra Cumartesi günü, bir münâdi şöyle seslenir:

-Huld Cennetinde Adem Aleyhisselâmın ziyafetine gelin. Bunun üzerine herkes gelir. Adem Aleyhisselâm da onların hepsine yedirir. içirir, giydirir ve sevinçle yerlerine geri dönerler. Sonra bir münâdi Pazar günü şöyle seslenir: -Naîm Cennetinde Nuh Aleyhisselâm'ın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi Pazartesi günü şöyle seslenir:

-Firdevs Cennetinde İbrahim Aleyhisselâm'ın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi Salı günü şöyle seslenir:

-Me'vâ Cennetinde Musa Aleyhisselâm'ın ziyafetine gelin. Sonra Çarşamba günü bir münâdi şöyle seslenir:

Adn Cennetinde İsa Aleyhisselâm'ın ziyafetine gelin. Sonra bir münâdi Perşembe günü şöyle seslenir:

-Tuba ağacı altında Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in ziyafetine gelin. Sonra Cuma günü bir münâdi şöyle seslenir:

-Dâr-ül-Celâl'de Rabbin ziyafetine gelin. Onlar da gelirler. Cenab-ı Allah onlara tecelli eder ve şöyle buyurur:

-Esselâmü aleykum yâ İbadî (Ey kullarım size selâm olsun.) Cenab-ı Allah'ın dilediği kadar, onlar yüce Rabbe bakarlar. Müminler, alt cihetten münezzeh, yön, yer, mesafe, cephe ve herhangi bir aracı olmaksızın Allah Teâlâ'yı görürler. Sonra hepsi Onun için, secdeye kapanırlar. Cenab-ı Allâh'ın dilediği kadar secdeye kaldıktan sonra, (Allâh'ü Teâlâ) onlara: -Başlarınızı kaldırmı burası ibâdet yeri değildir, buyurur. Bunun üzerine onlar, içinde bulundukları bütün nimetleri unuturlar. Allâhü Teâlâ'ya bakmak, onlar için, her şeyden daha sevimli olur. Allâh'ü Teâlâ şöyle buyurur:

-Temennide bulunun (Dileyin benden ne dilerseniz) Onlar da; -Senin rızanı temenni ediyoruz, derler. Bunun üzerine Allâh'ü Teâlâ: -Ben sizden razı oldum, der. "Daha geniş bilgi için makiniz: Allah c.c.'nın Mübarek Sıfat ve Güzel İsimleri, s. 26-29. Ömer Faruk Hilmi. Bu beyt varid olan sahih haberin içinde olduğundan Musannif hazretlerine muhalefet etmemek için tertibi bozmadım. Mütercim.

Burada geçen. "eşleri" kelimesinden murad cennetliklerin "hurilerden olan eşlerdir. Eğer biz bu kelimeyi insanlardan olan eşler manasında anlayacak olursak, sanki kadınların Allâhü Teâlâ hazretlerini görme şerefinden mahrum oldukları ve yüksek derecelere yükselmedikleri gibi İslâm'a aykırı olan bir manâ ortaya çıkar. Böyle bir kadın ve erkek ayırımı yapmak İslâm dini ile bağdaşmaz. Zira cennette erkek mü'minler, Allâhü Teâlâ hazretlerini gördükleri gibi kadın mü'minlerde Allâhü Teâlâ hazretlerini göreceklerdir. Sadece erkeklerin gördüklerini beyân etmek yanlışdır. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin görmek hakkında varid olan bütün haberleri umûmîdir. Kadın erkek bütün mü'minlere şâmilidir. Bundan dolayı, burada zikredilen kelimesi, "onların hurî olan eşleri" demektir. Mütercim...

³⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/159-163.

³⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/163.

³⁰⁸ Mesnevî-yi Şerif: Defter: 5. s. 135,

³⁰⁹ Mesnevî-yi Şerif: Defter: 4. s. 95,

³¹⁰ Mesnevî- yi Şerif: Defter: 2, s. 70, bu beyitlerin baş tarafı da şöyledir:

Ey genç (mürîd ve talebe), göğü ağağının altına alm! (Kibirlen me ki) Göğün tepesinde semâ sesleri sana gelsin!

Allâhü Teâlâ hazretleri bizlere ve sizlere marifetini nasip etsin!
Bizleri rahmetiyle cennetine koysun! Amîn. ³¹¹

Şahit

"(Bakalım) nasıl (olacak),"

Mahalli mahzûf bir fiil ile mensuptur. Hâl'e teşbih olunmak üzere veya zarftır...

Manâsı: Yahudî, Hristiyan ve diğerlerinden olan bu kâfirler bakalım nasıl yapacaklar?

(Ne zaman nasıl yapacaklar?)

öi "Getirdiğimiz vakit?" Kıyamet günü... (Kimden getirdiğimiz vakit?) £' "ıP °<? Her ummetten" Ümmetlerden.
(Ne getirdiğimiz vakit?)

"Bir şahit,"

Onların üzerine şahit olan, onların fâsid akait ve çirkin amellerinin üzerine şahitlik eden birini getirdiğimiz vakit, o kişi onların peygamberleridir...

"Ve seni de getirdik."

Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed! Seni hatırlattığımız (vakit). (Kimin üzerine getirdiğimiz vakit?)

"Onların üzerine," kavli-i şerifiyle zikredilen ve üzerlerine delâlet edilen

şahitlere (peygamberlere) işaretler. (Ne olarak getirdiğimiz vakit?)

"şahit (olarak)."

(şahitlik iki türlüdür:

1 - Peygamberlerin doğruluğuna şahitlik,

2- Kâfirlerin tekzibine yalanlamalarına şahitlik) Sen onların (peygamberlerin) sıdkıyetine (doğruluğuna) şahadet edersin. Çünkü sen onların akaitleri hakkında ilim sahibisin. Zira senin şeriatın onların bütün kaidelerini içinde toplamaktadır. Veya hallerinden sorulan yalancılara işaretler. (O zaman bu kavli-i şerifin manâsı şöyle olur:) Diğer peygamberler, onların aleyhinde şahitlik ettikleri gibi; sen de onların küfür ve isyan üzere olduklarına dair onların aleyhinde şahitlik edersin, demektir. ³¹²

Yerin Dibine Geçmek

"İşte o gün, öyle arzu edecek o küfredip, Peygambere âsi olanlar ki,"

Hallerini beyândır. Şiddetine, çirkin ve çok korkunçluğuna; "Bakalım nasıl olacak, her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz vakit?" kavli-i şerifiyle işaret edilenlerin hâllerini açıklamaktadır.

Peygamber (s.a.v.)'e isyan, küfür için müğâyir olan isyanlara hamledilmiştir.

Bir şeyin kendi nefsi üzerine atfedilmesi lazım gelmez. Yani: küfür ile peygamber (s.a.v.)'e isyanın arasını (kendi nefislerinde) toplayanlar, temennî ederler.

"O kâfirlerden" murad, "Resûl'e

âsiolanlar"dır...

"Keşke hâk ile yeksan edilselerdi (yerin dibine geçirilselerdi)," harfî, masdariyet için olan ûlmanasıdır. Cümlelerin hepsi ise, "ister" fiilinin mekûlû (kavî)dir.

Yani: Peygamber (s.a.v.) hazretlerine isyan ederek küfre sapanlar, defnedilmeyi ve ölümler gibi toprağa gömülüp üzerlerine toprağın tesviye edilmesini isteyeceklerdir, demektir.

Toprağın tasviye edilmesi, onların defnedilmelerinden kinayedir.

Veya (bu kavli-i şerifin manâsı) onlar (kıyamet günü tekrar) dirilmemeyi isteyecekler. Hiç yaratılmamayı ve böylece toprak ile müsavi olmayı isteyeceklerdir... (2/210)

Bazı fazilet sahipleri buyurdular:

"Keşke hâk ile yeksan edilselerdi (yerin dibine geçirilselerdi)," kavli-i şerifindeki be (J) harfî ilsâk içindir. Yani toprak kendilerine yapışarak kendilerini örtse ve yerle bir olsalar...

Kalbe hamletmeye ihtiyaç yoktur. Onların arz (yeryüzü) ile tasfiyeleriyle ve onların toprak ile tasfiyelerinin (üzerlerine toprağın saçılmasının) arasında çok az fark vardır. ³¹³

Hiçbir Şeyi Gizleyemeyecekler

"(Yerle bir edilselerdi de) Allah'a bir sözü ketmetmeselerdi (gizlemeselerdi)." ³¹⁴ "ister" fiilinin üzerine atıftır.

Kulağından vesveselerden pamuğunu çıkar da ona felekten nağmeler gelsin. Gözünü şüphe ve ayıp kılından temizle ki gayb serviliği bahçesi görünsün.... Mesnevi- yi Şerif: Defter: 2, s. 70

³¹¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 5/163.

³¹² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 5/163-164.

³¹³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 5/165.

³¹⁴ Bu âyet-i kerimeyle ilgili olarak çok güzle ve manidar bir hadis-i şerif vardır: Abdullah bin Mes'ûd (r.a.) buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bana dediler:

Sözü gizlemeye güçleri yetmez. Çünkü onların bütün azalan (el, ayak ve deri gibi organları) onların aleyhinde şahitlik edecektir.

Veya (cümlelerin başındaki) vav harfi hâl içindir. (Bu takdirde cümlelerin manâsı:)

Onlar yerin dibine geçmeyi isteyeceklerdir. Halbuki' onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinden hiçbir sözü saklamaya kaadir olamayacaklar ve onlar;

"Allah, bizim Rabbimizdir, biz müşriklerden olmadık!" sözleriyle (hakikati ve daha önce oldukları şirk halini) tekzib edemeyeceklerdir.³¹⁵

Ağızlarına Mühür

Rivayet olundu:

Onlar bunu (yani "Allah, bizim Rabbimizdir, biz müşriklerden olmadık!") sözünü söylediklerinde Allâhü Teâlâ hazretleri onların ağızlarının üzerine mühür vuracak ve onların organlarını konuşturacaktır. Bu durumda işleri çok zorlaşacak ve yerin dibine geçmeyi temenni edeceklerdir.³¹⁶

Nuh Aleyhisselâm'a şahitlik Edilmesi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kıyamet günü Nuh Aleyhisselâm çağırılır. Nuh Aleyhisselâm:

"Buyur ey Rabbim! Emret!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri o-na:

"Tebliğ ettin mi?" diye sorar. O:

"Evet (tebliğ ettim)" der. O zaman Nuh Aleyhisselâm'ın ümmetine sorulur:

"Size tebliğ olundu mu?" Onlar (yalan söyleyerek)

"Hayır ya Rabbi! Bize hiçbir kortucu (ve peygamber) gelmedi!" diyeceklerdir.

Aliâhü Teâlâ hazretleri, Nuh Aleyhisselâm'a;

"Senin için kim şahitlik eder?" diye sorar. Nuh Aleyhisselâm:

"Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri ve onun ümmeti...!" diyecek.

Bunun üzerine onlar {Efendimiz s.a.v. hazretleri ve ümmeti} Nuh Aleyhisselâm'ın gerçekten tebliğ ettiğine şahitlik ederler. Resul (s.a.v.) hazretleri, üzerinize şahit olur.³¹⁷

Sonra Nuh Aleyhisselâm'dan başka diğer peygamberlere de çağırılır. Sonra her insan teker teker ismiyle çağırılır. İnsanların amelleri, azı çoğu, iyisi ve çirkini izzet ve şeref sahibi olan Rabbü'l-âlemine arz olunur.³¹⁸

Amellerin Arz edilmesi

Bil ki, Ümmetin amelleri, sabah ve akşam Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine arz olunur. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bütün ümmetini simalarından ve amellerinden tanır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri işte bundan dolayı onların (ümmetinin) üzerine şahitlik eder.

Ameller, Perşembe günleri, Aliâhü Teâlâ hazretlerine arz e-dilir.

Diğer peygamberlere (ümmetlerinin amelleri) Pazartesi günü arz edilir.

Ve (her) anne ve babaya (evlâtlarının) amelleri Pazartesi günleri arz edilir.

Ey sevgili kardeşim!

Tefekkür eti Düşün! Eğer âdil bir şahit olursan, elbette sana bütün fiillerinde (iş, hareket, davranış) ve sözlerin şahitlik eder.

Şahitlerin en büyüğü, senin yanında sana muttali olan. o kendisine hiçbir hâin gözün gizli kalmadığı ve kendisine hiçbir zaman ve mekân gayb olmayan (Aliâhü Teâlâ hazretleridir)

(Öyleyse) sen, Aliâhü Teâlâ hazretlerine döneceğini (ayne'l-yakîn) bilenlerin amellerini işle! Bu amelleri Aliâhü Teâlâ hazretlerine takdîm et. Aliâhü Teâlâ hazretleri; Küçük, Büyük, Az ve Çok bütün amellerin karşılığını verir.

-"Bana Kur'an-ı kerim oku!" Ben:

-"Ya Rasûlallah (s.a.v.)! Ben mi size Kur'an-ı kerim okuyayım? Kur'an-ı kerim sana indirildi!" dedim. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, buyurdular:

-"Evet! (Kur'an-ı kerim bana indirildi) Ama ben kendimin dışından birinden Kur'an-ı kerimi dinlemeyi seviyorum!"

Ibni Mesûd (r.a.) buyurdular.

-"Nisa sûresini açtım. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine okuyama başladım:

Bakalım nasıl olacak, her ümmetten bir şahid getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahid getirdiğimiz vakit?41 işte o gün, öyle arzu edecek o küfredip, Peygamber'e âsi olanlar ki, keşke hâk ile yeksan edilselerdi de Allah'a bir sözü ketmetmeselerdi." Nisa: 4/41,42. Âyet-i kerimesine vardığımda baktım ki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin gözleri, akıyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ağlıyordu." Buhâr-ı Şerif:4662. Müsned-i Ahmed: 3434. Peygamberimizi Ağlatan Hadiseler, s. 24, Ömer Faruk Hilmi, Fatih yayınevi,

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/166-167.

³¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/167.

³¹⁷ Sahih-i Buhârî: 4127, Tirimizi: 2887, Müsned-i Ahmed: 10653

³¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/167-168.

Ne güzel buyurmuşlar:

Günlerini boşa geçirme! Çünkü senin günlerin senin sermâyendir. Muhakkak ki sen sermâyeni (elinde) tuttuğun müddetçe; sen kâr elde etmeye kaadir olursun! Çünkü gerçekten senin için bu günün âhiret malı kesattır. Kesat vaktinde âhiret malını toplayıncaya kadar çalış. Mücâhede et! Bir gün gelir bu mal çok değerli olur. İzzet ve kendisine talep edemeyeceğin o şerefli gün bu kesat gününden malını çoğalt! ³¹⁹

Ölülerin Dirilere Şaşmaları

Rivayet olundu:

Muhakkak ki ölümler, iki rekat namaz kılmak için kendilerine izin verilmesini isterler.

(Namaz için izin verilmeyince) bir kerecik de olsa;

üüüüüüü "Lâ ilahe illallah" Allah'tan başka ilâh (ma'bûd) yoktur, diye tevhit kelimesini söylemeleri için izin isterler.

(Bu izin de kendilerine verilmeyince,) tek bir kere teşbih okumayı Subhânallah- Allah'ım seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, demek için) izin isterler. Kendilerine izin verilmez. Bunun üzerine ölümler, hayatta olanların, günlerini gaflet içinde ve boşa harcamalarına taaccüb ederler. Şaşarlar... Hafız ne güzel buyurmuşlar:

-" Ey Hafız, koma (Salı verme ki) ömrün abes ve boş yere geçip gitmesin! Aziz ve değerli ömrün kıymetini anla! Laf-u güzâf ile geçmesin." ³²⁰

Tasavvufî Manâlar

Kâşânî (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Bakalım nasıl olacak getirdiğimiz vakit?"

Şehit ve şahit, her kişinin derecelerden kendisine baliğ olduğu ve hazır derecesidir. O da kendisine galiptir. Bu onun hali, ameli ve sa'yi ve çalışmasından keşfedilir. Bu hâl, onun çalışmasının baliğ olduğu;

1- Makam,

2- Hak sıfatlarından bir sıfat.

3- Veya bir re'ydir.

Her ümmetin peygamberlerinin, kendilerini kendisine davet ettiği ve kendilerine öğrettiği şeyin hasebinde bir şahidi vardır. Peygamberler ancak ümmetlerinin istidatlarının gerektirdiği şey ile gönderildiler. Peygamberler, ümmetlerinin istidadlarının talep ettiği ve peygamberlerinin kendi makamında kendisine vâsıl olduğu marifetle geldiler.

O kavmin işlerinin iç yüzünü (bâtınlarını) hiçbir kimse, peygamberlerinin bildiği gibi bilemez. Bundan dolayı her bir peygamber kendi ümmetine şahit kılındı. (2/211)

Hadis-i şerifte şöyle vârid oldu:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri kullarının itikatlarına göre (kendilerine) tecelli eder. Millet (din) ve mezhep ehlinde her biri Allâhü Teâlâ hazretlerini kendi inançlarına göre tanır. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, o halden başka bir hale ibraz eder. (Onların inançlarına göre değişir) başka bir surette tecelli eder. Bu durumda Allâhü Teâlâ hazretlerini ancak muvahhid ve her kapıdan ahadiyyet hazretine vâsıl olanlar tanır."

Her ümmet için bir şahit olduğu gibi. her mezhep ehli için de bir şahit vardır. Herkes için birer şahit vardır. Şahit olunan, kişinin hali ve durumu keşif olunup ortaya çıkar.

Amma Muhammediyyün (Ümmet-i Muhammed) ise, geçmiş ümmetlere şahittirler. Onların peygamberleri de kendilerine şahittir. Kendileri de ümmetlerden olması hasebiyledir.

Peygamberleri (Muhammed Mustafa s.a.v. hazretleri) ise, habibullâhtır. Kendisine câmiu'l-kelim (kelimeleri toplayan Kur'ân-ı kerim) verildi. Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildi. Hiç şüphesiz ümmet-i Muhammed, hakiki bir tabiiyetle peygamberlerine tabi oldukları zaman, bütün hallerin değişmesi anında ve bütün suretlerde bile Allâhü Teâlâ hazretlerini tanır. Peygamberleri, onlara şahitlik eder ve onları bütün hallerinde tanır.

Kaşânfın ibaresi burada bitti.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri hakka'l-yakîn derecesine nail olan, kâmil olan vuslat ehlinde eylesin! Amin ³²¹

Temizlik ve Namaz

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenler! Sarhoş iken namaza yaklaşmayın; söylediğinizi bilinceye kadar... Cünüp iken de; -

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/168-169.

³²⁰ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi. s. 10,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/169.

³²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/169-170.

Yoldan geçmeniz başka- guslünüzü edinceye kadar... Ve eğer, hasta olur veya seferde bulunursanız veya biriniz hacet yerinden gelir veya kadınlara dokunursanız da suya güç yetiremezseniz; o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin: Niyetle yüzünüze ve ellerinize mesheyleyin. Cidden Allah, affi çok, bir gafur bulunuyor.³²²

Tefsir-İ Şerifi:

Sarhoşken Namaz

"Ey o bütün imân edenler! Sarhoş iken namaza yaklaşmayın; söylediğinizi bilinceye kadar..."³²³

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Abdurrahman bin Avf (r.a.) hazretleri, bir yemek ve şarap yaptı. Sahabe-i kirâmın İleri gelenlerini ziyafete davet etti. Daha şarap mubah idi. Yediler, içtiler. Doydular, içtikleriyle sarhoş oldular. Akşam namazı vakti oldu. Kendilerine namaz kıldırması için birini öne geçirdiler.

"De ki: "Ey kâfirleri] Tapmam o taptıklarınıza, 2 Siz de tapanlardan değilsiniz, Benim mabuduma! 3 Hem ben tapıcı değilim sizin taptıklarınıza, 4 Hem de siz tapıcılardan değilsiniz benim mabuduma! s Size dininiz, bana dinim!6" (Kâfirûn sûresini) V (lâa) harflerini düşürerek okudu.

(0 zaman tam ters bir manâ çıktı...) Bu hâdis üzerine bu kavl-i şerif nazil oldu. Bu hâdis üzerine Müslümanlar, namaz vakitlerinde içki içmez oldular, içenler, Yatsı namazından sonra içki içiyorlardı. Sabah namazına kadar sarhoşlukları gidiyordu ve sabahleyin ne söylediklerini bilir olarak sabahlıyorlardı. Sonra içkiyi kesin olarak haram eden âyet-i kerime nazil oldu. Bu nehiyden murad, sarhoş iken namaz kılmamak olduğu halde; namaza yaklaşmanın haram kılınması, bu konuda ziyâde mübalağa içindir.³²⁴

Namazın Kendisi Nehyedilmez

Tefsîr tefsirinde buyuruldu:

Sonra nehiy namazın bizzat kendisinden değildir. Çünkü namaz ibâdettir. Namazdan nehiy olunmaz. Belki sarhoşluk namazı edâ etmekten kişiyi acze düşürdüğü için, bu durumda olanın namaza yaklaşması nehyedildi.³²⁵

Günah İşlemekle...

imam Ebû Mansûr (r.h.) hazretleri buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu kavl-i şerifi de böyledir:

"Kaçan kölenin ve serkeşlik edip (kocasına eziyet veren) kadının namazı yoktur."³²⁶

Bu hadis-i şerifte, kaçan köle ve serkeşlik yapan kadının namaz kılmalarını nehyetmek (manâsı) yoktur. Burada (köle için) kaçmak ve (kadın için de) serkeşlik yapmanın nehyedilmesi vardır.

(Yani köle kaçmasın, kadın yuvasını ve huzurunu bozacak serkeşlik yapmasın, demektir.)

Bunun gerekçesi şudur: Çünkü, kölenin kaçması, kadının serkeşliği ve sarhoşluk farzları sakıt etmez.

Bu kavl-i şerifin manâsı: Namaza başlamadan önce ne dediğinizi bilmeyecek kadar sarhoş iken namaza başlamayın, demektir. Bu tecrübeyle onların namazda ne okudukları zahir olur.³²⁷

Sarhoşluk ve sebepleri

"Sarhoşluk," kişiyle aklının arasında âriz (ve hasıl) olan

bir hâlin ismidir. Bunun çoğu da şarap (ve uyuşturucu maddelerden) meydana gelir.

Kişiyle aklının arasında arıza. Şarap, Aşk³²⁸, Uyku, Gadap, Kızgınlık, Korku ve bunlara benzer insanın aklında

³²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/171.

³²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/171.

³²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/172.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/172.

³²⁶ Başka bir hadisi şerifte şöyle buyruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Üç kişinin namazı kulağını (başının üstünü) geçmez.

1 - Kaçan köle, dönünceye kadar,

2- Kocasını kendisine kızgın olduğu halde geceleyen kadın (kocasını memnun edinceye kadar)

3- Kavminin kendisinden ikrah ettiği topluluğun imâmı." Tirmizî: 328.

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/172-173.

³²⁸ Aşk hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim âşık olur, iffetini korur ve (aşkını) gizler de {bu hal üzere} vefat ederse o kişi şehittir." Keşfü'l-Hafâ:2538,

-"Kim âşık olur da iffetini korur ve bu hal üzere vefat ederse, o kişi şehid olarak ölmüştür." Kenzu'l-Ummâl: 7999.

El-Hac Muhammed Nûrî Şemsüddin el-Nakşibendî (k.s.) hazretleri "Miftahü'l-Kulûb" isimli nadide eserinde şöyle buyurdular:

yer edinen bir çok sebeplerden olur...

Lakin hakikatte sarhoşluk, şarap içmekle hasıl olan sarhoşluktur. Burada da ona hamledilir.

"Sarhoşlar" kelimesi, tijsil. "Sarhoş"134 kelimesinin cemiidir.

"Sarhoşlar" kelimesi, "tembel" kelimesinin cemi olan, jus "tembeller" kelimesi gibidir. ³²⁹

Sarhoşun Alış-Verişi

İslâm âlimleri, sarhoşun alış-verişinin caiz olmadığı konusunda icmâ (söz birliği) ettiler. ³³⁰

Sarhoş Cezaya Ehildir

Sarhoş kişi,

1- Helak etmek,

2- Bir şeye zarar vermek,

3- Bir şeyi kırmak,

4- Adam öldürmek,

5- Had gerektiren suçlar,

6- Ve benzeri hareketlerinden dolayı tutuklanıp müâhaza edilir. Sorumludur. ³³¹

Sarhoşun Boşaması

(Sarhoşun boşamasında İmamlar ihtilâf ettiler:) Bize (Hanefî mezhebine) göre sarhoşun boşaması ve köle azâd etmesi ona bir ceza olarak sahihtir.

İmam Şafiî hazretleri buna muhalefet etti. Yani Şafiî mezhebine göre, sarhoşun boşaması sahih değildir. ³³²

Cenabet

"Ve ne de cünüp iken..."

"Sarhoş iken namaza yaklaşmayın;" kavlı-i şerifinin üzerine atıftır. Nasb makamdadır. Sanki:

"Ne sarhoş iken ve ne de cünüp iken namaza yaklaşmayın;" denilmektedir.

"cünüp," kendisine cenâbetlik dokunan kimse, demektir. Bunda müennes ve müzekker, müfret ve cemii müsavidir. Çünkü bu kelime mastar makamına geçerlidir. ³³³

Cenabetin aslı uzaklıktır. Cünüplük insanı, Kur'ân-ı kerimi okumak ve namaz kılmaktan uzaklaştırır. ³³⁴

Yolcu Hali

"Yoldan geçmeniz başka..."³³⁵

Umumî hallerden istisnâ-i müfarrağdır. tıfıf 9 "yaklaşmayın, " fiilin zamirinden hâl olmak üzere mahallen mansûbtur. Birinci değil İkinci halin takyîdi itibariyledir Amili kendisinde olan nehiydir.

Manâsı: Cünüp olduğunuzda hallerin hiçbirinde namaza yaklaşmayın; ancak sizin Müsâfir (yolcu) olma haliniz müstesna... seferde özürlü olmuş olursunuz. Bu durumda teyemmüm ile namaz kılarırsınız.

(Ne zamana kadar teyemmümle namaz kılarırsınız?) Guslünüzü edinceye kadar..."

Cünüp hâlinde namaza yaklaşmanın nehyedilmesinin gâyesidir. ³³⁶

Muhabeti, kâse kâse içtim... Ne içmekle şarap tükendi ve ne de ben (ona) kandım..." Miftahü'l-Kulûb, s. 4,

"Sarhoş" kelimesi sıfat-ı müşebbehe'dir. Çekimi şöyledir:

Sıfat-ı müşebbehelerin çekimi altı siğa'dır. Üçü müzekker ve Üçü de müen-nestir.

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/173-174.

³³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/174.

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/174.

³³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/174-175.

³³³ CÜNÜB: Cenabet olan. yani menisi gelen kimsedir ki, masdar gibi hem bir kişiye hem de cemiye (çok kişiye) denilir.

³³⁴ Cünüb olan kişi Kur'ân-ı kerim okuyamaz ve Kur'ân-ı kerime dokunamaz. Zira Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

temizlenmiş olanlardan başkası el süremez." Vakia: 56/79, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde;

-"Hayız ve cünüp olan kişi Kur'ân-ı kerim'den hiçbir şey okuyamaz." Tirmizî: 121,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/175.

³³⁵ ÂBİRÎ SEBİL: Yolculuk edenler, sefer halinde bulunanlar demektir. Bunların önceki hükümden ayrılmasının, teyemmüm meselesinden dolayı olduğu şimdi anlaşılacaktır. Bununla beraber âyetin mânâsı, genel olarak yoldan geçme durumuna da gelebilir. Bu itibarla da cünübün namaz kılınan camiden değil, fakat yanındaki yoldan geçmesinin caiz olduğuna bir işaret olur. Bu istisna kaydının, cünüb ile yıkanma arasında bulunduğu için sarhoşlarla ilgili yönü yoktur. Demek ki söylediğini bilmeyen sarhoşların cami yakınından geçmelerine de izin yoktur. Aslında sarhoşluğa izin yoktur.

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/175-176.

İşârî Manâ

Âyet-i kerime'de şu hakikate işaret vardır:

Namaz kılan kişi, kendisini oyalayan ve kalbini meşgul eden şeylerden kaçınması ve kendisini koruması; nefsinin kendisini kirlüten şeylerden tezkiye edip temizlemesinin gerekli olduğuna işaret vardır.

Tezkiyenin yücelerini elde etmek mümkün iken tezkiye mertebelerinin en basitiyle iktifa edip yetinmez.³³⁷

Hastalık Hali

"Ve eğer, hasta olursanız."

"Hastalar" kelimesi, "hasta" kelimesinin cemiidir.

Hastalık Üç Kısımdır:

1- Suyu ölüme sebep,

2- Suyu hastalıkta şiddet ve acıya sebep,

3- Su hastalığın devamına sebep,

Birincisi: Hasta eğer su kullanacak olursa öleceği hastalıktır. Şiddetli yaralar ve büyük çıbanlar gibi... (2/213)

ikincisi: Suyun kullanılmasıyla ölmeyecek (ve ölüm tehlikesi) olmayacak; lakin suyu kullandığında büyük acılar bulacak ve hastalığı uzayacak olan hastalardır.

Üçüncüsü: Suyun kullanılmasıyla ölüm korkusu olmayan, şiddetli elem (ve acılar) hissetmeyen; lakin bedeninde bir iz veya ayıbın kalmasından korkulan hastalardır.

Fakihler (İslâm hukukçuları), ilk iki kısımda teyemmüm yapılmasını caiz gördüler. Üçüncü kısım hastaların teyemmüm yapmalarını caiz görmediler.³³⁸

Yolculukta

"Veya seferde bulunursanız,"

"hastalar

olursanız," kelimesinin üzerine atıftır.

Yani "Ve eğer siz sefer üzerinde bulunursanız," demektir. Bu sefer ister kısa ve isterse uzun olsun..³³⁹

Seferin İkinci Zikri

Daha önce "Yoldan geçmeniz başka..." zikre geçmesiyle beraber yine İfade edilmesi istisna yoluyla olup;

1- Ve üzerinde serî (dinî) bir hükmün bina kılınması,

2- Keyfiyetini beyan etmek,

3- Teyemmümü hastalık ve sefere bağlamak içindir.

Su kullanmanın aciziyeti olan her yerde bu hüküm tamamen geçerlidir.³⁴⁰

Sıcak Su Bulamayan

Hatta İmamı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretleri;

-"Şehirde sıcak su bulamayan kişinin cenabetten dolayı teyemmüm etmesi caizdir!" buyurdular. Çünkü bu durumda olan kişi çoğunlukla su kullanmaktan aciz kalır.³⁴¹

Defi Hacet Ederseniz

"Veya biriniz hacet yerinden gelir."

"Gait" kelimesi çukur ve emin yer, demektir. Oradan gelmek, hadesten yani abdesti bozmaktan kinayedir. Çünkü oraya giden kişi, kendisini insanların gözlerinden saklayıp orada hacetini giderir.³⁴²

Kadınlara Dokunursanız

"Veya kadınlara dokunursanız,"

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/176.

³³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/176-177.

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/177.

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/177.

³⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/177.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/177-178.

Kadınlara cima ettiğinizde, demektir. Buna göre;

1- Size hastalık dokunduğunda,

2- Seferde olduğunuzda,

3- Hades (abdestsizlik), Ve cenabette (yani bütün bu durumlarda)

İli "Su bulamaz (veya suya güç yetiremezseniz);"

Suyu kullanmaya güç yetiremezseniz;

1- Su bulunmadığı veya uzak olduğu için,

2- Suya ulaşmak için gerekli olan alet kaybedürse,

3- Kova, İp, Halat, Alet ve edevat bulunmazsa,

4- Veya su almaya bir mani olursa, Yılan, Aslan, Yırtıcı hayvan Düşman gibi,

5- Ve benzeri sebeplerden dolayı su bulunmaz veya bulunan suyu kullanma gücünüz olmazsa; (ne yapılmalıdır?)

"O zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin."³⁴³ Yeryüzü cinsinden temiz bir şeye yönelin.

Zeccâc (r.h.) buyurdular:

"Sa'îd", yeryüzü olan temiz toprak ve diğer şeylerdir. Üzerinde toprak parçası olmayan temiz kaya ve taş parçası bulur ve teyemmüm eden kişi ona elini vurur ve onunla meshederse elbette bu onun temizliği olmuş olur...

Bu İmam Azam Ebû Hanife (r.h.)'ın mezhebidir.³⁴⁴

"Niyetle yüzünüze ve dirseklere kadar ellerinize mesheyleyin."³⁴⁵

Efendimiz (s.a.v.) in Teyemmümü

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, teyemmüm etti. Dirseklerine kadar ellerini mesnetti. Çünkü abdestten bedeldir. (Abdestin yerine geçmektedir.) Onun için eller abdestten ne kadar yıkaniyorsa teyemmümde de meshetmek için o kadar takdir edilir.

şerifinin başında ki) be harfi zâidtir.

Yani: "Niyetle yüzünüze ve dirseklere kadar ellerinize mesheyleyin ondan yani o temiz toprak cinsinden olan şeylerden..." demektir.

"Cidden Allah, affi çok, bir gafur bulunuyor." Ruhsat ve kolaylığın ta'lilidir.

İkisi Afıvv ve Gafur ismi şerifleri) için takrirdir. Muhakkak ki âdeti hataları affetmek ve günahkarları bağışlamak olanın zorlaştırıcı değil, elbette kolaylaştırıcı olması gerekir.³⁴⁶

İşârî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şuna işaret edilmektedir:

Muhakkak ki namaz, müminin miracı ve münâcâtının mikatıdır. Namaz kılan kişi, Rabbine münâcât eder.

"Ey o bütün imân edenler!" Yani , ey imanını iddia edenler:

"Sarhoş iken namaza yaklaşmayın;"

Yani sizler gafletler içinde ve şehvetlerinize tabi olup sarhoş olmuş iken asla namazda manevî yakınlığı göremezsiniz.

Zira kalbi, Allâhü Teâlâ hazretlerinden alıkoyan ve gideren her şey sarhoşluğa mülhaktır. Bundan dolayı sarhoşluk birkaç kısım üzere kılındı.

1 - Şaraptan sarhoşluk,

2- Gafletten doğan sarhoşluk...

3- Dünya sevgisinden olan sarhoşluk... Bu da dünya sevgisinin istilâ etmesinden doğar,

4- Nefisten doğan sarhoşluk.

Sarhoşlukların en zoru ve en kötüsü senin nefsinden sarhoş olmandır. Çünkü şaraptan sarhoş olanın cezası yanmaktır; nefisten sarhoş olanın cezası ise hemen o vakitte kendisi için olan hakikatte kesilmek, ayrılık ve mahrumiyettir.

Ey esirî Kötü İsimli (nefs-i emmâre) seni kendisine bağlamak istiyor. Bu ne kötü isteki 0 Öyle bir oyunbazdır ki'

³⁴³ "Tayyib" de tertemiz demektir. Bundan dolayı pis veya şüpheli olmamalıdır.

³⁴⁴ "Sa'îd" de yer yüzü demektir ki, taşı toprağı içine alır. Bundan dolayı eline hiç toprak bulaşmasa bile bir taş ile teyemmüm etmek caiz olur. Fakat İmam eş-Şâfiî birazcık olsun toprak bulaşmalı demiştir.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/178-179.

³⁴⁶ İslâm'da maddi ve manevî temizlenme meselesinin o kadar önemi vardır ki, su bulamadığı z a man hiç olmazsa boy abdesti veya abdest yerine temizlenmeye niyet ve kalbini temizliğe bağlayıp maddi yönden de tertemiz bir toprağı abdest u-zuvarının yarısı demek olan yüzüne ve dirseklerine kadar ellerine dokundurmadır. Yani ellerini bir defa toprağı vurup mesh etmeli, bir defa da vurup dirseklerine kadar ellerini mesh etmelidir. İmanı olmayanlar bundan ne çıkar, diyebilirler. Fakat aklın bundan en az alacağı ders şudur ki, insan hem dış ve hem de iç temizliğini bırakmamalıdır. Kalb temizliği esastır. Kalbi pis olan ne yapsa temizlenmez ve fakat yalnız kalb temizliği de yetmez. Maddi olarak dışını da temizlemelidir. Su bulamayınca zaruret durumunda teyemmüm etmek, aslında kalble ilgili bir temizlik işi olmakla beraber maddi şartın ve zahiri şeklin de "tamamı elde edilemeyen şeyin hepsi terkedilmez" düsturunun ifadesi üzere en güzel şekilde korunmasıdır. "Şüphesiz ki Allah çok affedici çok bağışlayıcıdır" Bunun için te "Şüphesiz ki Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır." Bunun için teyemmüme ruhsat verir. Fakat sarhoşluğa ve cünüp durmaya müsaade etmez.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/179.

kendi yanında çok az söyler. O kendisiyle çok az olur. O görmeyen gafillere söyler. Sen ona yakın olduğunda o sözleri söyler. Onun lakırdısından uzak ol! Eğer sen hasûr olmak istersen ondan uzak dur. Zira ona uyarsan sen gafletle mest olursun. Bu durumda da senin vasıl oldukların sırt üstü kalır...³⁴⁷

Allâhü Ekber'in Mânası

"Ta söylediğinizi bilinceye kadar..."

Ve ne söylediğinizi bilinceye kadar, demektir. Nasıl ki sizler, ellerinizi kaldırma anında;

"Allâhü Ekber" diyerek iftîh tekbirine başlıyorsunuz.

Bunun mânası: Allâhü Teâlâ hazretleri, her şeyden daha büyük ve daha yücedir, demektir. Eğer sen bu sözü söylediğin zaman sözün hakikatini biliyorsan, o halde bu senin kalbinde başka bir şeyin azamet ve büyüklük hâli asla olmamalıdır. Bunun emareleri (belirtileri), senin Allâhü Teâlâ hazretlerinin zikriyle beraber kalbinde hiçbir şeyin zikrini bulmamandır.

Kalbinde Allâhü Teâlâ hazretlerinin muhabbetiye beraber hiçbir şeyin muhabbetini, Allâhü Teâlâ hazretlerini talep etmek ve onun rızasını istemenin dışında hiçbir şeyi kalbinde bulmamandır. Zira Allâhü Teâlâ ve Tebâreke hazretleri birdir. O bütün sıfatlarında şirketi (ortaklığı) kabul etmez.

Eğer böyle değilsen bu takdirde sen; "Allâhü Ekber" deme sözünde hâline nisbetle yalancısın! Sen sarhoş gibisin! Bu durumda kılmış olduğun namazında hiçbir manevî yakınlık göremezsin! Çünkü manevî yakınlık secde şartına bağlıdır. Kendisine hitab olunduğu gibi:

"Secde et ve yaklaş!"³⁴⁸ (2/213)

Secde, senin varlığının vasıflarının merkebinden inmen ve seni "Kaabe kavseyn"e götürmesi için senin "Refref'e binmendir. Varlığının vasıfları, cemâlini ve celâlini müşahade etmek içindir.

İşte bu, secdeden sonra teşehhüdün sırrıdır. Bundan sonra Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"cünûp iken de; -Yoldan geçmeniz başka,"

Sizler gafletlerden sarhoşluğa düştüğünüzde namazla O rınızda manevî yakınlıklar bulamadığınız gibi; cenabetle beraber de manevî yakınlık bulamaz ve uzaklaşmaya müstahak olursunuz.

O (cenabet), şeriatın zahirinde emirlerin ve nehiylerin yolunda zahiri kademle geçmek yolu hariç; kişinin değersiz ve düşük olan dünyaya alâka duyup bağlanmasıdır. Bu ancak şeriatın zahir ağıyla yürümek;

1- Hayatın yıpranmasına mani olmak ve kuvveti muhafaza için mûtaad olan; yemek, içmek.

2- Soğuk ve sıcaklığı defetmek için giyinmek.

3- Setr-i avret (avret mahallini örtmek) için giyinmek,

4- Ve nesli muhafaza için cinsî mübâşeretle bulunmak...

5- İnsanın diğer zarurî ihtiyaçlarını karşılaması gibi şeriatın meşru gördüğü şeylerdir. Bütün bunlarda, şeriatın zahir ayağıyla geçmek gerekir...

"Guslünüzü edinceye kadar..."

1 - Kurbet (yakınlık) suyu,

2- İnâbet,

3- Sıdkı talep (samimi bir istek),

4- Güzel irâde,

5- thlâsli bir niyetle

Dünyaya dalmak ve şehvetlerine yapışma cenabetinden yıkanınca kadar...

"Ve eğer, hasta iseniz,"

Hakkı talep etme yolunda kalbin sapıtması (yanlış yollara sapması) ile hasta iseniz,

"Veya seferde bulunursanız,"

Dünyayı istemek ile ukbâ (âhireti) ve Mevlâ Teâlâ hazretlerine talep etmenin arasında tereddüt ederseniz,

"Veya biriniz hacet yerinden gelir."

Hevâ-ü hevâse tabi olma hacet yerinden...

"Veya kadınlara dokunursanız,"

Ünsiyet bahçelerine vaki olduktan, Kudüs nazirelerinin civarında olduktan sonra, dünyevî meşguliyetlere yapışarak; cenabet olur ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden uzaklaşırsanız da;

"Suya güç yetiremezseniz;"

Halktan kesilmek ve yüz çevirmek sebebiyle Hakk Teâlâ hazretlerine döner ve sıdkıyetle (kalbî samimiyetle) inâbet almayı bulamazsanız;

"O zaman temiz bir toprağa teyemmüm e-din;"³⁴⁹

O temiz toprak, kötü ahlak ve amellerden temizlenen ve a-nnan ricâlüllah'ın (erenlerin) ayaklarının toprağıdır.

"Niyetle yüzünüze mesheyleyin,"

Onların ayaklarının toprağını yüzünüze meshedin. Ve yapışın ve tutunun;

³⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/179-180.

³⁴⁸ el-Alak: 96/10. Not: Bu secde âyetidir.

³⁴⁹ TEYEMMÜM: Lügatte, kasdetmek demektir. Bundan dolayı niyetsiz teyemmüm olmaz, niyet teyemmümün aslına dahildir.

"Ve ellerinize..."

Onların (ricâlüllah olan mürşid-i kâmillerin), keremlerinin e-teğine tutunun ve onların hükümlerine sadık (samimi) bir irâdeyle teslîm olun...

hâk iLi di "Cidden Allah, affı çok..."

Allâhü Teâlâ hazretleri sizden taassubu ve külliye dünyadan kesilip kendisine gerçek yönelişinizin olmamasını bağışlar. Bu razı olunan haslet ile değersiz (ve denî) olan dünyanın kirlerini ve günahlarını umulur ki sizden giderir. ^ "Allah gafurdur."

Şehvetin tozlarından, şekâvetin eserlerinden sizin için gafurdur. Çünkü onlar, insanlar kendileri sebebiyle saîd olur. (dünya ve âhiret mutluluğu bulur.) Çünkü onlar (mürşid-i kâmiller), kendileriyle beraber oturan ve meclislerine katılan kişilerin ve kavimlerin şakî olmayacağı kimselerdir.

Saadetin anahtarı, gönül ehlini kabul etmektir. Onların nezdinde asla şek ve şüpheye düşmemektir. Musa Aleyhisselâm vadi-i eymene dağda muradına erdi. Bu muradına ermesi nice yıllar Şuayb Aleyhisselâm'a yaptığı hizmetten sonradır...³⁵⁰

Dalâleti Satın Alanlar

Yüce Meali:

Bakmaz mısınız şu kendilerine Kitâb'dan bir nasip verilmiş olanlara? Kendileri sapkınlığı satın alıyorlar da, istiyorlar ki, siz de yolu sapıtasınız.⁴⁴

Düşmanlarınızı Allah daha çok biliyor. Velî de Allah, yeter... Nasîr de Allah, yeter...⁴⁵

0, Yahudi olanlardan ki, kelimeleri mevzilerinden tahrîf ediyorlar ve dillerini eğerek, dine dokunarak: "Dinledik, isyan ettik", "Dinle, dinlenilmesi", "Râinâ" diyorlar. Böyle diyeceklerine: "İşittik, itaat ettik", "Dinle ve bizi gözet" deselerdi, elbette haklarında daha hayırlı ve daha dürüst olurdu. Ve lâkin, küfürleri yüzünden, Allah, kendilerini lânetlemiştir; onun için îmâna gelmezler; meğer ki pek az...³⁵¹

Tefsîr-i Şerifi:

Ahbârın Kötü Durumu

"Bakmaz mısınız,"

Hitap, görme işi kendisinden gelen (görme kabiliyeti olan) her Mü'min içindir. "Görme," basîrettir. Bu, vasıflananların meşhur oldukları şenaat ve kötülüklerini görmek, demektir. Onların şenaat ve kötülükleri müşahede edilen işler zümresine tanzim olundu.

"Şu kendilerine bir nasip verilmiş

olanlara?" Olan bir haz ve pay, (Neden bir nasip verilenlere?) "Kitâb'dan,"

Kitabın ilminden... 0 kitap Tevrât'tır. Onlardan murad, Yahudilerin ahbârıdır³⁵² (bilgin ve âlimleridir.)

Yani, Yahudilerin ahbârına (âlimlerine) bakmıyor musun? Çünkü onlar, müşahede edilmeyi ve kendilerine taaccubla bakılmaya hakkettiler.³⁵³

Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, Yahudî ahbârından İki ahbâr (din âlimi) hakkında nazil oldu. Onların ikisi münafıkların reisi olan Abdullah bin Übeyy ve grubuna gelerek; onların Müslüman olmalarını ve onları islâm'a girmekten menetmeye çalışıyorlardı...

(Kendilerine kitab'dan nasîp verilenler ne yapıyorlar?)³⁵⁴

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/180-183.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/184.

³⁵² Ahbâr: Yahudi âlimleri ve din adamları hakkında kullanılan bir tabirdir. Hahamlar. Yahudiler, Ahbâr kelimesini belli bir grup âlim ve yahudiliği insanlara öğreten, yahudi şeriatını ve dinî hükümleri bilen kimseler için kullanmışlardır. Bunlar yahudiler arasında çıkan anlaşmazlıklara ve meselelere çözümler getirmekte idiler. Ahbâr kelimesi Kur'ân-ı kerimin üç yerinde geçer. El-Mâide: 5/44, 63, et-Tevbe: 9/31,

Yahudiler arasında büyük bir itibar ve nüfuza sahip olan Ahbâr, dinî hükümleri arzu ettikleri gibi evirip çevirerek insanları kendilerine bağlamış ve Tevrat'ı istedikleri gibi yorumlayarak dini tahrif etmişlerdir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra bu yahudi Ahbâr'ından ve ileri gelenlerinden olan Abdullah b. Selâm müslüman olmuş ve bunların dinde yaptıkları tahribatı müslümanlara anlatmıştır. Tevrat'ın hükümlerini uygulamaları ve böylece Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olup Müslüman olmaları gerekirken hep bundan uzak kalan Ahbâr, hakkında;

"Allah'ın hükümleriyle hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir..." el-Maide: 5-44. buyruldu. Dünyada yapılan ve hala yapılmakta olan bir çok mel'anet ve kötülüklerin ana kaynağı "ahbâr" Yahudî bilginlerdir. Yahudî "ahbâr"larının yapmış oldukları mel'anetleri okumak ve anlamak için "YAHUDÎ MEZÂLİMİ" isimli kitabıma bakınız.

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/185.

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/185.

Ahbâr (Yahudî Âlimler) Dalâlettedir

"Kendileri dalâleti (sapkınlığı) satın alıyorlar,"

Mukadder suâl: (Burada şöyle bir gizli suâl vardır.) sanki:

-"Onlar ne yapıyorlar? Ta ki onlara bakılsın? Onların şaşılacak halleri nedir?" denilmektedir.

Cevap: Denildi ki:

-"Onlar, dalâleti alıyorlar ve kendilerine verilen hidâyeti terk ediyorlar!"

(Daha ne yapıyorlar?)³⁵⁵

Yahudî Âlimler

"Ve istiyorlar ki"

Kendi nefislerinin dalâletiyle iktifa etmiyorlar. Belki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin na't ve Tevrâtta bulunan vasıflarını halktan saklamak istiyorlar...

(Bununla ne yapmak istiyorlar?)

£ ö\ "Siz sapıtasınız,"

Ey Müminleri Sizde kendileri gibi dalâlete düşmenizi arzulamaktadırlar. (Neyi sapıtmanızı)

Müstakim, doğru yolu... Hakka ulaştırın yolu. Yahudî âlimlerinin bunu istemelerinin sebebi bütün insanların kendi dinleri üzere olmasıdır. Böylece kendileri bütün insanların reisi ve başkanı oluverirler. Hepsinden rant elde etmek ve yoldaş edinmek istiyorlar.

"Allah daha çok biliyor,"

Sizden daha iyi biliyor, demektir. (Kimi daha iyi biliyor?)

, "Düşmanlarınızı," Hepsini... Bunlar (Yahudîâlimler de) düşmanlarınızın cümlesindendir...

Allâhü Teâlâ hazretleri, düşmanlarınızı sizden daha iyi bildiği için, düşmanlarınızın size hazırlamış oldukları şeyleri (tuzak, hile ve kötülükleri) sizlere haber veriyor ve onların sizin için ne istediklerini size bildiriyor ki; onlardan, onların tehlikesinden ve onların içine karışmaktan kendinizi sakınasınız.

Veya (bu kavî-i şerîfîn manâsı.) Allâhü Teâlâ hazretleri, onların hallerini, kalblerini ve işlerinin iç yüzünü en iyi bilendir, demektir.

"Ve Allah, yeter..."

Burada be harfî zâid olup tezyini kelâm için gelmiştir. Sadece mecrûrini cer eder...

Cij "Veli,"

1 - Sizin bütün işlerinize tekeffül etmesi,

2- Sizin maslahatlarınızı yerine getirmesi,

3- Ve sizi seven olarak Allah yeter...

"Yardımca (nasîr) de Allah, yeter..."

Bütün yerlerde (ve işlerde); 1-Allah'a güvenin.

2- Allah'ın velâyetiyle iktifa edin.

3- Allah'ın dostluğuyla yetinin.

4- Allah'ın yardımıyla yetinin.

5- Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkasına dönmeyin.

6- Allah'tan başkasını dost edinmeyin.

7- Onlara (Yahudî âlimlere) aldırmayın.

8- Yolunuza devam edin.

9- Onların size yaptıkları kötülükleri de aldırış etmeyin. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri sizin yâr ve yardımcınızdır.

10- Onların mekrlerini, hile ve tuzaklarını savmada, Allah size kâfidir.

11- Onların serlerini defetmede Allah sizin yardımcınızdır.

Bu âyet-i kerimede vaad (müjdeler) ve vaîd (tehditler) vardır... (2/214)³⁵⁶

Kötü Âlimler

Bu âyet-i kerimede şuna işaret vardır;

"Bakmaz mısınız şu

kendilerine Kitâb'dan bir nasip verilmiş olanlara?" Ulemâi sû (kötü âlimlere)³⁵⁷ bakmaz mısınız?

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/186.

³⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/186-188.

³⁵⁷ "Ulemâ-i Sû (Kötü Âlimler) hakkında İmam Rabbânî (k.s.) hazretlerinden bir mektûb:

Otuz üçüncü mektûb. Lahor'lu Hacı Molla Muhammed'e gönderilmiştir. Dünya muhabbetinin esiri olan Ulemâ-i Sû (kötü âlimlerin) kınanmasının beyânı ve dünyadan yüz çeviren zâhid olan alimlerin medhi (övgüsü) hakkındadır: -"Muhakkak ki âlimlerden dünya muhabbeti ve onun (dünyanın) içindekilerine olan râğbetleri, âlimlerin güzel yüzlerinin üzerine bir lekedir. Her ne kadar kendilerinden mahlukatlar için

faideler hasıl olsa da; lakin onların İlimleri kendileri hakkında faydalı (menfaatli) olmaz. Her ne kadar şeriatın te'yidi ve milletin (dinin) takviyesi, kendilerinin üzerine terettüp etmiş ise de; lâkin bunun üzerine itibâr edilmez. Zira muhakkak ki te'yid ve takviye bazen fucûr ehlinden ve futûr erbabından da hâsıl olur. Nitekim, Peygamberlerin efendisi "aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât" hazretleri, fâcir kişinin te'yidinden haber verdi. Ve bu cihetinden buyurdular:

- "Şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri, bu dini fâcir bir adamla da te'yid eder (destekler)." (Sahih-i Buhâri: 2834, Sahih-i Müslim: 262.)

Onlar (kötü âlimler), "Faris Taşı" gibidirler. Şu cihetle ki kendisine (bakırdan) pürüzsüz bir şey ve demir yapıldığında (dokunduğu)nda; altın olur. Kendisi (yine) taş olarak kalır.

(Kötü âlimler,) çakmak taşında ve ağaçta tutuşturulmuş ateş gibidirler. Kendisinden âleme birçok menfaat (ve faydalar) hasıl olur; lakin hiçbir nasibi yoktur, taş ve ağaç için, bu kendi bânîlarında (içlerinde) tutuşturulan ateşten... (Lakin kendi içlerinde tutuşturulan bu ateşten taş ve ağacın hiçbir nasibi ve menfaati yoktur.) Belki (hatta) derim ki, bu ilim kendileri hakkında zararlıdır. Çünkü bu ilim sebebiyle kendilerinin aleyhinde hüccet (delil) tamam oldu. Nebiy (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

- "Muhakkak ki kıyamet günü azab cihetinden insanların en şiddetlisi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi kendisine menfaat vermediği âlimdir."

"Kenzü'l-Ummâl: 29099,

İlmi Dünyaya Vesile Kılmak

ilim nasıl zararlı olmaz?

O ilim ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında bütün eşyanın en azizi, mevcudatın en şereflişidir...

Kötü âlimler, (Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında çok değerli ve çok şerefli olan) o

ilmi, çok değersiz (ve alçak) dünyanın malını toplamak için vesile kıldılar;

1- Maldan.

2- Makamdan

3- Veahbab'dan...

Halbuki, muhakkak dünya, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında çok zelif, hakir ve Allâhü Teâlâ'nın yanında mahlûkatın en buğzedilenidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında, zelif olanı aziz etmek veya aziz olanı zelif etmek son derece çirkin (ve gayet büyük bir kabahattir.) Hatta belki bu (ilmi dünyanın mal, makam ve dostluklarına vesile kılmaları) hakikatte. Noksan sıfatlardan münezze olan Hak Subhânehû ve Teâlâ hazretlerine karşı gelmektir.

Tedris ve Fetvanın Faydalı Olmasının Şartları

Tedris (ders vermek) ve fetva işleri, (şu şartları taşıdıkları zaman) ancak faydalı olurlar.

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için oldukları zaman,

2- Ve;

a) Makam sevgisi,

b) Riyaset (baş olma sevdası),

c) Malın hâsıl olma tama',

d) Ve yükselmek.

Bu şaibelerden hâli olduğu zaman (ders okutmak ve fetva vermek) faydalı olur. Tedris (ders okutmak) ve İftâ (fetva) vermenin bu zikredilenlerden (makam, riyaset, mal ve yükselmek gibi dünyevi çıkarlardan) arındığının âlâmeti;

1- Dünyaya zâhid olmak,

2- Ona râğbet etmenin olmamasıdır. Bu belâlara mübtelâ olan bu âlimler.

1- Onlar esirlerdir; dünya sevgisinin esirleridir...

2- Onlar, dünyâ âlimleridir,

3- Onlar, ulemâ-i sû (kötü âlimlerdir).

4- İnsanların en şerlileridir.

5- Din hırsızlarıdır.

Onlar, kendilerinin (Müslümanların) din işlerinde (kendisine tabi olduğu) önder olduklarını görür (ve itikâd eder)ler.

(Onlar) kendilerini mahlûkatın en faziletlisi olduğunu zannedeler. (Onlar:)

"Ve sanacaklar ki bir şey yapıyorlar. İşte onlar hep o yalancılar! Şeytan üzerlerine istila etmiştir de kendilerine Allah düşüncesini unutturmuştur. Onlar şeytan hizbi, (şeytan taraftan) dırlar. Uyanık ol ki şeytan'm hizbi hep hüsrana düşenlerdir!" (El-Mücâdele: 58/18-19.)

Büyüklerden biri şeytanı, azdırmak ve sapıtmaktan gönlü (ve aklı) boş (bir halde) otururken gördü. Ona dertsiz (ve tasasız bir şekilde) oturduğunun sırrını sordu. Leîn (şeytan) dedi:

- "Muhakkak ki kötü âlimler, bu zamanda bana gerçekten İşlerimde büyük bir yardım ile yardımcı oldular. Ve benim için idlâl (halkı sapıtmayı) üstlendiler ve hatta beni (bütün mühim işleri başkaları tarafından görülen) dertsiz (ve kalbinde iş tasası ve elinde işi olmayan biri) kıldılar. Hakikaten, bu zamanda;

1- Şeriat işlerinde vaki olan her zayıflık (halkın dinden soğuması)

2- Ve bitkinlik;

3- İnancı yarmak (Ehl-i sünnet itikadını).

4- Ve dini takviye etmekte zahir olan her futûr (gevşeklik); ancak kötü âlimlerin işlerinden (fiillerinin neticesi) ve niyetlerinin bozuk olmasındandır.

Âhiret Âlimleri

Evet! Eğer âlimler:

1 - Dünyadan yüz çevirir (dünyaya râğbet etmez),

2- Hür kişiler olup;

a) Makam,

b) Riyaset (baş olmak),

c) Mala tama',

d) Yükselmek (ve şöhrat) sevgisinin esaretinden hürriyete kavuştuklarında; işte o takdirde; âhiret âlimlerinden olur,

Âhiret Âlimlerinin Faziletleri:

1- Peygamberlerin (a.s.v.) varisleri olurlar.

2- Onlar mahlûkatın en faziletlisidirler.

3- Onlar; kıyamet günü mürekkepleri. Allah yolunda şehid olanların kanlarıyla tartılır; ve onların mürekkepleri, tercih edilenlerdir.

(imam Rabbânî hazretlerinin bu güzel ifâdesi şu hadis-i şerifin mealidir:

"Kıyamet günü, âlimlerin mürekkebi şehidlerin kanı üzerine tercih edilir yani ağır gelir. Keşfül-Hafâ: 2276)

4- Onlar:

"Âlimin uykusu ibâdetidir." (Keşfül-Hafâ: 2865) haklarında tahakkuk edilenlerdir.

Âhiret Âlimlerini Yükselten Hususiyetleri

Kim zahirî olarak kitabın ilminden bir şey ile rızıklanır da; onun esrarı ile rızıklanmaz ve hakikatına vakıf olmazsa, onlar "u-lemâ-i sù" kötü âlimlerdir. Ulemâ-i sù (kötü âlimler), dünyaya olan düşkünlüklerinden dolayı Allah'ın dininden (başkalarına) yağcılık yapanlardır.³⁵⁸

Ulemâ-i Sù'un (Kötü âlimlerin) Alâmetleri

(Dininden taviz veren bu kötü âlimlerin vasıfları şunlardır:)

- 1 - Dünyaya düşkündürler,
- 2- Müdâhene ederler.
- 3- Yağcılık yaparlar,
- 4- Maddî çıkar, makam, mevki ve şöhret için yaltaklanırlar.
- 5- Mala meylederler.
- 6- Makama düşkündürler.
- 7- Riyaseti severler.
- 8- Kabulü (halkın nezdinde saygı görmeyi) severler.
- 9- Bütün bunlar için sürekli dinî hükümlerden taviz verirler. (Bazılarının kötü emelleri doğrultusunda yanlış fetvalar verirler...)

"Kendileri sapkınlığı satın alıyorlar,"

Bu (dalâleti satın almaları,) müdâhenedir (yağcılık), hevâ-ü heveslerine tabi olmaktır.

10- Kötü âlimler, dini dünya karşılığında satarlar...

"Ve istiyorlar ki, siz de yolu sapıtasınız."

Ey ehli takva, peygamberlerin varisleri ve hakkın talipleri (hakikatin talebeleri) olan âlimler topluluğu! Kötü âlimler, istiyorlar ki siz de yolu sapıtasınız! Sizi kıskandıkları için, insanların içinden (özellikle) sizin hak yoldan sapıtmanızı istiyorlar.

- 1 - Sizin dalâlete düşmenizi istiyorlar.
- 2- Sizin değerinizi inkâr ediyorlar.
- 3- Sizi kınıyorlar.
- 4- Size eziyet ediyorlar.
- 5- Size (güya) nasihat ve muhabbetlerini izhâr etmekle size eziyet ediyorlar.

"Düşmanlarınızı Allah daha çok biliyor."

Ulemâ-i sù'un (kötü âlimlerin) sizi hak yoldan ayırmak ve dalâlete düşürmek için yapmış oldukları nasihat ve öğütlerini asla dinlemeyin.

Onlar, Allah'ın gayrisini teşvik ederek ve Allah'tan gayrisinin hukukuna riâyet ederek; sizi o yoldan (hak yoldan) ayırıyorlar. Onlar, Allah'a varmaktan size mani oluyorlar.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine itaat edin; onların emrettikleri şeyde, kötü âlimlerin sesine kulak

1- Onlar, âhiretin güzellikleri ve göz alıcı nimetleri nazarlarında güzel olanlardır. '..

2- (Onlar nazarlarında) dünyanın çirkinliği ve şenâati zahir olanlardır.

3- Onlar âhirete beka nazarıyla baktılar.

4- Dünyayı nazil olmak (bitip tükenme) ve fânî olmak (sona ermek) mührüyle damgalanmış gördüler.

5- Hiç kuşkusuz (âhiret âlimleri) fânî'den kaçtılar, bâkî'ye ve âhiretin azametini (büyüklüğünü) müşahade etmeye yöneldiler. O sadece Celâl-i Lâ yezâlî müşahade etmenin meyvesi (ve neticesidir).

Dünyayı zelil (küçük) ve içindekilerin! hakir (ve değersiz) görmek; âhiretin azametini müşahade etmenin gereklerindendir. Dünya ve Âhiret Birbirlerinin Kumaşdır

Çünkü;

"Dünya ve âhiret birbirlerinin kumaşdır. Onlardan birini razı ettiğin zaman; diğerini kızdırırsın!" (Keşfü'l-Hafâ: 1310 hadisi şerifinin mealidir) Eğer dünya aziz (değerli) olursa, âhiret hakir olur. Dünya hakir olursa; âhiret aziz olur. Bu iki işi bir araya toplamak "cem'ul-ezdâd" (zıtların toplanması) kâbilindendir.

Ne güzel olurdu! Din ve dünya eğer içtimâ etselerdi (toplansalardı bir kişiye)!

Evet! Gerçekten nefislerinin esaretinden ve tabiatlarının iktizâsından tamamen kurtulan, meşâyih'ten bir cemaat, hakkânî niyet sebebiyle dünya ehlinin suretini tercih ettiler. Sen onları zahirde dünyaya rağbet ediciler olarak görürsün. Lakin hakikatte asla onların (dünyaya) bir alâkaları yoktur. Belki onlar, hepsinden feragat ediciler ve onlar cemisinden halâs buldular.

"Nice erler ki alıkoymaz; ne ticaret, ne bey'i kendilerini zikrullah'tan..." (en-Nur: 24/37) Onlara mani olmaz, alış veriş Allâhı zikretmekten... Onlar bu işlerin (zikrin) kendisiyle taalluk ettiklerinde gayri bir şeye taalluk etmezler.

Hace Bahâüddin en-Nakşibend (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Minân'ın çarşısında bir tüccar gördüm. Takriben elli bin dinarlık ticâret yaptığı halde kalbi bir lahza bile Hak Teâlâ ve Subhânehû ve Teâlâ Hazretlerinin zikrinden gafil olmadı."

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/188-191.

vermeyin...³⁵⁹

En Çirkin Şey

Bil ki, muhakkak sen, bu iki şeyi yani sapık ve saptırıcı kişiden daha kötü ve daha çirkin kimseyi göremezsin!³⁶⁰

Âlimlerin Sapıtma sebepleri

Kötü âlimlerin en çok sapıtma sebebi, onların halkın elinde bulunanlara (maddî imkânlara) tama" etmeleridir. Dünyalık sevdasına kapılan kötü âlimler, (maddî imkânlara sahip olan kişilere) müdâhene (yağcılık) yapmaktadırlar. Ve böylece (o kişilerin istek ve arzularının doğrultusunda, dinî hükümleri değiştirerek) sapıtmaktadırlar.

Âlimlerden müdâhene (yağcılık ve yaltaklanmanın) giderilmesinin yolu ve çâresi, (müdâhenin sebebi olan) tama' kesmektir. (Âlimleri, yağcılıktan ve dolayısıyla sapıtmaktan korumanın ana sebebi onları tok gözlü bir kültürle yetiştirmek ve onların halka muhtaç olmaktan korumakla olur...)³⁶¹

Hikâye (hırs)

Rivayet olundu:

Bazı meşâyih hazerâtından rivayet olundu. Bir şeyhin kedisi vardı. Civarında bulunan bir kasaptan her gün kedi için bir şeyler (et ve ciğer) alıyordu.

Bir gün o kasaptan bir münker (akla ve şeriata muvafık olmayan bir hâl) gördü. Şeyh hemen evine girdi. Önce kediyi (evden) çıkarttı. Sonra geldi, o kasaba nasihat etti. Kasap ona;

-"Bundan sonra kedin için sana hiçbir şey vermeyeceğim!" dedi. Şeyhte, ona:

-"Sana öğüt vermek için önce gidip evdeki kediyi çıkartıp salıverdim, sana olan tama'i kestim; sonra sana nasihat etmeye geldim!" dedi. (Sonra şeyh devamla:)

-"Benim bu hareketim (büyüklerin) söyledikleri şu söz gibidir:

-"Kim insanların kalblerinde kendisi için bir güzellik olmasını tama' ederse; o kişiye hisbe (öğüt ve nasihat) müyesser olmaz. (Onun öğüt ve nasihatı kalblerde tesir etmez...)"

Akıllı kişiye düşen vazife, nefsinı alçak ve düşük ahlaktan tezkiye etmek ve yerilen hasletlerden temizlemektir.

Farisi beyit:

Kabe ile evin temizliği bir değildir, ismet olmayan yerden hayır yoktur...

Yahudi olanlardan,"

Bu cümle mahzûf bir mübtedânm haberidir.

O, Yahudi olanlardan bir kavim," demektir.

(Yahudilerden bir kavim ne yapıyorlar?)

"Kelimeleri mevzilerinden tahrif ediyorlar."

"kelimeler" cins ismidir. Bundan dolayı, kavî-i şerifinde kendisine râci zamir zikredildi.

"yerler" kelimesinin cemi olarak gelmesi ise, bu işin cinsi nasebince Tevrat'ta defalarca ve değişik yerlerde tekrerr etmesindendir...³⁶²

Tahrif

(Tahrif, değiştirmek ve çevirmek demektir.)

Yahudiler gideriyorlar, çünkü onlar Allah'ın kelâmını değiştirdiklerinde o âyetin yerine başkasını (kendi sözlerini) koyuyorlar ve böylece Allah'ın kitabında Allah'ın kelâmını silmiş oluyorlar. Allah'ın bir kelâmını koyduğu yerlerden çıkartıp, onun yerine başka söz koyuyor ve böylece Allah'ın kelimelerinden kaçınıp onun yerine koyduklarına meylediyorlar.

Tahrif iki kısımdır.

1 - Tevîl Ederek Değiştirmek,

2- Tebdil Ederek Değiştirmek,

Birincisi: Tevîl ederek tahrif etmek (değiştirmek: İlâhî kelâmın metnini değiştirmeden) bir kelâmı, murâd edilen manânın dışında Tevîl etmek ve başka manâya çevirmektir. Bir âyet-i kerimeyi bâtil olan Tevîl çeşitlerinde bulunmaktır. Zamanımızda bid'at ehlinin kendi mezheplerine muhalif olan âyet-i kerimeleri bâtil bir şekilde tevîl edip, tahrif etmeleri gibi....

ikincisi: Tebdil ederek tahrif etmek. Bir kelimeyi başka bir kelime ile değiştirmektir. Bir kelimenin yerine başka

³⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/191-192.

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/192.

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/192-193.

³⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/193-194.

bir kelime koymaktır. Yahudiler işte bunu yapıyorlardı.³⁶³

Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Tevrat'ta bulunan na't, vasıf ve güzel sıfatlarını dile getiren (ve özellikle Efendimiz s.a.v.'in boyunu anlatan) ÂJJj *^U\ buğday tenli ve orta boylu kavli-i şerifini, İJf_A» f^ kara yağız ve uzun boylu, sözüyle değiştirdiler.¹⁴⁶

Tevrat'ta bulunan "recm" cezasını "had" cezasıyla tebdil e-dip değiştirdiler.

"Ve diyorlar."

Kendilerinin fasid ve bozuk olan hevâ-ü heveslerine muhalif olan bütün işlerinde ister Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzurunda olsun ve isterse onun bulunmadığı bir anda olsun, söz ve hal lisânlarıyla söylerler. (Ne söylerler?)

"Dinledik,"

Senin sözlerini işittik. tU*j "İsyân ettik"

Senin emrine inadına isyân ettik ve hakikaten muhalefet ederek isyân ettik...

"Dinle," Bizim sözümüzü dinle.

"Dinlemez olası (dinlemenin gayri bir halde)"

Muhâtab'dan hâldir.³⁶⁴

Yahudilerin Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine Bedduaları

"Dinle, dinlemez olası" kavli-i şerifinde iki vecih vardır.

1- Medh (övmek),

2- Zemm (yermek)

Birincisi: Medhtir. "(Lütfen) dinle, ikrah ile dinlemeksizin (severek) dinle!" mânâsına hamledilerek medh mânâsının verilmesidir.

İkincisi: Zemm (yermek) manasını ifâde etmesidir. Bu da; "Dinle! Halbuki sen kelâm cihetinde asla dinlemez olâsın."

Bu da (iki şeyle olur:)

1- Sağırılık,

2- Ölüm...

Onlar senin işitmez olman için sana beddua ediyorlar. Eğer, onların Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine yapmış oldukları bedduaları kabul olunmuş olsaydı, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri işitmez olurdu. İşitmeyen sağır kişi olurdu. Sanki onlar bu sözlerini Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin aleyhinde, dualarının kabul olunması temenisiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine beddua ederek söylüyorlardı. Sonuncusunu (zemm, yermek mânâsını) gizliyorlardı. Bununla mutmain oluyorlardı.³⁶⁵

(Daha ne diyorlar)

"Râinâ (diyorlar)"

Râinâ İki ciheti olan bir kelimedir.

1- Hayr

2- Şer

"Râinâ kelimelerinin hayr ve İyiliğe ihtimali vardır.

Hayra ihtimali: Bu da bu kelimelerin, "Bizi gözet, bize bak ve bizi koru; sözümüze kulak ver ki; seninle konuşalım!" manasına hamledilerek iyilik mânâsında olmasıdır.

³⁶³ Tahrif (bozma) şekli hakkında üç suret rivayet edilmiştir:

1- Bir kelimeyi diğer kelime ile değiştirirler. Mesela Tevrat'ta, Hz.Peygamberin vasıfları ile ilgili olan "reb'a" kelimesini "Âdemi tavil" kelimesiyle, aynı şekilde "recm" kelimesini "had(şer'i ceza)" deymi ile değiştirmeleri gibi ki, yazıdaki değiştirmedir. Buna karşı her tarafta meşhur olan bir kitap böyle nasıl değiştirilebilir, bu mümkün müdür, denemez. Çünkü bu gibi değişiklikler en fazla bir dilden diğer dile nakletme ve tercüme sırasında meydana gelir. Bunun için tercüme işi hem bir yetenek, hem bir doğruluk işidir. Bundan başka yazarların pek az ve iyi hafızlar olmaması veya az olduğu zamanlarda bunun kopya etmeler esnasında yapılması da mümkün olur.

Daha sonra bu gibi değiştirmeler aslına bilenleri aldatmamakla beraber diğerlerini

kolaylıkla aldatabilir.

2- Ortaya şüphe atma ve yanlış yorumlarla bir kelimeyi öteye beriye çekerek mânâsını haktan Bâtıla çevirmektir ki, bu da tefsir ve açıklamada yapılan bir manevi tahrif (bozma)dir. Fahrreddin Razi "Nitekim zamanımızdaki bidat ehli de görüşlerine aykırı olan âyetlerde böyle yapıyorlar." demiş ve tahrifin tefsirinde bu ikinci şeklin asıl olduğunu da kaydetmiştir.

3- Yalnız kitap değil, bir söz söyledikleri zaman duydukları ve kalblerinde bildikleri gibi dosdoğru söylemeyi değiştirerek söylemeleridir. Çünkü yahudiler Hz. Peygamberin huzuruna gelirler, bazı şeyler sorarlar, yanından çıktıkları zaman Peygamberin sözlerini değiştirerek yaymaya çalışırlardı. Elmalî Tefsiri, c. 2, s. 1362,

Tefsîr-i Neseî (Medarikü't-Tenzil Hakaiku't-Tevîl) c. 1. s. 256.

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/194-195.

³⁶⁵ "Dinle, dinlemez olası" kavli-i şerifi, bir taraftan övgü ve saygıya,

bir taraftan ihanet ve sövmeye delalet eder. Çünkü işittirilmiş olmayarak demek olduğundan bir yünden lütfen ve tenezzül ederek dinle, çünkü sana karşı söz söylemek ve zorla dinletmek haddimiz değildir, mânâsına bir saygı ifadesi olabileceği gibi, öte yandan bir kaç yönüyle de küçümseme ifade eder. İlk olarak; "dinle ha söz dinlemez", İkinci olarak; "dinle ha dinlenmiyesice?"

Üçüncü olarak; "dinle ha iyi haber işitmiyesice." mânâlarına da gelebilir ki, bunlar hep sövmek ve küçümsemektir.

Dördüncü olarak; "dinle fakat benden işitmiş olmayarak dinle" demek de olabilir ki, bu da bir sırrı emanet bırakma gibi olmakla beraber yalancılık teklifini kapsayan münafıkları da içine alır.

Şerre ihtimali: Ruûnet yani ahmaklık (ithamı) sebebiyle sövmek ihtimali olmakla şerre ihtimali vardır. (2/2İS)
Veya "Râinâ" kelimesinin ahmak ve benzeri manalarına gelen, İbranî ve Süryânî kelimelerinin yerlerine geçmesi ve mânâsında kullanılmasıdır. Çünkü onlar İLpî'j "Râinâ kelimesiyle birbirlerine sövüyorlardı.

Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sövmek, ihanet ve tahkiri niyet ederek; "Râinâ diye hitâb ediyorlardı. Ama zahirde ise (güya) saygı ve ihtiramı izhâr ediyorlardı.

Sual: Eğer sen; Yahudilerin, "Dinledik, isyan ettik" sarîh (manâsı apaçık) sözlerinden sonra, nasıl olurda iki veçhe (hayra ve şerre) ihtimâlî olan bir söz (İpîj "Râinâ kelimesi) geldi?" dersin;

Cevap: Derim ki, kâfirlerin hepsi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine küfür ve isyan ile mukabele ediyorlardı. Kâfirler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden çekindikleri, utandıkları ve müminlerin kendilerine saldırmalarından korktukları için; sövmek ve kötü dua (beddua) gibi hareketle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine karşılık vermiyorlardı.³⁶⁶

Dini Kötülemek İçin Dillerini Eğerek ve Bükerek Konuşmaları

(Yahudiler nasıl söylüyorlardı?)

"Dillerini eğerek,"³⁶⁷

Dillerini yukarıya yaslandırarak...

³⁶⁶ "Râinâ hakkında açıklama: Mürâât: Müfâale babından ra'y ve riayette mübalağa veya müşareket ifade eder. Ra'y ve riayet, bir kimsenin, başkasının işlerini çekip çevirmesi, yönetip tedbir etmesi, onun lehine olacak şeyleri tedarik edip, ona fayda sağlaması ve korunmasına özen göstermesi demektir ki, hayvanat hakkında gütmek, insanlar hakkında da siyaset adı verilen yönetmek anlamına gelir. Nitekim siyaset ilmine, "ilmü'r-riaye" yani yönetim ilmi adı da verilir. Mürâât da, riayet de mübalağa veya karşılıklı riayet demek olur. Bir insanın haline mürâat etmek, ne yapacağını, halinin nereye varacağını gözetmek, murakabe etmek, saygı ile dikkate almak mânâsına da gelir ki, bizim dilimizde riayet bu anlamda kullanılır. Başlangıçta Peygamber Efendimiz tarafından bir şey tebliğ ve tâlim buyurulduğu zaman, ara sıra müslümanlardan bazıları yani aîl dj~j ^î ^-?\'j "Bize riayet et ey Allah'ın resulü." derlerdi ve bununla "Bizi gözet acele etme. müsaade buyur ki anlayalım." demek isterlerdi. Cenab-ı Allah, böyle demeyi, bu "râinâ" tabirini kullanmayı yasaklayarak, bu tabiri kullanmayınız da "unzurnâ" bize bak, bizi gözet, deyiniz ve söze de iyi kulak veriniz, dikkatle dinleyiniz, iyi belleyip akılda tutunuz, buyuruyor ki, bunda çok ince ve mühim bir edep öğretimi vardır. Gerek ilim öğrenmede, gerek diğer nasihat ve talimatları anlama hususlarında Resulullah (s.a.v.) hazretleri ile ümmeti arasındaki sosyal durumu ve buna göre İslâm'daki velayet-i âmme (genel velayet) ilişkisinin Özünü ve hakikatini ve resmiyetteki teşrifât (protokol)m asıl mahiyetini de ifade etmektedir, İLp-j "Râinâ demeyiniz. Acaba niçin?

Birincisi: Yahudiler arasında birbirlerine sövmek için kullandıkları meşhur bir kelime vardı, İLp-lj "Râinâ derlerdi, bu tabir Arapça "bizim çoban" demek olduğu gibi. İbranî ve Süryânî dillerinde c**^ V *rM "dinle a dinlenmeyesi. dinle a sözü dinlenmez herif!" gibi hakaret ve alaya alma mânâsı ifade eden bir kelimeymiş. Müslümanların Hz. Peygamber'e karşı böyle hitap etmelerini, yahudiler fırsat bilerek ve kendi dillerindeki kelimesini andırarak şekilde ağızlarını eğerek, bükerek, sövmek ve hakaret kastiyle " LLflj "Râinâ " demeye başlamışlardı. Sa'd b. Muaz hazretleri, bunu i-şitmiş, "Ey Allah'ın düşmanları, lanet olsun size, vallahi hanginizin, Resulullah'a karşı bunu söylediğini bir daha işitirsem boynunu vururum." demiş, onlar da buna karşı "Siz böyle söylemiyor musunuz?" diye kaçamak bir cevap vermişlerdi. Bunun üzerine işte bu âyetin inmiş olduğu rivayet edilmiştir. Nisa Sûresi'nde:

"Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirerek, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak, peygambere karşı da, "işittik ve isyan ettik, dinle ey dinlenmez olası, râinâ, derler". (Nisa, 4/46) âyeti bu hadiseyi açıkça göstermektedir, ikincisi: "HpLj "Râinâ" emri, ahmaklık ve kabalık mânâsına "ruûnet" masdarından jj-e-lj D sîfatına da lafız olarak benzer bir kelimedir. Bundan dolayı da bir çirkin cinas vardır. Bu ise edebe aykırıdır. Her iki sebeple nehiy, kelimelerin çirkin olan ikinci bir anlamından dolayı sırf lafzî anlamda bir edebe dayanmaktadır. Riayetle nazaret arasındaki mânâ farkından dolayı değildir.

Üçüncüsü: "Mürâât" riayetten müfâale vezninde olduğu ve iki kişi arasında müşareket ifade ettiği için, taraflar arasında müsavat, yani eşitlik var zannettirir. Bunu söyleyenler, sanki, "Sen bize riayet et, sözü müze kulak ver ki, biz de sana riayet e-delim. biz de senin sözünü dinleyelim." demiş gibi olurlar. Böylece Resulullah'dan karşılıklı bir riâyet ve gözetim talep etmiş olurlar. Halbuki Resulullah ile ümmet arasındaki ilişki, öğretmen ile öğrenci, usta ile çırak, yöneticiler ile halk arasındaki karşılıklı taahhütlere ve nisbeten eşit şartlara dayalı bir ilişki değildir. O ilişkiyi karşılıklı şartlara dayalı böyle sosyal ilişkiler cinsinden bir ilişki sanmak, peygamberlik makamının kadrini ve kıymetini bilmemek, ayrıca toplum hayatının değişmez, zararlı ve terakkiye engel birtakım esaslara dayandığını zannetmek demek olur. Nitekim:

"Sen onların heva ve heveslerine uyma!" (Maide, 5/48)

ve "Sakin o Resulü, kendi aranızda birbirinizi çağırduğunuz gibi çağırmayın!" (Nûr, 24/63) buyurulmuştur.

Şu halde imandan sonra müminlerin sosyal durumlarını belirlemenin ve kendilerini imanın hedeflediği maksatlara ve başarılı işlere, güzel hizmetlere sevkedecek bir öndere uymanın en mühim vazifeleri olduğu; fakat bunu mürâât mânâsıyla değil, nezâret mânâsıyla alıp, ona göre güzel sosyal edep ve terbiye kuralları altında takip edip gerçekleştirmek gerektiği beyan buyurulmuştur. Demek ki, Resulullah'a ait o-lan vazife mürâât değil, nezârettir. Mürâatın ise onun ümmetine düşen bir vazife olması gerekir. Bunun için ümmet, lafzî ve manevî her türlü kötü vehme düşmekten sakınmak için "râinâ" dememeli, "unzurnâ" demelidir: Öğretilen ilme, tebliğ o-lunan hükümlere, emirlere ve yasaklara iyi kulak verip dinlemelidir. Nezâret eden de nezâret görevinin gereklerini iyi bilmeli, ona da ümmet tarafından bu vazife ihtar olunacağı zaman, "bizi gözet" diye ihtar edilmelidir.

Dördüncüsü: Mürâatın aslı olan ra'y ve riayette hayvanî bir gözetme anlamı vardır. Nezâret ise katıksız bir insanî kavramdır. Şu halde müslüman ümmeti, hayvanî kavramlardan uzak durmalı ve sakınmalı, insanî kavramları kabul edip, uygulamalıdır. Bunu yapmak da ümmetin kabiliyetine bağlıdır. Nitekim

"Siz nasıl olursanız öyle yönetilirsiniz." buyurulmuştur. Âyetten çıkan sonuca göre; söz konusu nezâreti talep etmek ve söz dinlemek ümmetin görevidir. Müminler başıboş, terk edilmiş, nezâretsiz bırakılmaya razı olmamalı, kendilerine nezaret edecek bir başkana, bir imama tabî olmalıdır. Bu suretle bir ümmet teşkil etmeliler, fakat "râinâ" diye mürâat isteğinde bulunmamalılar, kendilerinin sürü yerine konulması-na razı olmamalılar. Aslında âyet mutlak anlamda olduğu için, hem Asr-ı saadete, hem de bütün asırlara şamil olan bir hüküm taşır. Ümmetin bizzat Resulullah'a karşı "unzurnâ" demeye izinli, hatta görevli ve mecbur olduğuna bakılırsa, bu hak veya vazifenin diğer yöneticilere karşı uygulanması öncelikle istenmekte demektir. Bu mesele akâid kitaplarında imamet bahsi adıyla ve farz-ı kifaye olmak üzere söz konusu edilmiştir. Daha geniş bilgi için "Akâid" ve "Kelâm" ilimlerinde ilgili yerlere bakınız.

İsmail Hakkî Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/195-199.

³⁶⁷ LJ kelimesi, eğip bükme manasındadır. Hayra ve şerre ihtimali olan kelimelerden biridir. Veya alay edenin yaptığı gibi dili eğip bükme.

- 1- Bunu kendisiyle dillerini bükme (ağızlarında gevelemek),
 - 2- Kelâmı asıl manâsının dışına sarf etmek,
 - 3- Sözün sövmeye nisbet edilmesine yol açmak,
 - 4- Onlar, "dinlemenin gayri" sözünü, zorla (ve ikrah ederek) dinletmezsin," sözünün yerine koydular.
 - 5- "Râinâ kelimesini, (ayının kesresini işba1 ederek ona benzer olan), "bizim koyunlarımızı otlatan çobanımız" manâsında kullanıyorlardı.
 - 6- Yahudiler, "bize bak" manâsında olan ıLpij "Râinâ kelimesini çekerek; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine \L#\j "çobanımız" diyorlardı.
 - 7- Bununla dillerini büküyorlardı.
 - 8- İçlerinde olan (düşmanlıklarını) gizliyorlardı.
 - 9- İzhâr ettikleri, dua ve saygıya içlerinde gizledikleri sövmek, hakaret ve ihaneti ekliyorlardı.
- (Daha neyi murad ediyorlar?)
"Ve dine dokunarak,"
Yahudiler,
1- Dine tecâvüz etmek,
2- Halkı dinden soğutmak,
3- Halkın dine girmesine mani olmak,
4- Dinle alay etmek
5- Ve dini dalga geçirmek için;
"Dinledik! isyan ettik", "Dinle,
dinlenilmeyesi ve Râinâ" diyorlardı. ³⁶⁸

İşin Hayırlısı ve Doğrusu

"Eğer onlar,"
Eğer onlar, Allah'ın emirlerinden veya nehiylerinden bir şey işittikleri vakit;
"Deselerdi," Lisân-i kâl (sözlü) veya lisân-i hâl (hal ve hareketleriyle),
"Dinledik, isyan ettik", sözlerinin yerine;
"İşittik, itaat ettik",
Ve Yahudiler, "Dinle, (gayri) dinlenilmeyesi", sözlerinin yerine de;
"Dinle,"
Ve sözlerinin devamına, "Gayri dinlenilmeyesi..." sözlerini ekleselerdi. Ve Yahudiler, tf*G "Râinâ kelimesinin yerine:
Ü^JiJj "Ve bizi gözet."
Ve böylece sözlerinin altına bir şer ve fesat koyarak sözlerini kirletmeselerdi... Yani Yahudilerin söyledikleri sözlerinin yerine bunları söyledikleri sabit olmuş olsaydı...
"Elbette olurdu."
Bu sözleri olurdu. (Ne olurdu?) "Haklarında daha hayırlı..." Söyledikleri sözlerden. (Daha nedir?) "Ve daha dürüst!"
1- Daha âdil,
2- Kendi nefsinde daha muvafık,
3- Şerre çekmeye mâni,
4- Daha doğru olurdu.
"Ve daha dürüst!" kelimesi, ^ı kelimesindendir. o da "müstakim (dos doğru)" demektir.
Suâl: Dediler, eğer Yahudilerin söylediklerinde asla bir hayır yok ise; neden, bu "İşittik, itaat ettik! Dinle ve bizi gözet" kavı-i şerifi) ondan (Yahudilerin söylediklerinden) daha hayırlı kılındı? (Burada Yahudilerin söylediklerinin de hayırlı olduğu manâsı çıkmaz mı?)
Cevap: Bunun cevâbı şöyledir: Onlar kendi itikatlarında böy-leydiler. Sözlerinde hayır olduğunu zannediyorlardı. Onun için bu şekilde onlara hitâb kılındı. Bu (yani) "Elbette haklarında daha hayırlı ve daha dürüst olurdu!" kavı-i şerifi), "Allah mı hayırlı, yoksa müşriklerin şirk koştukları mı?"³⁶⁹ kavı-i şerifi gibidir... ³⁷⁰

Yahudilere Lanet

"Allah, kendilerini lânetlemiştir."
Yahudiler, 1 - Bu sözlerini söylediler.
2- "Dinledik! tsyan ettik", "Dinle, dinlenilmeyesi ve Râinâ" dediler.
3- Küfürlerinde ısrar ettiler.

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/199-200.

³⁶⁹ En-Neml: 27/59.

³⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/200-201.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine olan düşmanlıkları ve de küfürleri sebebiyle; Allâhü Teâlâ hazretleri,

1 - Yahudilere lanet etti,

2- Onları yüzüstü bıraktı.

3- Onları hidâyetten uzaklaştırdı.

"(Onun için) îmâna gelmezler;" Bundan sonra imana gelmezler. "Meğer ki pek az..."

"Allah onlara lanet etti!" kavlı-i şerifindeki zamirin mefûlünden istisnadır.

Yani Allâhü Teâlâ Yahudilere lanet etti; ancak çok az bir fırka hariç; Allâhü Teâlâ onlara lanet etmedi. Allâhü Teâlâ hazretleri (o çok az kişinin üzerine) iman kapısını kapatmadı. Bundan (bu âyet-i kerimenin inzalından) sonra da Yahudilerin "Ahbâr"ından (alimlerinden) bir kısım iman ettiler. Abdullah bin Selâm (r.a.), Ka'b ve ikisinin benzerleri gibi...

Veya bu (uLuvı "Meğer ki pek az..." kavlı-i şerifi),"(Onun için) îmâna gelmezler;" kavlı-i şerifin zamirinden istisnadır. Yani Yahudiler iman etmezler; ancak çok az bir iman ile iman ederler. Bu onların Musa Aleyhisselâm'a iman edip, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini inkâr etmeleri gibidir. (Efendimiz s.a.v. hazretlerine olan küfürlerinin yanında Musa Aleyhisselâm'a olan imanları çok azın ötesinde yok gibiydi...) ³⁷¹

İşârî Manâlar

Bil ki bu ümmetin kötü âlimleri (ulemâ-i sû);

"Mevzî"lerinden tahrîf ediyorlar.."

Hem de fiilleriyle tahrif ediyorlar, Yahudilerin yaptıkları gibi sözleriyle değil ³⁷²

"Dinledik derler."

Sözleriyle dinledik, derler. Allâhü Teâlâ hazretlerinin terkin emrettiği şeylerden;

1- Nehiylerden.

2- Dünyayı terk etmek,

3- Dünyanın süslerini terk etmek,

4- Hevâ-ü hevese tabi olmayı terk etmek,

5- Âhireti dünya üzerine tercih etmeyi terk etmek,

6- Halktan kesilmek,

7- Mevlâ'yı talep etmek uğruna mahlukattan kopmak,

8- Ve benzerî emirlerin işlenilmesinde, sadece dilleri ile "dinledik" derler; ama;

"Ve *syân ettik",

Fiil, hal ve hareketleriyle "isyan ettik" derler. Çünkü o kötü âlimler;

1 - Bu yüce muamelelerin kokusunu koklayamamışlar.

2- Bu yüce makamların etrafında dolanamamışlar.

3- Bu kerametler sahibi olan kişileri inkâr ederler.

4- Çeşit çeşit sözlerle alay etmektedirler.

5- Kötü âlimler, selim bir kalb ile iman etmezler.

6- Nefislerinin hevâ-ü hevesini inkâr eden onlardan çok azdır.

7- Ancak onlardan çok az kişi hakikî iman ile mümindir. Çünkü hakikî iman;

a) İrâdenin neticesidir.

b) Hakkı talep etmede sıdk-ü samimiyetin sonucudur.

c) Allâhü Teâlâ hazretleri için ihlâs ile amel etmektir.

d) Dünyayı terk etmek,

e) Dünyanın süslerini terk etmek,

f) Belki bütün varlığını Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunda büyük bir mücâhede ile harcamaktır.

Şeyh Atar (k.s.) hazretleri buyurdular:

Mağrur olma! O yalan sözü söyleme! Sen bilmez insanları kendine güldürüp sevindirme! Eğer bütün ilimleri okumuş olsan bile aşksız ve meşksiziyine bilmiyorsundur.... ³⁷³

Kötü Âlimler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Her kim kendisiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızası istenen bir ilmi ancak dünya nasibini kazanmak için

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/201-202.

³⁷² Sevgili İsmail Hakkı Bursevî hazretleri! Bu çağın kötü âlimleri;

1 - Hem sözleri.

2- Hem fiileri.

3- Ve hem de hâlleri ve tatbikatlarıyla Allah'ın kelâmını, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şeriflerini ve şariat-i garra-i Ahmediyeyi tahrif etmeye çalışıyorlar...

³⁷³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/202-203.

öğrenirse, kıyamet gününde o kişi cennetin kokusunu duyamaz."³⁷⁴

Faydalı timin Alâmetleri

Şeyh eş-Şâzeli (k.s.) hazretleri buyurdular: Faydalı ilim,

1 - Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat etmede kendisi sebebiyle yardım olunan.

2- Seni Allâhü Teâlâ hazretlerine devam ettiren,

3- Allâhü Teâlâ hazretlerinin hududunun (koymuş olduğu emir ve yasaklarının) üzerinde duran (ilâhî sınırları aşmayan) ilimdir. O ilim, ma'rifetüllâh (Allâhü Teâlâ hazretlerini bilme) ilmidir. (2/216)³⁷⁵

İlim Para Gibidir

Şeyh Ebü'l-Hasan (r.h.) hazretleri buyurdular:

ilimler dinar ve dirhemler (para) gibidir. Dilerse ilim sebebiyle sana menfaat verir ve dilerse o İlimle beraber sana zarar verir.

Eğer sen Allah korkusunu ilme yakın kıalarsan (ilimle beraber sende Allah korkusu da bulunursa), senin İçin;

1 - İlimin ecridir,

2- sevabı vardır.

3- O ilimden menfaat hâsıl olur.

Yok eğer ilim ile beraber Allah korkusu sende yok ise;

1- Sana günahı var,

2- Azabı var,

3- Onunla senin aleyhine hüccet vardır. Allah Korkusu

Allah korkusunun alâmetleri (şunlardır:)

1 - Dünyayı terk etmek,

2- Halkı terk etmek,

3- Nefs-i emmâre ile muharebe etmek,

4- Şeytan ile savaşımdır...

Şeyh Sa'di (k.s.) buyurdular:

İddia etti, ben diğerlerinden ilmen üstünüm diye...Kibir ve gurura kapıldığı için dünya ve âhiretini sattı. Ağacın dalıdır, amel-siz ilim...İlim amel ile olursa ağacın dallan meyveli olmuş olur. İlim gerekir adama ama edeb ile...

Eğer kişi edeb ve ilimden yoksun olursa o sekleri insandır. Hevâyî terket. Çünük hevâ-ü hevest marifetin izini öldürdüler. Arif bizzat olan kişi, Kalender olur ahlakı... Her ilim ki onunla amel edilmiyorsa ne fayda verir o?

Gözler son anda onun için kayıp gittikten sonra...

nunui-peyan tercümesi³⁷⁶

Kitab Ehline hitap

Yüce Meâlî:

Ey o kendilerine kitap verilenleri Gelin, o beraberinizdekini tasdiklemek üzere, indirdiğimiz bu Kitaba imân edin. Biz bir takım yüzleri silip de enselerine çevirmezden veya onları, Ashab-ı Seb'ti lanetlediğimiz gibi lânetlemekten evvel... Yoksa Allah'ın emri, fiile çıkanla gelmiştir.⁴⁷

Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfîret etmez. Ondandır berisini dilediğine mağfîret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur.⁴⁸³⁷⁷

Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o kendilerine kitap verilenler!"

Yani Tevrat verilenler, demektir.

"İndirdiğimize (bu Kitaba) imân edin."

Kur'ân-ı kerime iman edin. Halbuki Kur'ân-ı kerim,

"O beraberinizdekini tasdik edicidir." Tevrat'ı tasdik edicidir.³⁷⁸

³⁷⁴ Ebu Davud: 3179. İbni Mace: 248.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/204.

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/204.

³⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/204-205.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/206.

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/206.

Tevrat'ı Tasdik

Kur'ân-ı kerimin, Tevrat'ı tasdikinin manâsı, Kur'ân-ı kerimin inmesinin içinde Tevrat'ın zikredilmesi ve yeterince vasıflarının bulunmasıdır. Veya Kur'ân-i kerimin Tevrat'a muvafık olmasıdır. (Kur'ân-ı kerim Tevrat'a şu hususlarda muvafıktır:)

- 1- Kıssalarda,
- 2- Vaat edilenlerde,
- 3- Tevhide davette,
- 4- İnsanların arasında adaletli olmada,
- 5- Günahlardan nehiy etmekte,
- 6- Fuhuşları yasaklamada Kur'ân-ı kerimin Tevrat'a uygun olmasıdır.³⁷⁹

Tevhit ve Muamelat

Ama Kur'ân-ı kerimin, hükümlerin cüziyyatında (Yani akâidde değil de, muamelâtta) Tevrat'a muhalif olarak görünmesi (Tevrat'ta bulunan bazı hükümleri neshetmesi) ise, asırların değişmesiyle ümmetlerin değişmesi sebebiyledir. Yoksa hakikatte muhalefet değildir. Belki (ayrılık) muvafakatin (uygunluğun) ta kendisidir. Zira bunların ikisi (Kur'ân-ı kerim ve Tevrat) kendi asırlarına izafetle haktır. Teşrî'in feleğinin, kendisinin üzerinde deveran etmesinin hikmetlerini tazamrhuu etmektedir.

Hatta eğer önce inenin (Tevrat'ın) inmesi, tehir edilmiş olsaydı, elbette sonra inen (Kur'ân-ı kerime) muvafık olarak inerdi. Sonra inenin inmesi öne alınmış olsaydı katiyetle önce inene muvafık olurdu. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Eğer Musa (Aleyhisselâm) hayatta olmuş olsaydı elbette hiç beklemeden hemen bana tabi olurdu."³⁸⁰

(Neden önce iman edin)

"Biz bir takım yüzleri silip çevirmezden." nunu ı- peyan ı ercumesi³⁸¹

Tams Nedir?

"Tams"³⁸² eserleri mahvetmek (izleri silmek) ve alâmetleri izâle edip yok etmektir.

Yani suretlerinin hatlarını biz silmeden ve göz, kaş, burun ve ağız (gibi azaların) eserlerini yok etmeden önce iman edin.

"Enselerine çevirmezden..."

(İman etmezlerse,) biz onların (ön taraflarını yani yüzlerini) arkalarının (enselerinin) şekline çeviririz. Dümdüz kafa misâli olur.

Bu İbni Abbas (r.a.) hazretlerinin sözünün manâsıdır.

"Deve tabanı ve hayvan tırnağına çeviririz!"

Bu durumda,"Biz çeviririz," cümlesinin başında ki (o) fe harfî, sebep için olmuş olur. Ve Bu sebeple biz onları enselerine çeviririz," demektir.³⁸³

İki Kötü Akıbet

Veya yüzlerini düzledikten sonra onu tersine çevirir ve kafanın olduğu yere koyarız. Kafalarını da yüzlerinin yerine koyarız. Onlar böylece iki akıbetle korkutuluyor, biri diğerinin ardından gelen ceza...

1 - Önce yüzlerinin silinmesi,

2- Sonra da yüzlerinin tersine çevrilmesi...

"Veya onlara lanet ederiz."

Veya yüz (ve suret) sahiplerinin yüzlerini meshetmekle cezalandırırız. (Ne gibi?)

"Ashab-ı Sebt'i lanetlediğimiz gibi"

Biz onları (ashâb-ı sebtî)³⁸⁴ maymun ve domuzlara çevirdik. Veîdin (korkutulanların) vucûdî ve ademî olarak

³⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/207.

³⁸⁰ Kenzul-Ummâl: 1010,

³⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/207.

³⁸² TAMS: Aslında bir şeyin izlerini yoketmek ve alâmetlerini gidermek mânâsına olmakla, burada yüzlerin kılığında çıkıp yüz denecek durumları kalmamak mânâsını ifade eder. İbnü Abbas (r.a.) deve tabanı, hayvan tırnağı gibi olması ile, Katade ve Dahhâk f<: ;p1 ^JLp i: ...,1» "Eğer dileseydik o kâfirlerin gözlerini silme kör ederdik..." (Yasin, 36/66.) mânâsı üzere gözlerin görmez olması ile, bazı müfessirler de suratlarının maymun yüzü gibi çirkin ve perişan olması ile misal vermişler ve açıklamışlardır. Bu şiddetli bir uyardır ki, hem dünya ile ilgili, hem ahiretle ilgili felaketleri hatırlatır. Bununla birlikte dünya ile ilgili olması daha açıktır.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/208.

³⁸⁴ Ashâb-ı Sebt, verdikleri sözde durmadılar. Ahde vefa etmek, insanlık borcu ve gereği iken, ona yanaşmadılar. İşte bu sebeple insanlığın gereklerinden olan ilim ve idrak, marifet ve iz'andan mahrum edilerek maymun kılıklı, sefil, boynu bükük ve sürünen kimseler oldular ki, buna "mesh" tabir olunur. Bunlar dış görünüşüyle kuyruklu maymunlara mı döndüler? Yoksa dış görünüşüyle insan şeklinde oldukları halde

vâki olması iman şartına bağlıdır.

Manâsı: Eğer onlarda iman bulunursa, vaki olmaz, (ashâb-ı sebt'e lanet ettiğimiz gibi onlara lanet etmez ve onların yüzlerini meshetmeyiz.) Yoksa vaki olur. (Onlar iman etmezlerse biz onlara lanet eder ve onların yüzlerini meshederiz.) Onlardan iman vaki oldu; zira onlardan bazı insanlar iman ettiler; bundan dolayı da vaîd (korkutulan şeyler) vaki olmadı.

"Allah'ın emri,"

Allah'ın azabı, (Allah'ın emri nedir?) "Fiile çıkanla gelmiştir."

(Allah'ın emri) hiç şüphesiz olacaktır. Bu onlar için şiddetli bir vaîd (korkutma ve tehdit) dir. Yani sizler pekâlâ biliyorsunuz Allâhü Teâlâ hazretlerini... (Ashâb-ı sebt'te olduğu gibi...) İşte bunun için sizler, bu vaiden kendinizi sakının! Korkun! Küfürden imana dönün! Tövbe ve istiğfarı ikrar edin!³⁸⁵

Ashâb-ı Kiram'a Dil Uzatan

Bil ki bu ümmette de mesh gerçekten vaki oldu. Ebu Alkame'den rivayet olundu. Buyurdular:

-"Ben büyük bir kaafilenin içindeydim. Biz emriyle hareket etmek üzere bir adamı "amir" tayin ettik. Onun emriyle hareket ediyor ve yine onun emriyle konaklıyorduk. Bir yere konakladık. 0 adam, Hazret-i Ebu Bekr (r.a.) ile Hazret-i Ömer (r.a.)'a küfretti ve onlara sövdü. Bu konuda kendisine nasihat ettik. Hiçbir şeyde bizim sözlerimizi kabul etmedi. Biz sabahladığımızda, hazırlığımızı yaptık ve kervanı düzenledik. Fakat kervancıbaşının adamının sesi (nidası) gelmedi. Âmirimizin ne yaptığına, niçin hareket emrini vermediğine ve haline bakmak için yanına vardık Birde ne görelim! 0 hazret-i Ebû Bekir (r.a.) ve Hazret-i Ömer (r.a.)'a söven kervancıbaşı dört kat olmuştu. Elbiselerini kaldırıp kendisini keşfettik! Adamın iki ayağı da domuz ayakları gibi olmuştu. (2/217)

Biz onun yükünü hazırladık ve onu hayvana yükledik! Yükünün üzerinde birden sıçradı. Ayaklarıyla ayağa kalktı. Adam üç kere domuzların bağırtısıyla bağırdı. Domuz gibi bağırdıktan sonra gidip domuzların içine karıştı. Domuz oldu. Hatta içimizden hiçbiri onu tanıyamadı. Ravzatü'l Ulemâ'da böyledir.³⁸⁶

Hadisi inkâr Eden

Rivayet olundu. Hadis-i şerif rivayet eden râvîlercien biri, sahih hadis-i şerifin içeriğini inkâr etmek kendisinden vaki olduğu İçin başı eşek başına dönüştü.³⁸⁷

imâmdan Önce...

Sahih hadis-i şerifin manâsı: Namazda imama tabi olan kişi, başını imamdan önce (secde veya rükû'den) kaldırır veya imamdan önce secdeye giderse başının eşek başına dönüşeceğine dair sahih hadis-i şerif varid oldu.4

(Sözü edilen) hadis-i şerif den hasıl olan manâ şöyledir: Kim imamdan önce başını kaldırır veya indirirse, o kişi, başının eşek başı olmasından nasıl korkmaz? Bu da vaki olduğu yerde vaki oldu.³⁸⁸

Mesh iki Kısımdır:

a. Sûrî ve şeklî mesh,

b. Manevî mesh,)

Bu durum sûrî (şeklî) meshdir.

iç dünyaları ve huyları itibariyle im-nen maymun gibi mi oldular? Bunun tefsirinde iki görüş vardır. Tefsirciler-den pek çoğu, âyetin lafzına ve dış yüzüne nazaran tam ve gerçek mesih (suret değişikliği) olduğunu söylemişlerdir. Fakat Mücahid ve onun izinden giden diğer tefsirciler, bu hükmün temsili olduğunu, şu halde meshin manevî olması gerektiğini savunmuşlardır. Ki, zamanımızın anlayışına bu daha uygun görünmektedir. Gerçi hakikate nazaran, suretçe değişiklik manevî değişmeden daha müşkil ve daha mühim değildir. İnsanlık şiarlarının söndüğü bir bedenın dış yüzüyle dahi maymun suretini alıvermesi, iyi düşünülürse, hemen hemen normal bile görülebilir. Allah korusun çeşitli kötü hastalıklar ile kılığını değiştirmiş nice bedenlere tesadüf edile gelmiştir. Fakat hayvan şekilleri içinden bilhassa maymun suretinin zikredilmesi herhalde manevî meshin ehemmiyetine bir karine gibidir. Aslında insan ile maymun arasındaki gerçek fark; yalnızca bir kıl, bir kuyruk farkı değildir. Akıl, mantık, huy ve ahlâk farkıdır. Maymunun bütün hüneri, taklit hissinin gelişmiş-liğindedir. İnsanın yaptığı hareketleri gören maymun onu derhal taklit eder. Bu taklit özelliği, bir çoklarının nazarında maymunu insana adeta yaklaştırır. Halbuki maymunun önünde günlerce ateş yakınız, soğuk günlerde karşısında ısınmayı gösteriniz, sonra onu alıp bir kıra götürünüz, yanına kibrit, çıra, odun, kömür koyunuz, o yine de üşüdüğü zaman bunları bir araya getirip bir ateş yakamaz ve ısınmayı başaramaz. Bu kadarcık bile mantık ilişkisi gösteremez. Artık bunun üzerine terettüp edecek diğer akli işlemlerin derecesini tasavvur ediniz. İşte manevî dünyası meshe uğramış olan insanlar da böyledir: Onlar kör bir taklitten başka birşey yapamaz ve hayvanı duygularından öteye geçemezler. Bir bakıma insan gibi görünürler, hakikatte ise maymundan başka bir şey değildirlir. Fındığı kırar yerler de bir fındık ağacı dikmeyi akıl edemezler, (Onlar hayvanlar gibidirlir. Hatta daha da aşağıdırlar." (Arâf, 7/179).

³⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/208-210.

³⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/210.

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/210.

³⁸⁸ Musannif hazretlerinin beyan ettikleri gibi bu konuda birçok sahih hadis-i şerifler bulunmaktadır:

"Kim başını imamdan önce kaldırır veya imamdan önce başını indirirse, onun namazı yoktur." Kenzül-Ummal: 20480,

-"Biriniz korkar mı veya biriniz korkmaz mı ki, başını imamdan önce kaldırdığı zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerinin onun başını, eşek başı yapmasından veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin onun suretini merkep şekline çevirmesinden...." Sahlh-i Buhârî: 650, Bu manâda bir çok hadîs-i şerif mevcuttur.

Manevî mesh daha şiddetli ve daha zordur.

Körlük İki Kısımdır:

Körlük gibi. (Körlük de iki kısımdır.)

1 - Maddî körlük,

2- Kalb körlüğü yani hidâyet bulmamak

Bu dünyada sûrî (ve şeklî) olarak kör olan kişi mesela ahirette görmesi mümkündür. (Bu kişi eğer hidâyet üzere olan bir Müslüman ise o ahirette görür.)

Lakin kalben kör olan (hidayet bulup İslâm dinine girmeyen kişi) âhirette a'mâdir, kördür.³⁸⁹ Ve en sapık yoldadır.

"Her kim de, bu dünyada körlük ettiyse, o artık âhirette daha kör ve gidişçe daha şaşkındır."³⁹⁰

Efendimiz s.a.v. hazretleri buyurdular:

"Dünyanın rezillik ve rüsvalıkları, ahiretin rezilliklerinin yanında çok hafif ve küçük kalır."³⁹¹

Allah'a Yönelmek

Sâuk'e (seyr-ü suluk yoluna giren kişiye) düşen vazife, çok çalışmak, hakkı nâtık olan ve Allah'a yönelen yüzünün dünyaya meyletmemesi ve hevâ-ü hevesine tabi olmamak için mücâhede etmektir. Yani insanî ve şeytanî sıfatlara mesh olunmaması için gayret göstermelidir.

Şeyh Sadî buyurdular:

Senden korkuyorum! Çünkü sen şahidi ruhanî ile dost olmadın. Senin iltimasın cismânî alem için değildir. Çalış! Çalış, ta ki sen "hayvan makamından çıkasın... O nurânî olmayan aynayı kır! Gaflet uykusunda olanların ne haberi olur, seher vaktinin kuşlarının zümresinden... Çünkü hayvanların "insanî alem"den haberleri olmaz."³⁹²

Mahsûsât Âlemi

İmâm Fahreddin-i Râzî tefsirinde (Tefsîri Kebir'de) bu sözün incelemesinde buyurdular:

Muhakkak ki insan, yaratılışının başlangıcında mahsûsât â-lemine ülfet etti. Mahsûsât (elle tutulan ve gözle görünen bu maddî aleme) doğru yol aldı. Sonra insan fikir, tefekkür ve ubudiyetle sanki Mahsûsât âleminde ma'kuiât âlemine yolculuk etti. (Manevî aleme doğru sefere çıktı.) İnsanın önünde ma'kuiât (manevî) âlem, arkasında ise mahsûsât âlemi var.

Mahzûl (şaşkın ve zararda) olan kişi, ön tarafından arkasına doğru giden kimsedir. Ailâhü Teâlâ hazretleri onların vâfında buyurduğu gibi: "Başlarını eğmişler."³⁹³ Fahreddin-i Râzî hazretlerinin sözleri bitti.

Ziyâdeden sonra, noksana dönmekten (Varlıktan sonra yokluktan) Hayırdan sonra serden Allah'a sığınırız.³⁹⁴

Hikâye (İmanın muhafazası)

Abdullah bin Ahmed el-Müezzîn'den rivayet olundu. Buyurdular:

"Ben Beytin çevresini tavaf ediyordum. Kabe'nin örtülerine sarılıp ağlayan bir adam gördüm. Adam şöyle diyordu:

"Allah'ım! Müslüman olarak beni dünyadan çıkart! (Müslüman olarak vefat etmeyi bana nasip et) diye dua etti. Bu duasına hiçbir şey eklemiyordu. Tekrar tekrar bu duayı okuyordu. Ona:

"Bu duaya neden ilaveler yapmıyorsun?" dedim 0:

"Eğer sen benim kıssamı (hikâyemi) bilmiş olsaydın; elbette beni mazur görürdün?" dedi. Ben de;

"Senin kıssan ve hikâyen nedir?" diye sordum. O:

"Benim iki kardeşim vardı. En büyüğüm müezzîn idi. Tam kırk sene sırf Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için müezzînlik yaptı. Ezan okudu. Ölüm hastalığına yakalandığında, bizden Kur'ân-ı kerim istedi. Biz de onun Kur'ân-ı kerim ile teberrük edeceğini (bereketleneceği) zannettik. Kur'ân-ı kerimi eline aldı. Orada bulunanları, kendisinin Kur'ân-ı kerimden ve içinde bulunanlardan uzak olduğuna dair, aleyhinde şahit tuttu ve Hristiyan dinine girdi. Hristiyan olarak da öldü. Onu defnettik. Onun yerine diğer kardeşim müezzînlik etti. O da tam otuz yıl, müezzînlik yaptı. Ona da ölüm gelip çatığında, ölüm hastalığında o da diğeri gibi yaptı ve Hristiyan olarak

³⁸⁹ Kur'ân-ı kerimden yüz çeviren kişilerin âhirette kör olarak haşr olacaklarını Allâhü Tâlâ hazretleri bize şöyle haber vermektedir:

Her kim de zikrimden yüz çevirirse, ona, dar bir maişet vardır ve onu kıyamet günü kör olarak hasrederiz! 124 'Rabbim beni niçin kör olarak hasrettin? Halbuki ben gözlü idim!' der. 125 (Allah) Buyurur ki: 'Öyle! Sana ayetlerimiz geldi de onları unuttun, bugün de böyle bırakılacaksın!' 126

Ve işte rabbinin âyâtına iman etmeyip israf edeni biz böyle cezalandıracağız ve elbette o âhîret azabı daha şiddetli ve daha bekaalidir ! 127 Taha: 20/24.25,26,27,

³⁹⁰ El-İsrâ:17/72,

³⁹¹ Deylemî: 4395,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/211-212.

³⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/212-213.

³⁹³ es-Secde: 32/12,

³⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/213.

öldü.

İşte bundan dolayı ben de onlar gibi Hristiyan olarak ölmekten korkuyorum. Bundan dolayı da dinimi muhafaza etmesi (ve Müslüman olarak canımı alması) için Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ediyorum!"

Ben ona:

"Senin iki kardeşinin severek yaptıkları günahları neydi?" diye sordum. O:

"Onlar, kadınların avret mahallerine tabi oluyorlardı. Ve emredlere (tüysüz oğlanlara) bakıyorlardı!" dedi.

İşte bunlar; (yani, kadınların avret mahallerine Emredlere (tüysüz oğlanlara) bakmak; gibi şeyler:)

1- Ret olunmak,

2- Lanete uğramak,

3- Mesh olunmanın eserlerindendir.

Biz Allâhü Teâlâ hazretlerinden bizi nefs-i tezkiye etmeye muvaffak kılmasını, nefsi ıslâh etmesini ve akıbetimizi hayırla mühürlemesini dileriz! Amin.³⁹⁵

İmanla Vefat Etmek

(Yan Arabîyârı Fârisî ne güzel buyurmuşlar:)

Allah'ım! Hazret-i Fatma (r.a.)'ın evladının (ehl-i beytin) sev9isjnin hürmetine, son nefeste iman sözünü (şahadet kelimesini) söylemeyi ve imanla vefat etmeyi nasip eyle!³⁹⁶

Şirk ve afv

"Doğrusu Allah, kendine şirk

koşulmasını mağfîret etmez."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri küfrü kendisiyle vasıflanan kişiyi tövbesiz ve imansız olarak bağışlamaz.

Çünkü şeriâtın hikmeti, küfür kapısını kapatmayı gerektirir. Kâfir olan kişinin tövbesiz ve imansız olarak bağışlanması, bu kapının açılmasını ifa eden şeylerdendir.

Yine kâfir kişi bağışlanmaz. Çünkü küfür ve isyanlar, imanın nurunu örterler. Bundan dolayı, imanı olmayan biri için küfür ve isyanlarından hiçbir şey bağışlanmaz.³⁹⁷

Şirkin Berisi Bağışlanır

"Ondan berisini mağfîret buyurur."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, küfür ve şirkin berisi kabahatleri, çirkinlikleri ve ma'siyetleri, ister küçük olsun, isterse büyük olsun, kendi katından bir fazilet ve ihsan olarak ve kulundan tövbe sadır olmaksızın (mümin olan bir kul günahlarına tövbe etmese bile) onu ihsan ve keremiyle mağfîret buyurur.

Lakin bu bağışlamayı herkes için yapmaz; belki,

"Dilediğine,"

Allâhü Teâlâ hazretleri, sadece kendi dilemesiyle vasıflanan kişileri bağışlar; onun fevkindekilerini (bütün günahkârları) değil... (2/218)³⁹⁸

Küçük ve Büyük Günahlar

Şeyhimiz es-Seyyid ikinci Câmui'l-Kur'ân (Kur'ân-ı kerimin toplayıcısı) adını almıştı ki, buyurdular:

"Onlar (Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfîret buyurduğu mesûd insanlar) Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştuktan ittikâ edip, (küfürden kaçınan takva ehli) müminlerdir. Müminlerin şirkin berisinde olan küçük ve büyük günahları bağışlanır. Allah'a şirk koşmaları olmadığı için mağfîret olunurlar. Müşriklerin (ve kâfirlerin) şirkin berisinde olan (küçük günahları) bağışlanmaz. Çünkü onların Allâhü Teâlâ hazretlerine şirkleri vardır. Onlar şirk koştaktadırlar. Müşrikler, şirkte oldukları müddetçe Allâhü Teâlâ hazretleri onların şirklerini bağışlamadığı gibi onlardan sadır olan günahları, şirkin berisinde bulunan {küçük günahlarını da) bağışlamaz. Müminlerin tam tersi... Allâhü Teâlâ hazretleri, müminleri şirkin azabından koruduğu gibi mağfîretiyle onları şirkin berisinde olan küçük ve büyük günahların azabında da muhafaza eder.³⁹⁹

Şirk Büyük Bir İftiradır

"Kim de Allah'a

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/213-214.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/214-215.

³⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/215.

³⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/215-216.

³⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/216.

şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur."

Kim Allah'a iftira eder, şirk iktikap etmekle ileri giderse, gerçekten o kişi miktarı tayin edilemeyecek olan bir günahı (şirki) iktikap etmiştir. Şirkin berisinde kalan bütün günahları şirkin günahının yanında hakir ve küçük kalır. Bundan dolayı şirk katiyetle mağfirete taalluk etmez. Müşrik asla bağışlanmaz.⁴⁰⁰

Müjde

Bu âyet-i kerime, bu ümmet-i merhume için üzerinde güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlı olan âyet-i kerimelerin en parlağı, ne yücesidir ve en büyüğüdür. (En çok müjde taşıyanıdır.) Çünkü bu âyet-i kerime, şirkin berisinde bulunan bütün günahların Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesi hasebince bağışlanacağını ilân edip müminlere müjde vermektedir.

Bu vaad, Kerim olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin "meşîef'ine ve dilemesine bağlıdır. O caiz kıldığını tahakkuk ettirir. Bu müjde hususiyetle Muhammedîlerden (Efendimiz s.a.v. hazretlerine ümmet olanlardan) ihlas sahibi tevhit ehli içindir. Allâhü Teâlâ hazretleri onlara (Ümmet-i Muhammed'e) buyurduğu gibi:

"De ki: Ey nefisleri aleyhine israf etmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin; çünkü Allah bütün günahları mağfiret buyurur. Şüphesiz ki O, öyle gafur, öyle rahim O..."⁴⁰¹

Vahşî (r.a.)'m Müslüman Oluşu

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin amcası Hazret-i Hamza (r.a.)'ı şehid eden Vahşî, müslüman olmadan önce Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine bir mektup yazdı.

"Ben Müslüman olmak istiyorum; lakin Kur'an-ı kerimden sana inen bir âyet-i kerime beni İslâm dinine girmekten men ediyor. (Müslüman olmamı engelliyor). O da Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifidir:

"Ve onlar ki Allah'ın beraberinde diğer bir ilaha duâ etmezler, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız öldürmezler ve zina yapmazlar, her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar. Kıyamet günü ona azap katlanır ve onda muhakkak muhalled kalır."⁴⁰²

Bu üç şeyin hepsini yani,

1- Allah'tan başkasına ibâdet ve dua ettim,

2- Haksız yere bir nefsi öldürdüm,

3-Ve zina işledim...

Acaba benim için tövbe yolu var mı?

Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

"Ancak tövbe ve iman edip salih bir amel işleyenler başka, çünkü bunların seyyiâtını, Allah hasenata tebdil eder ve Allah gafûr-rahîm bulunuyor. Ve her kim tövbe edip de salâh ile çalışırsa, o muhakkak Allah'a makbul olarak döner."⁴⁰³

Bu âyet-i kerime Vahşîye ulaştınca, Vahşî, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine mektup yazdı:

"Bu âyet-i kerimede büyük bir şart bulunmaktadır. Bu âyet-i kerimde "sâlih amel" şartı bulunmaktadır. Benim imandan sonra sâlih amel işleyip, işlemeyeceğimi bilemiyorum!" dedi.

Vahşî nin bu mektubu üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondandır berisini dilediğine mağfiret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur."⁴⁰⁴

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu âyet-i kerimeyi Vahşî'ye gönderdi. Vahşî Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine bir mektup yazdı:

"Bu âyet-i kerimede de şart var. Burada mağfireti Allâhü Teâlâ hazretlerinin "meşîef'ine (dilemesine) bağladı. Ben, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bana mağfiret dileyip, dilemeyeceğini bilmiyorum!" dedi.

Vahşî nin bu mektubu üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

"De ki: Ey nefisleri aleyhine israf etmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin; çünkü Allah bütün günahları mağfiret buyurur. Şüphesiz ki O, öyle gafur, öyle rahim O!"⁴⁰⁵

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu âyet-i kerimeyi Vahşî'ye yazdı. Vahşî bu mektup üzerine Medine-i Münevvere'ye gelip, Müslüman oldu.⁴⁰⁶

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/216

⁴⁰¹ Ez-Zümer: 39/53,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/216-217.

⁴⁰² el-Furkan: 25/68,69,

⁴⁰³ Ei-Furkân: 25/70,71. En-Nisâ: 4/48.

⁴⁰⁴ En-Nisâ: 4/48.

⁴⁰⁵ ez-Zümer: 39/53,

⁴⁰⁶ Vahşî, Hazret-i Hamzayı (r.a.)'i şehid etti. Sonra yukarıda beyân ettiğimiz

üzere. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle mektûblaşt. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onu kendisine muhâtab kabul etti. Onun imana gelmesi için gayret gösterdi. Allâhü Teâlâ hazretleri âyetler indirdi. Vahşî Müslüman oldu. E-fendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sahabelerinin arasına katıldı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:
-"Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerine hiçbir şey şirk koşmadan
ölürse, o kişi cennette girer."⁴⁰⁷

Hikâye (Âlimlerin Bağışlanması)

Ebû'l-Abbâs eş-Şurayh hazretleri Ölüm hastalığında iken, kıyametin koptuğunu (rüyasında) gördü. Cebbar Sübhânehü ve Teâlâ hazretleri: -"Âlimler nerededir?" buyurdu.
Âlimler geldiler. Allâhü Teâlâ hazretleri âlimlere buyurdu: -"Bildiklerinizle ne yaptınız?" diye sordu. Biz (âlimler): -"Ya Rabbi! Kusur ettik!"
Allâhü Teâlâ hazretleri yine bize sordu. Aynı soruyu tekrar etti. Sanki âlimlerin cevâbına razı olmamıştı da; başka bir cevap Murat ediyordu. Ben;
-"Yâ Rabbi! Benim sahifelerimde asla şirk yoktur. Sen şirkin berisinde olan bütün günahları bağışlayacağını vaat ettin!" dedim.
Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri;
-"Haydi gidin! Sizi mağfiret büyüdüm!" dedi.
Bu rüyadan üç gece sonra Şüreyh vefat etti. İşte bu Allâhü Teâlâ hazretlerine olan hüsn-ü zandır.
Ne güzel buyurmuşlar:
Şimdi gözün yaşlar dökme zamanıdır. Şu anda gözlerinden yaşlar akıt. Dahî olan dillerden özürler getir. Özür beyan edip istiğfar et! Hemen şu anda taksirini söyleyip özür dile! tövbe et! Daha konuşan nefesin söyleme imkanından uykuya dalmadan tövbe et! Nefes, sizin için büyük bir ganîmettir. Zira kuş olmadıkça kafesin bir değeri olmaz....⁴⁰⁸

Şirk ve Mağfiret

Bil ki, muhakkak şirkin bazı mertebeleri vardır. Mağfiretin de bazı mertebeleri vardır.
Şirkin mertebeleri üçtür.

- 1- Celî (aşikâr)
 - 2- Hafî (gizli),
 - 3- Ahfâ (ziyâde gizli),
- Mağfiretin mertebeleri de böyledir:
- 1 - Celî (açık mağfiret),
 - 2- Hafî (gizli)
 - 3-Ahfâ (çok gizli),⁴⁰⁹

Aşikâr Şirk

Celî (açık) şirk, gözle görünen ayan ve beyân olan şirktir. Bu avamın şirkidir. Bu şirk, kişinin Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka bir mabuda ibâdet etmesidir. Putlara, yıldızlara ve bunlardan başka bir şeye tapmak gibi...
Bu şirk (sahibi) asla mağfiret olunmaz; ancak tevhit ile mağfiret olunur. Tevhit, gizli ve aşikâr tasdik edici olduğu halde Rubûbiyetin isbâtında ubudiyetin izhârıdır.⁴¹⁰

Hafî (Gizli) Şirk

Hâfî (gizli) şirk, vasıflarla olan şirktir. Bu da havassın şirkidir. Bu şirk türü, kişinin İbâdetde Rubûbiyetin gayrisine iltifat ederek; ubudiyette (kulluğa) şaibe (ve ayıp) bulaştırmaktır. Meselâ kişinin dünya için veya Mevlâ Teâlâ hazretlerinin rızasının dışında herhangi bir dünyevî maksatla ibâdet etmesi gibi... Bu şirk asla bağışlanmaz; ancak vahdaniyetle mağfiret olunur. Vahdaniyet, vâhid ile vâhid için vahidi ifrat etmektir.⁴¹¹

Vahşî Müslüman olunca, bir kerrecik, Seyyid-il-evvelin vel-âhîrinin "aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselam" sohbeti ile şereflendiği için, Tabîinin en üstünü olan, Veysel Karâniden daha yukarı oldu. Daha yüksek bir dereceye kavuştu. Hayr-ül-beşerin "aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselam" sohbetinin başlangıcında Vahşîye "r.anh" nasib olanlara, Veysel Karânî, o kadar yüksek olduğu hâlde, en nihâyetde bile kavuşamadı. Bundan dolayı sahabelere asla dil u-zatmamak lazım. Vahşî (r.a.)'ı saygıyla anmak gerek... Bu konuda daha geniş bilgi için İmam Rabbânî, Mektûbât: c. 1. 54, 58 ve 66. Mektuplara bakınız.

⁴⁰⁷ Sahih-i Müslim: 135,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/217-219.

⁴⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/219-220.

⁴⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/220.

⁴¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/220-221.

⁴¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/221.

Ahfâ (çok gizli) Şirk

Ahfâ (ziyâde gizli olan) şirk, ehâssın şirkidir. Bu şirkte ağıân görmek ve enâniyet (benlik)tir. Bu tür şirkte asla mağfiret olunmaz; ancak vahdet ile mağfiret olunur.

Vahdet, ulûhiyetin bekasında nasûtiyetin (insanlığın) fenâsıdır. Bu fena, enâniyetle değil de; hüviyetle bekası içindir. (2/219)⁴¹²

İstiğfar

Allâhü Teâlâ hazretleri, mağfiretin mertebeleriyle şirkin mertebelerini mağfiret buyurmaz. Şirkin mertebelerinin berisinde olanlardan dilediğini mağfiret buyurur.

"dileyen kişi için!" yani mağfireti dileyen ve şirkin mertebelerinden Allâhü Teâlâ hazretlerine istiğfar eden kişiyi Allâhü Teâlâ hazretlerinden mağfiretin mertebeleriyle bağışlan =0 masını dilerse, mağfiret buyurur demektir.⁴¹³

Kim şirkin mertebeleriyle Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşar, o kişi gerçekten büyük bir günah ile Allâhü Teâlâ hazretlerine iftira etmiştir. Yani o kişi eşyanın ve enâniyetin (benliğin) varlığını ispat etmekle kendisiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin arasına büyük bir hicap ve perde germiş demektir.

Kişinin eşyaya tapması ve enâniyet (benlik davası) hicap, engel ve perdelerin en büyüğüdür.

Denildiği gibi:

-"Senin vücûdun bir gûnahtır ki; ona hiçbir günah kıyâs edilemez."¹⁷

Ne güzel buyurmuşlar:

Senin dolaşman gönül işi değildir. Şahın yolunda olan tam bir aşıktır. Zira o kişi bu arada kendi varlığını mahvetmiştir. Vahdet nuru, gönül gözüne göründü. Şirk yolunda olan gönül tarikatından oldu. Sen tevhit zikriyle Hak Teâlâ hazretlerine dost ol.⁴¹⁴

Nefsinizi Temize Çıkarmayın

Yüce Meali:

Bakmaz mısın şu nefislerini tezkiye edip duranlara?! Hayır, yalnız Allah dilediğini tezkiye eder (temize çıkarır), onlar da, kıl kadar zulmedilmezler.⁴⁹

Bak Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Açık günah da bu yeter.⁵⁰⁴¹⁵

Tefsir-i Şerifi:

"Bakmaz mısın şu nefislerini tezkiye edip duranlara?"⁴¹⁶

Hitâb, taaccüp yönü üzere Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinedir. Yani Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Nefislerini günahlardan temize çıkaran o Yahudilere bakmıyor musun? Dilleriyle kendilerini temize çıkaran Yahudiler, hakikatte ise temiz değiller.

Yahudiler, dilleriyle;

"Bir de Yahudi ve nasârâ (Hıristiyanlar): "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler."¹⁹

Yine Yahudilerin,

-"Biz küçük çocuklar gibiyiz! Küçük çocukların üzerinde bir günah var mı?" sözleriyle kendilerini çıkarıyorlardı. Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Onlara bak! Hallerine hayret et! Yahudiler, Allâhü Teâlâ

⁴¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/221.

⁴¹³ Musannif hazretlerinin, İLİJ ^-J, "dileyen kişi için mağfiret buyurur!" diye verdiği manâ çok derin ve yerli yerince bir manâdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, mağfireti dileyeni ve tevbe edeni mağfiret eder. Allâhü Teâlâ hazretleri, hidâyeti dileyene hidâyet eder. Ezelde Ahmed Cennetlik, Mehmed Cehennemlik diye zât ve şahıs üzerine bir hüküm yoktur. Ancak elbiseler biçilmiş; (İman elbisesi, itaat elbisesi, nur elbisesi) şu elbiseleri giyenler cennetliktir denilmiş; ayrıca küfür, isyan, zulmet elbiseleri biçilmiş, bunları giyenler de Cehennemliktir, denilmiştir. Kul, irâde-i cüz'lyesiyle bu elbiseleri seçmekte tamamen serbest bırakılmıştır. Binâenaleyh, İnsan irâde-i cüz'lyesiyle bunlardan hangisini seçer ve giyerse oraya gider," Ruhu'l-Meânî c. 17, s. 213 ve c. 27, s. 83,

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/221-22.

⁴¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/222.

⁴¹⁶ Sebeb-i Nüzul:

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan berisini dilediğine mağfiret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, pek büyük bir cinayet, iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur." Âyet-i kerimesinin inmesi üzerine yahudiler, biz müşrik değiliz, Allah'ın özel ve ileri gelen kullarımız, demişlerdi. Nasıl ki,

"Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız." (Maide, 5/18.) dediler.

is

"Ateş bize sadece sayılı günler dokunacaktır." (Bakara. 2/80) da diyorlardı. Bir de bazı Yahudiler bir gün çocuklarını alıp Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzuruna gelmişler "Ey Muhammedi bunların günahı var mıdır?" demişler. "Hayır" buyurmuş. Bunun üzerine "İşte biz de tıpkı bunlar gibiyiz, gece yaptığımız günahlar gündüz, gündüz yaptığımız günahlar gece örtülür." diye kendi nefislerini tezkiye etmişlerdi, Bunun üzerine bunlar hakkında şu âyetler nazil oldu. el-Mfilde:S/18,

hazretlerinin yanında temiz olduklarını iddia ederler; halbuki kendilerine küfür ve büyük günahlar vardır. ⁴¹⁷

Nefsi Tezkiye

"Bakmaz mısın şu nefislerini tezkiye edip duranlara?!" kavlı-i şerifinin lafzı umûmidir. Bu kavlı-i şerif,

- 1 - Kendisini tezkiye eden,
- 2- Kendisini öven,
- 3- Nefsini vafeden,
- 4- Ziyâde takvâli olduğunu iddia eden,
- 5- Taatkâr olduğunu öne süren,
- 6- Allâhü Teâlâ hazretlerine yakın olduğunu iddia eden (yani evliyalık taslayan),
- 7- Ve bunlara benzer şekilde ameileriyle övünen,
- 8- Amelini beğenen kişilere tahzîr (sakındırma) vardır. ⁴¹⁸

Tezkiye

"Hayır, yalnız Allah,"

Yani onlar, hakikatte yalan ve bâtlı itikatlarından dolayı kendilerini temize çıkaramazlar. Belki Allâhü Teâlâ hazretleri;

"Dilediğini tezkiye eder (temize çıkarır)"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin tezkiyesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarından ibâdete ehil olanlardan ve ibâdet yapanlardan razı olmasıdır.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, insanların ihtiva ettiği hüsn (güzellik ve) ve kubh (çirkinliklerini) en iyi bilendir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların sahip oldukları çirkin vasıflarıyla vafetmektedir.

"Zulmedilmezler."

Yani bu kötü fiil sebebiyle azap olunurlar; ama bu azaplarında asla zulmedilmezler.

"Kıl kadar,"

Yani zulmün en düşüğü ve zulmün en küçüğüyle bile olsa onlar, asla zulme uğramazlar.

Çekirdeklerin ikiye bölünmelerinin (çatlama ve yarıklarının) içinde hasıl olan iplikler. Azlık ve hakarete bununla darb-ı mesel yapılır.

Azap olunan kişi hakkında zulüm, ona yapılan zulümde ziyâdeliğin yapılmasıdır. Sevap olunan kişi hakkında ise zulüm, ona verilen sevaptan noksanlığın yapılmasıdır. ⁴¹⁹

Yahudilerin İftiraları

"Bak nasıl."

Hangi haldeler veya hangi hal üzeredirler.

h "Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar?"

Yahudiler, kendi düşünceleri ve inançlarına göre, Allah'ın oğulları, ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında temiz kişiler olduklarını iddia ederek, Allah'a yalan uydurmaktadırlar.

İftiranın yalan olduğu açık olduğu halde, (yalan) kelimesinin açıkça ifâde edilmesi; hallerinin çirkinliğini mübalağa ile beyan etmek içindir.

"Bu yeter,"

Bu iftiraları Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı iftira olması cihetinden, onların Allâhü Teâlâ hazretlerine yakın olmaktan kat-ı nazar etmeleri ve kendi nefislerini tezkiye etmeleri ile, diğer günahların en büyüğüdür.

"Açık günah da bu yeter."

Zahir ve günah olduğu apaçıktır.

Manâsı: Sadece bu günahın, bütün kâfirlerin içinden tek başına en şiddetli günah olması, kâfidir... Eğer bu iftiradan başka bir günah olmasa bile, bu iftira en büyük günahdır.

"Açık günah da bu yeter." Kavlı-i şerifleri temyiz olmak üzere mensuptur. ⁴²⁰

Övünmek Tezkiyedir

İmâm Ebû Mensur (r.h.) hazretleri buyurdular: -"Bir adamın; "Ben müminim!" demesi nefsi tezkiye etmek (kendisini temize çıkarmak) değildir. Belki bu söz, kendisine ikram edilen (iman şerefini) haber vermesi ve bildirmesidir. Nefs-i tezkiye etmek (kendisini temize çıkarmak), kişinin nefsini takvâli ve sâlih kişi olarak

⁴¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/223-224.

⁴¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/224.

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/224-225.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/225-226.

görmesi ve bununla övünmesidir. ⁴²¹

Allah'ın Katından Düşer

Sırrî es-Sakatî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Kim kendisind bulunmayan bir şeyde insanlar için süslenir (gerçekten bir evliya olmadığı halde insanların nazarında kendisine evliya ve ermiş insan süsü verirse) o kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin nazarında düşer." ⁴²²

Âdem oğlunun Efendisi

Nefsini methetmekten kendisini menetmek, kulun üzerine vaciptir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

-"Ben Âdemoğlunun Efendisiyim ve (bu) övünmek değildir." ⁴²³ hadis-i şerifinde Efendimiz s.a.v. hazretleri,

"Ben Âdem oğlunun Efendisiyim," diye buyurduktan sonra hemen akabinde nasıl; "bu övünme değildir. Yani ben bu sözü insanların iftihar (kendilerini övmek) için söyledikleri gibi insanlara karşı övünmek ve üstünlük taslamak için söylemiyorum, demektir.

Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin iftihar, Allah'tan ve Allâhü Teâlâ hazretlerine yakın olması sebebiyledir. Yoksa onun Âdem oğullarının önderi olması sebebiyle değildir. Padişahın yanında büyük bir kabul ile makbul olan kişi, melike yakın olan ve melik'in kendisiyle sevinç duyduğu kişidir.. Yoksa Melikin yanında makbul olan kişi melikin bazı halkın üzerine önder tayin ettiği kişi değildir... (2/220) ⁴²⁴

Riya

Eğer adam isen kendi adamlığını kendin dile getirme! Bırak başkaları seni söylesinler! Her yüce kişinin kişiliğini başkaları dile getirip söylediler. Eğer sen iyi kişi isen endişe etme! Bir âbid'in kendisini övmesi Allah'tan kendisine yeter. Âbid kendi ibâdetini dile getirmemelidir. Eğer halis bir niyetle o ibâdete koyulmadıysan söyleme! Eğer onu ihlâs ile işlediysen ona riyakarlık katma! O zaman sen kendini ifşa etmiş olursun!

Ne güzel söylemişler:

Boş olan ceviz, cevizlerin içinden kendi başına ses çıkarır... ⁴²⁵

Tasavvufî Manâlar

Bu iki âyet-i kerimede şu manâlara işaret edilmektedir: "Bakmaz mısın şu nefislerini tezkiye edip duranlara?!"

Muhakkak ki zahiri ilim ehlinde olanlar, ilim sebebiyle kendilerini tezkiye ediyor ve ilimle âlimlere karşı gururlanıp övünür ve sefihlerle (cahillerle) de tartışır. Zahirî alimler, mücerret ilim öğrenmekle kendilerini tezkiye edip temize çıkarmasınlar; belki bu durum onların kötü sıfatlarını arttırır.

Meselâ: Üstünlük taslamak, Övünmek, Tartışmak, Mücadele etmek, Münakaşa yapmak. Kendini beğenmek, Kendi kendisiyle iftihar etmek, Kibir, Ucûb, Haset, Riya, Gösteriş, Halk tarafından beğenilip kabul görmek, Makam sevgisi. Mevki sevgisi. Baş olma sevdası, İstîlâ etmek isteği, Galebe çalma arzusu, Akran ve emsalinin üzerine tahakküm etmek düşünce ve isteği gibi kötü ahlakları ziyâde kılmaktadır.

"Hayır, yalnız Allah dilediğini tezkiye eder (temize çıkarır),"

Tezkiye ve ona hazırlanmak, nefsi tezkiye erbabına teslim etmekle olur.

Tezkiye erbabı;

1 - Râsihûn olan âlimler,

2- Muhakkikûn olan şeyhlerdir.

Derinin kullanılan bir ev eşyası (tulum, namazlık, kork ve benzeri eşya yapmak) için erbabına teslim edildiği gibi...

Kim nefsini, tezkiye etmesi için bir müzekkîye (âlim ve şeyhe) teslim ederse o kişi, yıkayıcının (gassalin) elindeki ölü gibi olmalıdır. Onun işaretlerine göre hareket eder ve asla muâmeletleri üzerine kendisine itiraz etmez.

Amellerin en şiddetlilerini tezkiyeye kıyâs eder. Böylece tezkiye edildiği şeyle hakikî felahı bulup gerçek

⁴²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/226.

⁴²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/226.

⁴²³ İbni Mâce: 4298, Yine Hadis-i şerifte buyruk^:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ben Âdem oğlunun efendisiyim, kıyamet gününde, (bu) iftihar (gururlanma) değildir. Livâ-ü'l-Hamd (hamd sancağı kıyamet gününde) benim e-limdedir; (bu) iftihar (ve gururlanma) değildir. Hiçbir peygamber yoktur ki Adem Aleyhisselâm ve onun dışındaki bütün peygamberler benim sancağımın altındadır ve ben toprağın kendisine ilk varılacağı (ilk haşır olacak o-lan) benim..." Tirmizi: 3548, Bu manâlarda çok hadis-i şerif mevcuttur...

⁴²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/226-227.

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/227.

kurtuluşa erer.⁴²⁶

Nefisleri Tezkiye

Müzekkî (hakiki olarak nefisleri temize çıkaran) hayatta olduğu günlerde Efendimiz (s.a.v.) hazretleriydi. Allâhü Teâlâ hazretleri buvurduou aibi:

"O'dur ki ümmîler içinde kendilerinden bir resul gönderdi; üzerlerine O'nun ayetlerini okuyor ve onları temize çıkarıp parlatıyor, kendilerine kitap ve hikmet öğretiyor -halbuki bundan evvel açık bir dalâl içinde idiler."⁴²⁷ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sonra (müzekkîler yani nefisleri tezkiye edip temize çıkaranlar) âlimlerdir... Tezkiyeyi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden alanlardan alan alimler; asır be asır tezkiye silsileleri ta sahabelere kadar uzanan âlimler... Sahabeler ve onlara güzelliğe ta günümüze kadar tabi olanlardan tezkiye alanlar... Ömrüme yemin olsun ki, tezkiye ehli olanlar bu zamanda "kibrît-i ahmer"⁴²⁸ den daha aziz ve nâdir bulunurlar.⁴²⁹

Mürşid-i Kâmil

Şeyh Hüseyinî (k.s.) buyurdular:

Tarikatta rehberin bilgin ve âlim olsun.

Şundan ki yol sarp ve uzaktır...

Yol kesen eşkiya (şeytan ve nefis-i emare ve sahte şeyhler) pusudadırlar... O rehber, manâda başı yükseklerde olması lazım; şeriat ve tarikatın her birinden...

Rehber (mürşid) usûl, fûrû, cüz ve küllü bilmiş olmalıdır. O kandildeki nur ve ışık olmalı ve etrafına ilim ve şeriat yaymalıdır.

Onun zahiri Allah rızası için kesbî ilim ile donatılmış olmalı; batını ise Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin mirasından aldığı marifetle donatılmış olmalı... Her kim ki inayet elinden tutarsa, bir gün önce rehberinin eteğine yapışsın. Her kim bu zindanda (dünyada) kendi görüşüne kapılırsa, yıllar onu çekemez. Kalbi selîm olmak zor iştir. Tâ ki işitesin, dinleyesin, öğüt alsın! işin öğüt almak olmalıdır...⁴³⁰

Mürşid-i Kâmilin Eteğine Yapış

Sâlik (seyr-ü sulûk'a giren) kişiye düşün vazife, mürşid-i kâmilin eteğine yapışmaktır. Ve kendisi sebebiyle tevhit ilmi üzerine vukufu sabit kılmaya teşebbüs etmektir.

Sonra nefsinden fena etmek (geçmektir). Çünkü mücerret fena, halin hakikati ile tahakkuk hâsıl olmadıkça kurtarmaz. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "İnsanların en şerlisi, üzerine kıyamet koptuğu halde, kendisi diri olandır."⁴³¹

Yani tevhit ilmi üzerine tevakkuf etti. Nefsi fena ile ölmedi, tâ ki Allâhü Teâlâ hazretleriyle dirilsin!

Bu takdirde eşyada ibâhe iddia etmesi ve söylemesiyle o zındıktır. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri isyanlardan ve fuhuşlardan korusun! Âmin!⁴³²

Cibt ve Tâgût

Yüce Meali:

Bakmaz mısın şu kendilerine okuyup yazmaktan biraz nasip verilmiş olanlara?! Cibt ve Tâgût'a inanıyorlar da, Allah'ı tanımayanlara "Bunlar müminlerden yolca daha doğru" diyorlar.⁵¹

Onlar, Allah'ın lanetlediği kimseler... Her kimi de Allah lanetlerse, artık onu bir kurtaracak bulamazsın.⁵²

Yoksa, onlara mülkten bir hisse mi var? Öyle olsa nâsa bir çekirdek bile vermezler.⁵³

Yoksa, o nâsa Allah'ın fazlından verdiği nimeti çekemiyorlar da Haset mi ediyorlar? Evet... Biz Âl-i İbrahim'e kitap ve hikmet verdik, hem de azîm bir mülk verdik.⁵⁴

Onun için, onlardan kimi ona imân etmekte, kimi de ondan men'eylemekte; ona da cehennem alevi elvermektedir.⁴³³

Tefsir-i Şerifi:

"Bakmaz mısın şunlara?" Yahudilere! Onlar

⁴²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/227-228.

⁴²⁷ el-Cuma: 62/2,

⁴²⁸ Kibrît-i Ahmer: Yeryüzünde çok az bulunan kırmızı kükürt taşı.

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/228-229.

⁴³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/229.

⁴³¹ Fethü'l-Bârî c. 13,

⁴³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/229-230.

⁴³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/230-231.

"Kendilerine okuyup yazmaktan biraz nasip verilmiş!"

Tevrat'ın ilminden bir haz ve nasip verildi.

Yani, Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! bak! Acayip olan hallerine hayret et!

(Burada söyle mukadder bir suâl vardır:) Sanki;

-"Yahudiler ne yapıyorlar ki hallerine bakasın?" diye sorulmaktadır. Onun için, buyuruldu:

"Cibt e inanıyorlar,"

"Cibt" aslında bir putun adıdır.⁴³⁴ Daha sonra Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka tapılan her şeyde kullanıldı, (daha neye iman ederler?)

"Tâğût'a (inanıyorlar),"

"Tâğût" şeytân, demektir.⁴³⁵ Ve bâtil her türlü ma'bûd ve diğer şeyler hakkında itlak olunup kullanılır.⁴³⁶

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Huyey bin Ahtâb ve Ka'b bin Eşref isimli iki Yahudi, Yahudilerden yetmiş kişilik süvari Yahudilerle (beraber Efendimiz s.a.v. hazretleri, Müslüman ve İslâm dininin aleyhinde lobi⁴³⁷ çalışması yapmak) ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle savaşmak için Kureyşlilerle anlaşma yapmak üzere Mekke'ye çıkarma yaptılar.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle kendilerinin arasında bulunan ahdi (sözleşmeyi) bozuyorlardı. (2/221)

Yahudilere soruldu:

-"Sizler kitap ehlisiniz! Siz Muhammed'e çok yakınsınız, ona bizden daha yakınsınız. Biz sizin mekr (hile ve desisenizden) emin değiliz. (Sizin Muhammed'e düşman olduğunuza inanmamız için) bizim ilahlarımıza (putlarımıza) secde edin! Secde edin ki, kalbimiz size karşı mutmain olsun! Size inanalım!"

Müşriklerin bu teklifleri karşısında, Yahudi âlimlerinin hepsi putlara secde ettiler.

İşte bu (Yahudilerin putlara secde etmeleri) onların,"Tâğût'a iman etmeleridir. Çünkü Yahudiler gerçekten

⁴³⁴ "Cibt" aslında put elemektir. Kâhine de "cibt" dendiği nakledilmiştir. Bu şekilde bu iki kelime Allah'tan başka ilâh edinilen canlı ve cansız mabutların (kendisine tapılan şeylerin) tam isimleridir. Birbiri yerine de kullanılabilirler. Lügat âlimlerinin çoğu kelimesinin lügatte çekimi olmadığı görüşünde bulunmuşlardır. Fakat bunun aslı olduğu naklediliyor ki cibş, pis ve alçak demektir.

⁴³⁵ "Tâğût": "Tuğyan" (azgınlık)tan mübalâğa sigasıyla bir cins isimdir ki, aslı "ceberut = zorbalık" gibi "tağavut" olup, yer değiştirmekle "tavagut" yapılarak "vâv", "elifte çevrilmiştir; tekile, çoğula, erkeğe, dişie söylenir. Tuğyanın (azgınlığın) kendisi kesilmiş, isyankâr, azgın, azman, azıtgan demek gibidir. İbni Cerir et-Taberfnin tarif ettiği gibi. Allah'a karşı isyankâr olup zorla, zorlama ile veya gönül rızasıyla kendisine tapınıp mabut tutulan, gerek insan, gerek şeytan, gerek put, gerek dikili taş ve gerekse diğer herhangi bir şey demektir. Bunun tefsirinde "şeytan veya sihirbaz, yahut kâhin ya da insanların ve cinlerin, inat edip büyüklük taslayanları veya Allah'a karşı mabut tanınıp buna razı olan Firavun ve Nemrut gibiler veya putlar diye çeşitli rivayetlere rastlanır. Ebu Hayvan der ki: "Bunların birer örnekle açıklanması gerektir. Çünkü tağut bunların her birine hasredilmiştir.." Yukarıdaki tarif, bunların hepsini içine almaktadır. Bununla birlikte Kâdi Beydavî bu hususa: "Allah yolundan men edenler" fıkrasını da ilave etmiştir ki, daha genel bir tarifi içerir. Çünkü bunu yapanlar, mabut tanınmış olmayabilir. Şu kadar ki, bu da.

"Ya şimdi baksana o kimsenin ki ilâhını hevası ittihaz etmiş, Allah da onu bir ilim üzerine şaşırtmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir; artık onu Allah'tan sonra kim yola getirir? Hâlâ da düşünmez misiniz?" (Câsiye, 4S/23) âyeti gereğince kendi nevasına uyup kendi kendine mabut rütbesi vermiş sayılabileceği düşünülürse önceki tarife dahil olacaktır. Bu açıklamadan birkaç fayda elde edeceğiz:

Önce, tağutun çeşitli tefsirleri (açıklamaları) örnek veya çeşitlerini gösterebileceği gibi "şeytan, sihirbaz, kahin, batıl mabut, insanların ve cinlerin büyüklük taslayıp inat edenleri" kelimelerinin her biri tağut kelimesiyle tarife benzer ve uygun düşecek bir tarzda ifade edildiğine göre bunların, mânâ i-tibanyla tam eş manalı değilseler bile pek yakın veya birbirini gerektiren şeyler olarak kullanıldıklarına da işaret edebilir.

İkinci olarak demek oluyor ki, tağutun açığı da, gizlisi de, görünürü de, görünmezi de vardır.

Üçüncü olarak, tuğyan (isyân, azgınlık) kavramından anlaşılıyor ki, putlar i-kinci derecede tağutlardır. Bakılırsa akıl sahibi olmayan putların ve dikili taşların tağutlardan bile sayılmaması gerekirdi. Çünkü bunların kendileri Allah'a karşı bir azgınlığa sahip olamazlar ve azgınlığa rıza gösteremezler. Fakat ret edemezler. Bu sebeple nihayet bir azgınlık sebebi olabilirler. Bu sebebi de azgınlar bulurlar. Putlar, aslında erkek veya dişi tağutların hayalleri ve azgınların azmanlarıdır. Gizli veya açık azgınlar, bunlarla kendi azgınlıklarını ileri sürerler. Bu yönüyle putlar, asıl tağut değil, tağutların temsilcileridir. Böyle.

"Kim tağutu inkâr ederse..." ifadesi şunu bildirmiş oluyor ki. Tevhit emrinde ilk iş, putlardan önce ona sevk eden azgın isyankârlara küfretmek (onları inkâr etmek)tir. Dördüncü olarak. Allah'a karşı isyankâr olmayan ve şirke razı olma ihtimali bulunmayan ve bununla beraber birtakım isyankârlar tarafından ilâh diye kabul edilen Hz. İsa ve Üzeyr Aleyhisselâm gibi büyüklerin kendileri tağutun tarifinden ve kendilerine tağut denilenlerden hariçtirler. Tevhit emrinde, "başka hiçbir ilâh yok" derken bunların ilâhlığını da olumsuz kılık inkar etmek, ibadet etmemek farz olduğu halde, diğer taraftan bunları inkâr caiz olmayacak, bilakis Allah'a iman gerektirenler olarak peygamberlere iman ve saygı da imanın şartlarına dahil bulunacaktır. Bu çok önemli noktaya işaret edilerek.

"Kim tağutu inkâr ederse..." buyurulmuş da diğerlerini inkâr şart koşulmamıştır. Demek ki tevhidin şartı Allah'tan başkalarını inkâr etmek değil, Allah'tan başkalarından ilâhlik vasfını kaldırmak ve bu arada tağutları inkar etmek, yani onları hiç tanımamak, diğerlerinin de ilâhlik altındaki derecelerine göre haklarını tanımaktır. Çünkü hak Allah'ındır. Nihayet şunu da kesinlikle ifade ediyor ki, Allah'ın birliğine inanan bir mümin olmak için. Allah'a imandan önce küfre tevbe etmek şarttır. Ve bu tevbenin şartı da tağutları asla tanımamaya kesin karar vermektir. Bu durumda.

"kim tağut u inkâr eder de Allah'a iman ederse..." ifadesi.

"Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." kelime-i tevhidinin bir tefsiri demektir.

⁴³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/231-232.

⁴³⁷ Lobıcılık nüfuzlu insanları etkileme sanatıdır. Bu etkileme yerine göre, para, kadın veya nüfuzla olur. Günümüzde Lobıcılık bir meslek oldu. Geçim kaynağıdır. Bir çok şirketler sadece lobi çalışması yaparak, para kazanırlar.... Eskiden beri Yahudiler lobi çalışmalarlarıyla zâlim iken mazlum, haksız iken haklı ve aslında nefret edilmesi gereken insanlar iken kendilerini sevimli göstermeye çalışmışlardır...

putlara taptılar. Bu yaptıkları İşlerde de şeytana itaat ettiler. ⁴³⁸

Yahudiler

Ebû Süfyân (hakikati öğrenmek için, Yahudilerin ileri gelenlerinden ve âlimlerinden olan) Ka'b bin Eşrefe sordu: -"Sen kitap okumuş ve bilen bir kişisin! Biz ise ümmî (okuma ve yazması olmayan) kişileriz! Biz bilmeyiz! Gerçekten hangimiz daha doğru yol ve hidâyet üzereyiz! Biz mi Muhammed mi?"

Ka'b bin Eşref (sanki hiçbir şey bilmiyormuş gibi sordu):

- "Muhammed ne diyor?" Ebû Süfyân:

- "Muhammed, yalnız bir olan Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdeti emrediyor ve şirki nehyediyor!" dedi. Ka'b bin Eşref yine sordu:

- "Sizin dininiz nedir?" Ebû Süfyân:

- "Biz Beytin (Kabe'nin) koruyucularıyız! Hacılar su veririz! Mûsâfır ağırlarız! Hacıları ağırlar, yedirir ve içiririz! Esirleri (esaret bağından çözüp) azâd ederiz!..." Ve böylece Ebû Süfyân bütün fiillerini zikretti.

Ka'b bin Eşref (ve diğer Yahudî âlimleri) Ebû Süfyân (ve Mekke'li Müşriklere):

- "Sizler en doğru yoldasınız!" dediler.

İşte bu kavl-i şerif bu hâdiseyi beyân etmektedir: ⁴³⁹

Yahudilere Lanet

"Ve Allah'ı tanımayanlara diyorlar..."

Onlar için ve onlar hakkında diyorlar. (Ne diyorlar?) "Bunlar," Kâfir olanlara işaretler.

"(Kâfirler,) müminlerden yolca daha doğru"

Yani kâfirler, dince en doğru ve yolca reşidsiniz, diyorlar.

"Onlar,"

Bunu söyleyen (Kâfirlerin Müslümanlardan daha doğru yol üzere olduğunu iddia eden) Yahudilere işaretler.

"Allah'ın lanetlediği kimseler..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, onları rahmetinden uzaklaştırdı ve onları tart etti.

"Her kimi de Allah lanetlerse,"

Allâhü Teâlâ hazretleri kimi uzaklaştırıp rahmetinden mahrum ederse;

"Artık onu bir kurtaracak

bulamazsın."

Onlardan dünyevî azabı veya isterse uhrevî azabı, şefaât veya başka bir şeyle onların üzerinde defedecek kimseyi bulamazsın. ⁴⁴⁰

Yahudiler Emellerine Kavuşmayacaklardır

Bu kavl-i şerif, Yahudilerin Mekke'li müşriklerden istedikleri şeylerden mahrum olacaklarına dair nassdır. Yani Yahudilerin emellerine kavuşmayacaklarına delâlet eder. ⁴⁴¹

Yahudilerin Mülkten Nasıpları Yoktur

"Yoksa, onlara mülkten bir hissemi var?"

"mi?" kelimesi münkatihtir. Hemzenin manâsı inkârdır. Eğer Yahudilerin mülkten bir nasibi mi var?

Bu, Yahudilerin dünya mülkünün ileride kendilerinin olacağı hakkındaki görüşlerine inkâr yani ilâhî bir reddiyedir. ⁴⁴²

Yahudiler cimridir

"Öyle olsa nâsa (insanlara) bir

çekirdek bile vermezler."

⁴³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/233-234.

⁴³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/234.

⁴⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/235.

⁴⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/235.

⁴⁴² Yahudiler, dünya mülkünün kendilerinin olacağı görüşlerini, "Arz-ı Mev'ûd"a; va'd edilen toprak, inancıyla pekiştirmektedirler. Arz-ı Mev'ûd yani vaad edilen topraklar.Yahudilerin günün birinde sahip olacaklarına inandıkları birçok devleti içine alan geniş coğrafik bir alandır. İşte bu âyet-i kerime, Yahudilere böyle bir vaadin verilmediğini ve bilakis Yahudilerin böyle düşüncelerini kökten reddetmektedir.... Arz-ı Mev'ûd konusunda geniş bilgi için rahmetli Cevat Rifat Atilhan'ın "İğneli Fıçı" adlı eserine ve "Yahudî Mezâlimi" isimli kitabımıza bakınız...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/235.

Eğer Yahudilerin mülkten bir Nasıpları olmuş olsaydı hiçbir kimseye çekirdek miktarı bir şey bile vermezlerdi. "Nakîr," çekirdeklerin sırtındaki (arkasındaki) küçücük oyuya denir. Bununla killet (azlık) ve hakaret (değersizlik) darb-i mesel olarak ifâde edilir. Bu onların bütün hallerini keşfetmekte ve durumlarını beyân etmektedir. Onlar, bir nakîr (çekirdeğin arkasındaki küçücük bir oyuk kadar) cimrilik ettiklerine göre, eğer onlar melikler olmuş olsalardı onlar hakkında senin zannın ne olurdu? Onlar zelil ve kaybetmiş kişiler oldukları halde...⁴⁴³

Yahudiler Kıskançtır

"Çekemiyorlar da Haset mi ediyorlar?" f f "mi?" yine burada munkatı'dır. (Kimi?) J--UI "İnsanları" Belki Efendimiz (s.a.v .) hazretleri ve ashabını kıskanıyorlar. (Neden dolayı kıskanıyorlar?) "Allah'ın fazlından verdiği nimeti," Yani,

- 1- Nübüvveti,
- 2- Risâleti,
- 3- Kitabı (Kur'ân-ı kerimi),
- 4- İzzetlerinin artmasını,
- 5- İlâhî nusreti,
- 6- Gün be gün yardıma nail olmalarını,
- 7- Ve İslâmiyet'in her gün biraz daha yayılmasını çekemiyorlar.⁴⁴⁴

Âl-i İbrahim'e Verilenler

"Evet gerçekten biz verdik."

Yani Yahudilerin zikredilen hasetleri (çekememezlikleri) gayet çirkin ve boş yeredir. Gerçekten biz bundan önce verdik. (Kime verdik?)

"Âl-i İbrahim'e"

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin selefleri ve amcalarının oğlu olan "Âl-i İbrahim"e verdik. (Âl-i İbrahim'e neyi verdik?)

"Kitabı"

Gökten inen kitabı... (Daha neyi verdik?) îLS^Jtj "Ve hikmeti."

Yani nübüvvet (peygamberlik) ve ilim verdik. (Daha?) "Ve onlara verdik." Bununla (kitap ve hikmetle) beraber. (Neyi verdik?) "Azîm bir mülk..."

Kadri takdîr edilmeyecek kadar büyük bir mülk... (Buna nazaran) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin nübüvvetini nasıl akıldan uzak görüyorlar? Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine verilen peygamberliği kıskanıyorlar!?

İbnî Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Âl-i İbrahim'e verilen mülk, Yusuf Aleyhisselâm ve Davut Aleyhisselâm'a verilen mülktür...

"Onlardan kimi," Yahudilerden bazıları.

"Kimi ona imân etmektedir." Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine iman etti. "Kimi de ondan men'eylemekte;"

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine iman etmekten yüz çevirdi ve ona iman etmedi (halkı da iman etmekten menet-ti-)

"Ve ona da cehennem alevi elvermektedir (alevli cehennem ateşi ona yeterlidir)."

Alevlendirilmiş ateş yani tutuşturulmuş kızgın cehennem ateşiyle azap olunurlar, demektir.

Eğer Yahudilere hemen acele olarak (dünyada) azap edilmezse; (bile) onlar için hazırlanmış olan alevli cehennem ateşi onlara kâfidir.⁴⁴⁵

Yahudilerin Sıfatları

Bil ki, (bu geçen âyet-i kerimelerde Yahudilerin şu vasıfları zikredildi: Şiddetli cehalet, Cimrilik, Haset) Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri geçen bu âyet-i kerimesinde, Yahudileri şiddetli cehaletle vasıflandırdı. Yahudilerin şiddetli cehaletleri, onların, putlara tapmayı Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmekten daha faziletli olduğuna itikat etmeleri ve i-nanmalarıdır.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri bu Âyet-i kerimesinde cimrilik; ve, Haset (çekememezlik ve kıskançlıkla) vasıflandırdı.⁴⁴⁶

⁴⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/236.

⁴⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/236-237.

⁴⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/237-238.

⁴⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/238.

Cimrilik Nedir?

Cimrilik, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vermiş olduğu nimetten kimseye hiçbir şey vermemektir. ⁴⁴⁷

Haset Nedir?

Haset (kıskançlık), Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisinden başka kimseye bir nimet vermemesini temenni etmektir. ⁴⁴⁸

Cimrilik ve Haset

Cimrilik ve Haset (kıskançlık), ikisi de başkasına nimetin verilmemesini istemektir. Ama cimri kişi, kendi nefsinde bulunan nimeti başkasından menetmektir (kimseye paylaşmayandır.) Kıskanç kişi ise, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarından nimetini menetmesini isteyendir. Her ikisi de rezaletin en şerhileridir. ⁴⁴⁹

Cimrilik ve Sebepleri

İkisinin (cimrilik ve kıskançlığın ana) sebebi cehalettir. Malı dağıtmak gerçekten;

1- Nefsi temizlemeğe,

2- Ve ahiret saadetinin husulüne sebeptir.

Malı hapsetmek (cimrilik yapmak) ise, dünya malının elinde hâsıl olmasına sebeptir.

Cimrilik, seni dünyaya davet etmekte ve seni âhiretten menetmektedir.

Cömertlik ise, seni âhirete davet etmekte ve seni dünyaya (tapmaktan) menetmektedir.

Hiç şüphesiz, dünyayı ahiret üzerine tercih etmek ancak ve mahza cehalettir. (2/222) ⁴⁵⁰

Kıskançlığın Sebepleri

Ama Haset ise, ulûhîyet ve Rubûbiyyet nimetlerini ve ihsanı kula ulaştırmayı (menden) ibarettir. Kim bu ihsanı kerih görür (Allah'ın kullarına nimet vermesini ve onlara ihsanda bulunmasını kötü görür ve istemezse) o kişi sanki Allâhü Teâlâ hazretlerini ulûhiyetten azletmeyi istemektedir. İşte bu da mahza cehalettir. ⁴⁵¹

Kıskanılanlar

Muhakkak ki haset, ancak fazilet anında hâsıl olur. İnsanın fazileti tamam ve mükemmel oldukça hasudların (kıskançların) ona olan hasetleri de o nisbette büyük ve çok olur.

Şeyh Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Arzu edip dileyerek bühân konuştu. İkbâl sahiplerinin nimet ve makamlarının ellerinden gitmesini arzuladı. Bunun için gece ve gündüz yaşlar döktü. Göz bakamıyorsa güneşin ne günahı var! Doğrusu böylece binlerce gözü isterî Körler, güneşin kararmasından daha beterdur. ⁴⁵²

Kıskanç ve Cimri Kişi Efendi Olamaz

Bütün zamanların hiçbirinde hasud ve cimri kişi efendi olmaz. ⁴⁵³

Görmüyor musun ki Allâhü Teâlâ hazretleri, Yahudilerin cimriliklerini kendileri için mülkün hâsıl olmasına mâni sebep kıldı.

Bunların ikisi (cimrilik, kıskançlık ve mülk) bir araya toplanmazlar. (Bir kişi, hem cimri, hem kıskanç ve hem de mülk ve saltanat sahibi olamaz.) ⁴⁵⁴

İnsan İhsanın Kölesidir

⁴⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/238.

⁴⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/238.

⁴⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/239.

⁴⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/239.

⁴⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/239.

⁴⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/239-240.

⁴⁵³ Ruhü'l-Beyân tefsirinin metninde Vj hasud efendi olmaz, şeklinde geçen ibare aslında; "Cimri kişi efendi olmaz," (Keşfü'l-Hafâ: 1140, Mecmu'ul-Emsâl, s. 23i, şeklinde olması gerekir.

⁴⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/240.

Bunun (cimri ve kıskanç kişinin efendi olmamasının) sebebi şudur: Çünkü başkalarına boyun eğmek haddi zâtında ikrah edilen kötü bir şeydir. İnsan mekruh (ikrah ettiği ve istemediği şeye) asla tahammül edemez. Ancak ikrah edilen şeylerin karşılığında, talep edilen bir iş ve kendisine rağbet ettiği şey gördüğü zaman arzu ettiklerine ulaşmak için ikrah ettiklerine tahammül eder.

İhtiyâc cihetleri ise insanları kuşatmıştır. İnsandan başkasına ihsan sadır olduğu zaman, kendisine ihsan edilen kişi, kendisine ihsan edene rağbet eder. Kendisine ihsan eden kişiye yönelir. İşte böylece bu mal o kişinin (ihsanda bulunduğu kişinin) kendisine boyun eğmesi ve kendisine itaat etmesine sebep olmuş olur. Bu incelikten dolayı; "Birr ü ihsan sebebiyle hür kişi köle yapılır!"⁴⁵⁵ denildi.

Eğer bu ihsan bulunmazsa, geride başkasına boyun eğmekten hasıl olan tabiî nefret, taarruzlardan halis bir halde kalır. (Bu durumda) elbette ki boğun eğmek hâsıl olmaz.⁴⁵⁶

Kuşlara Yem Ver

Sa'dî buyurdu:

İyilik yap! Şerçeler, kekliklere ve güvercinlere yem ver! Bir gün senin bu ayağın düşer. Ey evlat! O zaman her yiyeceğin her biri, altından daha değerli olur. Senin geride bıraktıklarından ise ne taşın ne de altının sana faydası olmaz.⁴⁵⁷

Haris Kişi

Bazı hikmet ehli, Âdem oğlunu mal toplamak üzere olan hırsı konusunda ve akıbetinin vahametinde ipek böceğine benzettiler, tpek böceği, öyle olur ki cehaleti sebebiyle kendi kendisinin üzerine ipek dokur hatta kurtuluşu bulamaz ve böylece kendi kendisini öldürür. İpekler de başkasının olur.⁴⁵⁸

Kanaatkar Olmalıdır

Müminin şâmna yakışan "Vedûd"⁴⁵⁹ (çok seven ve çok sevilen) Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine verdiği rızık sebebiyle kanaatkar olmaktır. Hırsı terk etmelidir. Elinde bulunan mevcut malı Aliâhü Teâlâ hazretlerinin emirleri doğrultusunda Allah yolunda dağıtmaktır...⁴⁶⁰

Hikaye (Cömertlik)

Denildi:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri miraca çıkarıldığı zaman, cehennem ateşine muttali oldu. Kendisine cehennem ateşi gösterildi. Cehennemin içinde bir avlu (ağıl) gördü. İçinde bir adam vardı. Ateş o adama dokunmuyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Bu avlunun (çevrelenmiş ağılın) İçindeki bu adamın hâli nedir? Ateş ona değmiyor (cehennem ateşinin onu yakmamasının sebebi nedir?)" diye sordular. Cebrail Aleyhisselâm buyurdu:

-"Bu Hatemü't-Tayy'dir. (Şirki sebebiyle cehennem ateşine girdi.) Cömertliği sebebiyle de Aliâhü Teâlâ hazretleri cehennem "ateşini kendisinden çevirip savdı.

Cömertlik, kişiden dünya ve ukbâ (ahiret) azabını savar. Dünyada ve uhrâda mülke kavuşmaya vesiledir.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ Avnû'l-Ma'bûd fî Şerhi Süneni Ebû Davud no: 2134,

⁴⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/240.

⁴⁵⁷ "İyilik yap denize at; balık bilmezse, halik bilir," demişler. Bu düşünceden hareketle İslâm toplumlarında hayvanların faydasına bir çok vakıflar kurulmuştur. İslâm medeniyetinde insanı nasibini aldığı gibi hayvanlar da mahrum edilmemiştir. İslâm medeniyeti hayvanlara yönelik vakıflarla doludur..

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/240-241.

⁴⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/241.

⁴⁵⁹ El-Vedûd: Çok seven, çok sevilen. İyilikleri ve iyi kullarını seven, rahmet ve rızasına erdiren, mahlukatın arasına sevgi koyan. Sevmeye layık ve toplumun arasına sevgi ve barışı duygularını veren. Evliya ve bazı hayır sahibi kullarını seven, insanların ve bütün varlıkların arasına sevgi, ülfet, muhabbet ve kaynaşma veren aja'Jî El-Vedûd olan Cenab-ı Allah'tır. Bizde insan, hayvan ve bütün varlıkları sevmeliyiz. Her türlü çıkarlardan uzak, sırf Allah rızası için, Müslüman kardeşlerimizi sevmeli ve onların yüzüne karşı tebessüm etmeliyiz. Sevgi ve aşkın olmadığı yerde ilim, irfan, mutluluk ve insanlığın olması mümkün değildir. Cenab-ı Allah gizli bir hazineydi, bilinmek istedi; bizleri yarattı kendini bize tanıttı ki, Onu tanıyalım, ona ibâdet edelim.

-"Ben (gizli) bir hazineydim. Bilinmiyordum. Bilinmek istedim de mahlûkatı yarattım. Kendimi onlara tanıttım; onlar da beni tanıdılar. (El-Futuhâtü'l-Mekkiyye: c. 2, s. 393, Muhyiddin Arabî, Darül-ihyâ turasıl-arabi, Beyrut: 1997)

Bunun için insan, Allah'ı, Kur'ân-ı Kerimi, Resûlullah'ı, Efendimizin ehli beytini, ashab-i kiramı, alimleri. Evliyâullahı, Müslümanları, İnsanları, toplumu, işini, eşini, çocuklarını, yakınlarını, amir ve memurlarını, mesâi arkadaşlarını, hayvanları, çevreyi, tabiatı, kainatı, bilgiyi ve bütün güzellikleri sevmelidir. "Allah, kıyamet günü, 'Benim ululuk (sıfatım) uğrunda (benim rızam için) bir birini sevenler nerede? Benim himayemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bu günde onları arşımın gölgesinde himaye edeceğim'." Gönül erleri şöyle buyurdular: Bu âlemde her ne var ise aşk imiş ilim ancak, bir kıyl-u kâl imiş

⁴⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/241-242.

⁴⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/242.

Mülkün Kısımları

Sonra muhakkak ki mülk üç kısım üzeredir.

- 1- Zahirî mülk,
- 2- Bâtınî mülk,
- 3- Zahirî ve Bâtınî mülk...

Mülkün biri sadece zahirî üzere olan mülktür. Bu meliklerin mülküdür.

Mülkün bir kısmı sadece Bâtın üzere olan mülktür. Bu âlimlerin mülküdür.

Mülkün bir kısmı da zahirî ve bâtınî beraberce her ikisi ü-zere olan mülktür. Bu da peygamber (a.s.)'in mülkleridir.⁴⁶²

Cömertlik Peygamberlerin Ahlakıdır

Cömertlik mülkün levazımından (gerekirdiklerinden) olduğuna göre, peygamberlerin de gayet cömertlik, kerem, rahmet ve şefkatte olmaları vaciptir. Peygamberlerin her biri;

- 1- Cömertlik,
- 2- Kerem,
- 3- Rahmet
- 4- Ve şefkate sahip olsunlar ki;

Halk kendilerine boğun eğsin ve emirlerine sarılsın. Bütün bu sıfatların kemâli Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri için hâsıl oldu...⁴⁶³

Cehennem Cennet

Yüce Meali:

Şüphesiz, âyetlerimizi tanımayan kâfirler, muhakkak b. biz onları yarın bir ateşe yaslayacağız; derileri piştikçe az* duysunlar diye kendilerine tebdîlen başka deriler verece*. Çünkü Allah, izzetine nihayet olmayan bir hakîm bulunuyor.

İmân edip, salih salih işler yapan Müminlere gelince: Baları, altından ırmaklar akar cennetlere koyacağız; içlerinde ete-dî kalmak üzere onlar... Kendilerine orada temiz, gayet temi zevceler var... Hem onları sâyeaban edecek bir sayeye koyacağız.⁴⁶⁴

Tefsir-i Şerifi:

"Şüphesiz, âyetlerimizi tanımayan kâfirler, muhakkak ki,"

Kur'an-ı kerim ve diğer mucizeleri inkâr edenler, demektir.

"Yarın (yakında)"

Yarın Kelimesi

"yarın (yakında) kelimesi iki manâda kullanılır:

- 1- Vaidlerde tehdit,
- 2- Vaatlerde te'Md

kelimesi, tehdit ve vaîd (korkutmak) için zikredilir. (Meselâ halk arasında) "Yakında böyle yapacağım!" denilir. kelimesi aynı zamanda vaad (müjde) içinde kullanılır. Bu durumda te'kid ifâde eder.⁴⁶⁵

Derinin Yenilenmesi

(Büyük) bir ateşe yaslayacağız!" Büyük ve tutuşturulmuş bir ateşe girdireceğiz."Onların derileri piştikçe," Yani yandıkça, demektir,

"Kendilerine tebdîlen başka deriler vereceğiz."⁴⁶⁶

Gayr Kelimesi

"gayri" kelimesi zikredilir ve kendisiyle tam zıddı murad edilir. (Mesela sen:) "Gece gündüzün gayri (zıddı)dir"

⁴⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/242-243.

⁴⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/243.

⁴⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/243.

⁴⁶⁵ İmam Sibeveyh hazretlerinin beyânları ve tefsir âlimlerinin de kabul ettiklerine göre kelimesi vaidlerde tehdit; vaatlerde ise te'kid içindir.

^ (sin) harfî de aynen böyledir...^~ harfî vaidlerde tehdit, ilâhî vaatlerde ise te'kid manâsını ifâde eder.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/244.

⁴⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/244-245.

dersin. Yine bu değişen misâl için söylenir. Soğuduğu zaman sıcak su için; "Bu onun gayridir" dersin. Burada murad edilen manâ da budur.⁴⁶⁷

Devr-i Daimî Kanunu

Yani onlara yanan her derinin yerine o derinin yanması a-nında suret bakımından yanan derinin zıddı olan bir deri verdik; her ne kadar madde bakımından aynı oisa da suret bakımından onun gayridir. Ve'l-hâsıl aynı deri başka bir surette kendisine iade edilmektedir. Bu senin; "Ben yüzüğümden başka bir yüzük yaptım" demen gibidir. Aslında ikinci yüzük birinci yüzüğün tâ kendisidir. (Z/223) Burada değişik ancak döküm (ve yüzük yapma sanatıdır)⁴⁶⁸

İkinci Deri

Suâl: Eğer sen; âsî olan deriye Allâhü Teâlâ hazretleri azap edip yaktıktan sonra eğer Allâhü Teâlâ hazretleri o âsî derinin yerine başka bir deri yaratıp ona azap ediyorsa; bu âsî olmayana azap etmek olmaz mı? Bu da caiz değildir!" diyecek olursan;

Cevap: Derim ki, azap hassas olan cildedir. O da isyan eden deridir. Mutlak deriye değildir. Azap olunan zât aynı kişidir. Azap sadece âsi olan kişiye vasıl olmak ve âsi olan kişi azabın acısını hissetmektedir.

(Yanan derinin yerine neden başka bir den yaratılır?)

"Azabı duysunlar diye..." Azabın acısı ve tadı devam etsin ve azap onlardan kesilmesin diyerdir. Bu senin aziz bir kişiye;"Allah seni aziz etsin!"

diye dua etmen gibidir. Yani Allâhü Teâîâ hazretleri seni izzet ve şeref üzerine devam ettirip; bu konuda seni daha da ziyâde kılsın, demektir.⁴⁶⁹

Günde Yetmiş Kere

Hasan Basrî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Ateş günde yetmiş kere onları yer. Ateş her yediğinde, onla-
-"Geri dönün!" denilir. O deriler de eskiden oldukları gibi olurlar.⁴⁷⁰

Cehennem Ehli

Rivayet olundu:

Merfû⁴⁷¹ olarak buyuruldu.

⁴⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/245.

⁴⁶⁸ Cehennemde yanan derilerin yerine yenilerinin gelmesi yukarıda Musannif hazretlerinin de beyan ettikleri gibi aynı derinin başka surette değişip gelmesidir. Buna da "Devr-i dâim kanunu" denilir. Devr-i dâim kanunu, kullanılan bir eşya ve yiyeceği yine kullanılacak ve yiyilecek bir hale getiren ilmi bir kanundur. Cehennemde devr-i dâim kanunu vardır. O devr-i dâim kanunu ile kâfirlerin yanan derilerinin yerine aynı derinin maddesinden başka bir surette yepyeni bir deriyle değişecek ve yine kâfirler orada birbirlerinden sızdırılmış pislikleri yiyeceklerdir. Cehennem bir üst katmdakilerin pislikleri "devr-i dâim kanunu" ile alt kattakilere yiyecek olarak değişecektir. Cenab-ı Allah kâfirlerin cehennemdeki durumlarından bahsederken el Hakka süresi ayet 38'de şöyle buyurur:

"Cehennemliklerin kan ve irinden başka bir yiyecekleri yoktur." "Devr-i dâim kanunu" su örneğinde biraz daha anlaşılabilir. Bilindiği gibi suyun; buz, su (sıvı) ve buhar gibi üç hali vardır. Buzun eriyip su; suyun da buharlaşarak gaz haline dönüşmesi ve gaz halinde iken-, ilgili melekler tarafından istenilen yere götürülüp, orada yağmur, kar veya dolu olarak yağıp yine suya dönüşmesi bir devr-i dâim kanunudur. Bu günkü fennî iddiasına göre bu her madde için geçerlidir. Bekleyelim ve görelim bakalım.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/246.

⁴⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/246-247.

⁴⁷⁰ Ed-Dürrül-Mensûr: c.2. s. 569; Cehennem ateşi secde yerlerini yakmayacağına Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bize haber vermektedir:

"Ateş Adem oğlunu (yakıp) yer; secde yerleri hariç. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, secde yerlerini yemeği cehennem ateşi üzerine haram kıldı." Kenz ül-Ummâl: 18911,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/247.

⁴⁷¹ Merfû lügatte, yükseltilmiş demektir. Hadis ıstılahında. Efendimiz {s.a.v.) hazretlerine nispet olunan söz, fiil, takrir ve sıfatlara "merfû hadis" denir. Merfû hadisin senedi muttasıl veya munkatıl olabilir. İsnattan sahabe düşerse mürsel olur. Sahabeden başka bir ravi düşer veya müphem bir ravi zikredilirse o hadise munkatıl denir. Peş peşe iki ravi atlanmışsa mu'dal olur. Her üç halde de isnad munkatıdır ama hadis yine merfûdür. Zira bir hadisin merfû oluşu, isnadının kesintisiz olarak Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ulaşması yönünden değil, metnin ona izafe edilmesi bakımındandır. Bir haberin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine nispet edilmesi ya açıkça ya da hükmen olur. Açık söz halinde merfû; sahabenin. "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim", "Hz. Peygamber dedi ki..."Rivayet edildiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur" gibi ifadelerle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden naklettiği hadistir. Açık fiil halinde merfû, sahabenin, "Rasûlullah'ın şöyle yaptığını gördüm" veya "Rasûlullah şöyle yaptı" diyerek bir merfû, yine sahabenin, "Resûl-ü Ekrem'in huzurunda şöyle yaptım" yada "Falanca Rasûlullah'ın huzurunda şunu yaptı" diyerek anlatıldığı olayı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yadırgamadığını bildirmesidir. Hükmen merfû söz, İsrailiyyât nakletme âdeti olmayan bir sahabenin, Efendimiz {s.a.v.) hazretleri ve geleceğe dair verdiği haberler ile bir işin yapılması halinde kazanılacak sevap veya bir başka fiilin yapılması halinde maruz kalınacak ceza ile ilgili sözleridir. Çünkü sahabenin bunları kendiliğinden söylemesine imkân yoktur; ona bunları haber verenin Efendimiz (s.a.v.) hazretleri olduğuna hükmedilir. Hükmen merfû fiil, meselâ. Hz. Ali'nin küsûf (güneş tutulması) namazında ikiden fazla rûkû yapmasıdır. Çünkü ibadet şekilleri içtihatla tespit edilemez; bunların Rasûlullah'tan öğrenilmiş olduğuna hükmedilir. Hükmen merfû olan takrir ise, sahabenin, bir işi Efendimiz (s.a.v.) hazretleri zamanında yaptıklarını "Biz Rasûl-ü Ekrem zamanında şöyle yaptık" gibi sözlerle ifade etmesidir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin

Muhakkak ki kâfirin derisi kırk zira, dişleri uhud dağı misli, üst dudağı ta göbeğine degecek, etiyle derisinin arasında vahşi merkepler büyüklüğünde kurtlar (böcekler) olup derisiyle etinin arasında koşup tepişir. Derisiyle etinin arasında bulunan yılanlar. uzun boylu develerin boyunları gibi, akrepler de katır gibidirler...⁴⁷²

Bu ma'siyetsiz olarak ziyâdeden yaratılıp azap görmek değildir. Lakin bu ziyâde kılındığı zaman, kulun üzerine ağırlıktır. Ağır olan nefis, cehennemın diğer azapları gibi kendisinin üzerine azap olur. Zincirler, tomruklar, akrep ve yılanlar gibi...⁴⁷³

Cehennem Azabı

Suâl: Eğer sen; "bir kişi azaptan az bir şey tattığı zaman; "Falan kişi azaPtattı" denilir. Allâhü Teâlâ hazretleri ise burada, "Derileri piştikçe kendilerine tebdilen başka deriler vereceğiz! Kavl-i şerifiyle) kâfirlerin şiddetli bir azap içinde olduklarını vasıflandırdıktan sonra; "Azabı duysunlar (ve tatsınlar) diye..." buyurması nasıl güzel olur?" dersin:

Cevap: Derim ki, burada tatmanın "Azabı duysunlar (ve tatsınlar) diye..." kavl-i şerifinin) zikredilmesinden maksat onların her defasında tadan kişinin tattığı gibi kâfirlerin de azabı hissedeceklerini haber vermektir... Kâfirlerin devamlı olarak ateşin içinde olmaları ateşin onlara dokunması ve yanmalarından dolayı yanmanın acısı ve hissinin yok olmayacağı ve acılarda bir noksanlık (ve alışkanlığın) meydana gelmeyeceği cihetini beyândır...⁴⁷⁴

Derilerin Değişme Sırrı ve Hikmeti

Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabı idrâk etmeyi baki ve devamlı kılmaya, yanma haliyle beraber azabın tadını hissettirmeye veya onların bedenlerini ateşte yanmaktan koruyup acıyı hissettirmeye kadir olduğu halde; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlerin derilerini değiştirmesinde sır ve hikmet; insanların yanmakla artık kişinin sona ereceğini veya bundan sonra acıyı hissetmeyecekleri teveh-hüm ve düşüncelerini kaldırmak için olsa gerek...

"Çünkü Allah, azizdir,"

Mücrimlere yapmak istediğinden kendisini men edecek hiçbir kimse ve kuvvet yoktur.

"Hakimdir."

Azap ettiğine hikmeti üzere azap eder.⁴⁷⁵

Azap ve Tebdil

Bil ki, muhakkak bu azap ve âhirette olan bu tebdil (yanan derilerin yenileriyle değiştirilmesi) dünyada da hâsıl olur; lakin insan onun acısını hissetmez. (Meselâ:) Uyuyan kişi gibi... Uyuyan kişi elindeki demirle bir tarafını yaralar. Yaralaması dünyada meydana gelir; ama o kişi uykuda olduğu için; uyanıncaya kadar yarananmanın elem ve acısını hissetmez. Çünkü,

-"insanlar uykudadır; öldüklerinde uyanırlar."⁴⁷⁶

Şeriat

Kula düşen vazife; şeriat'a muvafık amel edip; nefis ve hevâ ü hevesine muhalefet etmektir. Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri, şeriat iksiriyle zulmânî ve nefsânî bakır sıfatlarını nurânî ve ruhanî olan gümüş (altın) sıfatlarına

yapılmasına müsaade ve müsamaha ettiği her iş hükmen merfû sayılır. Sahabenin herhangi bir şey hakkında "bu şey sünnettendir" demesi de, ekseriyetin görüşüne göre merfû hükmündedir. Yine bir ravinin, sahabe veya tabii hakkında "hadisi ret eder" veya "merfû olarak rivayet eder" demesi o hadisin merfû oluşuna işarettir. Merfû hadis, sahih, hasen ve zayıf arasındaki müşterek ıstılahlardandır. Bu itibarla merfû hadisler, sıhhati bakımından sahih, hasen, zayıf hattâ mevzu bile olabilirler. Sıhhat derecesinin ayrıca incelenmesi gerekir. Bu konularda daha geniş bilgi için "Usul-u Hadis" ve "Usul-u Fıkıh" ilimlerine bakınız.

⁴⁷² Bu konuda sahih hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

İbni Ömer (r.a.)'dan rivayet olundu: Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Cehennem ehli cehennemde o büyütülür; hatta onlardan (her) birinin kulak yumuşağı ile omuzunun arası yedi yüz yıllık mesafe kadar olur. Cehennem ehlinin derilerinin kalınlığı yetmiş zira ve muhakkak ki azı dişleri de Uhud dağı kadar olur." Müsned-i Ahmed: 4569,

-"Muhakkak ki kâfirin derisi cehennemde yetmiş iki zira kadar olur. Muhakkak ki kâfirin azı dişleri Uhud dağı kadar büyük olur. Kâfirin cehennemde oturacağı yer (oturak yeri) Mekke ile Medine arası kadar geniş bir yeri kaplar." Kenz ül-Ummâi: 39519, Tuhfetül-Ahvezi: 2636.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/247-249.

⁴⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/249-250.

⁴⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/250.

⁴⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/250.

⁴⁷⁶ Feyz Ü'l-Kadir: 6433, hadis-i şerifinin şerhinde bu hikmet dolu güzel sözün hadis-i şerif olduğu beyân ediliyorsa da; bazı hadis âlimlerine göre bu güzel ve manidar sözün Hazret-i Ali (r.a.)'ın sözü olduğu rivayet edilir. Ve güzel sözün tamamı şöyledir: -"İnsanlar uykudadır; öldükleri zaman uyanırlar, insanlar öldüklerinde pişman olurlar. Pişman olduklarında ise bu (son) pişmanlıkları asla kendilerine fayda vermez." Keşfü'l-Hafâ: 2795,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/250.

çevirsin. İnsan dünyada şeriatı muvafık amel etmek ve şer-i şerîfın yolu üzere hareket etmekle nefsinı islâh edip ma'siyetin şaibelerinden kurtulduğı zaman; âhirette de ateşten temizlenmeye ve azarlanmaya muhtaç kalmaz.⁴⁷⁷

Tevhit Ehli ve Cehennem

Rivayet olundu:

Bütün ümmetlerin (Âdem Aleyhisselâm'dan Efendimiz s.a.v. hazretlerine kadar gelen bütün peygamberlerin ümmetlerinden) muvahhid (Tevhit ehli ve mümin) olan büyük günah sahipleri, büyük günahlarından tövbe eden ve günahlarından pişman olmadan ölen müminlerden cehenneme girenlerin kimi birinci kapısından cehenneme girerler.

(Birinci kapısından cehenneme giren bu günahkâr müminler) hatta;

- 1- Gözleri rengi gök olmaz
- 2- Yüzleri simsiyah olmaz,
- 3- Şeytanlarla beraber yakınlaşmazlar.
- 4- Zincirlere bağlanmayacaklar,
- 5- Hamım (kaynar su)dan içmeyecekler,
- 6- Cehennemde içinde katrandan elbiseler giymeyecekler,
- 7- Allâhü Teâlâ hazretleri onların secde yerlerini ateşe haram kıldı,
- 8- Allâhü Teâlâ hazretleri onların yüzlerini cehennem ateşine haram kıldı.

Bütün bunlar, secde etmelerinin (namaz kılmalarının) bere-ketiyledir.⁴⁷⁸

Müminler ve Cehennem

Onlardan (Tevhit ehli olan müminlerden) kimini ateş ayaklarına kadar içine alacak.

Kimini de dizlerine kadar,

Onlardan kimini de boynuna kadar alır...

Müminler, günahları ve amelleri kadar cehennem ateşinde yanarlar..

Sonra onlardan (günahkâr olan Tevhit ehlinden) cehenneme girenlerin kimi bir ay kadar cehennemde kalır.

Onlardan kimi de bir sene kadar kalır,

Sonra cehennemden çıkarlar.

Müminlerden en uzun cehennemde kalacak olanlar, dünyada kaldıkları zaman kadar cehennemde kalırlar.

Yaratıldığı andan öldüğü zaman kadar (bir süre) cehennemde kalırlar.⁴⁷⁹

Nefse Sesleniş

Ibni Semmâk (k.s.) hazretleri⁴⁸⁰, nefsinı kınama konusunda şöyle diyorlardı:

-"Ey nefsim!

Sen zahitlerin sözlerini söylüyorsun ama; münafıkların amellerini işliyorsun! Bu halinle sen cennete girmeyi arzuluyorsun!

Heyhat heyhat!

(Cennet senden çok çok uzaktır).

Muhakkak ki cennet için başka kavimler var!

Onun için senin amelinden başka ameller var!

Yazıklar olsun sana nefsim!

Sen Kisrâ, Kayser ve Firavunlar yaşantısını (yolunu ve hayat tarzını) tuttun! Benim de "Dârül-Celâl" da (cennette) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine komşu olmamı istiyorsun!" (2/224)⁴⁸¹

⁴⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/251.

⁴⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/251.

⁴⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/252.

⁴⁸⁰ Asıl adı, Muhammed bin Sabih, künyesi Ebû'l-Abbas, lakabı ibn-i Semmak'tır. Evliyanın büyüklerinden olan bu zât Küfelidir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Hızır Aleyhisselâm ile görüşen evliyadandır. Muhammed Bin Semmak Hazretleri hastalanmıştı. Talebelerinden Ahmed ibni-Ebû'l-Havarî hazretleri hocasının idrarını bir şişeye koymuş ve tahlil için Nasrânî bir doktora götürüyordu.

Yolda güzel yüzlü, hoş kokulu, iyi giyimli bir pîr-i fâniye rastladılar. O yaşlı adam onlara sordu: -Nereye gidiyorsunuz? -Tabibe... -Neden? -Hocamızın Hastalığını öğrenip Tabipten gerekli ilaçları almak için.. -Hocanıza dönün! Elini ağrıyan yere koyup:

"Ve bil- Hakkı enzelâ hu ve bil- Hakkı nezel" (Bunu da bihakkın indirdik ve bihakkın indi İsrâ: 17/105.) âyeti kerimesini okusun. İnşallah hiçbir şeyi kalmaz. İyileşir. Eskisinden bile daha iyi olur. Talebeler geri dönerler. Hadiseyi Hoca ibni Semmak Hazretlerine anlatırlar. İbni Semmak Hazretleri kendisine verilen manevî ilacı tatbik eder etmez hemen iyileşir. Talebeleri. Muhammed İbni Semmak Hazretlerine bu manevî ilacı kendilerine veren zatın kim olduğunu sordular. Buyurdul:

-Sizinle görüşen o zat Hızır Aleyhisselâm'dı. İbni Semmâk hazretleri, 799 (H. 183) tarihinde Küfede vefat etti.

⁴⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/252-253.

Kitabullâha Arz

(Bu güzel açıklamadan sonra İsmail Hakkı Bursevî hazretleri buyurdular:)

Nefsini kitabullah'a arz et! Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında evliya ve düşmanlarını vafsettiği vasıflara bak!

Bu iki sınıfın hangisindensin sen!

Ne güzel buyurmuşlar:

Birader! Kötü ve fena işlerden utan ki,

İyilerin gününde sen utanmayasın.

Allah kimsenin yüz suyunu dökmesin! Yüzünde haya perdesini kaldırmasın! Çünkü o kişinin yüzü günah çeşmesi olur.⁴⁸²

Cehennemin Sıcaklığı

Yezid bin Mürsed (r.h.)⁴⁸³ ıdan zikredildi. Bir saat (bir an) bile göz yaşlarını kesemiyordu. Sürekli ağlıyordu. Kendisine bunun sebebi soruldu. Buyurdular:

-"Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, beni işlediğim günahlardan dolayı ebedî olarak hamamda hapsedmeyi buyurmuş olsaydı; elbette bana göz yaşlarımı kesmemek üzerime hak olurdu. Allâhü Teâlâ hazretleri üç bin sene tutuşturduğu cehennem ateşinde beni (günahkâr kulu) hapsedeceğini buyurdu. Buna nasıl ağlamayayım? Allâhü Teâlâ hazretleri cehennemi üç bin sene tutuşturdu.

Cehennem bin sene tutuştu. Ta ki kıpkırmızı oldu.

Sonra bin sene daha tutuştu. Ta ki cehennem bembeyaz oldu.

Sonra bin sene daha tutuştu, ta ki cehennem simsiyah kesildi. Cehennem şu an karanlık gece gibi kapkaranlık ve simsiyahtır. Böyle bir cehenneme nasıl göz yaşı döküp ağlamayayım ki?"⁴⁸⁴

Fâcirin Nimeti

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"Facir kişinin nimet sahibi olmasına asla gıpta etmeyin! Muhakkak ki onun arkasında hasis ve onu isteyen vardır. O da cehennemdir. Zira Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Ve her kime Allah hidayet ederse, o doğru yolu tutar; her kimi de dalalete bırakırsa, artık onlar için O'nun berisinden velîler bulamazsın ve biz onları kıyamet günü -kör, dilsiz, sağır oldukları halde- yüzleri üstü haşır ederiz! Varacakları yer cehennem! Her dindikçe onlara bir saîr artırırız."⁴⁸⁵

Nurdan Mahrum

Hafız (k.s.) buyurdular:

Hakikî "Kalenderler"⁴⁸⁶ yarım arpaya (bile) almazlar.

O hünerden (marifetten) âri olan o kişinin ipek kaftanını...⁴⁸⁷

Gaye Âhiret Olmalıdır

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kimin gayesi, âhiret ise Allâhü Teâlâ hazretleri onun kuvvetini toplar (ona kuvvet verir), onun zenginliğini

⁴⁸² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/253-254.

⁴⁸³ Yezid bin Mürsed, iyi bir eğitim gördü. Aklî ve naklî ilimlerde söz sahibiydi. Muaz bin Cebel, Ebû'd-Derdâ ve Ebû Zer Gifârî hazretleri gibi sahabelerden hadis-i şerif rivayet etmiştir. Vecd halinde yaşayan bir velî idi. Valilik yapabilecek düzeyde idarî ve siyâsî bilgiye sahipti. Emevî Halifelerinden Velid bin Abdülmelik, Yezid bin Mürsed'i bir yere vali tayin etmek istedi. Yezid bu haberi duyunca valilikten kurtulmak için kürkünün tersine giydi. Eline bir parça ekmek ve az bir katık aldı. Sarıksız, cübbesiz ve ayakkabısız sokaklarda dolaşmaya başladı. Onun bu halini görenler, Yezid bin Mürsed delirmiş dediler. Velid bin Abdülmelik te onu vali tayin etmekten vazgeçti. Hilyetü'l-Evliyâ, c. 5, s. 187,

⁴⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/254.

⁴⁸⁵ el-İsrâ: 17/97.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/254-255.

⁴⁸⁶ Kalenderler, İbâdetlerin görünmesine önem vermeyen, herkese tatlı söyleyerek Kalp kazanmağa çalışan, farzları yapmaya dikkat eden ve dünyâya düşkün olmayan kimselere denir. Bunlar riya, gösteriş yapmadıkları için "Melâmilere" benzerler. Fakat Melâmî değillerdir. Bununla beraber hakikî Melâmilere de gerçekten hakikat ehli idirler....

⁴⁸⁷ Divân-ı Hazîf Şîrâzî, s. 30, Bu beytin tasavvufî Manâsı: Yani tecrit ve tefrit ile Nurî Muhammedî ile nurlanan hakikî kalenderlerin yanında; zühd, takva, ihlâs, marifet ve maneviyattan mahrum olduğu halde, takva elbisesidir; zannıyla kaftan giyen ruhâniyetsizlerin marifetullah'a varis olmayan atlas gibi zahir amellerine yarım arpa miktarı bile değer vermezler. Zira takva, ihlas ve Nur-ı ilâhiden mahrum olup kendilerine elbise veya zahiri amellerle süs vermeye çalışan bu müteşâyih ve riyakârlar, birer cansız cesettirler. Bunlar, kalpleri marifetullah nurundan âri olan bir haset evidirler.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/255.

onun kalbinde kılar (ona kanaat verir), dünya ona gelir ve dünya ona boyun eğer. Kimin kaygısı ve gayesi dünya olursa, Allâhü Teâlâ hazretleri onun işlerini dağıtır, onun fakirliğini iki gözünün arasında kılar; dünya ona gelmez; ancak ona yazılanlar hariç..."⁴⁸⁸

Sa'dî (k.s.) buyurdular

Dünya meta (ve malına) sahip olan, onların çalınmasından korkar! Arifler, dünya malını toplamadılar. Perişan da olmadılar. Her kimin sahrada kanaat hayması kurulmuş ise, dünya titrese ve zelzele olsa, bile gam edip üzülmezler.⁴⁸⁹

İmân Eden ve ...

imân edenler,"

Allâhü Teâlâ hazretlerine, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine, Kur'ân-i kerime ve diğer âyetlere ve mucizelere iman edenler... (Daha?) "Ve salih işler yapanlar,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrettiklerini işleyen müminlere gelince;

"Bunları, altından ırmaklar akar cennetlere koyacağız; içlerinde ebedî kalmak üzere onlar..."

Ebedî olarak cennette ikâmet edecekler, cennetten çıkarılmazlar ve ölmezler...

"Kendilerine orada temiz, gayet temiz zevceler var..."

Dünya kadınlarının üzerinde oldukları bedenî pisliklerden ve tabîî kirlerden meselâ, hayız, nifâs. kin ve haset (kıskançlık) ve bunlardan başka kirliliklerden tertemizdirler.

"Hem onları sâyeaban edecek bir gölgeye koyacağız."

Kendisinde hiçbir aralık ve kesinti bulunmayan (her yeri) tam kaplayan, güneşin etkilemediği daimî bir gölge... Güneşin yerinden söküp yok edemediği mutedil bir gölge. Kendisine "secsec" denilen gölge.

"Secsec": Zamandan, kendisinde sıcaklık ve soğukluk bulunmayan zaman, demektir.

Mekândan ise, çok yumuşak ve çok sert olmayan, yere denir.⁴⁹⁰

kelimesi, "gölge" kelimesinden müştak olan sıfat olup manâsını te'kid içindir. (Kopkoyu gölge, demektir.)

Meselâ: "tam gece," ve "Tam gündüz" ve bunlara benzer şekillerde (te'kitli) denildiği gibi...⁴⁹¹

Cennet ve Gölge

Suâl: Eğer sen, "halbuki, cennette sıcaklığı insana eziyet veren bir güneş yoktur. Bunu %J» \k& "Sâyebân bir gölge," diye vasıflandırmasının faydası nedir?

Yine dünya da bazı hiç güneş ulaşmayıp, devamlı gölgeliktir. Kendisine güneşin ışıkları ulaşmadığı için, havası bozuk, çok sıkıcı ve insana eziyet vericidir. Cennetin bununla (yani sürekli gölge ve "Sâyebân bir gölge," ile) vasıflandırılmasının manâsı nedir?"

Cevâp: Derim ki: Arap şehirleri gayet sıcak yerlerdir. Onların yanında gölge, rahat etmenin ve istirahatın en büyük sebeplerindendir. Bu manâyı (yani "Sâyebân (kopkoyu) bir gölge," ifâdesini) Araplar, rahattan kinaye kırlarlar... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Sultan yeryüzünde Allâhü Teâlâ hazretlerinin gölgesidir."⁴⁹²

"Gölge" kelimesi rahattan ibaret olduğu zaman, Syk "Sâyebân (kopkoyu) bir gölge," tabiri ise, rahat ve istirahattan büyük ve mübalağadan kinaye olmuş olur.

imâm (Fahreddin-i Râzî) tefsirinde buyurdular: Bu Su? "Sâyebân (kopkoyu) bir gölge," kavli-i şerifi hakkında hatırıma gelenler (gölümün kendisine kaydığı tefsirler) bunlardır..."⁴⁹³

Cennet Nimetleri

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular⁴⁹⁴

-"Muhakkak ki cennette bir ağaç vardır. Binekli kişi onun gölgesinde yüz sene yürürde yürür (at koşturur da) yine o ağacın gölgesini kesemez (sonuna varamaz). Eğer siz (Allah'ın kitabından buna delâlet eden âyet-i

⁴⁸⁸ Müsned-i Ahmed: 20608.

⁴⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/255-256.

⁴⁹⁰ Gölge, gölge, koyu gölge, yaygın gölge ki, tam ve devamlı nimete işaretir. Çünkü refah içinde bulunanlar, genel bir şekilde latif gölgelerde yaşarlar. Nasıl ki dilimizde de sayedar olmak, sayeban olmak, sayesinde (gölgesinde) yaşamak, sayesinde (himayesinde) yaşatmak terimleri nimet ve mutluluk manasına gelen terimlerdir.

⁴⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/256-257.

⁴⁹² Beyhâkî: 7373, Tefsir-i Kebîr: 10/138,

⁴⁹³ Tefsiri Kebîr:: o 10, s. 138, (Yeni tertip, c.4, s.108). Bu konuda daha geniş bilgi için buraya bakınız.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/

⁴⁹⁴ Ruhü'l-Beyân tefsiri üzerine çalışma yapanların çoğu, bu ibarenin İmam Fahreddin-i Râzî hazretlerinden iktibas edilen sözlerin devamı olduğunu sandılar. "Şu anda hatırıma Hz. Peygamberin hadisi geldi. Hadis şöyledir:" diyerek: İmam Fahreddin-i Râzî hazretlerinin hatırıma gelenin bu hadis-i şerif olduğunu beyân ettiler. Halbuki "Tefsir-i Kebîr"de yukarıdaki bilgiyle bu âyet-i kerimenin tefsiri sona ermektedir... Burası artık İsmail Hakkı Bursevî hazretlerine aittir. Bakınız: Tefsiri Kebîr: : c. 10, s. 138. (Yeni tertip, c.4, s.108),

kerimeyi görmeyi) dilerseniz;

Memdud (uzatılmış) bir saye (gölge)...⁴⁹⁵ kavl-i şerifini okuyunuz.

Cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbine doğmayan (aklına gelmeyen) nimetler vardır. Eğer siz (Allah'ın kitabından buna delâlet eden âyet-i kerimeyi görmeyi) dilerseniz; "Şimdi kimse bilmez onlar için gizlenmiş olan gözler sürûru-nu, yaptıkları amellere mükâfat için!"⁴⁹⁶ âyet-i kerimesini okuyun.

Cennette bir kamçı kadar yer, dünya ve içindekilerden daha hayırlı ve daha faziletlidir. Eğer siz (Allah'ın kitabından buna delâlet eden âyet-i kerimeyi görmeyi) dilerseniz;

"O (öldüğü) vakit, kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa, işte o, murada erdi. Yoksa, dünya hayat, aldattıcı bir me-tâ'dan başka bir şey değil."⁴⁹⁷ Buyurdular.⁴⁹⁸ (2/225)⁴⁹⁹

Cennet Ehli

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Cennet ehli, genç, kıvrıkcık saçlı, tüysüz ve emredtirer⁵⁰⁰. Onların (cennet ehlinin) başlarından başka hiçbir yerlerinde saçları yoktur. Yani cennet ehlinin koltuk altı ve kasık kılları yoktur. Ancak (cennet ehlinin) her iki kaşları ve iki gözünün kirpikleri vardır.

Boyları Âdem Aleyhisselâm'm boyu kadar altmış arşın,

Yaşlan ise İsa Aleyhisselâm'm ömrü kadar, otuz üç sene olacak. Onların renkleri beyaz. Elbiseleri yeşil olacaktır. Onlardan birinin önüne sofraya konduğunda bir kuş gelerek;

-"Ey Allah'ın dostu! Ben seîsebîl çeşmesinden içtim; arşın altındaki cennet bahçelerinden otlayıp; cennetin meyvelerinden yedim. Sen de benden ye (Beni yemek ister misin?)," der.

0 cennetlik kişi de ondan yemek ister. O kuşun bir tarafı pişirilmiş bir tarafı da kızartılmıştır. Cennet ehli Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği kadar iki tarafından da yer.

Onun (cennetlik kimsenin) üzerinde hepsi birbirinden değişik (ve güzel) yetmiş renkli hülle (elbise) bulunacaktır."

Cennette Girmek...

Fakîh Ebû'l-Leys Semerkandî (r.h.) hazretleri buyurdular: -Kim bu keramete nail olmak isterse; o beş şeye devam etmesi gerekir.

1- Nefsine hakimiyet,

2- Kanaatkârlık,

3- ibâdete düşkün olmak,

4- Sâlihleri sevmek,

5-Çok dua etmek...

Birincisi: Nefsini bütün mahiyetlerden (ve günahlardan) men eder.

Allâhü Teâlâ hazretleri nefsi nehyetmeyi nefsin dediklerini kabul etmemeyi buyurdu. Öyleyse, hevâ-ü hevesi terk etmek gerek ve günah işlemeyi terk etmek lazımdır.

İkincisi: Dünyadan az bir şeye râzî olmalıdır. Çünkü cennetin bedeli dünyayı terk etmektir.

Ey zinâkâr kadın (olan dünya), dünyalıklara ait olduğun için seni boşamak bana vacip oldu. Seni eğer boşamazsam, (ey dünya eğer seni terk etmezsem) nâmerdim!

Üçüncüsü: Taât (ve İbâdete) haris olmalıdır. Bütün taât (ve ibâdetlere) taalluk eder (her türlü farz, vacip, sünnet ve nâfile ibâdetleri yapar.) Umulur ki bu taât ve ibâdetler mağfîret ve cennete girmeye sebep olur.

Amel etmek gerek, tarikat içeri her ân... Kî o yola kadem basmadıkça sevinçli değilim.

Dördüncüsü: Sâlihleri ve ehli hayrı sevmeli; onların içine karışmalı ve onlarla (iyi kişilerle) oturmalıdır.

Sana birinci öğüt, bir pîrin meclisine oturmayı kendine meslek edin. Bu cinste olmayan kişilerle sohbet etmekten kaçın...

insanın sohbet arkadaşlarının hayır ehli olması lazım. Çünkü sohbet tesirlidir. Salih insanlardan tek bir kişiyi Allâhü Teâlâ hazretleri bağışladığı zaman; o da bütün arkadaşlarına şefaât eder. (Bütün arkadaşlarının bağışlanıp cennete girmesine vesile olur.) Taât ve ibâdet ehlinin; taatsiz ve ibâdetsiz kişilere şefaât etmesi umut edilir.

Beşincisi: Çok dua etmek. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine cenneti nasîp etmesi ve sonunu hayır getirmesi için dua etmelidir.

Erenler dua etmeyi fırsat buldular. Dua başa gelecek birçok belâyı defeder.⁵⁰¹

⁴⁹⁵ el-Vakıa: 56/30,

⁴⁹⁶ es-Secde: 32/17,

⁴⁹⁷ Al-ilmrân: 3/185,

⁴⁹⁸ Tirmizî: 3214, Kütüb-i Sitt'e'de bu manâda bir çok hadis-i şerif mevcuttur.

⁴⁹⁹ İsmail Hakkî Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/258-259.

⁵⁰⁰ Kenz ü'l-Ummâl:30301, Bu minval üzere bir çok hadisi-i şerif var:

-"Muhakkak ki cennet ehli, genç, tüysüz, emred, sürmeli, gençlikleri sona ermez ve elbiseleri eskimez." Keşfü'l-Hafâ: 807,

⁵⁰¹ İsmail Hakkî Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/259-261.

Emânet

Ülû'l-emre İtaat

Yüce Meali:

Haberiniz olsun ki, Allah size şunları emrediyor: Emânetleri ehline veresiniz ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit, adaletle hükmedesiniz. Hakikat, Allah size ne güzel vaaz veriyor. Şüphesiz ki Allah, semî\ basîr bulunuyor.⁵⁰²

Ey o bütün imân edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin, sizden olan ülû'l-emre de... Sonra, bir şeyde nizâa düştünüz mü; hemen onu Allah'a ve Resulüne arz ediniz; Allah'a ve âhîret günü'ne gerçekten inanır münimlerseniz... 0 hem hayırlı, hem de netice itibariyle daha güzeldir.⁵⁰³

Tefsîr-i Şerifi:

"Haberiniz olsun ki, Allah size şunları emrediyor: Emânetleri ehline veresiniz!

"Haberiniz olsun ki, Allah size şunları emrediyor: Emânetleri ehline veresiniz!"⁵⁰⁴

Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, Ka'benin anahtarcısı (Hicâbet⁵⁰⁵ vazifesini yapan) Osman bin Abdüddâr hakkında nazil oldu. Osman bin Abdüddâr, Kabe'nin anahtarcısıydı.

Bu (âyet-i kerimenin nazil olması), Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, fetih günü Mekke'ye girdiğinde, Osman bin Abdüddâr, Kabe'yi kilitledi ve damına çıktı. Kabe'nin anahtarını Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine vermekten imtina edip kaçındı. Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;

-"Eğer ben onun Allah'ın resulü olduğunu bilsem- onu Kabe'ye girmekten menetmezdim!" diye seslendi.

Ali bin Ebû Tâlib (r.a.) dama çıktı. Onun elini büktü ve Kabe'nin anahtarını elinden aldı ve Kabe'yi açtı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Kabe'ye girdi. (Kabe'nin içinde bulunan putları temizledi.) Kabe'nin içinde iki rekât namaz kıldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Kabe'nin içinden çıktığında Hazret-i Abbâs (r.a.). Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Kabe'nin anahtarlarının kendisine verilmesini istedi. Böylece "sidâne"⁵⁰⁶ ve "sikâye"⁵⁰⁷ işlerini kendisinde birleştirmeyi arzuladı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.⁵⁰⁸

Küfür Eridi

⁵⁰² EMANET: Aslında insanın emin (güvenilir) ve itimat edilen kimse olması yani kendisine maddi veya manevi her hangi bir şeyin gönül rahatlığı ile korku-

⁵⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/262.

⁵⁰⁴ EMANET: Aslında insanın emin (güvenilir) ve itimat edilen kimse olması yani kendisine maddi veya manevi her hangi bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuz bir şekilde teslim edilebilir ve istendiği zaman eksiksiz alınabilir bir şekilde bulunması manama master ve hâsılı master olduğu gibi insanın emin olma durumuna, gerek Allah ve gerek insanlar tarafından herhangi bir şekilde bırakılmış olan şeye de ismi meful mânâsına gelen masterın ismi olmuştur ki. burada emanet bu mânâyadır. Ve bunların sahiplerine verilmesi ile insanlığın, Allah'ın bir emaneti olan şeref ve namus emanetinin korunması emredilmiştir.

"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, onun sorumluluğundan korktular; onu insan yükledi; (bununa beraber onun hakkını tam yerine getirmede) çünkü o. çok zâlim, çok cahildir." (Ahzab, 33/72), yüce âyeti gereğince insan, Allah Teâlâ'nın emanetini taşıyan bir emini, bir vekili olmayı üstüne alan yegane yaratıktır ki, bu sayede diğer yaratıklar üzerinde hüküm ve tasarruf etmeye güç yetirebilir. Bu sayededir ki, insanlar da birbirinden emin olarak birbirlerine karşılıklı olarak ve sıra ile birçok hakları ve emaneti bırakırlar. İşte insanlar, gerek Allah'a ve gerek kullara karşı emanetle ilgili bu şereflerini ne kadar güzel korurlar ve emaneti ne derece yerli yerine koyabilirlerse o oranla değer ve iyiliklerini artırmış bulunurlar ve bu şekilde Allah'ın devamlı gölgesine (himayesine) girerler ve halk arasında açıktan ve gizli olarak etkili bir hakimiyet şerefini elde etmiş olurlar.

"Yâ Dâvud! Muhakkak ki biz seni arzda bir halife kıldık; imdi nâs arasında hak ile hükmet de hevâya (keyfe) tâbi olma ki seni Allah yolundan sapıtmasın; çünkü Allah yolundan sapanlar hesap gününü unuttukları cihetle kendilerine pek şiddetli bir azap vardır!" (Sâd. 38/26) buyurulmuştur. Sırf e-manet, aslında hiçbir şeyle telafi edilebilecek değildir. Emanetlerin bir garantisi varsa, o da hainlik veya hainlik şüphesi ile emanetin yüce onurunun kırılması veya kaybedilmesi ve emniyet ile vekillğin garantisinin düşmanlığa dönüşmesidir. Bunun için eminliği kötüye kullananlar Allah'a ve kullarına karşı başkalarının hakkını gasp edenler ve eşkıyalar gibi itibardan düşerler ve dış görünüşe göre olmasa bile, içten kalplerde düşmanlıkla mahkum olurlar.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/262-263.

⁵⁰⁵ Hicâbet Kabe'nin anahtarlarını elinde bulundurma, demektir. Kabe kapıcılığı, perdeciliği ve anahtarlarının korunması ve elde bulundurulması ile ilgili olan görev.

⁵⁰⁶ Sidânet, Hicâbet demektir. Kabe'nin anahtarını elinde bulundurma, Kabe'yi açıp kapama vazifesine, "hicâbe" denilirdi. Bunun yardımcısına da sedânet denilmektedir.

⁵⁰⁷ Sikâye, cahiliye devrinde Mekke'ye gelen hacılara içilecek su temin etmek vazifesidir. Buna "zemzem kuyusundan alman su" veya zemzem suyu denirdi. Bu su olmayınca uzak yerlerden hurma ve üzüm suyu getirilerek hacılara dağıtıldı. Bu görevi Abdimenaf oğlu İlan, Hâşimoğulları ve Abdülmüttâiboğulları yerine getirir olmuşlar, bunların zemzem kuyusunu bulmasıyla Kabe'ye su taşıma işi son bulmuştur. Son olarak Ebû Talib'ten kardeşi Abbâs bu görevi devralmıştır.

⁵⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/264.

Bu âyet-i kerime üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-i Ali'ye anahtarı Osman bin Abdüddâr'a iade etmesini ve ondan özür dilemesini emretti.

Hazret-i Ali (r.a.) gidip anahtarı Osman bin Abdüddâr'a verdi ve ondan özür diledi. Bunun üzerine Osman bin Abdüddâr:

"Sen önce gelip beni zorladın, bana eziyet ettin ve şimdi de gelip özür diliyor ve merhamet mi ediyorsun?" dedi. Hazret-i Ali

(r.a.):

"Allâhü Teâlâ hazretleri, senin hakkında indirdiği Kuran-ı Kerim içindir" Ve ona;

"Haberiniz olsun ki, Allah size şunları emrediyor: Emânetleri ehline veresiniz!" kavl-i şerifini okudu. Bunun üzerine, Osman bin Abdüddâr;

"Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh."

Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Ve ben şahadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) hazretleri Allah'ın kulu ve Resulüdür!" diyerek imân ile şereflendi.

Sonra Cebraîl Aleyhisselâm indi. "Sidâne" vazifesinin ebediyen Osman bin Abdüddâr'ın evlâdında olduğunu haber verdi. Sonra Osman bin Abdüddâr (r.a.) hazretleri, hicret etti. Kabe'nin anahtarını oğlu Şeybe'ye verdi. Bu güne kadar, Kabe'nin anahtarları Osman bin Abdüddâr'ın oğlu olan Şeybe'nin evlâdındadır...⁵⁰⁹

Adaletle Hükmedin

"Ve hükmettiğiniz vakit,"

Allâhü Teâlâ hazretleri kaza ve hüküm anında size emrediyor. (Nerede nasıl hükmetmenizi emrediyor?)

"İnsanlar arasında, adaletle hükmedesiniz (diye emrediyor)." İnsaf ve eşitlikle hükmetmenizi emrediyor. (2/226)

510

Adaleti Emretmek

"Hakikat, Allah size ne güzel vaaz veriyor."

Allâhü Teâlâ hazretleri ne güzel şeyle size nasihat ediyor. Bu güzel şey;

1 - Emâneti sahibine vermek,

2- Ve adaletle hükmetmektir.

Bu kavl-i şerifte geçen, kelimesi nekre olup, şey manasınadır, "onunla size vaaz ediyor," kavl-i şerifi opnn sıfatıdır. Mahsûs'un bi'l-medh⁵¹¹ ise mahzûftür.

"Şüphesiz ki Allah, semî'dir."

Halkın söylediklerini işitiyor. "Basîrdir."

Emin insanların yaptıkları şeyleri biliyor. Yani ey insanlar! Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirleri ve vaazlarıyla amel edin! Allâhü Teâlâ hazretleri görünenleri ve işitilenleri çok iyi biliyor. Ve sizden sadır olan şey üzere elbette sizi cezalandıracak ve mükâfatlandıracaktır.⁵¹²

Emânet Nedir?

Bil ki muhakkak "emânet", senden başkasının senin üzerine bir hak vacip olduğu zaman; senin o hakkı hak sahibine vermenden ibarettir.⁵¹³

Hak ile Hüküm

"Hak ile hükmetmek" ise, bir insan için başkasının üzerine bir hak vacip olduğu zaman; senin bu hakkın üzerinde vacip olduğu kişiye, hakkı hak sahibine vermesini emretmeden ibarettir.

Bu tertip sahih olduğuna göre, insanın nefsinin "celb-i menâfi" ve def-i mazârı⁵¹⁴ (faydaların gelmesi ve zararların def-i dilmesine) harcaması gerekir. Sonra başkasının haliyle meşgul olması gerekir.

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Haberiniz olsun ki, Allah size şunları emrediyor: Emânetleri ehline veresiniz ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit, adaletle hükmedesiniz." Kavli şerifinde önce; emâneti sahibine vermeyi ve sonra da adaletle hükmetmeyi emretti.

⁵⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/264-265.

⁵¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/265.

⁵¹¹ Mahsûsun bi'l-Medh, övgüye mahsus olan demektir. * jü "ne güzel" fiili medih fiillerinden olduğu için, kendisiyle beraber "mahsusun bi'l-medh" zikredilir. Burada mahsusun bi'l-medih olan. emâneti sahibine vermek ve adaletle hükmetmek mazhûftür.

⁵¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/266.

⁵¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/266.

⁵¹⁴ Bu kanun "Mecelle" de şöyle ifade edilmiştir. "Def-i mefâsid, celb-i menâfiden evlâdır." Mecelle madde:29

Yukarıda zikredilen kıssada olduğu üzere âyet-i kerimenin nüzul sebebinin husûsî olması; hükmünün umumî olmasına mani değildir. Belki bu âyet-i kerimenin altına emânetlerin bütün çeşitleri girer.⁵¹⁵

İnsanın Muameleleri

Bil ki, elbette insanın muameleleri (üç çeşittir:)

- 1- Ya Rabbiyle beraber olur,
- 2- Ya diğer kullarla beraber olur,
- 3- Veya sadece kendi nefsiyle olur.

Bu üç kısmın hepsinde de mutlaka emâneti yerine getirmek gerekir.

Rabbiyle Olduğu Emânetlere Riâyet

Amma Rabbiyle olduğu emânetlere riâyet etmek;

- 1- Emredilen emirler,
- 2- Ve yasaklanan işlerdir.

Bu, sahili olmayan bir denizdir, tbni Mesûd (r.a.) hazretleri buyurdular: -"Emânet her şeyde lazımdır.

1-Abdestte.

2- Cenabette (gusûl abdestinde),

3- Namazda,

4- Zekatta,

5- Oruçta,

6- Hacda,

7- Bunlardan başka bütün ibâdetlerde emânete riâyet etmek gerekir. Meselâ,

1 - Dilin emâneti onu,

a) Yalanda,

b) Gıybette,

c) Nemimede (koğuculukta),

d) küfürde,

e) bid'atte,

f) Fuhuşta,

h) Başkalarına küfretmek gibi müstehcen şeylerde ve diğer kötü şeylerde asla dilini kullanmamasıdır.

2- Gözlerin emâneti, o gözleri harama bakmakta kullanmamaktır.

3- İşitmenin (kulakların) emâneti, kulaklarını;

a) Eğlenceleri dinlemek,

b) Nehyedilen şeyleri dinlemek,

c) Fuhuş gibi şeyleri dinlemek,

d) Yalanları dinlemek,

e) Ve bunlardan başka haram ve mekruh olan şeyleri dinlemekte asla kullanmamaktır.

4- Diğer bütün azaların emânetleri bu minval üzere beyân edilir.

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Dilleri, şükür ve teşekkür için kullan! Onu gıybette kullanma! Hak şinas ol. Kur'ân-ı kerimin öğütlerine kulak ver. Kur'ân- kerimi elinle! Bühtan ve bâtil şeylere kulak vermek Gözleri onu yaratanın emirleri doğrultusunda kullan! Hiçbir dostun ayıbını görmeye çalışma.⁵¹⁶

Diğer Emânetler

Amma ikinci kısım ise, diğer halk ve mahlûkat ile beraber olan emânetlere riâyet etmektir. Bunun içine giren emânetler:

1 - Keyl ve veznî (ölçü ve tartı ile satılan şeylerde) eksik yapmamak,

2- Emânetleri sahiplerine vermek,

3- İnsanların ayıplarını ifşa etmemek,

4- Bunun altına âmirlerin emirlerinin altındaki insanlara a-dâletli olmaları da girer.

5- Âlimlerin avamı itikadı ve amelî konularda irşat etmek vaatleri,

6- Âlimlerin dünya ve âhiret işlerinde avama faydalı olmaları,

7- Bunun içine kadın kocasına karşı olan emâneti yani namusunu koruma emâneti de girer.

8- Kadının kocasından başkasından çocuk doğurmaması (zina etmemesi de) girer.

9- Ve kadının iddetinin sona erdiğini kocasına bildirmesi gibi beşerî hukuk ve emânetler girer.

Kişinin Nefsine Karşı Olan Emânetlere Riâyet Etmesi

Üçüncü kısım, kişinin kendi nefsiyle olan emânetlere riâyet etmesidir. Bu da;

⁵¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/266-267.

⁵¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/267-268.

- 1 - Kişinin ancak kendisine faydalı olan şeyi yapması,
- 2- Kişinin din ve dünya işlerinde ancak kendisi için maslahat (iyilik bulunan) bir şeyi yapması,
- 3- Şehvet ve gadab sebebiyle âhiretine zarar verecek şeyleri önceden göndermemesi yani yapmamasıdır.⁵¹⁷

Sorumluyuz

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hepiniz çobansız ve hepiniz gözetiminizin altında bulunanlardan sorumlusunuz. İmam (idareci) çobandır, raiyetinde (emrinin altındaki tabasından) sorumludur.

Kişi, ailesinin çobanıdır, raiyyetinden sorumludur.

Kadın çobandır, kocasının evinden sorumludur.

Hizmetçi çobandır, efendisinin malından sorumludur.⁵¹⁸

Emânete hıyanet

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Emânete riâyet etmesi olmayanın imanı yoktur. Ahdine (sözüne) sâdık olmayanın dini yoktur."⁵¹⁹

Vaaz

Mümine düşen vazife gücü yettiği nisbette bütün emânetleri edâ etmek, her zaman ve her mekânda hak olan vaazlarla öğüt almasıdır. Zira cidden vaaz insana faydalıdır.⁵²⁰

Mürşid-i Kâmillerin Sohbeti

Hâftzî Şirâzî (k.s.) buyurdular:

Azizlerin (mürşid-i kâmillerin) sohbetlerinin ve öğütlerinin değerini bu gün anladım. Yâ Rabbi! Nâsıhımızın (mürşid ve üstadımızın) ruhunu şâd eyle. (Çünkü o bize irşat ettiî Bize doğru yolu gösterdi. O olmasaydı; belki biz bu yolu bulamazdık..."⁵²¹ Bunu Hafız buyurdular.

Hafız başka bir yerde şöyle buyurdular:

"Hakimlerin (hikmet ehli ve mürşid-i kâmillerin) öğüdü, mahza doğrudur, sevaptır ve hayırdır. Ne mutlu o kişiye ki mürşid-i kâmillerin nasihatlerini isteyerek, kendi rızâsı ve kulağıyla dinledL.Ne mutlu ona!"⁵²² (2/227) Sonra hakim olana kişinin üzerine adaletle hükmetmek ve (böylece) emânetleri ehline vermek vaciptir.⁵²³

Hâkimlerden Alman Ahidler

Hasan Basrî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Allâhü Teâlâ hazretleri hâkimlerden (ve idarecilerden) a-leyhlerinde üç ahid (söz) aldı.

1- Hüküm verirken hevâ-ü heveslerine (nefsânî arzularına) uymamalarını,

2- Sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinden korkmaları ve insanlardan korkmamaları,

3- Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini (ilâhî hüküm ve şeriat kanunları) hakikatte az ve değersiz olan dünya malı karşılığında satmamaları..."⁵²⁴

Zâlimler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kıyamet günü bir münâdî şöyle nida eder:

-"Zâlimler neredeler?

Zâlimlerin aveneleri (yardımcı ve ayak takımları) neredeler?" Bu nida üzerine, bütün âlimleri ve yardımcılarını hepsi bir araya toplanırlar. Hatta, onlara (zâlimlere) kalem yontup açan ve hokkalarına mürekkep hazırlayanların

⁵¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/268-269.

⁵¹⁸ Buhârî hadis no: 844

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/269-270.

⁵¹⁹ Müsne'd-i Ahmed: 11035.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/270.

⁵²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/270.

⁵²¹ Divân-ı Hafız Şirâzî s. 73,

⁵²² Divân-ı Hafız Şirâzî, s. 98,

⁵²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/270.

⁵²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/270-271.

bile hepsi toplanır ve böylece Cehennem ateşine atılırlar."⁵²⁵

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Cihanda isim kalmaz! Adaletin eserleri kalır. Onun için hayra koş! İyilik yap! Salih ameller işle! Âdil ol! Kerem sahibi ve cömert kişi ol! Çünkü Yiğitlere eziyet eden halka zulmeden Dahhak'ın mülk ve devletinden eser kalmadı. O yaptıklarının vebalinin yazısıyla kıyamete gitti...

"Kim bir Sultanı zulme ve çevre delâlet ederse; o kişi Hamân ile beraber olur. O kişi ve onun zulme sevk ettiği sultanı cehennem ehlinin en şiddetlilerinden olurlar."

Adalet imanının gereğidir. Âlemin maslahat ve nizâmının sebebidir. Şeriâtı icra etmek ve rüşvet almaktan kaçınmak imanının iktizâsıdır. Zira şeriatta rüşvet almaya asla müsamaha yoktur.⁵²⁶

İskender'in Siyâseti

İskender bir gün bazı şâirlerine kızdı. Onun hakkında hüküm verip onu azletti. Malını da o şairin arkadaşları ve dostlarının arasında bölüştürdü. Böyle davranmasının sebebini sordular. İskender buyurdu:

"Benim onu vazifesinden almam, onun işlemiş olduğu suçtan dolayıdır. Amma onun malını da onun dostlarının arasında taksim etmem ise; dostlarının gelip, onun hakkında bana şefaâtçi olmamaları ve onun malına tamah ederek onu düşünmemeleri içindir!"

Bak onlar (şairin iyi gün dostları) onun için şefaâtçi olmayı nasıl terk ettiler! Çünkü eğer onlar, şair için şefaât edecek ve geri işine dönmelerini sağlayacak olsalardı, İskender'in kendilerine vermiş olduğu malı geri vermeleri gerekirdi. Onlar az bir mala tama ederek arkadaş ve dostlarının hakkında şefaâtçi olmayı terk ettiler.

Eğer sende insaf var ve sen varlığını düşünürsen, senin ömrünü rûku' ve secdede geçirmen gerekir...⁵²⁷

Ülû'l-Emre İtaat

"Ey o bütün imân edenleri Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin, sizden olan ülû'l-emre de..."

ülû'l-emr,⁵²⁸ hak ve doğruluk üzere olan âmirler, adaletli valiler, idareciler, demektir.

Hülefâ-i râşidîn (dört büyük halife),

Dört büyük halifeye tabi olan (Ömer bin Abdülaziz r.h.) gibi,

Hülefâ-i râşidîn'in yolu ve hidâyeti üzere olan idareciler, demektir.⁵²⁹

Zâlim İdareciye İtaat Vacip Değildir

Amma haksızlık ve zulûmkâr olan âmirler ise, taatin vucûbu konusunda Allah ve resulü (s.a.v.)'in üzerine atfedilme hakkından azledilirler. Çünkü onlar buna layık değildir.

Muhakkak ki zâlim idareciler, Müslümanların üzerine galebe çalmış hırsızlardır. Çünkü zâlim idareciler, insanların mallarını kahr, galebe ve zorla gasp ederler.⁵³⁰

⁵²⁵ Tefsiri-i Kebîr: c. 10, s. 113, Kurtubî tefsiri: c. 13, 243

⁵²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/271-272.

⁵²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/272.

⁵²⁸ Ülû'l-emre itaat hakkında merhum Yusuf Nebhânî (k.s.) hazretlerinin çok değerli bir risalesi vardır.

Bu değerli hadis kitabını daha sonra merhum Mehmet Hoca efendi, "Emîr ü'l- Mü'minine (Ülû'l-Emre) İtaatin Vucûbu hakkında Kırk Hadis" adı altında tercüme etti. Ve saygıdeğer Abdulkadir Dedeoğlu tarafından (1970'li yıllarda) Osmanlı yayınevi evinde neşredildi. Ben de okuyup hadis-i şeriflerini ezberlemiştim. Bu konuda geniş bilgi sahibi olmak isteyenlere bu kıymetli e-seri tavsiye ederim.

⁵²⁹ Dikkate değer kayıtlardan birisi de müminlere hitap edilerek \Sİ-* "sizden" kayıdır ki, mânâsı apaçıktır. Müminlerden olmayan idarecilere itaat etmek dinen vacip kılınmamıştır. Bu hususta itaat değil, varsa bir anlaşmaya riâyet etmek söz konusudur. Fakat itaat etmenin vacip olmamasından mutlaka isyan etmenin gerekli olduğunu manaamamalıdır. İtaatin vacip olmaması, isyan etmenin vacip olmasını gerektirmeyeceğinden itaat mecburiyetinde bulunmamakla, isyan mecburiyetinde bulunmak arasında fark vardır. İsyân hakkı başka, isyan etme vazifesi yine başkadır. Bundan dolayı buracten mümin olmayan bir ülkede bulunan müminlerin şuna buna karşı isyancı ve ihtilalci bir durumda kabul edilmemeleri ve belki müminlerin her nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allah'a ve Resulüne karşı itaatsizlikten sakınmak ve aynı zamanda kendilerinden olan idarecilere itaat etmeleri ve tağutlara boyun eğmemelerinin gerekli olduğunu manaak gerekir. Bu bakımdan Taberî tefsirinde de zikredildiği gibi şu hadisler ne kadar önemlidir: İbni Zeydin babasından rivayet ettiği üzere Peygamber (s.a.v.) Efendimiz buyurmuştur ki: "İtaat, itaat, itaatte imtihan da vardır. Fakat Allah dilemiş olsaydı emretmeyi hep peygamberlere verirdi." Yani peygamberler mevcut iken bile hükümdarlara emretmeyi nasip etmiştir. Ve nitekim Yahya Aleyhisselâm'ın öldürülmesine bile hükmetmişlerdir. Aynı şekilde Ebu Hüreyre'den rivayet o-lunduğu üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurmuştur: "Benden sonra size bir takım valiler valilik edecek iyi iyiliği ile velayet edecek, günahkar da günah işlemekle velayet edecek; hakka uygun olan her konuda bunları dinleyin ve itaat edin ve aralarında namaz kılın, iyilik yaparlarsa hem sizin, hem onların lehinedir. Kötülük yaparlarsa sizin lehinize (menfaatinize), onların zara-nıdır." Aynı şekilde Abdullah b. Ömer hazretlerinden rivayet olunduğu ü-zere Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Müslüman olan kişinin itaat etmesi onun vecibesidir, hoşlandığında da hoşlanmadığında da. Ancak günah işlemesi emredilmiş olursa başka. Günah işlemeyi emredene itaat yok." Şuara sûresinde:

"O aşırılardan emrine uymayın. Onlar yeryüzünde bozgunculuk yaparlar, ıslah etmezler." (Şuarâ, 26/151-152) âyeti de bu hususu apaçık ifade ediyor. Ebu's-Suûd, tefsirinde bütün bunları şu şekilde özetlemiştir. Bunlar râşid halifeler ve onlara uyan ve doğru hareket eden hakkı emreden idareciler ve adil davranan valilerdir. Zâlim idarecilere gelince, bunlar Allah'a ve Hz. Peygambere atf ile kendilerine itaat etmenin vacip olmasını hak etmekten u-zaktırlar.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/272-273.

⁵³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 274.

Edeb

Bu kavlı-i şerifte, önce, "Ey o bütün îmân edenler! Allah'a itaat edin," yalnız ve müstakil zikredildi. Sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın taatiyle ülü'l-emre taat bir araya toplatıldı ve; "Peygamber'e de itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de..." buyurdu.

(Dikkat edilirse) "Sizden olan ülü'l-emre de itaat edin..." buyurfnadı". Bu edebi talim etmek içindir. O edepte zikirde AUâhü Teâlâ hazretleriyle gayrinin isminin bir araya toplanmamasıdır, yan yana gelmemesidir.

Amma iş yaratıklarla (kullarla) ilgili olunca caizdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de Allah'ın kulu olduğu için, âmirlerin onun üzerine atfedilmesi caiz oldu...⁵³¹

Hakem Allah'ın Kitabı ve ...

"Sonra, bir şeyde nizâa düştünüz mü;"

"NezT'n aslı cezbetmek ve kendisine çekmektir.

Münazaa edenlerin her biri sahibini (münazaa ettiği kişiyi) başka tarafa çekmek ve arkadaşının gayri bir cihete götürmektedirler. Yani siz ve sizin ülü'l-emriniz din işlerinde ihtilâfa düşerseniz;

"Hemen onu Allah'a arz ediniz!" O konuda Allah'ın kitabına dönünüz! (Daha?)

Resulüne..." Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine arz ediniz!⁵³²

Kıyâs ve fctihat

Ashâb-ı zevahir (Zahirî mezhebi⁵³³) bu âyet-i kerimenin zahirine taalluk edip bakarak, kıyâs ve içtihadın caiz olmadığını söylediler.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kitabına ve resulü (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine dönmeyi (ve meseleleri arz etmeyi) emretti. Her hâdise için zahirî bir nass (kitap ve sünnet) bulunmayabilir.

Bundan anlaşıldı ve bilindi ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin vaat ettiklerine nazar etmek; delâletleri ve iktizası (gereğiyle) amel etmek, gerekir.⁵³⁴

Kıyâsın Delili

Lakin bu âyet-i kerime hakikatte kıyâsın varlığına hüccet ve delildir. Nasıl olmasın ki? Kendisinde ihtilâf olunan şeyler, nass olunan şeyler üzerine varit olundu. Bu ise ancak temsil yoluyla oldu. Yani bir konuda nas varsa, ihtilaf olunan konuyu o nassa havale etmek, temsil yoluyla ve onun üzerine bina etmek suretiyle olur. Kıyâstan kast edilen manâ budur. Allah ve resulü (s.a.v.) hazretlerine itaatten sonra emir kıyâsı gerektirir.

Muhakkak ki bu âyet-i kerimede hükümlerin sübûtü üç yol ile olduğu sabit oldu:

- 1- Kitap ile sabit olmak,
- 2- Sünnet ile sabit olmak,
- 3- Kıyâs ile kitap ve sünnete havale etmekle sabit olmak.

Zahiri Mezhebi: Davud ez-Zahirî olarak bilinen Davud bin Ali bin Halef el-isbahanî (d. 815 Küfe-ö. 883 Bağdat)⁵³⁵

imân ve İtaat

'Allah'a ve âhiret günü'ne
gerçekten inanır müminlerseniz..."

İkisine (yani Allah'a ve ahiret gününe) iman etmek bunu (yani;

Allâh'a, Rasûlullah (s.a.v.)'e Ve ülü'l-emre itaati) icap eder. Niza anında işlerini kitap ve sünnete havale etmeleri gerekir.

Amma Allah'a imanını bunu gerektirdiği zahirdir. Âhiret gününe imanını bunu gerektirmesi ise; Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine muhalefet eden kişilere âhirette azabın yapılmasın-dandır...⁵³⁶

⁵³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/274.

⁵³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/274-275.

⁵³³ tarafından kurulan fikhî ve kelâmî bir mezheptir. Bu mezhep Davudiye adıyla da anılır. İslâmî hükümleri Kur'an ve Sünnetin zahirî (lafzî) manâlarından çıkarmayı temel aldığı için Zahirîye olarak adlandırıldı. Bu usul ile yalnız fıkıh alanında değil, kelam alanında da diğer mezheplerden ayrılan görüşler ortaya koydu. Mezhebi geliştirerek sistemleştiren ise Ibn Hazm (ö. 1064) oldu. Bu mezhep hakkında daha fazla bilgi için, Mezhepler tarihine bakınız.

⁵³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/275.

⁵³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/275.

⁵³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/276.

Kitap ve Sünnete Havale

"O," İhtilâf ve niza olunan şeyi kitap ve Sünnette havale etmek;

"Daha hayırlıdır." (2/228)

Sizin için nizâlaşmaktan daha hayırlıdır. Daha yararlı ve; "Daha güzeldir." Kendi nefsinde; (ne cihetten?)

"Netice itibarıyla," Akıbet ve meal itibarıyla bu daha hayırlı ve daha güzeldir.⁵³⁷

İtaat Edilmez

Bu âyet-i kerime, âmirler, hak üzere oldukça ve adaletle hükmettikçe âmirlere itaat etmenin Vacip olduğuna; delâlet eder. Âmirler, hakka muhalefet ettiklerinde hak ve adalet üzere olmadıkları zaman ise; onlara itaat edilmez.

"Halik Teâlâ hazretlerine ma'siyetin olduğu yerde mahlûka asla taat edilmez."⁵³⁸

Kardeşlik

-"Kim insanlarla muamele eder de insanlara zulmetmez!

Kim insanlarla konuşur da yalan söylemez!

Kim insanlara vaad eder de vaadine muhalefet edip caymazsa; gerçekten o kişinin mürüvveti kemâle ermiş, adaleti zahir olmuştur ve onu kardeş edinmek vaciptir!"⁵³⁹

İdarecide Allah Korkusu

Âmirlere, Allah korkusu ve haşyetüllâh (Allah'ın büyüklüğü karşısında kalblerinin ürpermeleri) elbette lazımdır. İdareciler Allah korkusu duygusuyla;

1 - Şeriati icra etmeli,

2- Hükümleri yürütmeli,

3- Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine tabi olmalıdırlar...

İdareciler bu hal üzere oldukları zaman hatta onlara bakan kişilerin kalblerini Allâhü Teâlâ hazretleri;

1- Korku,

2- Heybet

3- Ve saygıyla doldurur.

Bu seviyeye gelen (Allah korkusuyla kalbleri ürperen ve E-fendimiz s.a.v. hazretlerinin sünnetlerine tabi olan idarecilerin) sûrî muhafazaya ve zahirî heyete ihtiyaçları olmaz. Onlar korunmak için zahirî kapıcı, bekçi ve zabıtaya muhtaç olmazlar.⁵⁴⁰

Hikaye (Adalet)

Rivayet olundu.

Rum kiralı, Hazret-i Ömer (r.a.)'a elbise ve cübbelerden hediyeler göndermişti. Rum kralının elçisi Medine-i Münevvere'ye girdiğinde;

-"Hilâfet evi ve binası nerededir?" diye sordu.

Ona;

-"Senin düşündüğün ve kafanda tasarladığın gibi hilâfetin büyük bir binası yoktur. Küçük bir yeri vardır!" dediler. Halifenin evini gösterdiler.

Rum elçi, halifenin evine vardığında, küçük ve basit bir ev olduğunu gördü. Uzun zamandan dolayı evin kapısı kararmıştı. Adam Hazret-i Ömer (r.a.)'i aradı, ona rastlamadı. Hazret-i Ömer (r.a.)'ın nerede olduğunu sorduğunda kendisine;

-"Hazret-i Ömer (r.a.), kendisinin ihtiyaçları ve Müslümanların bazı ihtiyaçlarını gidermek yani ihtisab (çarşı ve pazarı kontrol) için çarşıya gitti," dediler.

Rum elçisi Medine-i Münevvere sokaklarında Hazret-i Ömer (r.a.)'ı aramak için yola koyuldu. Ve Hazret-i Ömer (r.a.)'ı bir duvarın gölgesinde uyurken gördü. Kırbacını yastık edinmişti. Rum elçisi Hazret-i Ömer (r.a.)'ın bu halini tam görünce (İslâm'ın âdil halifesinin, yanında korumasız, yapayalnız, tek başına bir kenarda rahat rahat uyurken gördüğünde şaşa kaldı. Hayretini şu sözlerle giderdi:)

⁵³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/276.

⁵³⁸ Tuhfetü'l-ahvezi 1146,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/276.

⁵³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/276.

⁵⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/277.

-"(Ey Ömer!) Adalet ettin! Emin oldun (emniyeti sağladın tabii ki) istediğin yerde (rahat rahat) uyursun! Bizim âmirlerimiz (krallarımız ise halka) zulmettiler bunun için de, kalelere ve ordulara muhtaç oldular!"

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

O Padişah ki, vergilere zam getirip ve halkına zulmediyor. Aslında o kendi mülkünün ve saltanatının ayaklarının ve temellerini harap edip yıkmaktadır. Sultanın ilk işi ve işlerinin önceliği asla zulüm ve haksızlık olmamalıdır. Zira akıllı kişi bu işleri yapmaz.⁵⁴¹

Din Mülkün Temelidir

Erdeşîr'in sözlerindendir. Buyurdu:

-"Din mülkün esâsıdır; adalet ise mülkün muhafızıdır. Mülkün temeli olan din olmadığı zaman, mülk yıkılır. Mülkün temeli olan adalet bulunmadığı zaman ise mülk zayı olur."⁵⁴²

Hikaye (Adalet)

Rivayet olundu:

Nüşîrevân'ın nahiye, köy ve kasabaları üzerine vazifeli bir tahsildarı vardı. Tahsildar, Nüşîrevân'a bir mektup yazdı:

-"Bahar iyi geçti. Ekinler her zamankinden daha iyi ve her sene aldıkları rusûm (ekinlerin vergileri) üzerine bir zâm yapmak için kendisine izin verilmesini istedi!"

Nüşîrevân onun yazısına cevap vermedi. Tahsildar, aynı yazısını bir daha tekrarlayıp, gönderdi. Bunun üzerine Nüşîrevân kendisine şöyle yazdı:

-"Senin yazına cevâp vermemem; emir olunmayan bir şeyi teklif etmenin yapılmayacağı konusunda senin için کافی bir sebep olduğunu tecrübelerle anlamış olman gerekirdi. Fakat sen sû-i edep ederek (edepsizlik yaparak) kendisinden sükût edilen bir şeyi bir daha sorup izin istedin. Bu edepsizlik (ve halka zulmetmek niyetinde olmana karşılık) iki kulağından birini kes! Ve senin işin olmayan şeylere de bundan böyle karışma!" dedi. Tahsildar;

Edepsizlik, Zam, Zulme temayülünün bedeli olarak kulaklarından birini kesti.

Bundan böyle kendisini aşan işlere karışmadı, hep sükût etti.

Hulasa, zulüm, ardır; cezası da nârdır. (Zulüm büyük bir a-yıp ve cezası da cehennem ateşidir.) Zulümden kaçmak her akıllı kişi üzerine vaciptir.

Müminin niyeti adalet olduğu zaman, zulüm ehlinde kaçınması ve zulüm ehline itaat etmemesi gerekir. Zulüm ehline itaat etmekten kaçınmalıdır. Zira itaat ancak;hak ehli içindir; onlardan başkaları için itaat yoktur.⁵⁴³

İtaat

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v) hazretleri buyurdular:

-"Bana itaat eden kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat etmiştir. Bana âsî olan ise gerçekten Allâhü Teâlâ hazretlerine âsî olmuştur. Âdil olan emîre itaat eden bana itaat etmiştir; âdil emîre isyan eden bana âsî olmuştur."⁵⁴⁴

Vali Halka Göredir

Şunu iyi bil ki, valilerin (ve idarecilerin) sâlih veya fasit- (İyi ve kötü kişiler) olmaları idare olunan halkın iyi veya kötü olmaları hasebiyledir.⁵⁴⁵

Siz Ebû Zer Olun ...

Rivayet olundu:

Haccâc bin Yusuf a denildi:

-"Neden sen Hazret-i Ömer (r.a.) gibi âdil olmuyorsun? Neden işlerini adaletle yürütmüyorsun? Halbuki sen Hazret-i Ömer (r.a.) çağına ulaştın ve onun adaletini ve halka nasıl iyi davrandığını (ve maslahatlarını) görmedin mü?"

Haccâc, onlara cevaben dedi:

⁵⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/277-278.

⁵⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/278-279.

⁵⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/279.

⁵⁴⁴ Sahih-i Buhârî: 2797,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/279-280.

⁵⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/280.

"Siz Ebû Zer olunî Yani zühd ve takvada Ebû Zer gibi olun ki; ben de size Ömer (r.a.) olayım! Yani muamelelerde adalet ve insaflı olmakta ben de Hazret-İ Ömer (r.a.) gibi olayım!" Zira E-fendiniz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Siz nasıl olursanız (içinizden) biriniz sizi o şekilde idare eder!"⁵⁴⁶

Yani sizler eğer sâlih kişiler olursanız; üzerinize sâlih bir a-dam vali ve memur olarak tayin edilir. Ve eğer sizler kötü kişiler olursanız, sizin üzerinize kötü bir adam vali veya amir olarak tayin edilir.⁵⁴⁷

Adaletli idareci

Rivayet olundu:

Musa Aleyhisselâm, Rabbine nida ve ilticada bulundu ve sordu:

"Yâ Rabbi! Senin kullarına rızân ve onlara râzî olmamanın alâmeti nedir?" Allâhü Teâlâ hazretleri Musa Aleyhisselâm'a vahyetti:

"İnsanların üzerine en hayırlılarını âmir olarak geçirdiğim zaman bu kendilerinden râzî olduğumun alâmetidir. Başlarına en kötülerini ve şerhillerini geçirdiğim zaman ise bu onlara gadap ettiğimin ve onlardan râzî olmadığının alâmetidir!"⁵⁴⁸

Müridin Ülü'l-Emri

"Ey o bütün imân edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e de İtaat edin, sizden olan ülü'l-emre de..."

Kavl-i şerifinde geçen,"den murad, hakikate vâsıl olan, terbiye ve' irşat vazifesi elinde olan şeyhler (mürşid-i kâmillerdir. Çünkü terbiye işinde müridin ülü'l-emri şeyhidir. Müride gereken şey, hakikî varidatın her vurûdu anında o da kalbinin kapısını çalan;

Feyiz, veya işaret, veya ilham, Yahut da vakıa...

Kendi amellerinden veya hallerinden kendisi hakkında meydana gelen her manevî hâdiseyi şeyhinin nazarının mihenk taşına vurmalıdır. Şeyhine arz etmelidir. Şeyhi kendisi için maslahat gördüğü şeyi kendisine işaret eder veya ona hükmeder. Böylece mürit, şeyhinin emirlerine ve yasaklarına boyun eğmiş olur. Çünkü şeyh, müridin ülü'l-emridir. (2/229)⁵⁴⁹

Şeyhin Olü'l-Emri

Amma şeyhin ülü'l-emri ise kitap ve sünnettir. Şeyhe gayb âleminde doğan;

1- Hakikî varidatı,

2- Keşifleri,

3- Şevâhidi,

4- Esrarı ve hakikatları,

kitap (Kur'ân-ı kerim) ve sünnetin miheng'ine vurmalıdır. Kitap ve sünnetin tasdik ettiği Kur'ân-ı kerim ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnet-i seniyyesine uygun olanların üzerine hükmedip kabul eder. Yok kitap ve sünnete uygun olmayanları ise asla kabul etmez. Çünkü; Muhakkak ki tarikat Kitap ve sünnetle mukayyettir. Şeyhul-kâmil Necmüddin Kübrevî (k.s.) Te'vilâtinde böyle zikretti...⁵⁵⁰

Yüce Meali:

Bakmaz mısın şunlara: O, hem sana indirilene, hem senden evvel indirilene imân ettiklerini söyler gezer kimselere ki, o Tağut'a (o azgın şeytana) muhakeme olmak istiyorlar; halbuki onu tanımamakta emr olunmuşlardı. O Şeytan da onları bir daha dönemeyecekleri kadar uzak bir dalâle düşürmek istiyor.⁶⁰

"Allah'ın indirdiği hükme gelin, Peygamber'e gelin" denildiği vakit de onları görüyorsun; o münafıkları ki, senden çekiniyorlar da çekiniyorlar...⁶¹

Ya ellerinin yaptığı yüzünden başlarına bir musibet geldiği zaman nasıl?! Sonra gelmişler de sana "Billahi, muradımız sırf bir iyilik yapmak ve arabulmaktan ibaret idi" diye yemin ediyorlar.⁶²

Onlar öyle kimseler ki, kalblerinde olanı Allah bilir. Onun için sen onlara aldırma da, kendilerine va'zet ve nefisleri hakkında kendilerine belîğ, müessir söz söyle.

Biz herhangi bir peygamberi gönderdikse, mahzâ Allah'ın izniyle itaat edilmek için gönderdik. Eğer onlar

⁵⁴⁶ Keşfü'l-Hafâ: 1997,

⁵⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/280-281.

⁵⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/281.

⁵⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/281.

⁵⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/282.

nefislerine zulmettikleri zaman sana gelseler de, günahlarına mağfiret dilese-ler, Peygamber de kendileri için istiğfar ediverse idi; elbette Allah'ı tevab, rahîm bulacaklardı.⁶⁴
Yok, yok! Rabbine kalem ederim ki, onlar, aralarında çıkan çapraşık işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükümden nefislerinde hiçbir darlık duymaksızın tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça, imân etmiş olmazlar.⁵⁵¹

Tefsîr-i Şerifi:

"Bakmaz mısın şunlara: 0 kimseler ki zü'm ediyorlar (inanıyorlar)," İddia ediyorlar. Burada "iddia etmek'ten murad, yalandır. Çünkü bu âyet-i kerime münafıklar hakkında nazil oldu. (Onlar neyi iddia ediyorlar?)
"Muhakkak ki onlar, sana indirilene iman ettiler!" Kur'ân-i kerime iman ettiklerini iddia ederler. (Daha neye iman ettiklerini iddia ederler?)
"Hem senden evvel indirilene...!" Tevrat ve Allah tarafından indirilen diğer kitaplara iman ettiklerini söylerler. Mukadder bir suâl: Sanki "Bunlar ne yapıyorlardı?" denildi: cevap: Denildi:
" Tağût'a (o azgın şeytana) muhakeme olmak istiyorlar;"⁵⁵²

Hakemliği Kabul Etmemeleri

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu:
Münafığın biri bir Yahudî ile hasımlaştı. Yahudi, davayı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine götürmeyi istedi ve;
-"Muhammed Mustafa muhakkak ki hak ile karar verir ve o asla rüşvete yönelmez!" dedi.
(Müslüman olduğunu iddia eden) münafık kişi ise, davayı Ka'b bin Eşrefe götürmeyi söyledi. Çünkü o şiddetli bir şekilde rüşvete rağbet eden bir kişiydi. Çünkü bu hâdisede, Yahudî haklı; münafık ise haksızdı. (Bundan dolayı Yahudî, kendisi gibi Yahudî olan Ka'b bin Eşrefe gitmek istemiyordu. Efendimiz s.a.v. hazretlerine gitmek ve ilâhî adaleti görmek istiyordu.)
Sonra Yahudî sözünde ısrar etti. İkisi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gittiler. İkisi de konuştular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Yahudîye hak verdi. Münafık, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hükmüne râzî olmadı. Sonra dediler, Hazret-i Ömer (r.a.)'a gidelim. Onu hakem tayin edelim. Yahudî, Hazret-i Ömer (r.a.)'a:
-"Rasûlullah (s.a.v.) hazretlerine gittik o benim lehime hükmetti! Bu kabul etmiyor! Onun için muhakeme için sana geldi" dedi. Hazret-i Ömer (r.a.) zâhîr'de Müslüman görünen münafık kişiye döndü:
-"Böyle mi oldu?" Münafık:
-"Evet!" dedi. Hazret-i Ömer (r.a.) onlara:
-"Siz burada bekleyip durun! Beni bekleyin!" dedi. içeriye girdi. Eline kılıcını aldı. Gelip münafık kişinin boynunu vurdu. Hatta münafık orada oluverdi. Hazret-i Ömer (r.a.) sayhasında şöyle buyurdu:
-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin ve Resulünün hükmüne razı olmayana böyle karar gerekir!"⁵⁵³
Bu hâdisi üzerine Cebrail Aleyhisselâm indi.
-"Ömer (r.a.) hak ile bâtılın arasını ayırt etti!" buyurdu. Bu hâdisi üzerine Hazret-i Ömer'e (r.a.) "Faruk" adı verildi.⁵⁵⁴

Tâğût

Burada zikredilen "Tâğût" azgın şeytan (Yahudilerin ileri gelenlerinden olan) Ka'b bin Eşref'tir. Kâ'b bin Eşrefe bu isim verilmesinin sebebi onun tuğyan ve azgınlıkta çok ileri gitmesi ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine aşın düşman olmasındandır.
Ve onun manâsındandır; bâtıl ile hükmeden ve kendisi için eseri takip edilenler...
"Halbuki onu tanımamakta emr olunmuşlardı."
Halbuki onlar, tâğût tan uzaklaşmakla emir olunmuşlardı.
"Ve o Şeytan da istiyor."
Ka'b bin Eşref istiyor. Veya hakikî şeytan istiyor "istiyorlar" kavli-i şerifinin üzerine atıftır. (Neyi istiyor?)
"Onları bir daha dönemeyecekleri kadar uzak bir dalâle düşürmek...."
Sonu olmayacak kadar uzak ve hidâyete eremeyecekleri bir dalaletle düşürmek istiyor.
"Ve onlara denildiği vakit,"
Münafıklara denildiği zaman, (ne denildiği vakit?) "Gelin," Geliniz. (Neye?)
"Allah'ın indirdiği hükme..." Allâhü Teâlâ

⁵⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/284.

⁵⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/284-285.

⁵⁵³ Şa'bî'den nakledilen bir rivayete göre de bu münafık, hasmını Cüheyne kabilesinden bir kâhine de gitmiş, orada muhakeme olmuşlardı. Süddfin açıklamasına göre de olay Kurayza oğulları ile Nadîr oğulları arasında öldürülmüş olarak bulunan biri hakkında meydana gelmiş. Her iki taraftan Müslüman olanlar Hz. Peygamber'e gidip yargılanmak istemişler. Münafıklar da bundan çekinip kâhin Ebu Berdetü'l-Eslemî'ye başvurmakla yargılanma isteğinde ısrar etmişler ve ona gitmişlerdi.

⁵⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/285-286.

hazretlerinin kitabında emrettiği hükümlere gelin... (Daha neye?)

"Ve Peygamber'e gelin," Peygamber Efendimiz

(s.a.v.) hazretlerinin emrettiklerine gelin...

"Münafıkları görüyorsunuz,"

Zamir yerine münafıkların izhârı edilmesi;

1 - Münâfıkların üzerine nifakın tescil edilmesi,

2- Onları nifaklıkla zemmetmek,

3- Hükümün illetini bildirmek içindir.

"Rüyet" görmek

(Münafıklar. Allâhü Teâlâ hazretlerinin indirdiği hükme ve Resulünün emirlerine çağrıldıkları zaman ne yaparlar?)

"Onlar senden çekiniyorlar."

"münafıklar" kelimesinden hâldir.

"Çekinmekle çekiniyorlar." Senden yüz çevirmekle yüz çeviriyorlar. Yani tamamen senden kaçıyorlar, demektir.

555

Yalan Yere Yemin

"Nasıl?!"

Nasıl olur onların halleri! Ve onlar nasıl bunu yaparlar? Onlar bu durumda aciz kalırlar. Hiçbir şey kendilerinden sadır olmaz. Onlar bunu istemezler. (Ne zaman bunu istemezler?)

"Başlarına bir musibet geldiği zaman,"

Kendi başlarına bir musibet geldiği zaman, onları rüsva e-den hallerini açıklayan ve nafakalarının zuhur edilmesi sebebiyle başlarına bir felâket geldiği zaman,

"Ellerinin yaptığı (ve takdim ettiği amel) yüzünden..."

Yapmış oldukları cinayetler sebebiyle... O cinayetlerin başında, münafıkların inkâr etmeleri gereken tağûtun hakemliğine râzî olmaları ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hükümlerine râzî olmamalarıdır.

"Sonra gelmişler de Sana,"

Yapmış oldukları kabahatlerden ve çirkinliklerden senden özür dilemek için geldiler. "onlara isabet etti," kavî-i şerifinin üzerine atıftır. (Sana geldikleri zaman ne yaparlar?)

"Billahi (diye) yemin ediyorlar."

"Sonra gelmişler de sana," fiilin failinden hâldir. (Ne diye yemin ediyorlar?)

"Muradımız sırf bir iyilik yapmak ve arabulmaktan ibaret idi..."

(Bu hareketimizle aslında) senden başkasının hükmüne razı olmak ve senden başkasını hakem tayin etmek istemedik; ancak biz iki hasmın arasını en güzel şekilde ve başarı ile ayırt etmeyi istedik! Biz sana muhalefet etmeyi dilemedik! Ve senin hükmüne de kızmış değiliz. Bundan dolayı bu yaptıklarımızdan dolayı bizi muaheze ve muhakeme etme! (dediler).

Bu onların yaptıklarına bir tehdittir. Onlar yakında pişman olacaklardır. Fakat o vakit pişmanlık kendilerine fayda vermeyecektir. Özür dilemek de kendilerine bir şey kazandırmayacaktır. ⁵⁵⁶

Münafıklardan Yüz Çevir

"Onlar," Münafıklar,

"Öyle kimseler ki, kalblerinde olanı Allah bilir."

Kalblerinde bulunan nifakı bilir. Onların gizlemeleri kendilerine bir fayda sağlamaz. Yalan yere yemin etmek ve yalan söylemek azabı gerektiren suçlardandır.

"Onun için sen onlara aldırma (onlardan yüz çevir)" Onların Özürlerini kabul etme! Duaları ile onlara ferahlık ve sevinç verme!

"Ve kendilerine vaaz et!" Onları nifak ve hilebazlık-

"Ve nefisleri hakkında kendilerine tan menet! söyle!" (2/230)

Onların habîs olan nefisleri ve şer üzerine durulmuş olan kalbleri hakkında onlara söyle! O kalblerini Allah biliyor. Veya nefislerinden arınmayı onlara anlat! Kendileriyle beraber başkaları olmadığı zaman anlat! Nasihatini gizlice onlara buyur; çünkü gizli söylenen bir nasihat daha tesirli ve daha faydalıdır. (Nasıl?)

"Belîğ, müessir söz söyle."

Tesir eden ve etkileyen söz söyle! Aslında muradın kühü geçen maksut manâya ve söze mutabık olmasıdır. ⁵⁵⁷

⁵⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/286-287.

⁵⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/287-288.

⁵⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/288-289.

Münafıklara Nasihat

Kavl-i belîğ (etkili söz), münafıklara; "Allâhü Teâlâ hazretleri sizin içinizden geçenleri ve kaiblerinizde bulunanları çok iyi bilir! Onları gizlemeniz size hiçbir şey sağlamaz (Belki Müslümanlardan gizlersiniz; ama Allâhü Teâlâ hazretleri hemen sizi ifşa eder!) 0-nun için nefislerinizi islâh edin, kalblerinizi küfrün rezaletinden temizleyin! kalblerinizi nifak hastalığından tedâvî edin! Yoksa Allâhü Teâlâ hazretleri, küfür ve şirklerini aşikâr yapanlara indirdiğini elbette size de indirir, serden korunun!

Bu nasihati yaparken münafıklara karşı sert olun belki bu sertlik kendilerine fayda verir. Vaazdan gereken derslerini alırlar. Öğütlenirler.⁵⁵⁸

Peygambere İtaat...

"Biz herhangi bir

peygamberi gönderdikse, mahzâ Allah'ın izniyle itaat edilmek için gönderdik."

Peygamberlerden hiçbir peygamberi herhangi bir şey için değil ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin izni ve itaat sebeplerinden biriyle Allah'ın taati ve peygamberin gönderilme işinde insanların kendisine itaat etmesi için gönderdik. İnsanlar, peygamberlerin gönderilme işinde peygamberlere itaat etsin, peygamberlere tabi olsun ve iyi bilsinler ki, peygamber (s.a.v.)'e itaat Allâhü Teâlâ hazretlerine yapılmış bir itaattir; yine peygamber (s.a.v.) hazretlerine isyan Allâhü Teâlâ hazretlerine yapılmış isyandır.⁵⁵⁹

Tövbte Edenlere...

"Eğer onlar nefislerine zulmettikleri zaman," Sana itaati terk etmeleri ve senden başkasını hakem tayin etmelerinden dolayı nefislerine zulmedip, azaba arz olunsalar;

Sana gelseler de..."

Nifaktan Tövbte etmiş bir halde sana geldiklerinde,

"Günahlarına mağfiret dileseler,"

ihlâs ile Tövbte edip günahlarından mağfiret dileseler... "Peygamber de kendileri için istiğfar

ediverse idi;"

Onların Tövbte etmeleri anında Peygamber de onlar için, onların mağfiretini Allâhü Teâlâ hazretlerinden dileyeydi...

Suâl: Eğer sen, "Münâfıklar eğer candan ve gönülden Tövbte etseler zâten tövbeleri kabul olunur; burada ayrıca;

"Peygamber de kendileri için istiğfar ediverse idi;" kavl-i şerifinin ilâve edilmesinin ve peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin istiğfarının onların istiğfarına eklenmesinin sebebi ve hikmeti nedir?" diyecek olursan;

Cevap: Derim ki: Münafıkların "Tâğûfları hakem tayin etmeleri ve tağutların hükümlerine başvurmaları Allâhü Teâlâ hazretlerine isyan olduğu gibi aynı zamanda Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine karşı büyük bir hata ve edepsizlikti. Çünkü bu hareketleriyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalbine üzüntü ve keder koymuşlardı.

Kimin hatası böyle olur (bir başkasını ilgilendirirse) özür dileme anında o kişiden de Özür dilemeleri vaciptir.

"Elbette Allah'ı rahîm bulacaklardı."

Allâhü Teâlâ hazretleri olduğu halde ona mülâki olurlar! (Ne olduğu halde?)

"Tevvab,"⁵⁶⁰ tövbeleri kabul etmede çok mübalağa eden...

"Rahîm..."⁵⁶¹

⁵⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/289.

⁵⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/290.

⁵⁶⁰ Et-Tewâb: Tevbeleri kabul eden ve günahları bağışlayan. Tevbe sebeplerini kolaylaştırarak: kullarını tevbeye sevk eden ve tevbelerini kabul eden. Kullarının kendisine dönmelerini isteyen.

Tevvâb olan Allah, kullarının günahlarını bağışladığı zaman, günahları silmekle kalmaz; o günahları sevaba çevirir...

Tevbeleri kabul eden. insanların içine tevbe etme düşüncelerini koyan, bütün günahları tevbeler ile affeden İj*Jj\ Et-Tewâb olan Cenab-ı Allah'tır. Bizde şahsımıza karşı işlenen hata ve kusurları affettirmeli ve sürekli günahlarımızdan tevbe etmeliyiz. Et-Tevvâb, günah işlemekten kurtulmak, rızkın geniş ve kazancının bereketli olması için, 409 kere okunur. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin bu güzel ismi hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Ömer Faruk Hilmi, Esmâ-i Hüsnâ Manâları, Havas ve Esrarı Dua ve Zikirleri s. 50, Osmanlı yayınevi,

⁵⁶¹ Er-Rahmân, Bağışlayan esirgeyen. Ahirette yalnız müminlere rahmet eden, günahlarını bağışlayan. Mazlumun hakkını zalimden alan...

■"O, öyle Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, Rahman ve Rahîm'dir.72 Allah'ın rahmeti, çok geniştir. "Ve rahmetim her şeyi kuşattı."78

"Allâh, rahmeti (ni) yüz parçaya ayırdı. Doksan dokuz parçasını kendi katında tuttu, bir parçasını da yeryüzüne indirdi. Bu bir parça rahmet (den hissedar olması) sebebiyle, mahlûkat birbirlerine acır. Hatta at, yavrusuna dokunmasından korktuğu için (onu emzirirken) ayağının bir tırnağını yukarıya kaldırır." Riyaz'üs Şâlinin Hadis no: 319,

Rahîm olan Cenab-ı Allah'ın ahirette de bütün günahlarımızı örtüp, bizleri peygamber efendimiz, Hazret-i Muhammed Mustafa ve diğer sevdiklerimizin yanında utandırmaması için. biz de Müslümanları candan, gönülden sevip; dili, rengi, ırkı ve milleti ne olursa olsun "Lâ ilâhe illallah Muhammed'ür Rasûlullah" diyen bütün insanları kardeş bilmeli ve insanlığa faydalı olmaya çalışmalıyız. "Merhamet etmeyene rahmet olunmaz." Camiu's-sağır c. 2, s. 546; "insanlara acımayana Allah c.c. rahmet etmez." Camiu's sağır c. 2, s. 546 Ne güzel buyurmuşlar: Mahluk-ı Huda' ya şefkat et rahmet bul Eblehlere hilm-ü hümet et rahat bul Sen herkese rıfk-u râğbet et rıf at bul Ger

Mübalağa ile rahmet ve faziletiyle onlara karşı in'âm ve ikramda bulunur. "Tevvab," kavl-i şerifinden bedeldir. "Yok, yok!"

İş onların zannettikleri ve inandıkları gibi değildir. Onlar senin emrine muhalif hareket etmektedirler. Sonra kaseme başlanıldı ve buyurdu:

" Rabbine kasem ederim ki, onlar, seni hakem yapıncaya kadar imân etmiş olmazlar."

Ey Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)] Onlar seni hakem yapıp senin emirlerinin doğrultusunda bir araya toplanmadıkça ve senin hükmüne razı olmadıkça iman etmiş olmazlar. (Nerede?) "Aralarında çıkan çapraşık işlerde,"

Kendi aralarında çıkan ihtilaflarda ve çapraşık işlerde... A-ğaç dallan gibi iç içe girmiş işler de o işlerdendir. Çünkü ağacın bazı dallan diğerine karışmaktadır.

"Sonra bulmaksızın (duymaksızın)"

Kelâmın akışına göre bir mukadder üzerine atıftır. Yani aralarında sen hüküm verirsin de onlar bulamazlar; (nerede ne bulamazlar?)

"Kendi nefislerinde hiçbir darlık,"

Bir sıkıntı hissetmezler. (Neden darlık?) "Senin verdiğin hükümden,"

Senin kendisiyle hükmettiğin şeyden... Yani onlar senin kaza ve hükmüne razı olurlar. Senin hükümünden dolayı onların göğüslerine bir sıkıntı ve darlık girmez.

"Ve tam bir teslimiyetle teslim olurlar."

Onlar, bâtınları ve zâhirleriyle sana boyun eğmekle boyun eğerler.⁵⁶²

Muhalefet Eden...

Bu âyet-i kerimelerde Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerinden bir şeyi veya Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emirlerinden bir şeyi reddeden kişinin İslâm dininin hâricine çıktığına deliller vardır. Bu reddetmek ister; şek ve şüpheden dolayı olsun ve isterse azıtmak ve sapıtmak cihetinden olsun...

İşte bu hüküm, sahabe-i kirâmın zekâtı vermeyenlerin mürted olduğuna hükmetmeleri ve kendileriyle savaşmanın ve zürriyetlerini (kendilerini) esir edinmenin caiz olduğuna dair vermiş oldukları hükmün sıhhat ve kuvvetini gerektirir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmak farz-ı ayindir.

Aynî olan farzlardandır. Farzlardan farz-ı kifâye (bazı kişilerin) yapmasıyla yeterli olan farzdır. Vaciplerden vaciptir. Sünnetlerden sünnettir.

Bu şekilde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine muhalefet etmek İslâm nimetini giderir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yolunun tersine yol edinen hiç kimse maksûduna erişemez. Çünkü o yolun dışında bütün yollar çıkmaz sokaktır. Hak yolun delili Efendimiz (s.a.v.) hazretleridir. Delile muhalefet etmek ise dalâlettir.

Hafız buyurdu:

"Aşk ve muhabbet mahalline (meydanına) delilsiz ve reh-bersiz (bir mürşid-i kâmile bağlanmadan) ayak basma!

Zira ben yüzlerce ihtimam gösterdiysem de, bu iş delilsiz

olmadı."⁵⁶³

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hevâ-ü hevesi, benim getirdiğime tabi oluncaya kadar biriniz iman etmiş olmaz."⁵⁶⁴

Sünneti Zayi Eden

"Sünnetimi zayi edenin üzerine şefaetim haramdır."⁵⁶⁵ zayi etti demek yani, tabi olduktan sonra sonu zayi e-den demektir.⁵⁶⁶

Sünnetle Amel

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

-"Benim sünnetimi muhafaza edene Allâhü Teâlâ hazretleri dört büyük haslet ikram edecektir.

idemedinse uzlet et izzet bul.

Er-Rahîm, herkes tarafından makbul ve muteber olmak için, 258 kere okunup dua edilir. Ömer Faruk Hilmi, Esmâ-l Hüsnâ Manâları, Havas ve Esrarı Dua ve Zikirleri, Osmanlı yayınevi,

⁵⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/290-293.

⁵⁶³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 86,

⁵⁶⁴ Kenzu'l-Ummâl: 1084,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/293-294.

⁵⁶⁵ Halbuki şefaati için şöyle buyurulduğu halele:

-"Şefaati ümmetinden büyük günah sahipleri içindir." Sünen-i Tirmizi: 2359,

⁵⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/294.

- 1 - iyilerin kalbine muhabbat
- 2- Facirlerin (kötülerin) kalbine heybet,
- 3- Rızıkta genişlik,
- 4- Dinde güvenilirlik..."⁵⁶⁷

Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin gerçek ümmeti, ona tabi olanlardır. Kişi ancak dünyadan yüz çevirmekle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmuş olur. (2/231)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ancak insanları, Allâhü Teâlâ hazretlerine ve âhiret gününe davet ediyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sadece dünya ve dünyevî nazlardan ve zevklerden alıkoymaya çalıştı. Kendisine arz olunan şey kadanee kişi dünyadan uzaklaşmalı. Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelmeli ve vakitlerini âhiret amellerini kazanmak için sarf etmelidir. O zaman insan. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin girmiş olduğu yola gerçekten girmiş olur. Bu yola girdiği nispette ve kadanee Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmuş olur. Ve kişi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine tabi olmuş olduğu kadar da ümmetinden olmuş olur.

Eğer biz gerçekten insaf edecek olursak; gecelediğimizden sabahladığımız vakte kadar ne olduğumuzu gerçekten biliriz! Zira bizler ancak hemen elde edilecek olan dünyevî hazlar için çalışıyoruz; ve bizler ancak fânî olan dünyanın zevkleri için hareket edip uğraşıyoruz; sonra da bizler, O yüce Resul (s.a.v.) hazretlerinin ümmetinden olmayı ümit ediyor ve ona tabi olmayı diliyoruz?!⁵⁶⁸

Din Garip Başladı

Sahabeler sordular:

-"Ya Rasûlellah (s.a.v.) senin üzerine selâm olsun! Bizden sonra bizden daha faziletli kimse var mı?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Evet! Var." SahaDeler yine sordular:

-"Onlar seni görecekler mi? Ya Rasûlellah (s.a.v.)!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hayır!" Sahabeler sordular:

-"Onlar o zaman nasıl olacaklar?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Sudaki tuz gibi... Onların kalbleri erir; sudaki tuz eridiği gibi..."

Sahabeler sordular:

-"Onlar o zaman nasıl yaşayacaklar?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Sirkedeki kurt gibi..." Sordular:

-"Ya Rasûlellah (s.a.v.)! Onlar dinlerini nasıl muhafaza ederler?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

-"Eldeki kor ateş gibi! Eğer yere bırakırsan söner; eğer tutar

veya elinde sıkarsan elini yakar!"⁷⁸

Bidatlerden Sakının

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki o zaman sünnetim eskiyecek ve bid'at yenilenecektir. O gün benim sünnetime tabi olan garip olacaktır ve tek başına kalacaktır."⁵⁶⁹ İnsanların bid'atlarına uyan ise elli veya daha çok arkadaş bulacaktır.

Ebû Behîc el- İryâz bin Sâriye (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular.

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bize çok belîğ ve te'sirli bir vaaz etti. O vaazdan dolayı kalbler ürperdi ve gözler yaşardı. Biz:

-"Ya Rasûlellah (s.a.v.)! Bu sanki veda vaazı! Bize vasiyet et!" dedik. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Size takvayı (Allah'tan korkmanızı), dinlemenizi ve itaat etmenizi tavsiye ederim! Üzerinize bir köle âmir olarak tayin edilse bile ona itaat edin! Sizden yaşayanlar bundan sonra (ümmetimin arasına) birçok İhtilafların çıktığını görecektir. Size benim sünnetlerime ve benden hidâyet üzere olan ve halkı hidâyete davet eden hülefâ-i râşidinin (râşid olan halifelerin) sünnetini tavsiye ederim! Azı dışlârinizle onu ısırarak sünnetime ve hülefâ-i râşidinin sünnetine yapışın). Sonradan uydurulan işlerden ve dine sokulanlardan sakınını Çünkü dinde uydurulan her şey, bidattır ve her bidatte dalâlettir."⁵⁷⁰

⁵⁶⁷ Bu hadis-i şerif de çok önemlidir:

-"Kim ümmetimin üzerine sünnetimden kırk hadis-i şerif ezberler ve muhafaza ederse; kıyamet gününde ben ona şahit ve şefaatçi olurum." Câmiu's sağır: 8636.

-"Kim ümmetimin üzerine sünnetlerimden kırk hadis-i şerif ezberler ve muhafaza ederse, kıyamet günü onu şefaatime koyarım." Câmiu's sağır: 8637,

⁵⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/294-296.

⁵⁶⁹ Bu manada bir çok hadis-i şerif mevcuttur:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"İslâm garip başladı. Başladığı gibi yakında da İslâm yine garibe dönecektir. Ne mutlu gariplere!" Sahih-i Müslim: 208. Bu manada şöy^ htr Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"İnsanlar üzerine bir zaman gelecek; onların içinde dini üzere sabreden kişi, ateş közünü elinde tutan gibidir." Tirmizi: 2186,

⁵⁷⁰ Ebû Davud: 2991, İbni Mâce: 42, 43, Müsned-i Ahmed: 16521.

Şeriat ve Tarikat

Mümine düşen vazife, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine tabi olmak, bid'at ve dalâlet olan her şeyden kaçınmaktır. Mümin zahirini şeriat ve bâtını da tarikat ile ıslâh etmelidir ki, haliyle kıyamet gününde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaatine nail olsun da, cehennem azabından kurtulup, cennette girebilsin! Mümin âhirette cennetlerde, bostandan asla ayrılmayan meyveli ağaç gibidir. Münafık ise cehennemin derekelerinde; bostanda bulunan kesilmeyi bekleyen meyvesiz ağaç gibidir.

Firdevsî buyurdu:

Bir ağaç ki, yükü (meyvesi) tatlıdır. Kimse onu kesmez! O-nun incitmesine katlanır. O meyvesi olmayan ağaç yakılır. O ender olan ayağından (dal ve budağından) koca başı (gövdesi) meydana geldi. Eğer bağda küçük bir ağaç olarak kalsaydı olacağı, ateşte yakılmaktı. Sen nasıl olmak istiyor o nasıl oldu? ⁵⁷¹

Vaaz ve Öğüt

Yüce Meali:

Eğer onlara "Nefislerinizi öldürün" veya "Diyarınızdan çıkın" diye yazsa idik, pek azından mâadası onu yapmazlardı. Fakat, kendilerine vaaz olunamı yapsalardı, elbette -haklarında çok hayırlı ve payidar kılmak itibarıyla de- en sağlam bir hareket olurdu.⁶⁶

Elbette o zaman kendilerine ledünnümüzden pek büyük bir ecir de verirdik.⁶⁷

Ve elbette kendilerini doğrudan doğru bir tarik-ı müstakime çıkarırdık.⁶⁸

Öyle ya! Her kim Allah'a ve Peygamber'e mutf olursa, işte onlar, Allah'ın kendilerine in'âm eylediği enbiya, sıddıklar, şühedâ ve sâlihler ile birlikte dirler. Bunlarsa ne güzel arkadaş...⁹ İşte bu fazl, Allah'tan... Elverir ki, bilen Allah olsun...⁵⁷²

Tefsîr-i Şerifi:

Emredileni Yapsalardı...

"Eğer onlara yazsa idik,"

Vacip kılmış olsaydık veya yazmış olsaydık şu münafıkların üzerine... (Neyi)

"Nefislerinizi öldürün" veya "Diyarınızdan çıkın" diye...⁵⁷³

israil oğulları (buzağıya tapma) günahlarından tövbe etmeyi istediklerinde üzerlerine farz kıldığımız gibi münafıkların da üzerine nefislerini öldürmeyi ve diyarlarından çıkmayı farz kılsaydık...

"Onuyapmazlardı,"

Yazılan ve "Biz yazdık" kavli-i şerifinin medlulünü yapmazlardı.

"Onlardan pek azından başkası..." Onlardan çok az bir insan... Onlar da ihlaslı olanlardır.

"Fakat, kendilerine vaaz olunamı yapsalardı,"

1- Resul (s.a.v.) hazretlerine tabi olmak,

2- Ona itaat etmek,

3- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sancağının altında yürü-

4- O yüce Resul (s.a.v.)'in görüşüne boyun eğmek,

5- Zahirde ve bâtında onu hakem tayin etmek,

Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine ve yasaklarına i vaaz ismi verildi. Bu Allah'ın emir ve yasaklarının vaad (müjde) vaîd (tehdit ve korkutma), terğîb, teşvik ve terhîb korkutmaya yakın olmasındandır....

(Eğer onlar emredileni yapsalardı ne olurdu?)

"Elbette olurdu."

Onların bu fiilleri olurdu. (Ne olurdu?) "Haklarında çok hayırlı olurdu."

İki dünyada övgüye layık ve hayırlı olurdu.

"En sağlam bir hareket olurdu."

İmân üzere sabit kılmaya ve imandan şüphe etmeye çok u-zaklaştıracıdır. ⁵⁷⁴

Büyük Ecir

"Ve elbette o zaman,"

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/296-298.

⁵⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/298-299.

⁵⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/299-300.

⁵⁷³ Bakara suresi 54. âyet-i kerimenin tefsirine bakınız.

⁵⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/300-301.

Mukadder suâl: Sanki tespitten sonra kendileri için ne olurdu?" denilmektedir.

Cevap: Denildi; eğer onlar sabit olmuş olsalardı;

"Elbette kendilerine ledünnümüzden

verirdik." Katımızdan...

"Pek büyük bir ecir..."

Âhirette kesintiye uğramayan büyük ve çok sevap....⁵⁷⁵

Sırât-ı Müstakim

"Ve elbette kendilerini doğrudan doğru bir tarîki müstakime çıkarırdık."

Onun sülûkü ile kudus (tertemiz) âlemlere vasıl olur ve kendilerine gaybler âleminin kapılan açılırdı.

- "Kim bildiğiyle amel ederse; Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisini bilmediği ilimlere varis kılar (bilmediklerini kendi katında ona öğretir)."⁵⁷⁶

Nefsi Öldürmek ve...

iyi bil ki, muhakkak nefsi öldürmek, nefsin hayatı olan hevâ-ü hevesini hükmü altına alıp, arzularını kırmak ve nefsin sıfatlarını yok etmektir.

Diyardan çıkmak ise, kalblerin kendisinde sakin olduğu makamlardan çıkmaktır. Ve;

1- Sabır,

2- Tevekkül,

3- Rızâ

4- Teslim,

5- Ve benzeri şeylerle fena bulmaktır.

Çünkü kendisi bizzat, tevhide perde ve zâtta fena bulmaktır.⁵⁷⁷

Hüseyin Mensûr'un Tevekkül Anlayışı

Hüseyin Mensur (r.h.) İbrahim Ethem'e buyurdıkları gibi. İbrahim Ethem, Hüseyin Mensûr'a halini sormuştu. Buyurmuştu:

- "Ben sahralarda dönüyor ve geziyorum! Kırlarda dolaşıyorum. Dolaştığım yerlerde, su yok, ağaç yok, toprak yok, yağmur yok; benim halim tevekkül hali mi değil mi?" Hüseyin Mensur (r.h.) buyurdular:

- "Sen ömrünü bâtinini ümran etmek uğruna fânî kıldığın zaman, "Tevhit de fena nere?"

(Yani sen iç âlemini mamur etmek uğruna ömrünü tükettiğin zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerini birlemek ve her şeyi unutmak nerede kaldı? Buna ne vakit zaman bulacaksın?" demektir.)

Cân, Arif dostu aramaktadır. Hakkın nuru galip oldu.

Kibriyânın hicabından zâtının ışıkları ziyadar oldu. Dolaş, o-rası fena denizinin ta kendisidir.⁵⁷⁸

Fena Fillâh

İbrahim bin Ethem (k.s.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

- "Lübnan dağına girdim. Bir genç gördüm. Ayakta dikilmiş duruyordu. Genç şöyle dua ediyordu:

- "Ey kendisine âşık olduğum! Kalbim kendisini sevenî Nefsim kendisine hizmetçi olan (Rabbim!) Benim her şeyim (küllüm) senin irâden ve meşîetinde fena buldu. Sadece sen varsın! Senden başkası yoktur! Bu pislikten beni ne zaman kurtaracaksın? Ne zaman?"...

Ben (kendisine yaklaştım ve) kendisine;

- "Sana rahmet etsin! Allah sevgisinin alâmeti nedir?" diye sordum. Buyurdular:

- "Allâhü Teâlâ hazretleriyle kavuşmayı arzu etmektir!" dedi. Yine sordum:

- "Allâhü Teâlâ hazretlerine müştak (âşık) olmanın alâmeti nedir?" Buyurdular:

- "Allah'a müştak olan kişinin Rabbine olan aşkından ve şevkinden dolayı gece ve gündüzünde sükûnet ve hayatında bir karar olmaz!" Sordum:

- "Fâninin alâmeti nedir?" Buyurdular:

- "Dostu düşmandan ve tatlıyı acıdan tefrik edip tanımaz! Fânî kişi;

1 - Resmi,

2- Nefsî

⁵⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/301.

⁵⁷⁶ Keşfü't-Hafâ: Z343, Fçyz ü'l-kadir: 3711,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/301-302.

⁵⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/302.

⁵⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/302-303.

3- Cisminden fena bulmalıdır. Sordum:

-"Hadim (hizmetçinin) alâmeti nedir?" Buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin sevabından kalbini, organlarının tama'nı kaldırmadır..."⁵⁷⁹

Ücretle İbâdet

Hafız (k.s.) buyurdular:

"Sen ibâdet ve kulluğu dilenciler gibi ücret şartıyla işleme!

Çünkü dostun kendisi beslemeyi bilir."⁵⁸⁰

Kötü fşçı Misâli

-"Hiç biriniz kötü köle gibi olmasın; korkmadıkça çalışmaz; kötü işçi gibi de olmayın; bir şey verilmediğinde çalışmaz."⁵⁸¹

Vuslatın Yolu

Hülâsa sâlike ibâdet vazifelerini mutlaka ikâme edip yapması ve evrâd-ü ezkânı okuması gerekir. Çünkü muhakkak Allâhü Teâlâ hazretleri melekût aleminin nurlarını değişik ibâdetlerin içine koydu. Kim ibâdetlerden bir çeşidini kaçırsın veya ibâdetin cinsinden birine muvafakat edemezse; onun kadar ilâhî nuru kaybetmiş olur. Ubudiyet ve hakkın mâsivâsını terk etmekten başka vuslata yol ve fânî olmaya delil yoktur.⁵⁸²

Önce Şeriat, Sonra...

Ne güzel buyurmuşlar:

Bir gece Hallacı rüyada gördüler. Üzerinde çok çekici elbiseler vardı. Dediler; dün nasıl başın kesik ve yaralıydı! Söyle o güzel elbise neydi? Nasıl konuştu o isimsiz sultan; el ile baş kesilmedikçe elbise verilmez. Kimse o elbisenin manâsını anlamış değildir. Önce başının verilmesini emir buyurdu...Sonra da sonsuz bir hayat verildi.⁵⁸³

Çile ve Rahat

Söylenildiği gibi:

-"Korkulara binmeyenler mâle nail olamazlar!" Ey kendisine edilen vaazlarla amel etmeyen ve Rabbinden korkmayan kul; senin için en hayırlı olan şeyi nasıl terk ettin? Ve sana faydalı olan şeyden yüz çevirdin? Şu anda sana düşen vazife sadece ve sadece tövbe etmektir. Düşmüş olduğun ma'siyet ve menhiyattan dolayı hemen tövbe et! Taat ve ibâdetle Allâhü Teâlâ hazretlerine dönülmelidir. Tefrit sırrına vasil ve râşid olan mürşid-i kâmile boyun eğmekle zâtın fena bulmalısın! Onun emirlerini ve vaazlarını kabul etmelisin. Nefsini mürşid-i kâmilin terbiyesine teslim etmelisin ve Tarikatta devamlı murakabe halinde olmalısın... Tevfik ve başarı Allâhü Teâlâ hazretlerindendir..."⁵⁸⁴

Allah ve Resulü (s.a.v)e İtaat

"Öyle ya! Her kim Allah'a ve

Peygamber'e mutî' olursa/1

Burada taattan murad, tam boyun eğmek ve mükemmel bir şekilde bütün emir ve yasaklarda imtisal etmek ve bağlanmaktır."⁵⁸⁵

⁵⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/303-304.

⁵⁸⁰ Divân-ı Hafız-ı ŞirâzL s. 96, Bu konuda Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri ne güzel buyurmuşlar:

Açılır bahtımız bir gün hemen battıkça batmaz ya Sebepler halk eder Halik, kerem babın kapatmaz ya. Benim Hakk'a münacâtım değildir rızık için hâşâ Hüdâ Rezzâk-ı âlemdir rızksız kul yaratmaz ya.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/304.

⁵⁸¹ Tezkiretü'l-Mevzuat, kitabü'l-ilim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/304.

⁵⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/304.

⁵⁸³ Hailac-ı Mensuru, öldürenler şeriatın zahirine göre ceza verip öldürdüler. Onu öldürenleri kınamamak lazım...Ölümünden tam üç yüz yıl sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaatine nail olabildi. Hallaç ile ilgi bilgi daha önce geçti.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/304-305.

⁵⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/305.

⁵⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/305.

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin azatlısı Sevbân (r.a.) bir gün Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin huzuruna girdi. Yüzünün rengi değişmişti. Cismi zayıf olmuştu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ona halinden sordular ve buyurdular:

- "Ey Sevbân! Senin rengini değiştiren nedir?" Sevbân;

- "Ya Rasûlellah (s.a.v.)! Hiçbir hastalığım yok ve acı çekmiyorum! Ancak seni göremediğim an sana iştiyakım artıyor. Seninle karşılaşınca kadar büyük bir yalnızlık çekiyorum. Sonra ben ahireti hatırladım. Âhirette seni görememenin korkusunu yaşıyorum. (2/233) Çünkü ben biliyorum ki, âhirette sen peygamberlerle birlikte yükselecek ve yüksek makamlarda olacaksın! Eğer ben cennete girecek olursam, benim makam ve mevkiim senin makamının çok altında olacaktır. Yok eğer ben cennete giremeye-ceksem; o zaman da seni ebediyyen bir daha göremeyeceğim! İşte buna üzüliyorum!" dedi. Sevbân (r.a.)'m bu konuşması üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu:

"Öyle ya! Her kim Allah'a ve Peygambere mutf olursa, işte onlar, Allah'ın kendilerine İn'âm eylediği enbiya, siddiklar, şühedâ ve sâlihler ile birlikte dirler. Bunlarsa ne güzel arkadaş..."⁵⁸⁶

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular:

- "Nefsimi kudret elinde bulunduran Allâhü Teâlâ hazretlerine kasem olsun ki, hiçbir ku! iman etmiş olamaz, tâ ki ben kendisine;

1- Nefsinden,

2- Anne ve babasından,

3- Ehlinden,

4- Ailesinden,

5- Oğlundan,

6- Çocuklarından,

7- Malından,

8- İnsanlardan

9- Hepsinden (her şeyden) daha sevimli ve beni daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz..."⁵⁸⁷

İtaat Edenler

İşte onlar,"

İtaatkâr olan müminlere işarettir. (Kiminle beraberdir?)

Allah'ın kendilerine in'âm

eylediği kişilerle beraberdir."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin, üzerlerine nimetini tamamladığı kişiler, demektir. Bu müminleri ibâdete teşvikler. Allah'ın kulları rıfkate daha yakındır. Ve dereceler bakımından müminleri daha yükseltir. (Kimden?)

Peygamberler,

"Enbiyadan (peygamberlerden)..."

Kendilerine nimet verilenleri beyân etmektedir. Bunlar ilim ve amel ile fevz-ü necata uğrayanların kemâl derecesine nail olan kimselerdir. Kemâle erme derecesinde ve kemal derecesinde haddi aşanlardır. Sadıklar,

"sıddîkûn (sâdiklar...)"

Söz ve fiillerde ihlâs ve sîdıkta mübalağaya nail olan kişilerdir. Onlar ki nefisleri bazen hüccetler ve âyetleri nazarı itibâra alarak yükselir ve bazen de tasfîye ve riyazetle yükselip irfanın yüce tepesine çıkar hatta böylece eşyanın hakikatına muttali olup eşyanın mahiyetine vakıf olur. Ve böylece eşyanın hakikatından haber verirler.

⁵⁸⁸

Şehitler,

"Ve şühedâ..."

0 Şehitler ki, hırs, kendilerini taat üzerine edâ etmeye teşvik etti ve hakkı izhâr etmeye gayret ettiler. Hatta böylece kanlarını ve canlarını "i'lâ-i kelimetillâh" (Allâhü Teâlâ hazretlerinin dinini yüceltmeye) izhâr ettiler.

Sâlihler

"Ve Sâlihler..."

Onlar ki ömürlerini Allâhü Teâlâ hazretlerinin taatında ve mallarını Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasında sarf

⁵⁸⁶ en-Nisâ: 4/69,

⁵⁸⁷ Sahih-i Müslim: 62

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/306-307.

⁵⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/307-308.

ettiler. Burada bulunan maiyyet (beraberlik)ten maksat, derecelerinin birliğı değildir. Çünkü faziletli kılman ile mefdûl (faziletli kılınmış olanın) arasında bir eşitlik caiz değildir. Cennete girmede mutlak olarak müştereklikleri yoktur. Belki onlardan her biri cennete yerleşmesi cihetinden diğerini görüp, dilediğı zaman ziyaretini yapmaktadırlar. Her ne kadar aralarında büyük mesafeler olsa bile...⁵⁸⁹

Peygamberler

Bunlarsa ne güzel arkadaş...!"
Taaccüp ve hayret manâsmdadır. Bunlar ne güzel arkadaşlardır! Peygamberler ve onlardan sonra sayılanlar yani,
1- Peygamberler,
2- Sâdıklar,
3- Şehitler,
4- Sâlihler... ne güzel arkadaşlardır!!!
"Arkadaş" kelimesi temyiz olmak üzere mensuptur.
Müfret olarak gelmesi ise Sıddık" sâdik "karışan "Resul"kelimesi gibidir. Kendisinde bir ve çokluk eşittir, "Arkadaş" demektir.
"yumuşaklık" kelimesinden alınmıştır. Yakınlıkta yumuşak olmak ve muaşeretle sözden ve fiilden yumuşak davranmaktır.⁵⁹⁰

Büyük Fazilet

Mübtedâdır. kelimesi sıfattır. Bu kavlı-i şerif, itaatkârlara verilen büyük ecirlere işarettir. Bu da büyük nimetler, ziyâde hidâyet ve kendilerine in'âm ve ikramda bulunan bu zatlarla arkadaşlıktır. (Bu fazl-ü kerem kimdendir?)
"Allah'tan..."
Mübtedâ'nın haberidir. Yani bu fazl-ü keremler, sadece ve sadece Allâhü Teâlâ hazretlerindendir. Başkasından değil...
"Elverir ki, bilen Allah olsun..."
Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine itaat edenlere vereceğı fazl-ü kereminin miktarını, fazilet ve nimete ehil ve müstahak olanları ancak Allâhü Teâlâ hazretleri bilir.⁵⁹¹

İtaatkârlara Dereceler...

Bu âyet-i kerime bütün mkellefler hakkında umûmidir. Sebeb-i nüzulünün husûsî olması, lafzının ve manâsının umûmî olmasına mâni değildir. Allâhü Teâlâ ve Resulü (s.a.v.) hazretlerine itaat eden herkes; Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında büyük derecelere kavuşur ve yüce ve şerefli mertebelere nail olur.⁵⁹²

Cennet ve Cehennem

Rivayet olundu:
Bâzı sâlihlerden rivayet olundu. Buyurdular:
"-Gecenin birinde beni uyku tuttu. Şiddetli uyku geldi. U-yudum. Rüyamda kıyametin kopmuş olduğunu gördüm. İnsanlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında hesap görüyorlardı. Sanki insanlar hesaba çekiliyordu. Bir kavim cennete gönderiliyordu. Bir kavim de cehenneme gönderiliyordu." (Bu sâlih zât) buyurdu:
-"Ben de cennete götürüldüm! O anda bir nida geldi:
-"Ey cennet ehli! Cennetlerde sakın olup yerleşmeyi ve Rıdvan mahalline (Allah'ın razı olduğu yere) girmeye ne ile nail oldunuz?" diye soruldu. Cennet ehli buyurdular:
-"Rahmân'a itaat etmek; ve şeytâna muhalefet etmekle...!
Sonra ben ateşin kapısına geldim. Orada da şöyle bir nida geldi:
-"Ey cehennem ehli! Ne sebebiyle cehenneme girdiniz?" diye soruldu. Cehennem ehli:
-"Şeytâna itaat etmek ve Rahman olan Allâhü Teâlâ hazretlerine (ve Resulü s.a.v. hazretlerine) muhalefet etmekle cehenneme girdik!" dediler.
Bu kötülük ve arlıkta ondan şerir nerededir. O onunla barış içinde olayım ya da hak ile savaş halinde... Dostun nazarı senin içindir. Düşmanı yüzünden insan ateşe girer.⁵⁹³

⁵⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/308-309.

⁵⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/309.

⁵⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/309.

⁵⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/310.

⁵⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/310.

İtaat Eden Cennetliktir

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ümmetimin hepsi cennete girerler. Ancak imtina edenler (direten ve kaçınanlar) hariç... " Sahabeler sordular:

T"Ya rasûlellah (s.a.v.)! imtina edenler kimlerdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bana itaat eden cennete girer ve bana âsî olan kişi de gerçekten imtina etmiştir.⁵⁹⁴

Kişi Sevdığıyle Beraberdır

Müslüman kişiye düşen vazife, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmak ve evliyâüllâh'a uymaktır. Çünkü peygamberlerin ilâhî vahyi vardır. Peygamberlere ilâhî vahiy gelirdi. Evliyâ'ya ise Rabbânî ilhamlar gelir. Bundan dolayı evliyaya tabi olmak; peygamberler (s.a.v.) hazretlerine tabi olmaktan hali değildir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kişi, sevdiğiyle beraberdir."⁵⁹⁵

Muhakkak ki peygamberleri, siddîklar, Şehitler ve sâlih insanları sevenler, elbette cennette onlarla beraber olur.

Bu âyet-i kerime'de -

Öyle ya! Her kim Allah'a ve Peygamber'e mutT olursa, işte onlar, Allah'ın kendilerine in'âm eylediği enbiya, siddîklar, şühedâ ve sâlihler ile birliktedirler. Bunlarsa ne güzel arkadaş...) kavI-i şerifinde şu tembihler vardır:

Kul salâh (Sâlihlerin) mertebesini hiçbir zaman geçirmeden elde etmelidir. Sonra o mertebede salâh ve olgunluğu tekmiI edip olgunlaştırmaya çalışmalıdır.

Sonra şehâdet mertebesine terakki etmelidir.

Sonrad a siddîkiyet mertebesine yükselmelidir.

Sıdkiyetle peygamberliğin arasında bir vasıta yoktur. (2/234) Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri bu nimetlerle fevz-ü necata kavuştursun.⁵⁹⁶

Doğru Söyleyen Cennetliktir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Adam sürekli sâdik olup doğru konuşur, sıdkiyeti arar hatta bu harekenden dolayı Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında "siddîk" olarak yazılır. Adam sürekli yalan söyler, yalanın peşine takılır, hatta bu hareketinden dolayı Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında "kezzap" çok yalancı olarak yazılır."⁵⁹⁷

Sâdik ve Siddîk

Sıdkın en az mertebesi kişinin sırrı (gizli haliyle) alenî (aşikâr) halinin birbirine eşit olmasıdır.

"Sâdik" kişi sözlerinde doğru olan, asla yalan söylemeyen kişidir.

"Siddîk" ise, bütün sözleri, fiilleri (davranışları) ve hallerinde doğru olan kimse demektir.

Cafer-i Havas (r.h.) buyurdular:

"Sâdik kişiyi, ya bir farzı edâ ederken görürsün veya bir nafile (ve sünnetle) meşgul iken görürsün..."

Sıdkın meyveleri çoktur. Sıdkın bereketi dünyada görülür.⁵⁹⁸

Hikâye (Doğruluk)

Ebû Amr ez-Zücâcî (r.h.)'dan hikâye olundu. Buyurdular:

"Annem vefat etti. Annemden bana miras olarak bir ev kaldı. O evi elli dinara sattım. Hacca gitmek üzere yola çıktım. Bâbil şehrine vardığımda kafilenden (hırsız ve çapulcu kafilenden) bir adam benim karşıma çıktı. Bana sordu:

"Beraberinde ne var?" ben kendi içimden;

⁵⁹⁴ Sahih-i Buhârî: 6737.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/310-311.

⁵⁹⁵ Sahih-i Buhârî: 5702. Sahih-i Müslim: 4779,

⁵⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/311-312.

⁵⁹⁷ Sahih-i Müslim: 4721, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Size sıdkiyeti (doğru) olmayı tavsiye ederim. Çünkü sidik (doğruluk) kişiyi birre (iyilik ve ihsana) götürür. Birr (iyilik ve ihsan) kişiyi cennete götürür. Adam sürekli doğru söyler, doğruyu araştırır. Hakikati ifâde eder. Hatta bu davranışından dolayı Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin katında "siddîk" olarak yazılır. Size yalandan kaçmayı ve asla yalan söylememeyi tavsiye ederim. Çünkü yalan kişiyi fücra götürür; muhakkak ki fücürda sahibi cehennem ateşine götürür. Kişi yalan söyler, sürekli yalan konuşur ve hatta bu hareketinden dolayı Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin katında "kezzap" yalancı olarak yazılır." Sahih-i Müslim: 4721,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/312.

⁵⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/312-313.

"Doğru söylemek daha hayırlıdır!" dedim. Ve adama:

"Elli dinar var!" dedim. O da:

"Ver onu bana!" dedi.

Ben de o elli dinarın hepsinin içinde bulunduğu keseyi ona verdim. Adam keseyi çözdü. Altınları saydı. Onların elli dinar olduğunu görünce bana;

"Al bunları! Senin doğruluğun bu altınları almaktan beni menetti!" Adam sonra bineğinden indi. Bana;

"Sen bin!" dedi. Ben;

"Hayır! Ben binmek istemiyorum!" dedim. O;

"Hayır olmaz! Bineceksin!" diye ısrar etti. Mecburen bineğine bindim. O bana;

"Ben de senin peşinde yayan geleceğim!" dedi.

Bir sonra ki sene beni buldu. Ölüncüye kadar bir daha benden ayrılmadı.

Hafız Şirâzî (k.s.) buyurdular:

Doğru söyle ve doğru söz dinle ki güneş doğru söyleyen nefesten ve fecri sadıktan sonra doğar. Yalan söyleyen kişi ise yüzü siyahtır. Çünkü yalan zulmettir. Kişinin yüzünü karartır. Yani yalancı şafağın ardından zulmet vardır. Subh-ı sâdığın ardında ise nur ve aydınlık vardır. Kim doğru söylerse, ondan nur fışkırır.⁵⁹⁹

Cihâda Çıkın

Yüce Meali:

Ey o bütün imân edenleri Hazırlığınızı görün de, müfrezeler hâlinde harekete gelin, yahut toplu olarak seferber olun.⁷¹

Mamâfih içinizden öylesi vardır ki, her halde ağır alacaktır. Bakar, eğer size bir musibet isabet ederse, "cidden" der, "Allah bana lütfetti, zira onlarla beraber hazır bulunmadım"⁷²

Ve eğer size Allah'tan bir fazi nasip olursa, -sanki kendisiyle aranızda hiçbir ülfet olmamış gibi-mutlak diyecektir ki: "Ah!.. N' olaydım onlarla beraber olaydım da, büyük bir murada ereydim.

O halde, seferber olun da, o geçici dünya hayatı, âhiretin ebedî hayatına satacak olanlar Allah yolunda çarpışsın. Her kim Allah yolunda çarpışır da, katliounur veya galip gelirse, iki surette de, biz ona yarın pek büyük bir ecir vereceğiz.⁶⁰⁰

Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün imân edenler!

Hazırlığınızı görün de..."

Uyanık olun! Düşmandan korunun! Düşmana karşı tedbir a-lın! Nefsinizden temkinli olmayı elden bırakmayın. (Araplar arasında) Kişi korktuğu şeyden sakınıp ihtiyatlı davranır ve uyanık olduğu zaman; «jj-^JL^t "korumasını (sakınıp tedbirini) aldı!" denilir. Sanki sakınmak, kişinin kendisiyle nefsini koruduğu alet kılınmış oldu. Kişi kendisiyle ruhunu korur.

"Harekete gelin,"

Düşmanla savaşmak için cihâda çıkın. (Ne olduğu halde?) "Müfrezeler hâlinde,"

Değişik ve dağınık cemaatler, demektir. Seriyeden sonra seriyye halinde değişik cihetlere çıkın, demektir. Bu Efendimiz (s.a.v.) hazretleri savaşa çıkmadığı zamandır. "Müfrezeler" kelimesi, i+s kelimesinin cemiidir. Bu da erkeklerden meydana gelen ve on kişiden fazla olan cemaat ve topluluk demeMfcf kelimesi hâl olmak üzere mensuptur. (Daha ne olduğu halde çıkın?)

"Yahut toplu olarak seferber olun."

Toplanmış ve bir alay halinde savaşa katlın, demektir. Ayrılmayın! Zira ayrıldığınızda nefsinizi tehlikeye atmış olursunuz. Bu, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin çıktığı savaşlardır.

"Mamâfih içinizden öylesi vardır"

Hitap, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin askerlerine ve bütün müminlere ve münafıklardır. (Kim vardır?)

"Elbette o kişi ki,"

O kişi Allâhü Teâlâ hazretlerine yemin etti.

"Her halde ağır alacaktır."

Savaştan geri kalmak için ağırdan alır. Savaştan geri kalıp ağırlık yaparlar.

(Yavaş olmak) lâzım fiilinden olup;"Geri bıraktı" manasındır. Veya başkalarını savaştan geri bıraktıklarıdır. Başkalarının cihâda çıkmalarına mani olmaktadırlar. Bu münafıkların başı Abdullah bin Übeyy'in ahlakıydı. Abdullah bin Übeyy Uhud günü insanları savaştan alıkoymuştu.

Birincisi daha münâsiptir. (Savaştan geri kalmak ve ağır davranmak manâsını vermek daha münâsiptir). Çünkü sonra gelen kavî-i şerifte (savaştan geri kalanların sözleri şöyle) hikâye e-dilmektedir:"Ah!.. N olaydım onlarla

⁵⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/313.

⁶⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/314-315.

beraber olaydım da, büyük bir murada ereydim.”⁶⁰¹ Buyurulmaktadır.
Bilcümle savaştan geri kalanlardan murad, askerlerin içinde olan münafıklardır. Çünkü onlar nifaklarından ötürü savaşıyorlardı.⁶⁰²

Musibet

"{Bakar,) eğer size bir musibet isabet ederse,"
Düşman tarafından size hezimet ve ölüm gibi bir musibet isabet ederse;
"Dedi,"
iş i ağırdan alıp savaştan geri kalan kişi yaptığı iş e sevinerek ve Rabbine hamd ederek der. (Ne der?)
"Cidden Allah bana lütfetti,"
Oturmakla ve savaştan geri kalmakla...
"Zira onlarla beraber hazır bulunmadım" Onlarla beraber savaş meydanında bulunmadım; zira eğer bulunmuş olsaydım; onlara isabet eden şey bana da eğer bulunmuş olsaydım; onlara isabet eden şey bana da isabet ederdi...
"Ve eğer size bir fazl nasip olursa,"
Olan bir nasîp (Kim tarafından)
"Allah'tan"
Fetih ve ganîmet gibi fazl-ü kerem nasip olursa;
"Mutlak diyecektir ki:"
Savaştan geri kaldığına ve oturup savaşa çıkmadığına pişmanlık duyacak ve dünya malını kaçırdığına üzülecek ve ganîmet kaçırdığına hasret çekerek ve...
"Sanki kendisiyle aranızda
hiçbir ülfet (muhabbet) olmamış gibi..." diyecek ki;
Cümle-i i'tirâziyyedir. (Parantez cümlesidir). Fiil ile mefûlü-nün arasına girdi. Mefûl de şudur:
U " Ah!.." Ey kavim!
N' olaydım onlarla beraber olaydım da,"
Bu savaşta bulunsaydım da;
"Büyük bir murada ereydim,"
"Bu takdirde ganîmetten büyük bir pay alırdım." Onun bütün çalışmaları ikisinin arasındadır. Onun sözünden, nusret ve zaferlerinden dolayı müminlerle gerçekten beraber olmayı temenni manâsının anlaşılması içindir. Zira onu gerektiren, arada bulunan sevgi değil; belki o mala olan hırsır. Sonunda konuşulduğu gibi... Bu tahkik yoluyla aradaki sevgiyi ispat değil; belki alay etme yoluyladır.⁶⁰³

Allah Yolunda Savaş

"O halde, seferber olun da, o geçici dünya hayatı, âhiretin ebedî hayatına satacak olanlar Allah yolunda çarpışsın."
"O halde, seferber olun çarpışsın," (Nerede?) "Allah yolunda" (Kimler?)
"O satacak olanlar." (Neyi?) "Dünya hayatı," (Neyin karşılığında?)
"Âhiretin ebedî hayatına...."
Dünya hayatını âhiret karşılığında satın. Âhiret hayatını dünya hayatının bedeli olarak alın. (2/235) Bunlar, müminlerdir.
Cümlelerin başındaki harfî, mukadder şartın cevâbıdır.
Yani bunlar savaştan geri kaldılar...
Nefislerini Allah yolunda feda eden ve dünya hayatını âhiret karşılığında satan ihlaslı kişiler Allah yolunda savaşsınlar.
Dünya hayatını âhiret üzerine tercih edenler ise, iş i ağırdan alıp, savaştan geri kalanlardır. Buna göre cümlelerin başındaki o harfî ta'kîp için olmuş olur. Yani üzerinde oldukları savaştan geri kalmak, iş i ağırdan almak, tembellik edip savaşa çıkmamayı, nifak ve savaşı bırakıp oturmayı terk etsinler, demektir.⁶⁰⁴

Mücahit Kârlıdır

"Her kim Allah yolunda çarpışır da, katlolunur veya galip gelirse, iki surette de, biz ona yarın pek büyük bir ecir vereceğiz."
Her kim,
"Çarpışır," (Nerede?)

⁶⁰¹ en-Nisa: 4/73.

⁶⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/315-316.

⁶⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/316-317.

⁶⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/317-,318.

"Allah yolunda" y "Katlolunur (şehid düşer),
"Veya galip gelirse (zafer kazanırsa),"
"İki surette de,) biz ona yarın vereceğiz." (Ne vereceğiz?)
"Pek büyük bir ecir..."

Kadri takdir edilemeyen ve karşılığı bulunamayacak kadar büyük bir ecir. Bu büyük ecir, savaşta galip veya mağlûp olan Müslüman'adır. Bu büyük ecir Müslümanları savaşa teşvik için; ve münafıkları da tekzîp içindir.

Münafıkların (savaştan geri kalıp Müslümanların mağlûp olmaları üzerine):

"Cidden Allah bana lütfetti, zira onlarla beraber hazır bulunmadım!"⁶⁰⁵ demelerini yalanlamaktır. Allâhü Teâlâ hazretleri (bu âyet-i kerimede);

"Her kim Allah yolunda çarpışır da, katlolunur veya galip gelirse, iki surette de, biz ona yarın pek büyük bir ecir vereceğiz!" buyurdu. Bu, mücâhide şu uyarıları yapmak içindir:

1- Mücahit, savaşta sabit olup (asla kaçmamasını) tembih etmek ve mücâhidin nefsinı şahadetle şerefliendiresiye kadar savaşmasının gerekli olduğunu...

2- Veya zaferle ve düşmana galebe çalmakla; din-i mübîn-i İslâm'ı aziz edinceye kadar savaş alanında ayağını tutabilmesini bildirmek içindir.

Mücâhidin aklına üçüncü kısım asla gelmemelidir. (Savaş taktiklerinin gereği hariç asla savaştan geri çekilmemelidir.)⁶⁰⁶

Mücâhidin Gayesi

Mücâhidin asıl maksadı bizzat kati (öldürülmek veya ölmek) olmamalıdır. Aksine mücâhidin maksadı "i'lâ-i kelimetülâh" Allâhü Teâlâ hazretlerinin dinini yükseltmek ve din-i mübîn-i İslâm'ı aziz kılmak olmalıdır.⁶⁰⁷

Mucahit Kârlıdır

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, yolunda cihat eden kişiye, sadece Allah yolunda cihat etmek ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelimesini tasdik etmek üzere evinden çıkan kişiyi cennete koymayı veya kendisinden çıkmış olduğu meskenine ecir (sevap) veya ganîmet malı ile geri döndürmeyi tekeffül etmiştir."⁶⁰⁸

Mücâhede

Enes (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Malınız, canınız ve dilinizle müşriklerle cihat edin."⁶⁰⁹ Dil ile yapılan cihat (müşrikleri İslâm'a davet etmek olduğu gibi) müşriklerin rezil, rûsvây ve mağlûp olmaları için dua etmek; Müslümanların başarı, zafer, ilâhî nusret ve ganimete kavuşmaları için Allah'a dua ve tazarrû da bulunmaktadır.

Bu hadis-i şerifte gücü yeten Müslümanları savaşa teşvik etmek manâsıd a vardır.⁶¹⁰

Mâlî cihat Farzdır

Zeyd'ibni Halid (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim, Allah yolunda savaşan bir gâzîyi techîz eder (bir gaziye gereken malzemeyi ve mali yardımda bulunursa) o kişi gerçekten Allah yolunda gaza etmiştir. Kim Allah yolunda savaşan bir gazinin ardında ailesine hayırla yardımda bulunursa; o kişi hakikaten Allah yolunda gaza etmiş gibi sevap alır."⁶¹¹

Yani gâzînin ardından onun ehl-i beytine (ailesine) yardımda bulunur; ailesinin ihtiyaçlarını karşılar, onların

⁶⁰⁵ en-Nisâ; 4/72.

⁶⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/318-319.

⁶⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/319.

⁶⁰⁸ Sahih-i Buhârî: 2891,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/319-320.

⁶⁰⁹ Sünen-i Ebû Davud: 2143,

⁶¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/320.

⁶¹¹ Sahih-i Buhârî: 2631, Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: -"Kim Allah yolunda mücâhede eden bir gaziye techîz edip (gerekli malzeme ve aletlerle donatırsa) veya onun ardından ailesine yardımda bulunursa, Al-lâhü Teâlâ hazretleri, gazinin sevabından hiçbir şeyi eksiltmeksizin, gazinin sevabının bir mislinde ona verir." Darimi: 2312,

Mâlî cihâd zekat gibi farzdır. Hassaten İslâm dinin zayıf düştüğü bir dönemde Müslümanlar; en az vermiş oldukları zekat kadar, mâlî cihâd çıkartmaları gerekir. Mâlî cihâd İslâm'a hizmet eden ve hususiyetle şeriat i~ limlerini öğrenen gerçek ilim talebelerine yapılmalıdır. Zira bu çağın gerçek gazileri İslâmî ilimleri öğrenen, ilâhî hükümleri öğrenmeye çalışanlardır. İnsanlar, maişet ve cehalet sarhoşluğuyla yolunu şaşırdıkları bu çağda o yüksek zekâ ve engin akıllarını şer'î hükümleri öğrenmeye veren ve Rabbânî feyizle ilgilenen kişiler, hakikî gazilerdir. Onlara maddî ve manevî yardımlara bulunmayı bir fırsat ve ganîmet bilmeliyiz. Onlara yardım etmek, İslâm'a yardım etmektir. Onlara destek olmak, Allah'ın dinine destek olmaktır. İslâm'ın geleceği onlara bağlıdır... Mâlî cihâdımızı mutlaka yapmalıyız. Çünkü mâlî cihad farz-ı ayındır!İH

maslahat ve işlerini görür. Cihâdın fazilet ve üstünlüklerini zapt-ü rabt altına almak gerçekten mümkün değildir... Cihâdın çok büyük faziletleri var.⁶¹²

Hayırlar Cihâddır

Mümine düşen vazife, kulluğun yollarından her bir yol ile Rabbinin taat ve ibâdetinde olmaktır. Çünkü ilk âyet-i kerime yani;

"Ey o bütün imân edenler! Hazırlığınızı görün de, müfrezeler hâlinde harekete gelin, yahut toplu olarak seferber olun."⁶¹³ Âyet-i kerimesi, harp hakkında nazil oldu. Lakin lafzının mutlak olması gerekir. Bununla hayrat yollarının hepsinin vucûbu ifâde edilir. Onları kaçırmadan önce mümkün oldukları gibi yapılmalıdır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Ömrünü teessüf ve hayıflanmakla zayı etme! Kılıç (ve mücâhede) vaktini aziz bir fırsat bil!⁶¹⁴

Dinini Satanlar

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Amelleri sûratle işleyin! Karanlık geceler gibi kesici olan fitneler çıkmadan önce amellere koşun! Fitneler çıktığı zaman, adam mümin olarak sabahlar; kâfir olarak akşamlar; veya mümin olarak geceler; kâfir olarak sabahlar. (Çünkü o dönemde kişi.)

dinini dünya metâi (ve faydası) karşılığında satar."⁶¹⁵

Her Kötülükten Daha Kötü Bir Kötülük Vardır

Zübeyr bin Adiy (r.h.) buyurdular.

-"Bir kere Enes bin Mâlik (r.a.) hazretlerine giderek, kendisine Haccâdan gördüklerimizi şikâyetle bulunduk. Enes bin Mâlik (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"Sabrediniz! Muhakkak ki sizin üzerinize hiçbir zaman gelmez ki, ancak ondan sonra ondan daha şerli bir zaman gelecektir. Hatta bu durum siz Rabbinize kavuşuncaya kadar devam eder. Ben bunu sizin Peygamberiniz (s.a.v.) hazretlerinden işittim!"⁶¹⁶

Beterin Beteri

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Eğer bir gün sana üzüntü ve keder ulaşırsa gönlünü dar etme! Şükret (Hamdet) ve yolunda yürü! Olmaya ki o kötülükten daha beteri sana erişer."⁶¹⁷

Nefs ve zikir

Bil ki, nefis ve şeytan ile cihat işinde muhakkak ki hazırlık ve silâh yani nefis ve şeytanı öldüren âlet; zikrullâhtır. Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmektir. Zikrullah'in sayesinde insan, nefsânî heveslere esir olmaktan kurtulur.⁶¹⁸

Zikredenler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Hiçbir kavim (topluluk) yoktur ki, oturur da Allâhü Teâlâ azze ve celle hazretlerini zikrederse,

1- Muhakkak ki onları (n çevresini) melekler sarar,

2- (Îlâhî) rahmet onları kaplar,

3- Onların üzerine sekînet (huzur ve rahatlık) iner

⁶¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/320-321.

⁶¹³ En-Nisâ: 4/71,

⁶¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/321-322.

⁶¹⁵ Sahih-i Müslim: 169,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/322.

⁶¹⁶ Sahih-i Buhârî:6541,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/322-323.

⁶¹⁷ Divanî Hafız: s. 88, Bu beytin "Tasavvufî" manâsı: Pîr ve mürşidi kâmil, şefkat ve merhametinden ve "sabır genişliğe kavuşmanın anahtarıdır" simnca nasihat edip buyurdu ki: Ey manevî evlâdım! Eğer bir gün sana serden bir hadise dokunur ve sana üzüntü verecek bir musîbet senin başına gelirse; gönlünü dar edip, zikir, fikir ve huzuru kalbine bir halel ve zarar gelmesini Şükür ile yürü! Sen yoluna devam et! Olmaya ki, o kötülükten daha beter bir kötülük oia... Daha çok belâya uğramamak için şükürle yoluna devam et! Şerh-i Divanî Hafız c. i, s. 533, Seyyid Muhammed Vehbî Konyevî, Matba-i Âmire-1288,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/323.

⁶¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/323.

4- Ve Allâhü Teâlâ hazretleri onları katında bulunanlara (övgüyle) anar."⁶¹⁹

Hareketlerine Göre Nasıplendiler

Ebû Vakid el-Haris bin Avf (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Mescid'te oturuyordu. İnsanlar da onunla beraber diler. Üç nefer çıka geldi. İki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine yöneldiler. Biri gitti. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerine durdular.

Birisi halkada boşluk görüp oraya oturdu.

Diğeri de halkanın arkasında oturdu.

Üçüncüsü ise arkasını dönüp gitti.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri farîğ olunca (işini bitirince) buyurdular: (2/236)

-"Bu üç kişinin durumunu size haber vereyim mi?

Birincisi, Allâhü Teâlâ hazretlerine sığındı; Allâhü Teâlâ hazretleri de onu korumasının altına aldı.

İkincisi, Allâhü Teâlâ hazretlerinden utandı. (Orada bulunanları sıkıştırıp kendisine yer edinmekten Allah ve Resulü (s.a.v.)dan utandı); Allâhü Teâlâ hazretleri de ondan utandı. (Ona rahmet ve mağfiretiyle muamele etti.)

Üçüncüsü ise (geri gitmekle) Allâhü Teâlâ hazretlerinden yüz çevirdi. Allâhü Teâlâ hazretleri de ondan yüz çevirdi."⁶²⁰

Ne güzel buyurmuşlar:

Gördüğün her şey onun zikriyle haykırmaktadır. Onun içinde manalar bulunmaktadır. Onları gayretle öğrenî Bülbul dağın eteğinde teşbih edip okumaktadır. O her dikene tevhideyle dili ölmektedir."⁶²¹

Savaş

Yüce Meali:

Hem siz, neyinize çarpışmayasınız; Allah yolunda ve o zebûn edilmiş erkekler, kadınlar, yavrular uğrunda ki, "Yâ Rabbenâ! Bizleri, bu ahalisi zâlim memleketten çıkar, tarafından bize bir sahip gönder, tarafından bize bir yardımcı gönder." Diye yalvarıp duruyorlar...^{7S}

imân edenler, Allah yolunda cenk ederler. Küfredenler ise, tâğutun yolunda cenk ederler. O halde siz, Şeytan'm yaranını öldürmeye bakın. Her halde, Şeytan'ın hilesi çürüktür."⁶²²

Tefsîr-i Şerifi:

"Hem siz, neyinize,"

Ey Müminleri İllet ve sebeplerden hangi şey size hasıl oldu, halinize ne oldu ki;

"Çarpışmıyorsunuz; Allah yolunda..."

Savaşmayı terk ediyorsunuz! Yani savaşmayı terk edecek bir özüünüz yoktur, demektir.

Buradaki istifham tevbiğ (azarlama) manasınadır. Bu ise ancak kendisinden önce bir tefritin geçmiş olması anında söylenir."⁶²³

Müstez'aflar (Zayıf Bırakılmışlar)

"Ve o zebûn edilmiş (Müstez'aflar- zayıf bırakılmışlar)"

"yol" kelimesinin üzerine atıftır. Muzâfın hafzıyledir."AllâhV ism-i celâlin üzerine atıf değildir. Her ne kadar kendisine daha yakın olsa bile... Çünkü müstez'afların kurtuluşu, Allah yoludur; kendi yolları değildir.

"Allah yolunda," kavî-i şerifinin manâsı, kâfirlerin azap ve 'esaretle zayıf düşürdükleri (ve güçsüz yaptıklarının) kurtuluşu için cihat etmek elemektir.

Onlar, Mekke'de Müslüman olup; müşriklerin kendilerini hicretten alıkoydukları kimselerdir. Müşriklerin gözlerinin önünde zelil ve zayıf kişiler olarak kaldılar. Müşriklerden şiddetli bir azap görüyorlardı, "Allah yolunda," bütün hayırlar hakkında umûmî olduğu h'alde burada hususiyetle onlar zikredilmesinin sebebi; çünkü kâfirlerin elinde zayıf düşen (ve esir olan) Müslümanları kurtarmak hayırların en büyüğü ve en husûsî olanıdır.

"Erkekler, kadınlar, yavrular

uğrunda ki," Müstez'aflar (zayıf bırakılmışların) kimler olduğunu beyân etmektedir."⁶²⁴

⁶¹⁹ Sahih-i Müslim: 4868,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/323-324.

⁶²⁰ Sahih-i Buhârî: 64, 454, Sahih-i Müslim: 4042,

⁶²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/324-325.

⁶²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/326.

⁶²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/326-327.

⁶²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/327.

Sâbî Çocuklar

sabî çocuklar, demektir. "çocuk" kelimesinin cemiidir (çoğuludur).

Çocuklar, kâfirlerin zulümlerinin ifratında tescil olmalarıyla birlikte sabiler hususiyetle zikredildiler. Şu cihetle ki kâfirlerin zulümleri sabî çocuklara bile ulaştı. Halbuki onlar mükellef bile nırno ıra hahalarına olan giller. Onların zulümleri O çocukların anne ve babalarına olan buğz ve kinlerindendir. Anne ve babalarının yerine o çocuklara işkence yapıyorlardı. Burada özellikle sabî çocuklar, buyurulmasının bir hikmeti de müstez'aflar, daha günah işlememiş olan sabî çocuklarının hürmetine Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin inmesi için dualarına sabilerini de katıyorlardı. Yunus Aleyhisselâm'ın kavminin yaptığı gibi.... Yağmur duasında çocukların da çıkarılmaları sünnet olduğu vârid olduğu üzere...⁶²⁵

Müslüman Esirler

Bu âyet-i kerime, müslüman esirlerin, kâfirlerin ellerinden kurtarılmasının vacip olduğuna delâlet eder. Müslümanlar kaadir oldukları zaman savaşıarak ve gerekirse mal vererek, Müslüman esirleri, kâfirlerin elinden kurtarmalıdır.⁶²⁶

Müstez'afların Duası

"Onlar ki," Müstez'afların sıfatıdır.

"Derler," Yani bu Müstez'afların bir hileleri ve Allâhü

Teâlâ hazretlerinden başka bir sığınakları yoktur. Dua ederek şöyle derler:

"Yâ Rabbena! Bizleri, bu memlekettten çıkar," Yani Mekke'den çıkart!

"Ahalisi zâlim (olan şehirden)"

Şirkle zâlim olan. Çünkü şirk en büyük zulümdür. Ve Müslümanlara eziyet ederek zulüm edenler, demektir.

"Taraından bize bir sahip gönder,"

Yani bizim üzerimize müminlerden bir vali tayin et! O bizim işlerimizi görsün! Bize sahip çıksın! Bizim dinimizi ve şeriatımızı muhafaza etmek suretiyle işlerimizi yoluna koyup maslahatımızı ikâme etsin!

"Taraından bize bir yardımcı

gönder." Düşmanlara karşı bize yardım edecek bir yardımcı gönder.

Allâhü Teâlâ hazretleri onların dualarını kabul etti. Şu cihetle ki, Mekke'nin fethinden önce bazılarına Medine-i Münevver'e'ye hicret etmek kolay oldu. Fethe kadar orada kalanlara hayırlı vali ve aziz bir yardımcı kılındı.

Mekke, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin eliyle fethedildi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri böylece onlara vali ve nasîr olmuş oldu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onların işlerini gördü ve onlara yardımcı oldu.⁶²⁷

Mekke'nin İlk Valisi

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (daha on sekiz yaşlarında olan) Utâb bin Useyd (r.a.)ı Mekke'ye vali (ve emir) tayin etti.⁶²⁸

Utâb bin Useyd hak için zayıfın kıymetini kat kat arttırdı. Hak ile azizi aziz kıldı. Mekkeliler ondan istedikleri (dualarında arzuladıkları) gibi bir velayet (idare) ve nusret (yardım) gördüler.

"imân edenler, Allah yolunda cenk ederler."

Yani Müminler sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinin hak olan dini için savaşırlar. Bu onları, Allâhü Teâlâ azze ve celle hazretlerine onun kelimesinin yücelmesine (i'lâ-i kelimetillah'a) vâsıl eder. Hiç şüphesiz müminlerin gerçek velisi ve yardımcısı Allâhü Teâlâ hazretleridir.⁶²⁹

⁶²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/327-328.

⁶²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/328.

⁶²⁷ "Ey Rabbimizi Bizi halkı zâlim olan, zâlimler elinde bulunan şu memlekettten çıkar ve bize kendi tarafından bizi sever ve gözetir bir sahip ve idareci gönder. Yine tarafından bize bu zâlimlere karşı yardım edecek bir yardımcı gönder." deyip duran zayıf ve çaresiz erkekler ve kadınlar ve çocukların kurtarılması uğrunda savaşmayacaksınız?"

"Ahalisi zâlim (olan şehirden)" İşte bu Ümmü'l-Kurâ olan Mekkeye işaretir ki, müşrik olan Mekke halkı, zayıflara ve öz ellikle içlerinde bulunan müminlere son derece zulüm ve eziyet ediyorlardı ve zaten;

"Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13) âyetinin mânâsı gereğince Allah'a şirk koşturmak zulümlerin başı olan büyük bir zulümdür. Allah Teâlâ zulme uğrayanların dualarını kabul ve Peygamberinin eli ile Mekke'nin fethini nasip edip Hz. Muhammet'in veliliği ve yardımı ile maksadına erişirmiş ve onu aziz kılmıştır. Demek ki savaş, ile bir yeri işgal etmek ancak böyle Allah rızası için zulme uğrayanları, zalimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde Allah Teâlâ'nın adil hükümlerini ve rahmetini tatbik etmek için meşru olabilir, yoksa zulüm ve baskıyı yaygınlaştırmak ve memleketleri istila etmek gibi sırf tecavüz ve saldı için savaşmak asla meşru değildir. Tam bir açıklama için bu önemli nokta yani savaşın gayesi meselesi, bir de şu şekilde âyetlerle tespit edilmiştir.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/328-329.

⁶²⁸ Tefsir-i Kebir: o 10. s. 184.

⁶²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/329-330.

Tağut

"Küfredenler ise, tâğutun yolunda cenk ederler."

Kendilerini şeytana ulaştıracak yolda savaşırlar. Onların şeytandan başka yardımcıları yoktur. ⁶³⁰

Şeytanın Dostları

"O halde siz, Şeytan'm yaranını Öldürmeye bakın."

Sanki şöyle denilmiş oldu: Durum böyle olunca, Ey Allah'ın dostları! Şeytanın dostlarını öldürün! ⁶³¹

Şeytanın Hilesi

"Her halde, Şeytan'ın hilesi,"

"Hile" hile cihetiyle halin fesadı için çalışmak, demektir. (Şeytanın hilesi ne oldu?)

"Zayıf oldu (çürüktür)."

Şeytanın müminlere yaptığı ve yapacağı hilesi; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlere olan tuzağına izafetle çok zayıf ve çürüktür⁶³². Şeytanın hilesinin önemi yoktur. Öyleyse şeytanın dostlarından korkmayın! Çünkü onların güvenceleri en zayıf ve ehven şey üzerinedir. Bu, "Hakkın devleti; bâtılın ise cevleti (gürültüsü) vardır!" denildiği gibidir.

Nahiv âlimler buyurdular: 5li "oldu" (nakıs fiilinin) bu gibi yerlere dahil olması te'kid-i beyân içindir. Yani "Muhakkak ki o böyle olduğu zaman, böyle oldu" demek gibidir. (2/237) Manâsı şöyledir: Şeytanın hilesi böyle olduğu andan itibaren zafiyetle mevsûf oldu ⁶³³, demektir. ⁶³⁴

Şeytanın Yardımı

İmam Fahreddin-i Râzî (r.h.) hazretleri tefsirinde (Tefsir-i Kebir'de)

"Her halde, Şeytan'm hilesi çürüktür." Âyet-i kerimesinde buyurdular:

-"Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri kendi dostlarına yardım e-der. Şeytan da kendi dostlarına yardım eder. Hiç şüphesiz şeytanın dostlarına olan yardımı, Allâhü Teâlâ hazretlerinin evliyasına olan yardımına nazaran çok çok zayıftır, çürüktür. Görmüyor musun hayır ehlinin güzel zikirleri (isimleri) tarih boyunca yeryüzünde kalmaktadır. Ve her ne kadar hayatları zillet, fakr-ü zaruret içinde geçse bile... Melikler, cebbarlar (zorbalı) ise öldükleri zaman eserleri yok olur. Dünyada resimleri ve zulümleri kalmaz... ⁶³⁵

Cehennem ve Şehvetler

Denildi ki:

"Cehennem şehvetlerle kuşatılmıştır." ⁶³⁶

Şeytan Vesvese Verir

⁶³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/330.

⁶³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/330.

⁶³² Müfessirler buyurdular ki, bunun için hak ve iyilik taraftarları hayatlarında yoksulluk ve sıkıntı içinde bulunsalar bile sonsuza kadar aziz olarak güzel hatıraları baki kalır. Bu gün olmazsa yarın mutlaka mutlu olurlar. Kötülük, şeytanlık, azgınlık ve yalancılıkla hükmeden zorbalıların zorbalıkları da nasıl olsa söner, yerlerinde veller eser. sâvet anılırlarsa lanetle anılırlar.

"Şanım hakkı için, Zikirden sonra Zebur'da da yazmıştık ki; 'Her halde arz, ona benim salih kullarım vâris olacaktır!' Şüphe yok ki bunda âbid bir kavim için kâfi bir (bir tebliğ ve) öğüt vardır." (Enbiya, 21/105),

"İşte o ahiret yurdu, biz onu yeryüzünde kibir ve fesat arzusu bulunmayanlara veriyoruz. Akıbet muttakilerindir." (Kasas, 28/83). Bir şairin dediği gibi:

Zulmün topu var, dehşeti var, savleti varsa Hakkın da bükülmez kolu var, kuvveti vardır.

"Yani zulmün topu, dehşeti ve saldırganlığı varsa, buna karşılık Hakkın da bükülmez kolu ve kuvveti vardır." Elmalî tefsiri, c.2, s. 1393,

⁶³³ Tefsir-i Kebir: c. 10, s. 184,

⁶³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/330-331.

⁶³⁵ Tefsir-i Kebir: c. 10, s. 184

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/331-332.

⁶³⁶ Musannif hazretleri her ne kadar bu söz için "Denildi" diye buyurduysa da bu söz hadis-i şerifin bir parçasıdır. Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Enes (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Cennet, hoşlanmayan (ikrah edilen) şeylerle kuşatılmıştır; ateş de şehvetlerle kuşatılmıştır." Sahih-i Müslim: 5049, Bu manada şöyle bir hadis-i şerifte vardır:

Ebü Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Cehennem ateşi şehvetlerle perdelendi, cennette ikrah edilen şeylerle örtüldü." Sahih-i Buhârî: 6006, Bu manada değişik lafızlarla bir çok hadis-i şerif mevcuttur.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/332.

Her insanda kendisine vesvese veren bir şeytan vardır. Yine her insanda kendisine hayrı ilham eden bir melek vardır. Şeytan sürekli süslü gösterip hile yapmaktadır. Melek ise sürekli şeytanın vesvesesini men edip ona hayır yollarını ilham etmektedir. Nefis hangisiyle beraber olursa o galip olur.⁶³⁷

Şeytan ve Nefsin Hilesi

Denildi ki, şeytanın ve nefsin tuzağı ve hilesi köpek mesabesindedir. Ona karşı mukavemet edip direnirse; deriyi yırtar ve elbiseleri parçalar. Eğer sen o köpeğin sahibine dönersen, sahibi yumuşaklık ve tatlılıkla köpeği sende defeder...

Allâhü Teâlâ hazretleri, şeytanı kullarına düşman olarak yarattı. Kullar şeytandan korkup onun sebebiyle kendisine yönelmeleri için yarattı. Allâhü Teâlâ hazretleri kulların üzerine nefsi harekete geçirdi ki, kulların Allâhü Teâlâ hazretlerine olan ikbâl ve yönelmeleri devam etsin diye... Şeytan ve nefsi emmâre insana musallat oldukça, insanlar büyük bir iftıkâr (ve ihtiyaçla) Allâhü Teâlâ hazretlerine döndüler, iltica sıfatıyla Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin önünde durdular. Mecburen Allah'a sığındılar.⁶³⁸

insanın Düşmanları

Ahmed bin Sehl (r.h.) buyurdular: -"Senin düşmanların dört tanedir.

- 1 - Dünya,
- 2- Şeytan,
- 3- Nefs-i emmâre,
- 4- Hevâ-ü heves...

Dünyanın silâhı halka karışmaktır. Hapishane ise uzlettir.

Şeytanın silâhı tokluktur. Hapishanesi ise açlıktır.

Nefisin silâhı uykudur. Hapishanesi ise seher vaktinde uyanık olmak ve ibâdetle meşgul olmaktır.

Hevâ-ü hevesin silâhı konuşmaktır. Hapishanesi ise susmaktır.⁶³⁹

Şeytan Nurânî Kişilerden Kaçar

Bil ki hakikatte şeytanın hile ve tuzağı çok zayıftır. Allâhü Teâlâ hazretleri, her zaman evliyasına yardımcıdır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu imdadı ile evliya kendi içlerinde nefislerine karşı zafer kazanırlar. Bu da;

- 1- Nefislerini, tezkiye etmeleri,
- 2- Kalblerini dünyevî meşguliyetlerden tahliye etmeleri,
- 3- Sırlarını tevhit nuruyla doldurmaları sebebiyledir. Muhakkak ki zulmânî olan şeytan, nûrânî zattan (yani kalbine ilâhî nur ve feyiz akıtanlardan ve evliyâ'dan) hiç şüphesiz kaçar.⁶⁴⁰

⁶³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/332.

⁶³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/332-333.

⁶³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/333.

⁶⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/333.